Съвет на
Европейския съюз

Брюксел, 19 декември 2024 г.
(OR. en)

17045/24

SOC 925
EMPL 623
EDUC 456
ECOFIN 1521

ПРЕДЛОЖЕНИЕ

От:	Генералния секретар на Европейската комисия, подписано от г-жа Martine DEPREZ, директор
Дата на получаване:	18 декември 2024 г.
До:	Г-жа Thérèse BLANCHET, генерален секретар на Съвета на Европейския съюз
№ док. Ком.:	COM(2024) 701 final
Относно:	ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА СЪВМЕСТЕН ДОКЛАД ЗА ЗАЕТОСТТА ОТ КОМИСИЯТА И СЪВЕТА

Приложено се изпраща на делегациите документ COM(2024) 701 final.

Приложение: COM(2024) 701 final

ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 17.12.2024 г.
COM(2024) 701 final

ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА СЪВМЕСТЕН ДОКЛАД ЗА ЗАЕТОСТТА ОТ КОМИСИЯТА И СЪВЕТА

Съдържание

ОСНОВНИ ПОСЛАНИЯ 3

ГЛАВА 1. ПРЕГЛЕД НА ТЕНДЕНЦИИТЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА И В СОЦИАЛНАТА СФЕРА, НАПРЕДЪК КЪМ ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА 2030 Г. И ОСНОВНИ ХОРИЗОНТАЛНИ КОНСТАТАЦИИ ОТНОСНО СОЦИАЛНАТА КОНВЕРГЕНЦИЯ....29

1.1 Основни тенденции на пазара на труда 29

1.2 Основни социални тенденции....33

1.3 Напредък по отношение на водещите цели на ЕС за 2030 г. и националните цели 36

1.4 Основни хоризонтални констатации от анализа по държави на първия етап относно социалната конвергенция 42

ГЛАВА 2. ЗАЕТОСТ И СОЦИАЛНИ РЕФОРМИ — РЕЗУЛТАТИ И ДЕЙСТВИЯ НА ДЪРЖАВИТЕ ЧЛЕНКИ....49

2.1 Насока 5: Насърчаване на търсенето на работна ръка....49

2.1.1 Основни показатели 49

2.1.2 Мерки, предприети от държавите членки 63

2.2. Насока 6 — Подобряване на предлагането на работна ръка и достъпа до заетост, придобиване на умения и компетентности през целия живот....68

2.2.1 Основни показатели 68

2.2.2 Мерки, предприети от държавите членки 99

2.3 Насока 7: Подобряване на функционирането на пазарите на труда и ефективността на социалния диалог 109

2.3.1 Основни показатели 109

2.3.2 Мерки, предприети от държавите членки 125

2.4 Насока 8: Насърчаване на равните възможности за всички, насърчаване на социалното приобщаване и борбата с бедността 131

2.4.1 Основни показатели 131

2.4.2 Мерки, предприети от държавите членки 160

ГЛАВА 3. АНАЛИЗ ПО ДЪРЖАВИ — ПЪРВИ ЕТАП 167

Белгия 169

България 170

Чехия 171

Дания 172

Германия 173

Естония....174

Ирландия 175

Гърция 176
Испания 177
Франция....178
Хърватия 179
Италия 180
Кипър....181
Латвия....182
Литва 183
Люксембург 184
Унгария 185
Малта....186
Нидерландия....187
Австрия....188
Полша 189
Португалия....190
Румъния....191
Словения 192
Словакия....193
Финландия 194
Швеция....195

ОСНОВНИ ПОСЛАНИЯ

Със своя съвместен доклад за заетостта (СДЗ) Европейската комисия и Съветът проследяват състоянието на заетостта в Съюза и прилагането на насоките за заетостта в съответствие с член 148 от ДФЕС. В доклада се представя годишен преглед на основните тенденции в развитието на заетостта и социалната сфера в Съюза, както и на наскоро приетите мерки на политиките на държавите членки в съответствие с насоките за политиките по заетостта на държавите членки[1], и се посочват свързаните с това основни приоритетни области за предприемането на мерки на политиките. В него продължава да се обръща голямо внимание на прилагането на Европейския стълб на социалните права, по-специално чрез тематични рубрики, свързани с различни принципи на Европейския стълб, с оглед на социално-икономическите перспективи и най-новите инициативи в областта на политиката. В глава 1 от доклада се представя преглед на най-важните тенденции в областта на заетостта и в социалната сфера и на постигнатия напредък по водещите цели на ЕС и по националните цели за 2030 г. Представят се също хоризонтални констатации, основани на анализа на рисковете за възходящата социална конвергенция. В глава 2 се анализират предизвикателствата и възможностите за справяне с тях, очертани в политиките на държавите членки за всяка от четирите насоки за заетостта. В глава 3 се представя анализ за всяка държава членка въз основа на принципите на Рамката за социална конвергенция (РСК)[2]. Анализът е в съответствие с член 148 от ДФЕС. С него се изпълняват и изискванията на член 3, параграф 3, буква б) от Регламент (ЕС) 2024/1263 за ефективна координация на икономическите политики и за многостранно бюджетно наблюдение, съгласно които наблюдението от страна на Комисията на изпълнението на насоките за заетостта в европейския семестър включва рамка за определяне на рисковете за социалната конвергенция[3]. Преодоляването на посочените в СДЗ предизвикателства ще допринесе за постигането на възходяща социална конвергенция, ще засили стремежа на Съюза към справедлив екологичен и цифров преход и ще способства за посрещането на демографските промени, както и за постигането на целите за устойчиво развитие и прилагането на стратегиите на Съюза на равенството[4]. Окончателният текст на доклада ще бъде приет от Съвета по заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси (EPSCO) въз основа на предложението на Комисията и след обмен на мнения в съответните консултативни комитети на Съвета.

---

[1] Последната актуализация на насоките за заетостта беше приета от Съвета на Европейския съюз през ноември 2024 г. (OB L 2024/3134, 13.12.2024 г.).

[2] След обсъжданията в Съвета EPSCO през юни 2023 г. относно Рамката за социална конвергенция (РСК) и основните послания на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила, основани на работата, извършена от специалната съвместна работна група на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила в периода от октомври 2022 г. до май 2023 г.

[3] Освен това в съображение 8 от същия регламент се посочва, че "*като част от интегрирания си анализ на развитието на заетостта и социалната сфера в контекста на европейския семестър, Комисията оценява рисковете за възходящата социална конвергенция в държавите членки и следи напредъка в прилагането на принципите на Европейския стълб на социалните права въз основа на набора от социални показатели и принципите на рамката за социална конвергенция*".

[4] Стратегията за равенство между половете за периода 2020—2025 г., плана за действие на ЕС за борба с расизма за периода 2020—2025 г., стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите за периода 2020—2030 г., стратегията за равнопоставеност на ЛГБТИК, стратегията за правата на хората с увреждания за периода 2021—2030 г.

В доклада се проследява напредъкът към постигането на водещите цели на ЕС за 2030 г. в областта на заетостта, уменията и намаляването на бедността, които бяха приветствани от лидерите на ЕС на социалната среща на върха в Порто и от Европейския съвет през юни 2021 г. ЕС е напът да постигне водещата си цел за равнището на заетост до 2030 г. въпреки забавянето на икономическия растеж, докато за постигането на водещите цели на ЕС в областта на уменията и намаляването на бедността са необходими значителни допълнителни усилия:

- През 2023 г. равнището на заетост в ЕС достигна 75,3 %, което е само с 2,7 процентни пункта по-малко от целта от 78 % до 2030 г. През 2023 г. повечето държави членки отбелязаха по-нататъшен напредък към постигането на националните си цели в областта на заетостта, а пет от тях вече ги постигнаха или надхвърлиха.
- Що се отнася до уменията, в равнището на участие на възрастните в учебни дейности беше отбелязан само ограничен напредък в ЕС — от 37,4 % през 2016 г. до 39,5 % през 2022 г., което остава далеч от водещата цел на ЕС от 60 %. Освен това повечето държави членки изостанаха в изпълнението на националните си цели. Това показва, че са необходими значителни допълнителни усилия в съответствие с амбицията на Европа да остане конкурентоспособна, иновативна и приобщаваща в условията на екологична и цифрова трансформация и застаряване на населението.
- Броят на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, беше с около 1,6 милиона души по-малък в ЕС през 2023 г., отколкото през 2019 г., въпреки кризата, свързана с COVID-19, високите цени на енергията и инфлацията. Това е далеч от водещата цел на ЕС за намаляване на техния брой с поне 15 милиона до 2030 г. Броят на хората, изложени на риск, се е увеличил в почти половината от държавите членки, което показва обратна тенденция в сравнение с амбициите, заложени в националните цели. Това налага усилията да се ускорят значително през останалата част от десетилетието.

Наред с фондовете по политиката на сближаване, с изпълнението на реформите и инвестициите в плановете за възстановяване и устойчивост (ПВУ) на държавите членки се подкрепя справедлив, приобщаващ и устойчив растеж. Наред с подкрепата, предоставена за интервенции в съответните области на политиката от Европейския социален фонд плюс (ЕСФ+), Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), Фонда за справедлив преход (ФСП) и Инструмента за техническа подкрепа (ИТП), Механизмът за възстановяване и устойчивост (МВУ) насърчава икономическото, социалното и териториалното сближаване на Съюза чрез подобряване на конкурентоспособността, устойчивостта, готовността за реакция при кризи, капацитета за приспособяване и потенциала за растеж на държавите членки, както и чрез насърчаване на създаването на висококачествени работни места посредством подходящи реформи и инвестиции. По този начин механизмът допринася за успешното изпълнение на Европейския стълб на социалните права[5]. За социалните разходи допринасят общо около 162,5 милиарда евро, отпуснати на държавите членки, което

[5] Регламент (ЕС) 2021/241 за създаване на Механизъм за възстановяване и устойчивост (ОВ L 57, 18.2.2021 г., стр. 17).

представлява около 25 % от общите прогнозни разходи[6]. Към днешна дата Комисията е изплатила около 269 милиарда евро по МВУ както под формата на безвъзмездни средства и заеми, така и като предварително финансиране. От общо 7 129 ключови етапа и цели, включени в 27-те плана за възстановяване и устойчивост, 2 201 се очаква да допринесат за изпълнение на социалните политики (около 31 %). От общо 1 742 ключови етапа и цели, изпълнени към 14 ноември, 505 насърчават социалните политики (около 30 %). Като част от анализа на ответните мерки на политиките в СДЗ също така е включен набор от мерки, подкрепени с финансиране от ЕС, по-специално МВУ, ЕСФ+, ЕФРР, ФСП и ИТП. С всички тези мерки се подкрепят перспективите за растеж и заетост, както и социалното и икономическото сближаване и устойчивостта в Съюза.

В СДЗ за 2025 г. се представя специфичен анализ за всяка държава, основан на принципите на Рамката за социална конвергенция (РСК), в съответствие с член 3, параграф 3, буква б) от Регламент (ЕС) 2024/1263. Въз основа на съществуващи инструменти (набор от социални показатели и съгласуваната методика на цветни кодове в рамките на СДЗ) пазарът на труда, уменията и социалните предизвикателства на държавите членки се анализират, за да се установят потенциалните рискове за възходящата социална конвергенция, за които изискват по-задълбочен анализ на втори етап. Като цяло анализът на първия етап на Рамката за социална конвергенция показва следното:

i. продължаваща възходяща конвергенция на пазара на труда през 2023 г. и резултати в областта на заетостта на слабо представените групи, които все още се нуждаят от подобрение;
ii. известни подобрения на равнище ЕС по отношение на уменията, въпреки че в тази област продължават да съществуват рискове за възходящата конвергенция;
iii. обща стабилност на дела на лицата, изложени на риск от бедност или социално изключване на равнището на ЕС, като същевременно продължават да съществуват някои рискове за възходящата конвергенция по отношение на социалните резултати.

По отношение на държавите, за които на първия етап са установени потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, службите на Комисията ще извършат по-подробен анализ на втория етап (като използват по-широк набор от количествени и качествени данни). Тези държави са България, Естония, Испания, Италия, Литва, Унгария и Румъния, които и миналата година бяха анализирани на втория етап, както и Гърция, Хърватия и Люксембург, които тази година попадат в него за първи път. За Гърция това се дължи на известно влошаване или обща стабилност на равнища, които все още са далеч от средните за ЕС в социалната сфера (прекомерни жилищни разходи; неудовлетворени по собствена преценка потребности от медицински грижи; ИРБИ — сред общото население и сред децата; въздействие на социалните трансфери върху намаляването на бедността; неравенство в доходите); продължаващи предизвикателства на пазара на труда за жените и младите хора и ниско и намаляващо участие на възрастните в учебни дейности. За Хърватия установените рискове, подлежащи на анализ на втория етап, са свързани с уменията (ниско и намаляващо участие в образование и обучение на възрастни); значително намаляване на дела на

[6] Категориите на социалните разходи са определени и се прилагат въз основа на методиката, приета от Комисията след консултации с Европейския парламент и с държавите членки с Делегиран регламент 2021/2105.

възрастните с поне основни цифрови умения); общо равнище на заетост, което остава по-ниско от средното за ЕС въпреки подобренията, и все още затруднено положение по отношение на заетостта на хората с увреждания; както и някои предизвикателства в социалната сфера (въздействие на социалните трансфери върху намаляването на бедността; неравенство в доходите). За Люксембург установените рискове, подлежащи на анализ на втория етап, са свързани с неотдавнашното значително влошаване на някои социални показатели (ИРБИ — сред общото население и сред децата; въздействие на социалните трансфери върху намаляването на бедността), както и с трайно високата степен на прекомерни жилищни разходи; тенденциите на пазара на труда, които напоследък се влошават (равнище на безработица и дълготрайна безработица; разлика в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания), а също и намаляването на дела на възрастните с поне основни цифрови умения, макар че по статистическите данни той все още е доста над средния за ЕС. По-подробен анализ за всяка от 27-те държави членки се представя в глава 3 на доклада.

Заетост, умения и социални трудности в държавите —членки на ЕС, по водещи показатели в набора от социални показатели

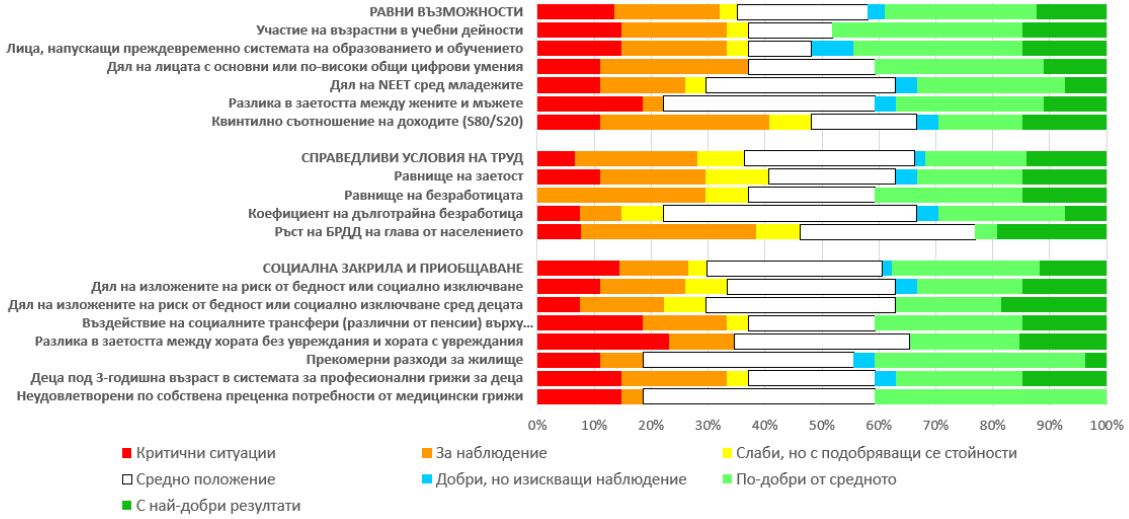

Забележка: за някои държави липсват данни по някои показатели — вж. таблица 1.4.1 в раздел 1.4. Обяснение на легендите е дадено в приложение 6.

Въпреки несигурната икономическа обстановка през 2023 г. резултатите на пазара на труда останаха като цяло стабилни в ЕС, а заетостта продължава да расте. През 2023 г. заетостта в ЕС достигна ново рекордно високо равнище от 75,3 % (с 0,7 процентни пункта повече от 2022 г.), като през второто тримесечие на 2024 г. нарасна до 75,8 %. Годишният темп на растеж от 1,1 % се възвърна до средните стойности отпреди COVID-19 (2013—2019 г.) след бързото възстановяване след пандемията през 2022 г. (+2,3 %). В същото време равнището на безработица в ЕС намаля до рекордно ниските 6,1 % през 2023 г. и спадна до 5,9 % през септември 2024 г. Докато преди пандемията от COVID-19 намаляването на безработицата беше основният двигател на растежа на заетостта, при ниското равнище на безработица вниманието се измести върху растежа на работната сила като основен източник на увеличение на заетостта. През 2023 г. около 90 % от растежа на заетостта се дължеше на увеличаването на икономически активното население. Това беше обусловено главно от притока на работници с висше образование в най-активната възраст (25—54 години), много от които бяха граждани на трети държави, както и на по-възрастни работници със средно или висше образование. Освен това растежът на заетостта беше по-висок в секторите, в които се наблюдава значителен недостиг на работна ръка, като

ИКТ и строителството. Това се дължи както на нарастващото предлагане на работна ръка, така и на промяната в разпределението на работните места към тези сектори, в които търсенето е високо. Като цяло се наблюдава сближаване на равнищата на заетост в държавите членки, въпреки че в много от тях продължават да съществуват значителни регионални различия. В неотдавнашните заключения на Съвета се разглеждат въпросите, свързани с достъпа до услуги за осигуряване на възможности и заетост с цел насърчаване на социалното приобщаване на хора, изложени на риск от бедност, включително роми, чрез намаляване на териториалните неравенства[7].

Стабилен пазар на труда въпреки по-бавния икономически растеж

75,8 %
равнище на заетост (лица на възраст 20—64 години) през второто тримесечие на 2024 г. (+0,5 процентни пункта на годишна основа)

75,4 %
относителен дял на икономически активните лица (на възраст 15—64 години) през второто тримесечие на 2024 г. (+0,4 процентни пункта на годишна основа)

6,0 %
равнище на безработицата (лица на възраст 15—74 години) през второто тримесечие на 2024 г. (без промяна на годишна основа)

14,8 %
равнище на безработица сред младите хора (лица на възраст 15—24 години) през второто тримесечие на 2024 г. (-0,4 процентни пункта на годишна основа)

Основни показатели относно пазара на труда в ЕС-27 (% на тримесечна основа)

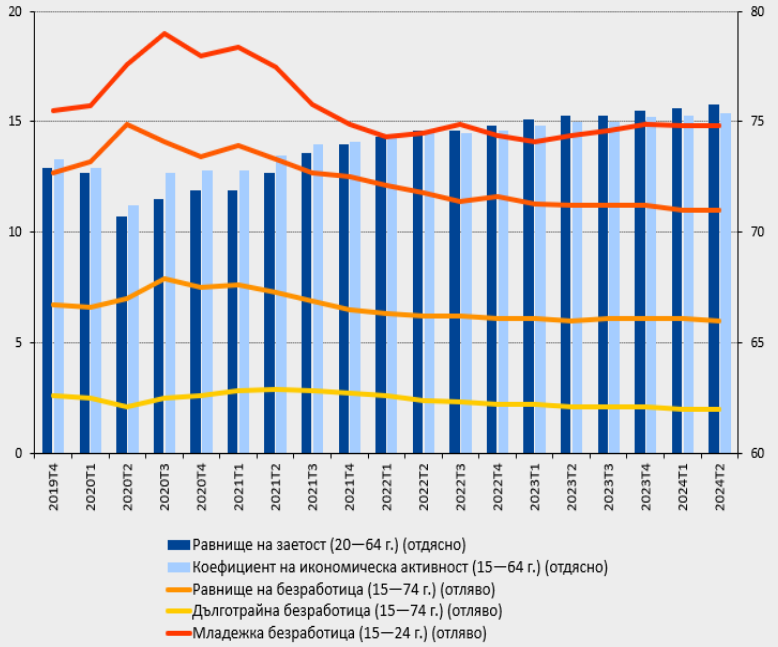

Източник: Евростат [lfsi_emp_q], [une_rt_q], [une_ltu_q] и [lfsi_neet_q]. Сезонно изгладени, а не календарно изгладени данни.

Растежът на производителността на труда в ЕС е бавен. Докато преди 2007 г. темпът на нарастване на производителността на труда беше средно около 1,4 % годишно, между 2010 г. и 2019 г. той се забави до 0,8 %, а през 2023 г. намаля още повече до 0,7 %. Така той остава структурно нисък и заплашва да подкопае конкурентоспособността на ЕС в световен мащаб и ефективността му по отношение на бъдещия потенциал за растеж, създаването на работни места и жизнения стандарт. Основният фактор за този нисък растеж на производителността на труда е недостатъчният растеж на общата факторна производителност. Сред първопричините за това в доклада на Марио Драги за бъдещето на европейската конкурентоспособност се изтъква значителното изоставане на ЕС във високотехнологичната специализация, иновациите и инвестициите, особено в сравнение със Съединените щати. Разпокъсаността на единния пазар и сложността на нормативната уредба също се

[7] Одобрени от Съвета EPSCO на 2 декември 2024 г.

посочват като важни фактори. Важно е да се отбележи, че недостигът на работна ръка и умения води до забавяне във внедряването на технологии и увеличаване на разходите, което допълнително намалява търсенето на работна ръка. Както се подчертава в доклада на Драги, адаптирането на системите за образование и обучение към променящите се нужди от умения, особено за двойния преход, като се отдава приоритет на образованието и обучението на възрастни и на професионалното образование и обучение, е от съществено значение за повишаване на конкурентоспособността. Намаляването на административните пречки, нормативната тежест и тежестите, свързани с докладването, насърчаването на иновациите и подпомагането на ефективното колективно договаряне могат да способстват за осигуряване на по-висока производителност и запазване на растежа на заплатите и конкурентоспособността.

Недостигът на работна ръка в Съюза продължава да е значителен

Най-малко 3 % свободни работни места в областта на професионалните дейности и научните изследвания, информацията и далекосъобщенията, и строителството през 2023 г.

С 20 % по-висок недостиг на работна ръка през 2023 г. в сравнение с 2019 г.

Процент на свободните работни места в ЕС по икономически дейности (%, годишни данни)

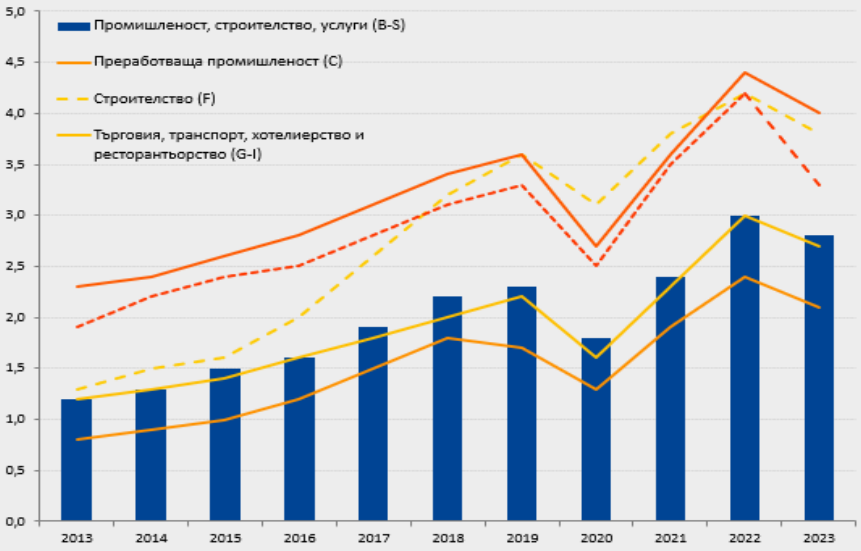

Забележка: Дейности по NACE 2, B—S (промишленост, строителство и услуги (без дейности на домакинства като работодатели и екстериториални организации и служби), C (преработваща промишленост), F (строителство), G—I (търговия на едро и дребно, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство), J (информация и далекосъобщения), M—N (професионални дейности и научни изследвания).
Източник: Евростат [jvs_a_rate_r2]

Недостигът на работна ръка и на умения намалява, но остава значителен в ЕС; преодоляването му е от решаващо значение за повишаване на конкурентоспособността, капацитета за иновации и приобщаващия и устойчив растеж на ЕС. През последното десетилетие недостигът на работна ръка и умения се е увеличил във всички държави членки. Въпреки че сезонно изгладеният процент на свободните работни места е намалял от 2,9 % през първото тримесечие на 2023 г. до 2,4 % през второто тримесечие на 2024 г., което отразява по-слабия икономически растеж и по-умерените очаквания за наемане на работа, той остава доста над средната стойност от 1,7 % преди пандемията (2013—2019 г.). Този недостиг се дължи на демографските промени, на търсенето на нови умения, свързани с технологичното

развитие и двойния преход (включително инженерни и технически умения, умения в областта на науката и оперативното управление и умения за наблюдение)[8], както и на лошите условия на труд в някои сектори. Той се отбелязва от предприятия от всякакъв мащаб и във всички сектори, като е особено устойчив в сектора на грижите и образованието, в областта на НТИМ (особено на ИКТ), в строителството, транспорта и някои професии в сектора на услугите (напр. готвачи и сервитьори). Макар че недостигът на работна ръка може да бъде признак за потенциално силна икономика и да послужи като аргумент на работниците да договарят по-добри заплати и условия на труд, в същото време, особено когато продължава дълго, той възпрепятства производителността и иновационния капацитет, отслабва конкурентоспособността на ЕС, създава пречки пред растежа и възпрепятства напредъка в екологичния и цифровия преход. От ключово значение за преодоляването на този недостиг са съгласуваните и засилени действия на равнището на ЕС, на държавите членки и на регионите с участието също така на социалните партньори и на други заинтересовани страни. През март 2024 г. Комисията представи план за действие[9] за справяне с недостига на работна ръка и умения, изготвен в тясно сътрудничество със социалните партньори. Той се основава на многобройните вече предприети инициативи, като се представят и нови действия, които ЕС, държавите членки и социалните партньори ще предприемат или следва да предприемат, за да се справят с недостига на работна ръка и умения. Сред тях са мерки, свързани с активизирането на пазара на труда на слабо представените групи; подкрепата за придобиване на умения и образование; подобряването на условията на труд; увеличаване на справедливата мобилност в рамките на ЕС и допълнително привличане на таланти от държави извън ЕС.

Растежът на заплатите в ЕС остана стабилен през 2023 г., но продължи да се различава значително в отделните държави членки. Годишният растеж на номиналното възнаграждение на нает работник достигна рекордно високи стойности от 6,1 % (на годишна основа) в ЕС, след като възлизаше на 4,9 % през 2022 г. в условията на все още висока инфлация и свити пазари на труда. Впоследствие с укротяването на инфлацията той намаля до 5,0 % през второто тримесечие на 2024 г. След значителен спад (-3,7 %) през 2022 г. реалните заплати започнаха да нарастват през втората половина на 2023 г., като през второто тримесечие на 2024 г. достигнаха 2,4 % (на годишна основа). Това възстановяване се дължеше на намаляващата инфлация и продължаващото стабилно нарастване на номиналните заплати. Въпреки неотдавнашните подобрения през 2024 г. реалните заплати остават под равнището отпреди пандемията средно в ЕС и в осем държави членки (Чехия, Дания, Финландия, Италия, Франция, Германия, Гърция и Швеция). Увеличаването на законоустановените минимални заплати до голяма степен компенсира загубата на покупателна способност на лицата, получаващи минимална работна заплата, в повечето държави членки. Това се дължи главно на рутинните годишни актуализации през януари 2023 г. и 2024 г., както и на значителните корекции в продължение и на двете години. Транспонирането на Директивата относно адекватните минимални работни заплати[10] ще бъде от съществено значение за запазване на покупателната способност на хората с ниски

[8] Вж. Организация на ООН за промишлено развитие (UNIDO), What are green skills? [Какво представляват зелените умения?], 2023 г.

[9] Вж. Европейска комисия, Комисията набелязва действия за справяне с недостига на работна ръка и умения, 2024 г.

[10] Директива 2022/2041 на Европейския парламент и на Съвета от 19 октомври 2022 г. относно адекватните минимални работни заплати в Европейския съюз (ОВ L 275, 25.10.2022 г., стр. 33).

заплати, както и за превенция и борба с рисковете от бедност сред заетите лица, като същевременно се увеличават стимулите за работа. Директивата включва и мерки, насочени към насърчаване на колективното договаряне, както и към подобряване на механизмите за прилагане и надзор в държавите членки.

Реалните заплати се връщат към предишните си равнища, но не са се възстановили от загубите през предходните години

Номиналното възнаграждение на нето лице се увеличи с 6,1 % през 2023 г. и **с 5 %** през второто тримесечие на 2023 г.

Въпреки това **реалните заплати намаляха с 0,2 %** през 2023 г. и **се увеличиха с 2,4 %** през второто тримесечие на 2024 г.

Реална брутна работна заплата на нето лице
(годишно изменение в %; 2022 г., 2023 г. и второ тримесечие на 2024 г.)

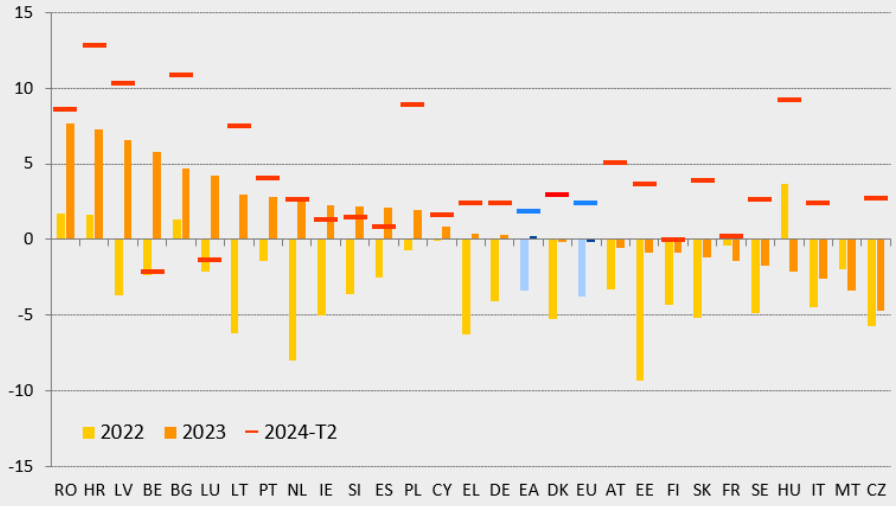

Източник: Европейска комисия, база данни на AMECO, Номинална брутна работна заплата на нето лице [hwwdw]; дефлатор: хармонизирания индекс на потребителските цени [prc_hicp_midx]. За второто тримесечие на 2024 г.: изчисления на ГД „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“ въз основа на данни на Евростат, Работна заплата [namq_10_gdp], Обща заетост (вътрешно понятие) [namq_10_a10_e] и Хармонизиран индекс на потребителските цени [prc_hicp_midx].

През 2023 г. бедността сред работещите в ЕС леко намаля, но продължи да засяга всеки дванадесети работник и беше значително по-висока при нестандартните форми на труд. Като цяло делът намаля от 8,5 % през 2022 г. до 8,3 % през 2023 г. и беше по-нисък, отколкото едно десетилетие по-рано и през периода непосредствено преди пандемията от COVID-19. През 2023 г. бедността сред работещите намаляваше в почти половината държави членки, въпреки че през 2022 г. много от тях бяха изправени пред висока инфлация и значителен спад на реалните заплати. Това показва, че в тези държави медианните доходи са намалели по-рязко от доходите на работещите бедни, които бяха подкрепени от актуализации на минималните заплати и социалните трансфери. Първите оценки на Евростат сочат, че бедността сред работещите ще остане стабилна през 2024 г. (спрямо доходите през 2023 г.). Както и през предходните години, бедността сред работещите в ЕС беше значително по-висока сред гражданите на държави извън ЕС и родените извън ЕС (съответно 22,5 % и 18,5 %), сред нискообразованите работници (18,4 %), заетите на непълно работно време и временно наетите лица (12,6 % и за двете категории) и домакинствата с деца на издръжка (10,0 %). Бедността сред работещите беше по-висока при хората с нестандартни форми на заетост (временно наети лица, лица, работещи на непълно работно време, самостоятелно заети лица), въпреки че обезщетенията за социална закрила изиграха относително по-важна роля за намаляване на риска от бедност сред тях. Покритието на социалните плащания се различаваше значително в отделните държави членки и за различните категории работници. При самостоятелно заетите лица, изложени на риск от бедност без социалните трансфери, вероятността да получат социални обезщетения беше най-малка, като през 2023 г. покритието

им в ЕС беше 12,7 %. Що се отнася до официалното покритие[11], през пролетта на 2023 г. в петнадесет държави членки все още съществуваха пропуски за поне една група работници с нестандартна форма на заетост в поне едно направление на социална закрила, най-често обезщетенията за безработица, болест и/или майчинство.

Съществуват големи различия в недоброволния компонент на временната заетост в отделните държави членки, като тя е по-често срещана сред жените

12,3 % от работещите (на възраст 20—64 години) на **временни договори** през 2023 г. в ЕС

7,4 % от **жените** (на възраст 20—64 години), **работещи недоброволно на временни договори** (спрямо 6,2 % за мъжете)

Работещи недоброволно на временни договори като процент от общия брой на наетите лица (на възраст 20—64 години) (в %, 2023 г.)

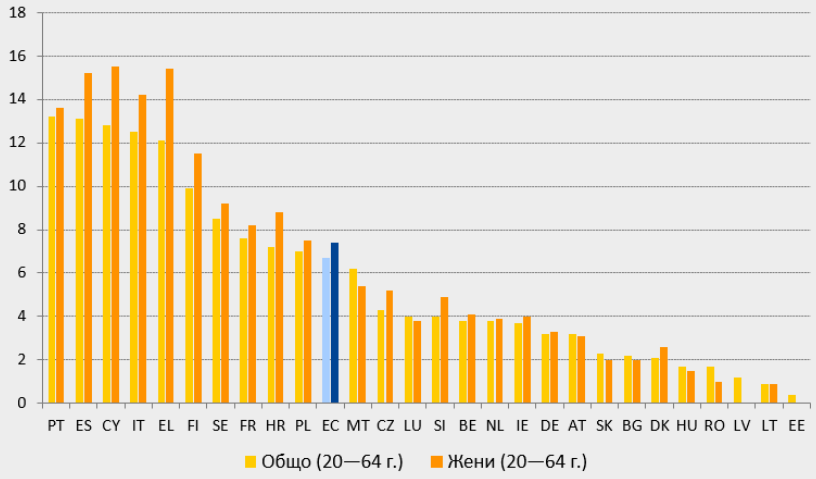

Източник: Евростат [lfsa_etgar] и [lfsa_etgar], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Въпреки че гъвкавостта се цени високо от някои работници, сегментацията на пазара на труда, която продължава дълго време, може да има отрицателно въздействие върху социалната справедливост. За някои групи, особено за младите и висококвалифицираните хора, непостоянните работни места и заетостта на непълно работно време могат да улеснят навлизането на пазара на труда и развитието на уменията, както и да осигурят по-голяма гъвкавост и равновесие между професионалния и личния живот. Трайните несъответствия между работниците по отношение на сигурността на работните места и условията на труд обаче (често с последици по отношение на достъпа до социална закрила) създават различия, които често водят до задълбочаване на неравенствата. По-специално временната заетост се свързва с по-голяма несигурност на работното място, когато не представлява трамплин към по-постоянни договори. Несигурността, която произтича от това, води и до по-неблагоприятни условия на труд в някои сектори и професии с голям и траен недостиг на работна ръка. На фона на високата заетост в ЕС делът на работниците на временни договори сред всички наети лица леко намаля (от 12,9 % през 2022 г. до 12,3 % през 2023 г.), като между отделните държави членки има значителни разлики (от над 15 % в някои от тях до под 3 % в други). По-специално в някои държави членки делът на временните договори остава висок при нисък процент на преход към постоянна заетост. Временните договори продължават също така да са по-разпространени сред младите хора и жените. Освен това през 2023 г. повече от половината от временно наетите работници в ЕС са работили на такива договори недоброволно, като се наблюдава леко намаление в сравнение с 2022 г. (и

[11] Официално покритие на дадена група означава, че в конкретно направление на социална закрила (напр. старост, болест, безработица, майчинство) съществуващото законодателство или колективен договор предвижда, че лицата от тази група имат право да участват в схема за социална закрила, покриваща конкретното направление.

отново значителни разлики между държавите членки), както и по-голяма честота при жените. В същото време делът на заетостта на непълно работно време в ЕС леко нарасна през 2023 г. Въпреки подобрената ситуация в няколко държави членки все още се наблюдава значителен недоброволен компонент при този вид заетост. Сегментацията на пазара на труда може да бъде преодоляна, наред с другото, чрез адаптирани активни политики по заетостта, които насърчават прехода към по-високи длъжности, а също и чрез стимули за работодателите да наемат и задържат работници.

Цифровите трудови платформи представляват все по-важна част от икономиката на ЕС, като предоставят възможности за работа, но създават и специфични предизвикателства, особено свързани с трудовия статус на работниците. Между 2016 и 2020 г. приходите от основаната на платформи икономика на ЕС нараснаха почти пет пъти, а според оценките през 2020 г. над 28 милиона души работеха чрез цифрови трудови платформи, като се смята, че броят им постоянно нараства[12]. Мнозинството от тях са действително самостоятелно заети лица, докато 5,5 милиона са неправилно класифицирани като самостоятелно заети. Повече от половината от хората, работещи през платформи, получават по-малко от минималната работна заплата[13]. В този контекст Директивата относно подобряването на условията на труд при работата през платформа[14] има за цел, наред с другото, да се разреши проблемът с фиктивната самостоятелна заетост в цифровите трудови платформи, като се улесни правилното определяне на трудовия статус чрез законова презумпция за заетост. Освен това с нея на наетите и самостоятелно заетите лица, работещи през платформа, се предоставят нови права, които гарантират по-голяма прозрачност, справедливост и отчетност относно алгоритмичното управление. Директивата също така укрепва социалния диалог и колективното договаряне.

Бързият напредък в областта на изкуствения интелект (ИИ) и на други цифрови технологии, включително анализа на данни, виртуалните светове, киберсигурността, квантовите изчисления, изчисленията в облак и периферните изчисления, води до дълбоки трансформации на пазара на труда, които изискват внимателно наблюдение и подходящи ответни мерки на политиките. Може да се очаква, че това ще се отрази на количеството и качеството на работните места, както и на качеството на живот на работниците. Макар скорошните проучвания[15] да потвърждават, че в краткосрочен план основното нетно въздействие от внедряването на ИИ върху заетостта може да бъде положително, тъй като се увеличава търсенето на умения, необходими за неговото разработване и внедряване, ползите за заетостта следва да се балансират внимателно с потенциала на ИИ да замени рутинния труд[16]. Освен това, за разлика от предишните вълни на автоматизация, генеративният ИИ може да окаже значително

---

[12] Европейска комисия, Работен документ на службите на комисията — Резюме на доклада за оценката на въздействието, придружаващ Предложение за Директива на Европейския парламент и на Съвета относно подобряването на условията на труд при работата през платформа, Служба за публикации на Европейския съюз, 2021 г.

[13] Европейска комисия, Проучване за събиране на доказателства относно условията на труд на работниците през платформа, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[14] Директива (ЕС) 2024/2831 на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2024 г. относно подобряването на условията на труд при работата през платформа (ОВ L, 2024/2831, 11.11.2024 г.)

[15] Вж. Albanesi, S., Da Silva, A., Jimeno, J., Lamo, A. и Wabitsch, A., *New technologies and jobs in Europe [Нови технологии и работни места в Европа]*, Работен документ на ЕЦБ № 2023/2831, 2023 г., и Hayton, J., Rohenkohl, B., Christopher, P., Liu, HY, *What drives UK firms to adopt AI and robotics, and what are the consequences for jobs? [Какво кара предприятията в Обединеното кралство да внедряват изкуствен интелект и роботика и какви са последиците за работните места?]*, Университет на Съсекс, 2023 г.

[16] Европейска комисия, Изкуствен интелект:икономическо въздействие, възможности, предизвикателства, последици за политиката (документ за обсъждане 210), Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

въздействие върху висококвалифицираните работници. Наред с това автоматизацията чрез усъвършенствани роботизирани технологии, основани на ИИ, може да окаже силно въздействие върху производствените процеси и предоставянето на услуги, като същевременно доведе до промени в профилите на длъжностите и до нарастване на необходимостта от цифрови, аналитични и междуличностни умения[17]. В този контекст Актът на ЕС за изкуствения интелект[18] (влязъл в сила през август 2024 г.) има за цел да се гарантира надежден и безопасен ИИ в съответствие с основните права на ЕС.

Работата от разстояние предлага възможности като повече самостоятелност и гъвкавост. В същото време новият модел на работа, основан на смесени условия на труд, може да насърчи и културата „винаги на линия“, което може да доведе до често полагане на допълнителен труд и до непредсказуемо работно време, а това може да се отрази неблагоприятно на равновесието между професионалния и личния живот, на здравето и благополучието на работниците. Данните сочат, че макар стресови фактори, като интензивност на работата, въздействие на професионалния живот върху личния и работа в свободното време, да засягат всички работници, ефектът им е по-силен при заетите лица, които работят от разстояние, отколкото при тези, които работят в помещенията на работодателя си. Тревожността, емоционалната умора, изтощението от дългите часове, прекарани във виртуални срещи, и изолацията са сред най-често съобщаваните проблеми, свързани с психичното здраве, сред работещите от разстояние[19]. „Правото на откъсване от работната среда“ би могло да помогне за очертаване на по-ясни граници между професионалния и личния живот с цел да се намалят рисковете, свързани с културата „винаги на линия“, като по този начин допринесе за здравето, безопасността и равновесието между професионалния и личния живот на работниците. В този контекст и след резолюция на Европейския парламент за представяне на законодателно предложение относно правото на откъсване от работната среда и на законодателна рамка на ЕС за работата от разстояние[20] Комисията предприе проучване с цел да събере доказателства и да анализира добавената стойност на инициатива относно работата от разстояние и правото на откъсване от работната среда и въздействието на потенциалните варианти на политиката и започна официална консултация на два етапа.

Въпреки че в повечето държави членки равнището на безработица сред младите хора отново се повишава в условията на по-слаб икономически растеж, делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), продължава да намалява, но се наблюдават различия между жените и мъжете и предизвикателства пред младите хора с мигрантски произход. След като бележеше тенденция на стабилно възстановяване от пика на пандемията от COVID-19 насам, през 2023 г. равнището на безработица сред младите хора (на възраст 15—24 г.) остана 14,5 %, без промяна в сравнение с предходната година в условията на по-слаб икономически растеж. Докато в държавите с много високи равнища на безработица делът на безработните млади хора продължи да намалява, потвърждавайки

[17] Европейска фондация за подобряване на условията на живот и труд (Eurofound), Взаимодействие човек—робот:какво се променя на работното място?, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[18] Регламент (ЕС) 2024/1689 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 г. за установяване на хармонизирани правила относно изкуствения интелект и за изменение на регламенти (ЕО) № 300/2008, (ЕС) № 167/2013, (ЕС) № 168/2013, (ЕС) 2018/858, (ЕС) 2018/1139 и (ЕС) 2019/2144 и директиви 2014/90/ЕС, (ЕС) 2016/797 и (ЕС) 2020/1828 (Акт за изкуствения интелект) (ОВ L, 2024/1689, 12.7.2024 г.).

[19] Европейска комисия, Проучване на социалния, икономическия и правния контекст и тенденциите във връзка с работата от разстояние и правото на откъсване от работната среда в контекста на цифровизацията и бъдещето на труда по време на пандемията от COVID-19 и след нея, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[20] P9_TA (2021)0021, Резолюция на Европейския парламент от 21 януари 2021 г. с препоръки към Комисията относно правото на откъсване от работната среда (2019/2181(INL)).

тенденцията на сближаване в ЕС през последните пет години, в много други държави той отново започна да нараства. В същото време равнището на безработица сред младите хора остава над два пъти по-високо от общото равнище на безработица и засяга особено силно младежите с ниска квалификация и родените извън ЕС. Положителен е фактът, че делът на NEET продължава да намалява, след като беше достигнал 11,2 % през 2023 г. Тази тенденция отразява нарастващото участие на младите хора на пазара на труда, което показва някои признаци на сближаване в ЕС. Въпреки това делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение, продължава да е по-висок сред жените, отколкото сред мъжете (с 2,4 процентни пункта), и сред родените извън ЕС в сравнение с родените в държава членка (с 9,3 процентни пункта). Всичко това подчертава необходимостта от продължаване на действията за преодоляване на структурните предизвикателства, които възпрепятстват напредъка на младите хора на пазара на труда, особено с оглед на екологичния и цифровия преход, широко разпространения недостиг на работна ръка и умения, както и дългосрочните рискове пред перспективите им за професионална реализация, породени от забавената интеграция на пазара на труда. В този контекст по линия на укрепената гаранция за младежта се предоставя подкрепа за NEET, като им се предлагат качествена заетост и възможности за продължаващо образование, чиракуване или стаж в рамките на четири месеца, след като са останали без работа или са напуснали системата на формалното образование[21].

Подкрепата, съобразена с конкретните нужди, може да допринесе за увеличаване на участието на слабо представените групи на пазара на труда в ЕС

Ако държавите членки с **по-ниски от средните за ЕС дялове на хората от определени подгрупи в икономически активното население увеличат участието до съответните средни стойности за подгрупите в ЕС**, до 2030 г:

- **още 3,6 милиона жени**,
- **2,9 милиона души със средно образование**
- **и 2,2 милиона по-възрастни работници**

ще намерят съответно своето място на пазара на труда.

Потенциален принос на различните групи от населението в съвкупния дял на икономически активното население в ЕС до 2030 г. (в млн. души)

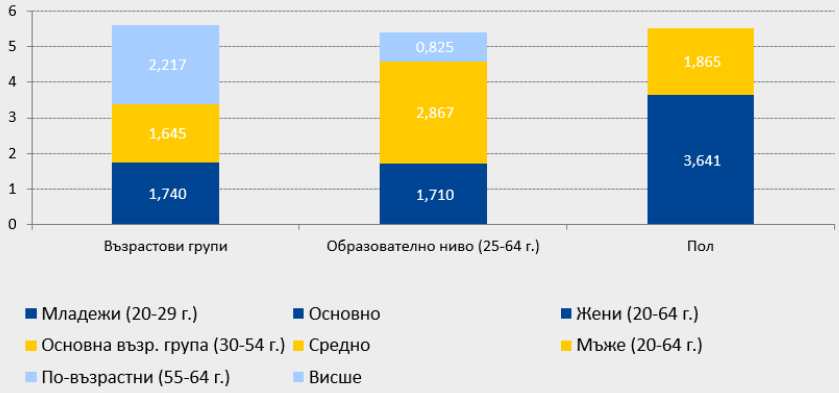

Забележка: Симулация на дела на икономически активното население в ЕС през 2030 г., ако държавите членки с по-ниски от средните за ЕС дялове на хората от всяка подгрупа в икономически активното население достигнат средното равнище за ЕС за съответната подгрупа, като се приема, че аналогичните дялове за другите подгрупи остават постоянни. При това изчисление не се вземат под внимание припокриванията и възможното двойно отчитане между групите и то не следва да се разглежда като прогноза.
Източник: изчисления на ГД „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“ въз основа на данни на Евростат и прогнози за населението „Europop 2023“.

Макар че от 2009 г. насам равнището на заетост сред по-възрастните хора се е увеличило значително, между отделните държави членки продължават да съществуват огромни

[21] Препоръка на Съвета от 30 октомври 2020 г. относно „Мост към работни места — Укрепване на гаранцията за младежта“, и за замяна на Препоръката на Съвета от 22 април 2013 г. за създаване на гаранция за младежта, 2020/C 372/01 (ОВ C 372, 4.11.2020 г., стр. 1).

разлики. Въпреки подобряването на ситуацията в последно време, ако не бъдат предприети мерки на политиката, застаряването на населението се очаква да доведе до задълбочаване на икономическата зависимост в ЕС и да окаже отрицателно въздействие върху конкурентоспособността и потенциала за икономически растеж в дългосрочен план. До 2045 г. на всеки 10 пенсионери ще се падат само 16 работещи, при 22 през 2022 г., а до 2070 г. броят им може да намалее още повече до 14[22]. В условията на застаряващи общества участието на пазара на труда и активният живот на по-възрастните хора придобиват все по-голямо значение, още повече с оглед на значителния недостиг на работна ръка. През 2023 г. равнището на заетост сред по-възрастните хора (на възраст 55—64 г.) достигна 63,9 %, което е с близо 20 процентни пункта повече в сравнение с 2009 г., като беше по-високо сред жените. Въпреки че растежът на заетостта сред по-възрастните хора беше над четири пъти по-висок от този на населението в най-активната възраст (25—54 години), равнището на заетост сред тях остана с 18 процентни пункта по-ниско, което показва, че има значителни възможности за по-нататъшен напредък. Регистрираният растеж се дължеше предимно на запазването на работните места, а не на наемането на нови работници, което през този период остана трайно ниско. По-специално по-възрастните хора с по-високо образование по правило остават по-дълго на пазара на труда, докато тези с по-ниско образование е по-вероятно да го напуснат рано. Лошите условия на труд — както физически, така и психологически — са основните фактори, които водят до ранно пенсиониране, а и възпрепятстват повторното навлизане на пазара на труда[23]. Заболяванията или увреждания също са важни причини за неактивност, наред с отговорностите за полагане на грижи, факторите, свързани с работното място, и институционалните пречки, като например разпоредбите по отношение на социалното осигуряване и пенсиите, които трябва да бъдат преодолени в съответствие с инструментариума за демографията, за да се даде възможност за по-голямо участие на пазара на труда.

Разликите в заетостта и заплащането на жените и на мъжете задълбочават трайното неравенство между половете на пазара на труда, като признаците на сближаване са скромни. През 2023 г. разликата в заетостта между жените и мъжете в ЕС беше 10,2 процентни пункта. През последните години тази разлика леко намаля благодарение на по-голямото нарастване на заетостта при жените, но остава значителна, като съществуват големи различия между отделните държави членки и региони. Като се вземе предвид по-голямото разпространение на работата на непълно работно време сред жените (почти четири пъти повече, отколкото при мъжете), разликата в заетостта между жените и мъжете става още по-ясно изразена (15,7 процентни пункта в еквивалент на пълно работно време). Разликите в заетостта между жените и мъжете са още по-големи при хората с деца, тъй като родителството оказва по-голямо влияние върху трудовата дейност на жените, отколкото на мъжете. В повечето държави това намира израз както в по-ниско равнище на заетост сред жените, така и в по-висок дял на жените, работещи на непълно работно време. И накрая, въпреки че разликата в заплащането на жените и на мъжете намаля през последното десетилетие, тя остава значителна в повечето държави членки. През 2022 г. тя беше 12,7 % средно за ЕС. Разликите в заплащането са обусловени, наред с други фактори, от различията между половете в икономическите дейности и професиите, от недостатъчния дял на жените на висши длъжности, от твърде високия им дял сред работещите на непълно работно време и в непостоянни форми на заетост, от трудностите при съчетаването на работата с отговорностите за полагане на грижи, както и от дискриминацията и непрозрачната структура на работните заплати. С течение на времето

[22] Европейска комисия, Доклад за застаряването за 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[23] Вж.: Eurofound, Keeping older workers engaged: Policies, practices and mechanisms [Запазване на заетостта на по-възрастните работници: политики, практики и механизми], работен документ на Eurofound, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

натрупването на тези разлики в доходите (утежнени от прекъсването на трудовата дейност поради полагането на грижи) води до значителни разлики в пенсиите на жените и на мъжете. Ето защо има поле за продължаване на мерките на политиката с цел преодоляване на пречките пред участието на жените на пазара на труда, включително чрез подобряване на наличието и достъпността на качествени и финансово приемливи възможности за образование и грижи в ранна детска възраст и за дългосрочни грижи, както и на функционирането на данъчната система с цел създаване на по-добри стимули, в съответствие с целите, определени в европейската стратегия за равенство между половете за периода 2020—2025 г. и в препоръките на Съвета относно образованието и грижите в ранна детска възраст (включително новите цели от Барселона) и относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи[24].

Съществува опасност влошаването на основните умения на учениците в Европа и трайният недостиг на учители да засегнат производителността на труда, конкурентоспособността и социалното сближаване. Основните умения служат като градивен елемент, който дава възможност на хората да се справят в сложни житейски ситуации, да продължат да учат на по-късен етап в живота си и да допринасят пълноценно за обществото и икономиката. Те допринасят за повишаване на производителността на труда и ускоряване на темпа на иновациите, необходими за цифровия преход. Резултатите от Програмата на ОИСР за международно оценяване на учениците (PISA) за 2022 г. показват, че почти всеки трети 15-годишен ученик няма основни умения и не достига минималното равнище на компетентност по математика, а всеки четвърти — по четене и природни науки. Днес ЕС е още по-далеч от целта на европейското пространство за образование за намаляване на дела на 15-годишните със незадоволителни резултати до най-много 15 % до 2030 г. Спадът в резултатите е най-рязък по математика (-6,6 процентни пункта от 2018 г. насам). Най-добрите резултати също са намалели във всички области, а тенденцията на влошаване засяга целия социално-икономически спектър, което показва, че в общ план съществуват сериозни предизвикателства в развитието на основни умения. В същото време, тъй като незадоволителните резултати са много по-често срещани сред учениците в неравностойно положение, неравенството в образованието се задълбочава още повече. Почти половината (48 %) от учениците в неравностойно положение имат незадоволителни резултати по математика, което представлява значително увеличение спрямо 38,2 % през 2018 г. В този контекст трайната липса на квалифицирани учители в целия ЕС, която през последните няколко години се изостри, наред с другото, поради пандемията от COVID-19, създава опасност от допълнително задълбочаване на трудностите пред подобряването на основните умения на младите хора. В същото време резултатите от Международното проучване на компютърната и информационна грамотност (ICILS) за 2023 г. показват, че 43 % от младежите на възраст 13—14 години нямат никакви или имат само ограничени цифрови умения. Тези скорошни тенденции извеждат на преден план необходимостта от подновяване и задълбочаване на усилията въз основа на съществуващите инициативи и от създаването на допълнителни стимули за изпълнението на препоръката относно пътищата към успеха в училище[25].

---

[24] Препоръка на Съвета от 8 декември 2022 г. относно образованието и грижите в ранна детска възраст:целите от Барселона за 2030 година (2022/C 484/01) и Препоръка на Съвета от 8 декември 2022 г. относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи (2022/C 476/01).

[25] Препоръка на Съвета от 28 ноември 2022 г. относно пътищата към успеха в училище и за замяна на Препоръката на Съвета от 28 юни 2011 г. относно политики за намаляване на преждевременното напускане на училище (2022/C 469/01).

Основните умения на учениците в Европа продължават да се влошават

Дял на учениците, които не са в състояние да покрият минималния критерий за компетентност за ниво 2 на PISA (%)

Делът на незадоволителните резултати се е увеличил най-вече **по математика** (**+6,6 процентни пункта**) и по **четене** (**+3,7 процентни пункта**) и по-умерено по **природни науки** (**+1,9 процентни пункта**)

Делът на **най-високите резултати** е намалял: **-с 3,1 процентни пункта по математика** и **-с 1,6 процентни пункта** по **четене**, като в същото време леко се е увеличил по **природни науки** (**+0,6 процентни пункта**)

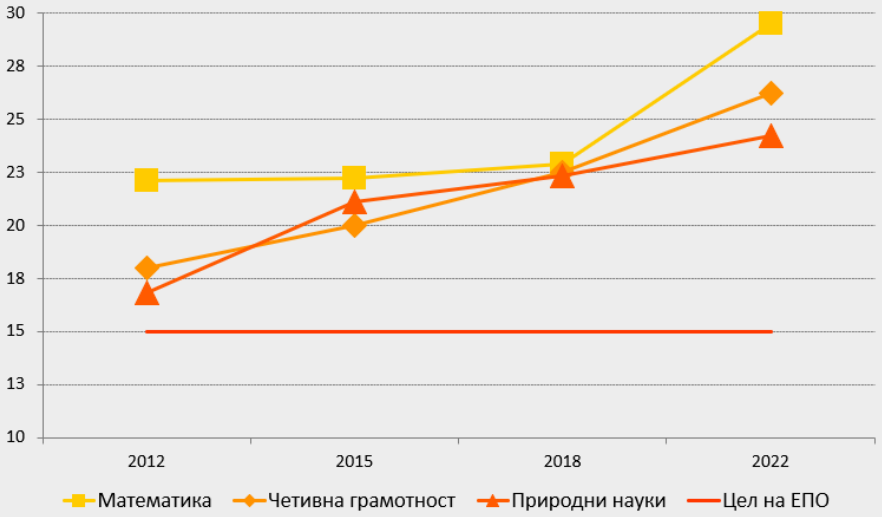

Забележка: Стойността за ЕС за 2022 г. трябва да се тълкува с повишено внимание: Дания, Ирландия, Латвия и Нидерландия не са спазили един или повече от стандартите на PISA за формиране на извадка (вж. ОИСР, Резултати от PISA за 2022 г. (том 1), A2 и A4). Липсват данни за Малта за 2012 г.
Източник: ОИСР, PISA за 2012, 2015, 2018 и 2022 г., изчисления на ГД „Образование, младеж, спорт и култура“.

Въпреки че резултатите по отношение на преждевременното напускане на училище, придобиването на висше образование и реализацията на завършилите ПОО на пазара на труда са се подобрили, продължават да съществуват предизвикателства, свързани със системите за образование и обучение, в т.ч. регионални различия, неравнопоставеност между половете, социално неравенство и недостиг на кадри, завършили специалности в областта на НТИМ. Преждевременното напускане на училище леко е намаляло в ЕС от 2022 г. насам, като през 2023 г. засяга 9,5 % от младежите на възраст 18—24 години (с 2,3 процентни пункта по-малко, отколкото преди 10 години). Въпреки това няма признаци на възходяща конвергенция между държавите членки. Младите мъже е много по-вероятно да напуснат преждевременно системата на образованието и обучението. При момичетата положителната тенденция от последното десетилетие се запазва, но при момчетата тя, изглежда, е в застой. Освен това младежите, родени извън ЕС, младите роми и младите хора с увреждания е по-вероятно да напуснат преждевременно системата на образованието и обучението. ЕС е напът да постигне целта си по отношение на придобиването на висше образование, тъй като през последните пет години броят на завършилите висше образование се е увеличил във всички държави членки, с изключение на три. През 2023 г. 43,1 % от лицата на възраст 25—34 години в ЕС бяха с висше образование, от което следва, че това е най-разпространената степен на завършено образование сред младите хора, навършили пълнолетие (младите жени обаче е много по-вероятно да притежават диплома за висше образование, отколкото мъжете). Продължават да съществуват различия между половете при избора на дисциплини (например в образованието и здравеопазването преобладават жените, а в ИКТ и инженерните науки — мъжете). Тъй като достъпът до висше образование за младите хора в неравностойно положение остава предизвикателство, има опасност вече съществуващите социално-икономически различия да

се задълбочат. С нарастването на броя на завършилите висше образование е важно да се увеличат гъвкавостта и приложимостта на висшето образование на пазара на труда, за да се преодолее недостигът на умения, особено в областта на НТИМ. Реализацията на наскоро завършилите професионално образование и обучение (ПОО) продължи да се подобрява в целия ЕС. През 2023 г. четирима от всеки петима наскоро завършили ПОО са били наети на работа, а почти две трети са придобили опит на работно място, благодарение на което равнището на заетост сред тях беше по-високо, отколкото сред връстниците им без опит (84,8 % спрямо 71,5 %). Продължават да съществуват обаче големи различия между отделните държави както по отношение на ученето в процеса на работа, така и по отношение на перспективите за наемане на работа на завършилите ПОО.

Усъвършенстването на уменията на възрастните е от съществено значение за производителността и конкурентоспособността, за поддържане на социалното сближаване и за подобряване на приобщаването към пазара на труда, като наред с това подпомага двойния преход; участието в образование и обучение на възрастни обаче се различава значително в отделните държави членки и групи от населението. При проведеното през май 2023 г. проучване „Евробарометър“ сред малките и средните предприятия (МСП)[26] беше установено, че повече от половината МСП срещат трудности при намирането на работници с подходящи умения, а около една четвърт (26 %) определят набирането на персонал като „умерено трудно“. За почти две трети това възпрепятства цялата им стопанска дейност. В същото време последните резултати от Програмата на ОИСР за международно оценяване на компетентностите на възрастни (PIAAC)[27] показват, че през последното десетилетие грамотността сред възрастните (лица на възраст 15—64 години) се е подобрила в пет от двадесетте участващи държави членки, докато в мнозинството от тях (дванадесет) е в застой или е намаляла значително. Що се отнася до математическата грамотност, резултатите са малко по-благоприятни, като в десет държави членки се наблюдава подобрение, а само в шест способностите на възрастното население са в застой или намаляват значително. Освен това през 2023 г. резултатите на десет от участващите държави членки по отношение на способностите за адаптивно решаване на проблеми значително надхвърлят или са около средните. В този контекст и в условията на недостиг на работна ръка и умения, както и на застаряване на населението, насърчаването на широко участие в образование и обучение на възрастни е от ключово значение за осигуряване на актуални умения на работната сила в ЕС. При все това последните данни от изследването на образованието за възрастни (AES) сочат само леко повишаване на равнището на участие в образование и обучение на възрастни (с изключение на целенасочено обучение на работното място) през предходните 12 месеца — от 37,4 % през 2016 г. на 39,5 % през 2022 г. за ЕС със значителни разлики в отделните държави членки. Напредъкът в областта на цифровите умения също е като цяло бавен и със значителни разлики между отделните държави. Въпреки че през 2023 г. повече от 90 % от хората в ЕС са използвали интернет поне веднъж седмично[28], само 55,6 % са имали поне основни цифрови умения, което показва съвсем малко увеличение спрямо 2021 г. (53,9 %). При

[26] Вж. Европейска комисия, Експресно проучване на Евробарометър № 529 — *Недостиг на умения и стратегии за набиране и задържане на персонал в малките и средните предприятия*, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

[27] ОИСР, Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World?: Survey of Adult Skills 2023 [Притежават ли възрастните уменията, от които се нуждаят, за да се развиват в променящия се свят?. Преглед на уменията на възрастните за 2023 г.], Проучване на ОИСР за уменията, OECD Publishing, Париж, 2024 г. Извлечено след публикуването на 10 декември 2024 г.

[28] Вж. Европейска комисия, Цифровизацията в Европа — издание 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

настоящите темпове само 59,8 % от възрастните ще имат поне основни цифрови умения до края на десетилетието, което е доста под целта на ЕС от 80 %[29]. Участието в развитието на умения през целия живот е особено важно за хората с ниска квалификация (т.е. най-много със средно образование), за безработните, за неактивните лица и за по-възрастното население, които в същото време ще имат най-голяма нужда от него. Именно затова в Европейската програма за умения от 2020 г. се призовава за радикално увеличаване на повишаването на квалификацията и преквалификацията. Освен това в препоръката на Съвета относно индивидуални сметки за обучение, приета през юни 2022 г., е очертано как държавите членки могат да съчетават финансова и нефинансова подкрепа по ефективен начин, за да се даде възможност на възрастните да развиват своите умения през целия си трудов живот[30]. Въз основа на препоръката на Съвета относно европейския подход към микроудостоверенията, приета през юни 2022 г., последните също имат важна роля в това отношение, тъй като могат да стимулират участието на работниците и търсещите работа лица в целенасочено повишаване на квалификацията и преквалификация[31].

Участието в образование и обучение на възрастни се характеризира със значителни разлики между отделните групи от населението

58,9 % от висококвалифицираните **възрастни участват в учебни дейности всяка година** спрямо едва **18,4 %** от нискоквалифицираните възрастни

Само **26,8 % от безработните** участват в учебни дейности всяка година спрямо **44,7 % от заетите**

Почти всеки втори млад човек, навършил пълнолетие (на възраст 25—34 години), участва в учебни дейности всяка година спрямо **по-малко от една трета** от хората на възраст 55—64 години

Равнище на участие на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца по подгрупи (лица на възраст 25—64 години, с изключение на целенасочено обучение на работното място, %)

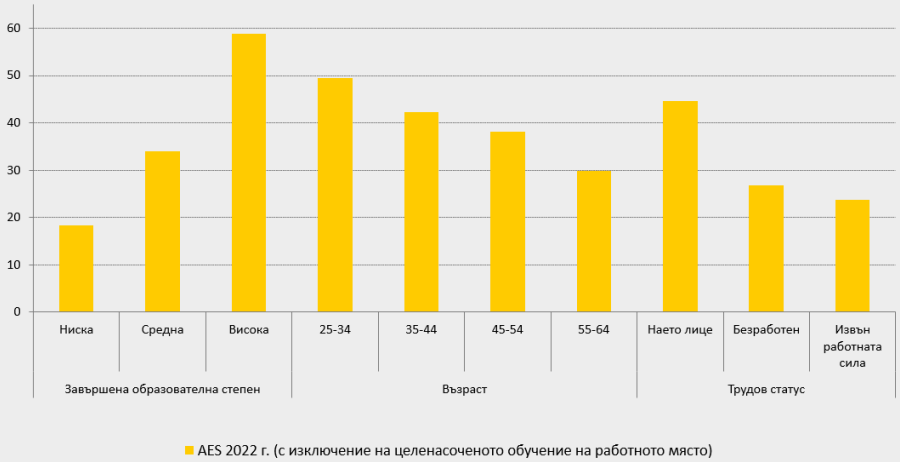

Забележка: През октомври 2024 г. Постоянната група по показателите и критериите на Комитета по заетостта постигна съгласие относно рамката за наблюдение на целта за уменията, като за момента се използва AES, с изключение на целенасоченото обучение на работното място.
Източник: Специална извадка на Евростат за участието на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца, без целенасочено обучение на работното място (GOJT), от изследването на образованието за възрастни.

[29] Вж. приложението към Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите „Състояние на цифровото десетилетие за 2024 г.“ (COM(2024) 260 final).
[30] Вж.: Препоръка на Съвета от 16 юни 2022 г. относно индивидуални сметки за обучение (2022/C 243/03).
[31] Вж.: Препоръка на Съвета от 16 юни 2022 г. относно европейски подход към микроудостоверенията с цел стимулиране на ученето през целия живот и пригодността за заетост (2022/C 243/02).

Реалният брутен разполагаем доход на домакинствата (БРДД) отново започна да нараства в ЕС през 2023 и 2024 г., което помогна за това домакинствата да възстановят покупателната си способност и да се предотврати увеличаването на бедността. Като цяло от второто тримесечие на 2023 г. реалните доходи на домакинствата започнаха да нарастват по-бързо от БВП и в тенденцията на забавяне от предходните две години настъпи обрат. Докато възнагражденията на самостоятелно заетите лица се увеличаваха с умерен темп, доходите от заетост нарастваха по-бързо през четвъртото тримесечие на 2023 г. и през първото тримесечие на 2024 г. Това компенсира напълно ефекта от данъците, които в края на 2023 г. започнаха да оказват отрицателно влияние върху растежа на доходите, след като през предходната година имаха положителен принос, особено в резултат на временните мерки, свързани с инфлацията. Нетните социални плащания оказаха донякъде положителен принос през първата половина на 2024 г.

През 2023 г. делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, леко намаля в ЕС, включително благодарение на решителните мерки на политиката, предприети за смекчаване на отрицателните социални последици от високите разходи за издръжка на живота, но предизвикателствата остават, като има значителни различия между отделните региони. Въпреки това през 2023 г. приблизително един на всеки пет души в ЕС остана изложен на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), а общият брой намаля с около 1,6 милиона души в сравнение с 2019 г. (при цел за намаляване на техния брой с поне 15 милиона до 2030 г.). Несъответствията между държавите членки и в самите тях, както и различията между отделните групи от населението бяха големи, като рискът от бедност беше по-висок за децата, възрастните хора, хората с увреждания, родените извън ЕС и ромите. Експресните оценки на Евростат по отношение на доходите през 2023 г. показват, че делът на ИРБ е останал стабилен средно в ЕС и в повечето държави членки. Липсата на работа продължи да бъде основен фактор за бедността, а социалните плащания не достигаха до всички нуждаещи се домакинства. Въздействието на социалните трансфери (с изключение на пенсиите) върху намаляването на бедността стана малко по-слабо през 2023 г., с известни разлики между държавите членки, което показва значението на по-нататъшното задълбочаване на усилията за осигуряване на адекватна подкрепа на доходите и адекватно покритие. Въпреки подобряването на ситуацията през последните години подкрепата за осигуряване на минимален доход обикновено не е достатъчна, за да се изведат хората от бедността, в почти никоя държава членка. Изпълнението на препоръката на Съвета относно минималния доход, който гарантира активно приобщаване във всички държави членки, е от ключово значение за справяне с това предизвикателство[32]. През 2023 г. енергийната бедност в ЕС (измерена чрез дела на хората, които не се в състояние да поддържат дома си достатъчно топъл) нарасна за втора поредна година. Фактът, че увеличението беше по-ниско от това през 2022 г. на фона на значително по-силен ценови шок през зимата на 2022 г., отколкото през зимата на 2021 г., показва, че извънредните мерки за подпомагане, приети от ЕС и неговите държави членки, са довели до ефективно смекчаване на въздействието. Оценките на разпределението на въздействието на реформите и инвестициите са особено важни, за да се отчете въздействието върху рисковете от бедност и неравенството по отношение на доходите и да се осигури предварителна информация за разработването на политики.

[32] Препоръка на Съвета относно адекватен минимален доход, гарантиращ активно приобщаване (2023/C 41/01).

Равнищата на бедност или социално изключване се различават значително в зависимост от възрастовата група, като децата често са изложени на най-голям риск, но работещите също са засегнати

Дял на изложените на риск от бедност или социално изключване — общо и по възрастови групи под и над 18 години; равнище на бедност сред работещите (над 18-годишна възраст) (%)

Всеки пети човек и **всяко четвърто дете в ЕС са били изложени на риск от бедност или социално изключване** през 2023 г.

Един на всеки 12 работници в ЕС е бил изложен на риск от бедност през 2023 г.

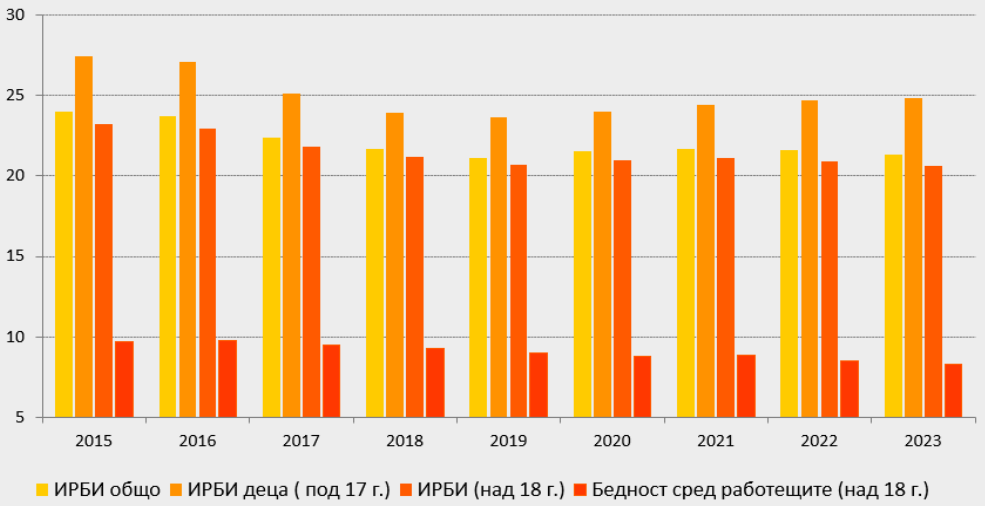

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за 2020 г. Приблизителни стойности за периода 2015—2019 г. за ИРБ сред заетите лица (на възраст 18 или повече години)
Източник: Евростат [ilc_peps01n], [ilc_li02], [ilc_li04], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Делът на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване в ЕС, остана като цяло стабилен, с незначително намаление в техния брой през 2023 г., докато положението на хората с увреждания се влоши още повече. През същата година за първи път след пандемията от COVID-19 броят на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, леко намаля в ЕС (на 19,9 милиона от около 20 милиона през 2022 г.). Делът на изложените на риск от бедност или социално изключване деца в ЕС продължи да бъде една четвърт, като общият им брой се е увеличил с 0,6 милиона в сравнение с 2019 г. и се е отдалечил от целта на ЕС за 2030 г. за намаляване с поне 5 милиона. Преодоляването на бедността и социалното изключване сред децата е от съществена важност, за да им се помогне да реализират пълния си потенциал в обществото и на пазара на труда и да се прекъсне предаването на бедността между поколенията. Прилагането на Европейската гаранция за децата[33] във всички държави членки е от ключово значение в това отношение. Рисковете от бедност или социално изключване остават високи и за хората с увреждания. През 2023 г. делът на ИРБИ сред тях (28,8 % през 2023 г.) беше с 10,8 процентни пункта по-висок от този за останалата част от населението. Все още голямата разлика в равнището на заетост между хората с увреждания и тези без увреждания, както и по-голямата вероятност първите да напуснат рано системата на образованието, са тясно свързани с отчетените по-високи рискове от бедност сред тях.

[33] Препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета от 14 юни 2021 г. за създаване на Европейска гаранция за децата (ОВ L 223, 22.6.2021 г., стр. 14—23).

Домакинствата, живеещи в бедност, отделят значителен дял от разполагаемите си доходи за жилищни разходи, като разликите между отделните държави членки са големи

Дял на жилищните разходи в разполагаемия доход на домакинствата, 2023 г. (%)

През 2023 г. в **повече от една трета от държавите членки** домакинствата са изразходвали **около или над една пета от разполагаемия си доход за жилищни разходи**

Домакинствата, изложени на риск от бедност, са били **изправени два пъти по-често пред прекомерно високи жилищни разходи** в почти всички държави членки

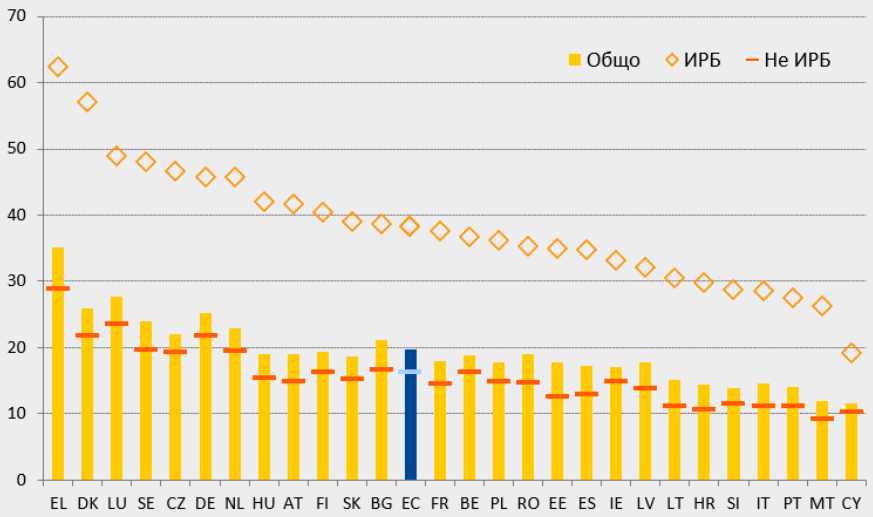

Източник: Евростат [ilc_mded01].

Достъпът на нуждаещите се до социални жилища или до качествена помощ за жилищно настаняване е ключов приоритет за ЕС. Достъпът до жилище е от основно значение за предпазването от бедност или социално изключване и определя достъпа до образование и заетост, като същевременно оказва влияние върху свързаната с работата мобилност в рамките на държавите членки и на единния пазар на ЕС. Жилищните разходи натоварват бюджетите на домакинствата в ЕС, като засягат особено тежко онези, които вече са изложени на риск от бедност. През 2023 г. почти половината от домакинствата в ЕС ги смятаха за „финансова тежест“. В същото време цели 8,9 % от населението на ЕС живееше в домакинство, в което общите жилищни разходи възлизаха на над 40 % от общия разполагаем доход на домакинството, т.е. беше обременено с прекомерни жилищни разходи. При хората, вече изложени на риск от бедност, този процент достигаше 33,5 %. Увеличаването на наемите и цените на имотите изпреварваше растежа на доходите и жилищата станаха още по-недостъпни, особено в големите градове на ЕС. Освен това предлагането на социални жилища в много държави не е достатъчно, за да покрие нуждите, а наличността им намалява и има дълги списъци с чакащи. Най-сериозните пречки пред инвестициите в социални жилища са свързани с общите спънки в строителния сектор, като например процедурите за издаване на разрешителни и използването на земята; бюджетните ограничения, достъпа до финансиране и наличието на квалифицирана работна ръка. И накрая, най-сериозният проблем във връзка с достъпа до жилище — бездомничеството, беше допълнително усложнен и от по-високите разходи за издръжка на живота. През последните 12 месеца над една четвърт от хората на възраст 30—54 години, изложени на риск от бедност или социално изключване, споделиха, че са срещнали трудности при наемането на жилище. Държавите членки вече са въвели различни регулаторни и нерегулаторни реформи и инвестиционни програми, за да подобрят финансовата достъпност на жилищата и да увеличат социалния си жилищен фонд. Осъществяването на тези реформи и инвестиции може да бъде подпомогнато със средства от ЕС.

Предвижда се разходите за дългосрочни грижи да продължат да се увеличават, докато коефициентите на заместване на дохода при пенсиите се очаква да намалеят

Преките разходи за дългосрочни грижинадвишава ха медианния разполагаем доход на нуждаещите се лица в една пета от държавите — членки на ЕС

Очакваното намаление на коефициентите на заместване на дохода при пенсиите вероятно ще увеличи тежестта на високите разходи за дългосрочни грижи

Нетни теоретични коефициенти на заместване на дохода при пенсиите, 2022 г., 2062 г. (мъже, в процентни пунктове); Преки разходи за дългосрочни домашни като дял от медианния разполагаем доход (%)

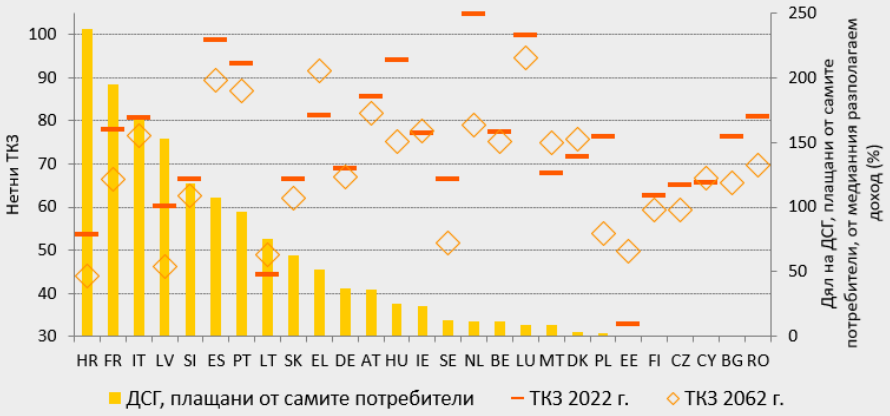

Забележка: Теоретичните коефициенти на заместване на дохода са изчислени за 40 години трудов стаж, приключващ при навършване на пенсионна възраст, за средностатистически работник и за 2022 г. и 2062 г. Преките разходи за дългосрочни грижи са изчислени за човек със значителни нужди след получаването на публична подкрепа. За подробности относно методиката вж. бележките към графиката в тематично каре 7.
Източник: Собствени изчисления на Комисията въз основа на данни от ОИСР и от държавите членки. Доклад за адекватността на пенсиите за 2024 г. и анализ на ОИСР въз основа на въпросника на ОИСР за социалната закрила при дългосрочни грижи, SHARE (вълна 8 от 2019 г., с изключение на Португалия, която се позовава на вълна 6 от 2015 г.) и TILDA (вълна 3 от 2015 г.).

Модернизацията на системите за социална закрила може да допринесе за приобщаващ икономически растеж с адекватна и устойчива социална закрила и социални услуги. Въпреки някои подобрения през последните няколко години достъпът до социална закрила все още е различен в отделните държави членки. Изпълнението на препоръката на Съвета от 2019 г. относно достъпа на работниците и самостоятелно заетите лица до социална закрила следва да бъде подобрено, за да се отговори на трайните структурни предизвикателства[34]. В този контекст е важно да се осигури прозрачност и опростяване на достъпа до социална закрила. Цифровите решения могат да допринесат за подобряване на прозрачността, ефикасността и ефективността на достъпа до социална закрила, но е необходимо да се предотвратят повишените рискове от цифрово разделение. В едно застаряващо общество осигуряването на адекватност и фискална устойчивост на пенсиите и дългосрочните грижи изисква широк набор от политики, които включват инвестиции в активния живот на възрастните хора и остаряването в добро здраве, удължаване на трудовия живот и подкрепа за адаптирани и гъвкави условия на труд, наред с ефективни и ефикасни пенсионни системи и системи за дългосрочни грижи. Социално-икономическите неравенства, както и увеличаването на нестандартните форми на труд, също представляват все по-сериозно предизвикателство с увеличаването на продължителността на живота. Докато коефициентите на заместване на дохода при

[34] Препоръка на Съвета от 8 ноември 2019 г. относно достъпа на работниците и самостоятелно заетите лица до социална закрила (2019/C 387/01).

пенсиите[35] се предвижда да намалеят през следващите четири десетилетия, нуждите от дългосрочни грижи се очаква да нараснат. Адекватността на пенсиите все повече ще зависи от по-дългата трудова дейност. В същото време при по-ниски пенсии покриването на преките разходи за дългосрочни грижи би станало по-трудно. Тези разходи могат да бъдат много високи за хората със значителни нужди от грижи, като съществуват големи разлики между държавите — членки на ЕС. В по-дългосрочен план поради демографските промени броят на хората, които потенциално биха имали нужда от дългосрочни грижи, се очаква да нарасне с 6,6 милиона до 2050 г.[36], което ще изостри настоящите структурни предизвикателства, свързани с наличието, финансовата достъпност и качеството на дългосрочните грижи. В този контекст в препоръката на Съвета относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи[37] се отправя искане към държавите членки да осигурят адекватни услуги за дългосрочни грижи, както и качествена заетост и справедливи условия на труд в сектора на грижите, като се обърне внимание на нуждите на работниците от умения и същевременно се подкрепят лицата, полагащи неформални грижи. В заключенията на Съвета от юни 2024 г. относно адекватността на пенсиите[38] се потвърждава необходимостта от продължаване на реформите, включително чрез подобряване на участието на пазара на труда, достъпа и вноските в схемите за социална закрила за всички, както и чрез засилване на достъпа до висококачествени и финансово достъпни здравни и дългосрочни грижи. Освен това в заключенията на Съвета относно предизвикателствата пред фискалната устойчивост в резултат на застаряването на населението се потвърждава необходимостта да се предприемат по-нататъшни действия за преодоляване на икономическите и бюджетните последици от застаряването на населението, включително поддържане на стабилни публични финанси, повишаване на производителността, както и на равнището на участие и заетост, и адаптиране на пенсионните системи, системите за здравеопазване и дългосрочни грижи[39].

Добре функциониращият социален диалог и колективното договаряне са от ключово значение за подобряване на условията на труд и намаляване на недостига на работна ръка. На срещата на върха на социалните партньори във Вал Дюшес на 31 януари 2024 г. Комисията, белгийското председателство и междуотрасловите социални партньори подписаха „Тристранна декларация за процъфтяващ европейски социален диалог“. Това представлява подновен ангажимент за укрепване на социалния диалог на равнището на ЕС и за обединяване на усилията за справяне с основните предизвикателства, пред които са изправени нашите икономики и пазари на труда[40]. Редовният диалог и консултациите с организациите на гражданското общество също са от съществено значение за провеждането на ефективни и приобщаващи политики. Както се признава в Декларацията от Ла Юлп за бъдещето на Европейския стълб на социалните права, приета през 2024 г.,

[35] С теоретичните коефициенти на заместване на дохода се измерва какъв би бил доходът от пенсия на хипотетичен пенсионер през първата година след пенсионирането му в сравнение с доходите му непосредствено преди пенсионирането.

[36] Според прогнозите от базовия сценарий. Вж.: Европейска комисия, ГД „Икономически и финансови въпроси“ (2024 г.), Доклад за застаряването на населението от 2024 г. — Икономически и бюджетни прогнози за държавите — членки на ЕС (2022—2070 г.), Служба за публикации на Европейския съюз.

[37] Вж. 2022/C 476/01.

[38] Вж. Заключения на Съвета от 20 юни 2024 г. относно адекватността на пенсиите, 11398/24.

[39] Заключения на Съвета от 14 май 2024 г., 9159/24.

[40] Вж.: Тристранна декларация за процъфтяващ европейски социален диалог.

гражданското общество играе ключова роля в борбата срещу социалното изключване и неравенството, както и по отношение на политиките, които засягат слабо представените и уязвимите групи. На равнище ЕС социалните партньори и организациите на гражданското общество участват активно в европейския семестър, като редовно обменят мнения и провеждат тематични дискусии в области от особено значение.

Държавите членки следва да предприемат действия за преодоляване на трудностите в сферата на заетостта, уменията и социалната политика, установени в рамките на настоящия съвместен доклад за заетостта. По-специално в съответствие с насоките за заетостта:

- да подобряват повишаването на квалификацията и преквалификацията на възрастните, за да гарантират конкурентоспособност, да се справят с недостига на работна ръка и умения, да се адаптират към променящата се ситуация и перспективите на пазара на труда, както и да насърчават екологичния и цифровия преход — включително чрез интегриране на използването на инструменти за определяне на необходимите умения; да укрепват предоставянето на индивидуални права на обучение, като индивидуални сметки за обучение; и да насърчават разработването, внедряването и признаването на микроудостоверенията — в съответствие с препоръките на Съвета относно индивидуалните сметки за обучение и относно европейски подход към микроудостоверенията;
- да укрепват активните политики по заетостта и капацитета и ефективността на публичните служби по заетостта — включително чрез инвестиране в цифрови инфраструктура и услуги, подобрено кариерно ориентиране, консултантски услуги, определяне на необходимите умения и обучение на персонала — с оглед осигуряването на подкрепа за създаване на качествени работни места и осъществяване на прехода;
- в съответствие с националните закони и/или практики и при пълно зачитане на ролята и автономността на социалните партньори да насърчават промени в заплатите, с които се намалява загубата на покупателна способност, особено за хората с ниски заплати, като същевременно се насърчава възходящата социална конвергенция при отчитане на развитието на производителността, създаването на качествени работни места и запазването на конкурентоспособността;
- да осигуряват наличието на схеми за подпомагане, структурирани така, че да се гарантира запазването и по-нататъшното развитие на човешкия капитал чрез съответно повишаване на квалификацията и преквалификация, за да се подкрепят справедливите процеси на преструктуриране, когато е необходимо, да се улесни преходът от едно работно място към друго и да се подпомогне модернизацията на икономиката;
- да осигуряват подкрепа на работниците и домакинствата, които са най-засегнати от икономическите и социални въздействия на адаптацията към изменението на климата и новите екологични и цифрови технологии, по-специално на уязвимите работници и домакинства, включително чрез ефективни служби по заетостта и мерки за обучение; добре разработени, целенасочени и обвързани със срокове програми за заетост, стимули за наемане на работа и преход към нова заетост; адекватна сигурност на доходите с подход на активно приобщаване и насърчаване на предприемачеството в съответствие с Препоръката на Съвета относно гарантирането на справедлив преход към неутралност по отношение на климата;

- да насърчават мобилността в рамките на ЕС и да разгледат възможността за привличането на квалифицирани работници от трети държави, като наред с това гарантират зачитането и прилагането на трудовите и социалните права и насочването на граждани на трети държави, идващи в ЕС по пътища за законна миграция, към професии, за които е налице недостиг, подкрепяни от ефективна интеграционна политика, в допълнение към оптималното използване на талантите в рамките на Съюза;
- да адаптират нормативната уредба на пазара на труда и данъчните и осигурителните системи, за да се намалят сегментацията на пазара на труда и неравнопоставеността между половете на пазара на труда и да се насърчи създаването на качествени работни места, включително чрез евентуално намаляване на данъчно-осигурителната тежест, особено за хората с ниски доходи, без да се възпрепятства преходът към по-високо платени работни места и преминаването от данъчно облагане на труда към екологични данъци;
- да осигуряват здравословна, безопасна и добре приспособена работна среда;
- да насърчават колективното договаряне и социалния диалог в съответствие с препоръката на Съвета относно укрепването на социалния диалог, както и навременното и съдържателно участие на социалните партньори в създаването на съответните политики на равнище ЕС и на национално равнище, включително във връзка с изпълнението на плановете за възстановяване и устойчивост на държавите членки и в контекста на европейския семестър;
- да подобряват перспективите на младите хора на пазара на труда, включително чрез предоставяне на приобщаващо и качествено професионално образование и обучение и висше образование; предлагане на целенасочена подкрепа от службите за заетост (в това число наставничество, професионално ориентиране и консултиране) и подкрепа за качествени възможности за чиракуване и стажове в съответствие с укрепената гаранция за младежта;
- да подкрепят равнопоставеността, качеството и съответствието на висшето образование с потребностите на пазара на труда, както и автоматичното признаване на квалификациите, за да се преодолеят недостигът на умения и несъответствията, включително чрез увеличаване на броя на завършилите някои дисциплини в областта на НТИМ, намаляване на неравенството между половете и предоставяне на възможност на университетите да се превърнат във фактори на промяната в екологичния и цифровия преход;
- да гарантират недопускането на дискриминация, да насърчават равенството между половете, да подобрят интегрирането на принципа на равенство и да укрепват участието на пазара на труда на жените и на групите в неравностойно положение чрез насърчаване на равните възможности и напредването в кариерата, гарантиране на равно възнаграждение за еднакъв или равностоен труд, осигуряване на прозрачност в структурите на заплащане и насърчаване на съвместяването на професионалния, семейния и личния живот, включително чрез достъп до финансово достъпни и висококачествени грижи (образование и грижи в ранна детска възраст и дългосрочни грижи), както и достъп на родителите и на други лица с отговорности за полагане на грижи до подходящи отпуски по семейни причини и гъвкави схеми на работа в съответствие с европейската стратегия за грижите;
- да насърчават равните възможности за децата, за да се справят с високите равнища на детска бедност и да използват по най-добрия начин ресурсите на ЕС

и националните ресурси; да ускорят прилагането на Европейската гаранция за децата, включително чрез предоставяне на финансово достъпни и качествени възможности за образование и грижи в ранна детска възраст и чрез преодоляване на преждевременното напускане на системата на образованието и обучението и недостига на учители; да подпомагат достъпа до качествено образование на деца и младежи от групи в неравностойно положение и от отдалечени райони, да подобряват резултатите от ученето и да насърчават обучението на всички квалификационни равнища;

- да приемат всеобхватни мерки за подобряване на основните умения и в по-широк план за развитието на ключовите компетентности (включително трансверсалните умения) на учениците и да предприемат действия за преодоляване на структурните предизвикателства, свързани с резултатите и справедливостта на системите за образование и обучение, включително чрез ефективни подходи за преподаване, учене и оценяване, като подкрепят професионалната практика на преподавателите и училищните ръководители, насърчават създаването на подпомагаща учебна среда, предоставят целенасочена подкрепа на училищата и учащите в неравностойно положение, както и като предприемат мерки за справяне с недостига на учители и повишаване на привлекателността на учителската професия (също и чрез създаване на привлекателни рамки за кариерно развитие, подпомагане на преподавателите през цялата им кариера и осигуряване на адекватна подкрепа на учителите в необлагодетелстваните, селските и отдалечените райони);
- да повишават цифровите умения и компетентности на учениците и на възрастните от всички възрастови групи, да подобряват критичното мислене и медийната грамотност и да осигуряват повече талантливи специалисти по цифрови технологии за пазара на труда чрез разработване на екосистеми за цифрово образование и обучение, подкрепени от ключови фактори като високоскоростна свързаност за училищата, оборудване и обучение на учители; и да подпомагат институциите с ноу-хау в областта на цифровизацията със специално внимание върху приобщаването и намаляването на цифровото разделение;
- да осигуряват подходяща и устойчива социална закрила за всички в съответствие с препоръката на Съвета относно достъпа до социална закрила; да подобрят закрилата на лицата, които не са обхванати в достатъчна степен, като работниците с нестандартни форми на заетост, включително работа през платформи, както и на самостоятелно заетите лица; да повишават адекватността на обезщетенията, прехвърляемостта на правата и достъпа до качествени услуги, като същевременно гарантират устойчивостта на публичните финанси; и ефективно да подпомагат интеграцията на трудоспособните лица на пазара на труда;
- да разработват и укрепват схеми за минимален доход, които осигуряват подходяща подкрепа и разчитат на подхода на активното приобщаване, в съответствие с препоръката на Съвета относно адекватния минимален доход, гарантиращ активно приобщаване; и да насърчават достъпа до основни услуги, включително енергия, особено за уязвимите домакинства и тези с ниски доходи;
- да оценяват разпределителното въздействие на реформите и инвестициите върху доходите на различни групи от населението в съответствие със съобщението относно по-добро оценяване на разпределителното въздействие на политиките на държавите членки;

- да осигурят на всички деца, изложени на риск от бедност или социално изключване, достъп до безплатно и ефективно здравеопазване, образование и грижи в ранна детска възраст, и образование, обучение и дейности в училище, както и ефективен достъп до здравословно хранене и подходящо жилищно настаняване, в съответствие с Европейската гаранция за децата и свързаните с нея национални планове за действие;
- да подкрепят достъпа до качествени и финансово достъпни жилища, социални жилища или помощи за жилищно настаняване, когато е целесъобразно; да предприемат мерки за справяне с бездомничеството като най-крайната форма на бедност; да насърчават обновяването на жилищни сгради и социални жилища и интегрираните социални услуги;
- да инвестират в капацитета на здравната система, включително по отношение на превенцията и първичните грижи, включително в капацитета на общественото здравеопазване, координацията на грижите, здравния персонал и използването на електронното здравеопазване и изкуствения интелект; да намалят преките плащания, когато е уместно; да подобрят покритието на здравното обслужване и да насърчават по-добри условия на труд, както и повишаване на квалификацията и преквалификация на здравните работници;
- да укрепват предоставянето на качествени, финансово достъпни и устойчиви услуги за дългосрочни грижи в съответствие с препоръката на Съвета относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи;
- да гарантират приобщаващи и устойчиви пенсионни системи, които осигуряват адекватен доход в напреднала възраст и справедливост между поколенията.

Финансирането от ЕС за допустимите инвестиции и реформи, включително чрез ЕСФ+, ЕФРР, ФСП, ИТП и МВУ, помага на държавите членки да активизират мерките на политиката в тези области.

ГЛАВА 1. ПРЕГЛЕД НА ТЕНДЕНЦИИТЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА И В СОЦИАЛНАТА СФЕРА, НАПРЕДЪК КЪМ ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА 2030 Г. И ОСНОВНИ ХОРИЗОНТАЛНИ КОНСТАТАЦИИ ОТНОСНО СОЦИАЛНАТА КОНВЕРГЕНЦИЯ

1.1 Основни тенденции на пазара на труда

Въпреки затрудненатa икономическа среда през 2023 г. заетостта в ЕС продължи да нараства стабилно в повечето сектори, макар и по-бавно от забележителния растеж, отбелязан през предходната година. Заетостта като цяло се увеличи с 2,4 милиона души до общо 217,5 милиона души. В този контекст равнището на заетост (за възрастовата група 20—64 години[41]) отново достигна рекордно високи стойности от 75,3 %, като през второто тримесечие на 2024 г. нарасна до 75,8 %. Годишният темп на растеж от 1,1 % се възвърна до средните стойности отпреди COVID-19 (2013—2019 г.) след бързото възстановяване след пандемията през 2022 г. (+2,3 %). Растежът на заетостта в отделните сектори беше сравнително балансиран и варираще от 0,9 % до 1,7 % в повечето от тях, с няколко изключения. Секторът на ИКТ се разрасна с 4,3 %, което отразява ясно изразената му дългосрочна тенденция и текущия цифров преход. За разлика от това, заетостта в промишлеността като цяло остана непроменена (+0,1 %). Селскостопанският сектор отбеляза най-рязкото свиване със спад от 1,9 %, който съответства на дългосрочната му тенденция. След като загуби близо 18 % от работниците си по време на кризата, свързана с COVID-19, секторът на хотелиерството и ресторантьорството нарасна с 5,6 % през 2023 г., като за първи път надхвърли върховото равнище на заетост от периода преди пандемията, докато строителният сектор все още не се е възстановил напълно до равнището отпреди финансовата криза въпреки по-голямото внимание, което се обръща на жилищното строителство и екологосъобразното саниране. Занапред се прогнозира растеж на заетостта от 0,8 % през 2024 г., 0,6 % през 2025 г. и 0,5 % през 2026 г.[42]

Фигура 1.1.1: Растежът на заетостта през 2023 г. беше обусловен от увеличаване на работната сила основно с високообразовани и по-възрастни работници

Растеж на заетостта (лица на възраст 15—64 години), разпределен по растеж на работната сила и намаляване на безработицата, както и по възрастови групи и завършена образователна степен

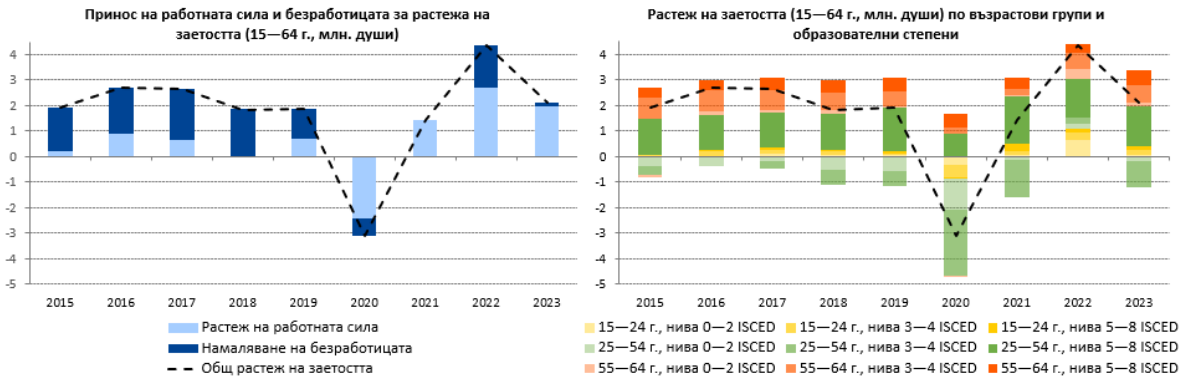

Източник: Собствени изчисления въз основа на Евростат [lfsa_agan], [lfsa_ugan], [lfsa_egaed].

[41] В глава 1 за показателя „равнище на заетост“ винаги се използва възрастовата група 20—64 години, освен ако не е посочено друго.

[42] Въз основа на есенната икономическа прогноза на Европейската комисия за 2024 г. (15 ноември 2024 г.).

В условията на безпрецедентно ниска безработица и намаляващо население в трудоспособна възраст растежът на заетостта се дължеше главно на нарастващата работна сила, като значителен принос имаха гражданите на трети държави и по-възрастните работници. След рекордно ниските стойности през 2022 г. равнището на безработица в ЕС[43] намаля с 0,1 процентни пункта до 6,1 % през 2023 г. в годишно изражение и спадна до 5,9 % през септември 2024 г. Докато преди пандемията от COVID (2015—2019 г.) намаляването на безработицата беше основният двигател на растежа на заетостта, при ниското равнище на безработица вниманието се измести върху нарастването на работната сила като основен източник на настоящо и бъдещо увеличение на заетостта. През 2023 г. около 92 % от растежа на заетостта във възрастовата група 15—64 години се дължеше на увеличаването на икономически активното население (спрямо по-малко от 8 %, дължащи се на по-ниската безработица). Това увеличаване беше обусловено главно от притока на работници с висше образование (на възраст 25—54 години), много от които бяха граждани на трети държави, както и на по-възрастни работници (55—64 години) със средно или висше образование — вж. фигура 1.1.1. Това е в съответствие с нарастващата професионализация и постепенното пренасочване на заетостта към висококвалифицирани професии. Същевременно в държавите членки продължават да съществуват значителни регионални различия, като в най-отдалечените региони и в много селски райони равнището на заетост неизменно е по-ниско.

Резултатите на пазара на труда на слабо представените групи постоянно се подобряват, но все още има значителни възможности за подобрение. Равнището на заетост на по-възрастните работници, младежите, нискоквалифицираните работници, жените, гражданите на трети държави и хората с увреждания, както и относителният дял на икономически активните лица сред тях (за възрастовата група 15—64 години) продължават да са значително по-ниски от съответните средни стойности за ЕС (75,3 % и 75,0 % през 2023 г.). Освен това равнището на безработица сред младите хора, нискоквалифицираните работници и гражданите на трети държави е около два пъти по-високо от средното за ЕС. Въпреки това се забелязва подобрение в почти всички групи. Участието на пазара на труда на населението на възраст 55—64 години, което през последните две десетилетия се увеличаваше по-бързо от всяка друга възрастова група, бързо нарасна и достигна 67,0 % през 2023 г., отчасти поради по-голямата продължителност на живота, по-доброто здравеопазване и по-високата пенсионна възраст. Равнището на заетост сред хората от тази възрастова група също се увеличи до 63,9 % през 2023 г., като делът им в общата заетост почти се удвои (от 10 % през 2003 г. до близо 20 % през 2023 г.). През 2023 г. участието на младите хора (на възраст 15—24 години) в работната сила (41,2 %) и равнището на заетост сред тях (35,2 %) се върнаха на нивата отпреди финансовата криза от 2008 г., а делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET на възраст 15—29 години), намаля до ново рекордно ниско равнище от 11,2 %. Освен това през 2023 г. дългосрочната тенденция на намаляване на разликите в участието и в заетостта на жените и мъжете се запази, като те вече възлизат като цяло на 10,4 и 10,2 процентни пункта, но все още са над два пъти по-големи сред гражданите на трети държави и нискоквалифицираните работници. Равнището на заетост сред хората с висше образование далеч надвишава това сред останалите групи (86,3 % през 2023 г.) и

[43] В глава 1 за показателя „равнище на заетост“ винаги се използва възрастовата група 15—74 години, освен ако не е посочено друго.

продължава да допринася значително за растежа на заетостта[44], наред с нарастващия дял на висшистите сред населението. Въпреки това през 2023 г. равнището на заетост се увеличи сред всички, без оглед на образователната степен, като разликата между лицата (на възраст 25—64 години) с високи и ниски образователни резултати намаля до все още значителните 28,0 процентни пункта. През последните две години се наблюдава необичайно голямо увеличение на броя на гражданите на трети държави в икономически активното население на ЕС, като почти три четвърти от тях са украинци[45], а 40 % са висукообразовани. Това се равнява на повече от половината от увеличението на икономически активното население през 2022 и 2023 г., въпреки че гражданите на трети държави все още представляват само 6,7 % от населението в трудоспособна възраст (в сравнение с 5,7 % през 2021 г.). Относителният дял на икономически активните лица сред тях нарасна до 68,5 %, а равнището на заетост достигна 63,0 %. Същевременно разликата в заетостта между хората с увреждания и хората без увреждания леко се увеличи с 0,1 процентни пункта през 2023 г. (с 4,1 процентни пункта повече за мъжете, отколкото за жените) след рекордно ниското равнище от 21,4 процентни пункта през 2022 г.

Фигура 1.1.2: Резултатите на пазара на труда на повечето слабо представени групи се подобриха

Резултати по отношение на заетостта в ЕС-27 по пол, възрастова група, завършена образователна степен и гражданство

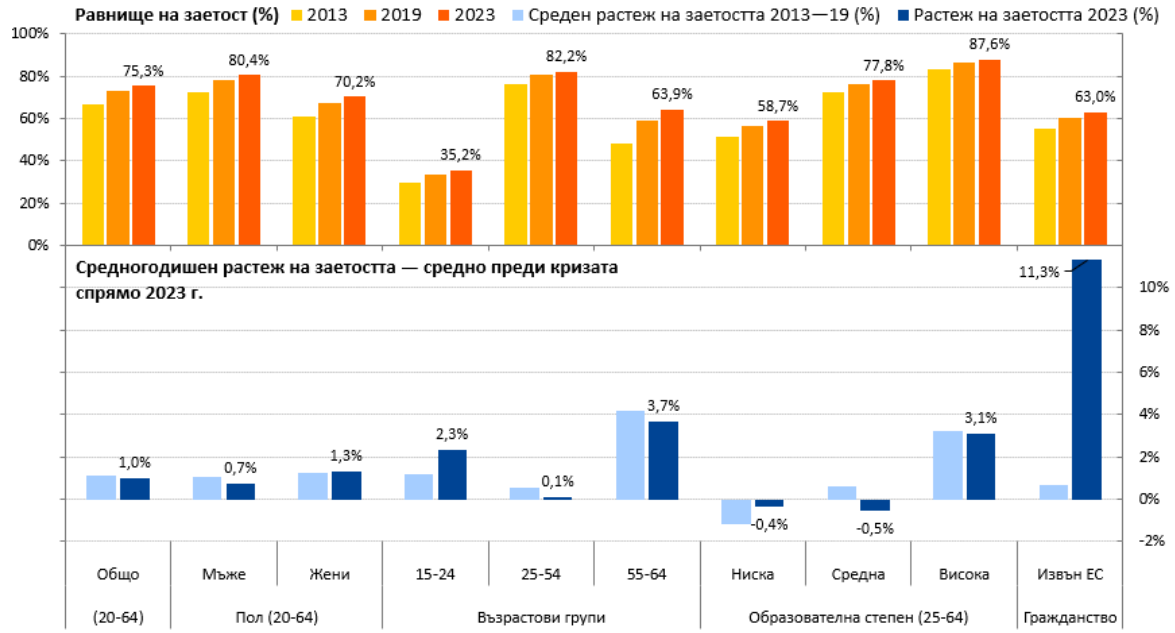

Източник: Евростат [lfsa_ergaedn], [lfsa_egaed], [lfsa_egan].

[44] Растеж на заетостта, надхвърлящ 3,1 % за висококвалифицираните работници, спрямо -0,5 % за средноквалифицираните и -0,4 % за нискоквалифицираните през 2023 г. Понятието „нискоквалифицирани“ се отнася за лица с по-ниско от начално и прогимназиално образование (нива 0—2 съгласно Международната стандартна класификация на образованието — ISCED). Понятието „средноквалифицирани“ се отнася за лица с гимназиален етап на средното образование и професионално обучение след завършено средно (но не висше) образование (нива 3—4 съгласно ISCED).

[45] По приблизителни оценки, вж. каре 1 в: Европейска комисия, Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

Делът на работещите на временна заетост и на непълно работно време, както и броят отработени часове на човек остават значително под равнището отпреди пандемията. През 2023 г. общият брой на отработените часове се увеличи с 0,9 %, което е малко по-малко от нарастването на общата заетост с 1,1 %, като се запази дългогодишната тенденция на намаляване на отработените часове на заето лице (с изключение най-вече на сектора на селското, горското и рибното стопанство). Тази тенденция се дължи главно на намаляването на броя на отработените часове на пълно работно време. Въпреки че делът на заетите на непълно работно време (на възраст 20—64 години) нарасна до 17,1 % през 2023 г., той остава на безпрецедентно ниско равнище. През 2023 г. 15,2 % от работещите на непълно работно време заявиха, че са склонни да работят повече часове, в сравнение с 16,0 % през 2022 г. и 22,5 % преди десет години. Договорите на непълно работно време също така продължиха да са 3,6 пъти по-често срещани при жените, отколкото при мъжете, въпреки че вероятността те да са недоброволни е по-малка сред жените (13,3 % спрямо 20,8 % за мъжете през 2023 г.). В същото време през 2023 г. делът на временната заетост спадна до най-ниското си регистрирано равнище (10,6 %), като засягаше предимно нискоквалифицираните работници, лицата с по-ниско или средно образование (гимназиален етап), различно от професионалното, и гражданите на трети държави. Мнозинството (54,9 %) от всички временно наети лица са сключили такива договори, защото не са били в състояние да си осигурят постоянна заетост.

Недостигът на работна ръка и умения продължава да е висок, което възпрепятства растежа на производителността и конкурентоспособността, въпреки че забавянето на икономическия растеж, по-доброто съответствие между търсените и предлаганите умения и увеличената имиграция на граждани на трети държави в трудоспособна възраст допринесоха до известна степен за намаляването му. По време на пика през 2022 г. повече от една трета от дружествата в ЕС споделяха, че недостигът на работна ръка е фактор, който ограничава производството им[46]. Въпреки че този дял намаля през 2023 г., през октомври 2024 г. той все още беше 18 % и следователно продължава да представлява предизвикателство за конкурентоспособността на Европа. Процентът на свободните работни места достигна върховата си стойност от 3,0 % през 2022 г., след което намаля до 2,8 % през 2023 г. и до 2,4 % през второто тримесечие на 2024 г., което отразява по-слабия икономически растеж и по-умерените очаквания за наемане на работа. Този процент остава почти два пъти по-висок, отколкото преди десет години, но някои от факторите, които обуславят недостига на работна ръка, показват признаци на отслабване. Намаляването на броя на свободните работни места при стабилно равнище на безработицата може да се дължи на по-ефективно постигане на съответствие между търсенето и предлагането, подкрепено от намаляването както на несъответствията, свързани с образованието (измерени чрез макроикономическите несъответствия между уменията и изискванията на пазара на труда[47] и процента на свръхквалификация), така и на секторните несъответствия (измерени чрез дисперсията на процента на свободните работни места в отделните сектори), но може да е въпрос и на циклично развитие, тъй като икономическите промени обикновено се отразяват по-бързо на свободните работни места, отколкото на безработицата. През 2023 г. най-голям спад в

[46] Европейско проучване сред предприятията и потребителите, октомври 2024 г.

[47] Вж. Европейска комисия, Analytical web note — Measuring skills mismatch [Подробна паметна записка — Измерване на несъответствието между уменията и изискванията на пазара на труда] — 7/2015, Служба за публикации на Европейския съюз, 2015 г.

процента на свободните работни места беше регистриран в секторите, в които този процент е над средния (хотелиерство и ресторантьорство, ИКТ, строителство, административно обслужване, както и професионални, научни и технически дейности), докато в минното дело и енергетиката делът на свободните работни места остана най-нисък. Притокът на граждани на трети държави в трудоспособна възраст също допринесе за намаляване на недостига на работна ръка и умения през 2023 г. Голяма част от този недостиг обаче е от структурен характер и се дължи на променящото се търсене на работна ръка с оглед на двойния преход и застаряването на населението, поради което за преодоляването му са необходими целенасочени политики в областта на уменията, активизирането, трудовата мобилност и миграцията[48].

През 2023 г. растежът на заплатите остана стабилен и поради недостига на работна ръка, но все пак инфлацията го изпреварваше. В условията на свит пазар на труда номиналното възнаграждение на наето лице нарасна с 4,9 % през 2022 г. и с 6,1 % през 2023 г. Това обаче не беше достатъчно, за да се компенсира инфлацията, което доведе до спад на реалните заплати с 3,7 % през 2022 г. и с 0,2 % през 2023 г.[49] В перспектива се очаква реалните заплати да нараснат с 2,1 % през 2024 г.[50] благодарение на продължаващата дезинфлация и растежа на номиналните заплати (който постепенно намалява, но все още е стабилен). Въпреки това през 2024 г. те останаха средно с 1,1 % под равнището от 2019 г. (спрямо 3,3 % през 2023 г.). През последните две години увеличението на минималната работна заплата изпреварваше инфлацията в почти всички държави членки, което доведе до леко намаляване на бедността сред работещите (на възраст 18—64 г.) до 8,3 % през 2023 г. (спрямо доходите през 2022 г.). Изглежда обаче, че това не е довело до намаляване на лишенията, тъй като равнището на материалните и социалните лишения на заетите лица (на възраст 18—64 г.) се е увеличило от 7,2 % през 2021 г. на 9,1 % през 2023 г.

1.2 Основни социални тенденции

Реалният брутен разполагаем доход на домакинствата (БРДД) в ЕС отново започна да нараства през 2023 г. и ускори растежа си през 2024 г. Като цяло от второто тримесечие на 2023 г. доходи на домакинствата започнаха да нарастват по-бързо от БВП и в тенденцията на забавяне от 2021 и 2022 г. настъпи обрат. Докато възнагражденията на самостоятелно заетите лица продължиха да се увеличават с умерен темп, доходите от заетост нарастваха по-бързо през четвъртото тримесечие на 2023 г. и през първото тримесечие на 2024 г., като останаха стабилни през второто тримесечие на 2024 г. След като през първите три тримесечия на 2023 г. данъците имаха положителен принос за растежа на доходите, през четвъртото тримесечие на 2023 г. и през първото тримесечие на 2024 г. те оказваха отрицателно въздействие, докато нетните социални плащания имаха лек положителен принос.

[48] Вж. План за действие относно недостига на работна ръка и умения, представен от Европейската комисия през март 2024 г.

[49] С използване на ХИПЦ като дефлатор.

[50] Според есенната икономическа прогноза на Европейската комисия за 2024 г.

Фигура 1.2.1: Реалният брутен разполагаем доход на домакинствата (БРДД) отново започна да нараства през 2023 г. и ускори растежа си в началото на 2024 г.

Растеж на реалния брутен разполагаем доход на домакинствата (БРДД) и неговите основни компоненти и растеж на реалния БВП (ЕС-27, тримесечни темпове на растеж на годишна основа)

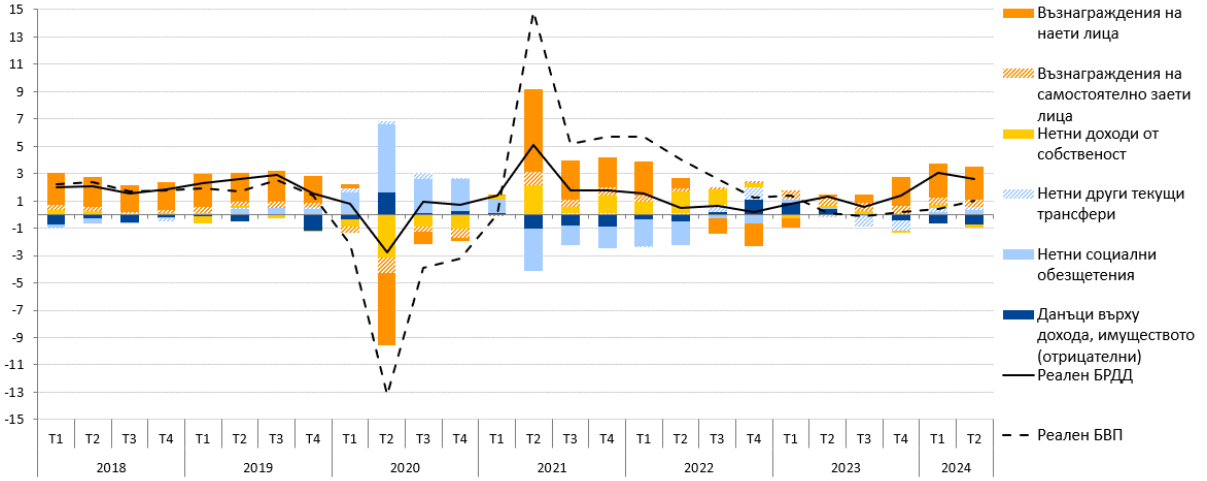

Забележка: Изчисления на ГД „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“. Номиналният БРДД е дефлиран с ценовия индекс на разходите на домакинствата за крайно потребление. Темпът на растеж на реалния БРДД за ЕС се изчислява като среднопретеглена стойност на стойностите на държавите членки, за които има налични тримесечни данни, въз основа на ЕСС 2010 (общо 95 % от БРДД в ЕС).
Източник: Евростат, национални сметки [nasq_10_nf_tr] и [namq_10_gdp]. Сезонно неизгладени.

През 2023 г. бедността в ЕС леко намаля. Делът на изложените на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ) възлизаше на 21,3 % в сравнение с 21,6 % и 21,7 % съответно през 2022 г. и 2021 г., като тенденцията на намаляване от 2015 г. насам в общи линии се запази. Това по-нататъшно подобрение се дължи на ефективността на решителните мерки на политиката на равнище ЕС и на национално равнище, насочени към смекчаване на социалното въздействие на високите цени на енергията и разходите за издръжка на живота. През 2023 г. в два от трите подкомпонента на ИРБИ беше отбелязан спад за ЕС. Делът на изложените на риск от бедност (ИРБ) намаля с 0,3 процентни пункта до 16,2 % (въз основа на доходите през 2022 г.), а експресните оценки на Евростат по отношение на доходите през 2023 г. показаха като цяло стабилност[51]. Освен това през 2023 г. делът на хората, живеещи в (почти) безработни домакинства, намаля с 0,3 процентни пункта до 8,0 % (въз основа на активността през 2022 г.). За разлика от това, делът на хората, които изпитват сериозни материални и социални лишения, остана като цяло стабилен — 6,8 % в сравнение с 6,7 % през 2022 г. И накрая, въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността в ЕС леко намаля през 2023 г., но все пак е по-голямо, отколкото преди пандемията — 34,7 %, макар че се различава значително в отделните държави членки. Продължават да се наблюдават и големи разлики в бедността в рамките на държавите членки, като в някои региони процентът на ИРБИ трайно е по-висок от средния за съответната държава или за ЕС.

Детската бедност остана като цяло стабилна, но все още по-висока от тази сред цялото население. През 2023 г. делът на ИРБИ сред децата беше 24,8 %, което е само малко повече от отчетените 24,7 % през 2022 г. Тази обща стабилност на практика прекъсна тенденцията на нарастване на детската бедност, регистрирана от 2020 г.

[51] Експресни оценки на неравенството в доходите и показателите за бедност за 2023 г. (ЕО 2023 г.).

насам в ЕС, което съответства на намаляване на абсолютния брой. И трите подкомпонента на ИРБИ останаха като цяло стабилни. Делът на ИРБ сред децата възлизаше на 19,4 % (спрямо доходите през 2022 г.) след незначително увеличение през 2022 г. (+0,1 процентни пункта), като експресните оценки на Евростат по отношение на доходите през 2023 г. също показват запазване на стабилността. Аналогично делът на децата, които изпитват сериозни материални и социални лишения, остана 8,4 %, а делът на децата, живеещи в (почти) безработни домакинства, се запази стабилен — 7,5 % (спрямо активността през 2022 г.).

За втора поредна година бедността сред работещите леко намалява, но продължи да засяга всяко дванадесето заето лице, като някои групи бяха непропорционално засегнати. През 2023 г. делът на работниците, изложени на риск от бедност, намаля с 0,2 процентни пункта до 8,3 % (спрямо доходите през 2022 г.). Той беше по-нисък от равнището преди десет години и преди COVID-19 (9,1 % през 2013 г. и 9,0 % през 2019 г., спрямо доходите съответно през 2012 и 2018 г.). Бедността сред работещите обаче засяга някои групи работници по-силно от други. През 2023 г. тя беше значително по-висока сред нискообразованите (18,4 %), заетите на непълно работно време (12,6 %), работещите на временни договори (12,6 %), родените извън ЕС (18,6 %) и гражданите на държави извън ЕС (22,5 %). Също така вероятността работещите да бъдат изложени на риск от бедност беше по-голяма за домакинствата с деца на издръжка (10,0 %), отколкото за домакинствата без деца (6,8 %).

Някои групи продължиха да бъдат засегнати от значително по-висок риск от бедност или социално изключване в сравнение с цялото население. Процентът на ИРБИ остана много висок за хората, родени извън ЕС (39,2 %), и за хората с увреждания (28,8 %) — доста над средното равнище за ЕС (21,3 %). Ромите също са изложени на много по-висок риск от бедност[52]. От друга страна, през 2023 г. делът на по-възрастните хора (над 65 години), изложени на риск от бедност или социално изключване, леко намаля на равнище ЕС — до 19,7 %. Това подобрение се дължи на намаляването на техния дял сред по-възрастните жени, който въпреки това е значително по-висок от този при мъжете (22,1 % спрямо 16,6 %).

Неравенството по отношение на доходите остана до голяма степен непроменено, но енергийната бедност се увеличи за втора поредна година. Квинтилното съотношение на доходите (S80/S20) като цяло се запази стабилно — 4,72 през 2023 г. (въз основа на доходите през 2022 г.), и се очаква да остане непроменено през 2024 г. (въз основа на доходите през 2023 г.)[53]. Въпреки че инфлацията засегна непропорционално домакинствата с ниски и средни доходи, които харчат относително повече за стоки от първа необходимост, като енергия и храна, целенасочените мерки за подпомагане на доходите и корекциите в социалните обезщетения и данъците в държавите членки допринесоха за ограничаване на потенциалното нарастване на неравенството по отношение на доходите и рисковете от бедност. От друга страна, делът на хората, които не са в състояние да поддържат дома си достатъчно топъл, се увеличи с 1,3 процентни пункта през 2023 г. до 10,6 % (+3,7 процентни пункта в сравнение с 2021 г.), като остана значително по-висок при хората, изложени на риск от бедност — 22,2 % (+2,1 процентни пункта от 2022 г. насам).

---

[52] Вж. Агенция на Европейския съюз за основните права, Ромите в 10 европейски държави — основни резултати — проучване на ромите за 2021 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

[53] Експериментални резултати от експресна оценка по отношение на доходите през 2023 г.

Финансовата достъпност на жилищата остава предизвикателство в ЕС. През 2023 г. 8,8 % от населението на ЕС живееше в домакинства, в които общите разходи за жилище надхвърлят 40 % от общия разполагаем доход, което представлява увеличение с 0,1 процентни пункта спрямо предходната година и намаление с 2,8 процентни пункта спрямо предходното десетилетие. Делът на хората, обременени с прекомерни жилищни разходи, е над два пъти по-висок при едночленните домакинства на лица в трудоспособна възраст (24,4 %) и над три пъти по-висок при хората, изложени на риск от бедност (33,5 % през 2023 г.). Силно засегнати са и гражданите на ЕС, живеещи в друга държава членка (два пъти повече), и гражданите на трети държави (2,5 пъти повече). Макар че през 2023 г. делът на пренаселените жилища в ЕС остана като цяло стабилен — 16,8 %, той се увеличи до 29,6 % през същата година за хората, изложени на риск от бедност.

1.3 Напредък по отношение на водещите цели на ЕС за 2030 г. и националните цели

Целите по отношение на заетостта, уменията и намаляването на бедността мотивират действията в съответните области на политиката на равнището на ЕС и в държавите членки. Тези три водещи цели на ЕС бяха представени от Комисията през март 2021 г. като част от Плана за действие на Европейския стълб на социалните права:

i) равнище на заетост от най-малко 78 % от населението в трудоспособна възраст;
ii) равнище на участие в образование и обучение на възрастни от най-малко 60 % за всяка година; и
iii) намаляване с поне 15 милиона на броя на лицата, изложени на риск от бедност или социално изключване, в сравнение с 2019 г., от които поне 5 милиона следва да бъдат деца[54].

Държавите членки приветстваха тези цели на социалната среща на върха в Порто през май 2021 г., както направи и Европейският съвет в заключенията си от юни 2021 г. Всички държави членки представиха свои национални цели в трите области, с които допринасят за съответните водещи цели на ЕС. В Плана за действие на Европейския стълб на социалните права също така са представени допълнителни цели на равнището на ЕС за намаляване на разликата в заетостта между жените и мъжете, увеличаване на предоставянето на официално образование и грижи в ранна детска възраст, намаляване на дела на младежите, незаети с работа, учене или обучение, повишаване на дела на възрастните, които притежават поне основни цифрови умения, намаляване на преждевременното напускане на системата на образованието и обучението и ограничаване на детската бедност. Повечето държави членки определят допълнителни национални цели в (някои от) тези области и/или в други области, които смятат за необходими. В настоящия раздел се проследява напредъкът към постигането на трите водещи цели на ЕС и на националните цели за 2030 г.

Въпреки забавянето на икономическия растеж през 2023 г. заетостта нарастваше стабилно и ЕС продължава да поддържа курса към постигане на водещата си цел за равнището на заетост до 2030 г. След като се повиши до 75,3 % през 2023 г., равнището на заетост в ЕС е само на 2,7 процентни пункта от постигането на целта от 78 % до 2030 г., а през второто тримесечие на 2024 г. нарасна още повече до 75,8 %. С оглед на постигнатото през 2023 г. равнище и като се вземат предвид последните

[54] Вж.: Европейска комисия, План за действие на Европейския стълб на социалните права, Служба за публикации на Европейския съюз, 2021 г.

демографски прогнози на Евростат, ще е необходим среден годишен темп на растеж на заетостта с едва 0,4 %, за да може ЕС да постигне настоящата си цел за 2030 г., за разлика от значително по-високата средна стойност от 1,1 % годишно отпреди пандемията (2013—2019 г.) (вж. фигури 1.3.1 и 1.3.3). Според есенната икономическа прогноза на Комисията за 2024 г. заетостта в ЕС през следващите три години също се очаква да нарасне с повече от необходимите 0,4 %, т.е. с 0,8 %, 0,6 % и 0,5 % съответно през 2024, 2025 и 2026 г. От това следва, че понастоящем ЕС отбелязва добър напредък към постигането на целта си за равнището на заетост до 2030 г.

Фигура 1.3.1: ЕС е напът да постигне водещата си цел за равнището на заетост до 2030 г.

Равнище на заетост в ЕС-27 и свързаната с него водеща цел на ЕС за 2030 г. (лица на възраст 20—64 години, % от населението)

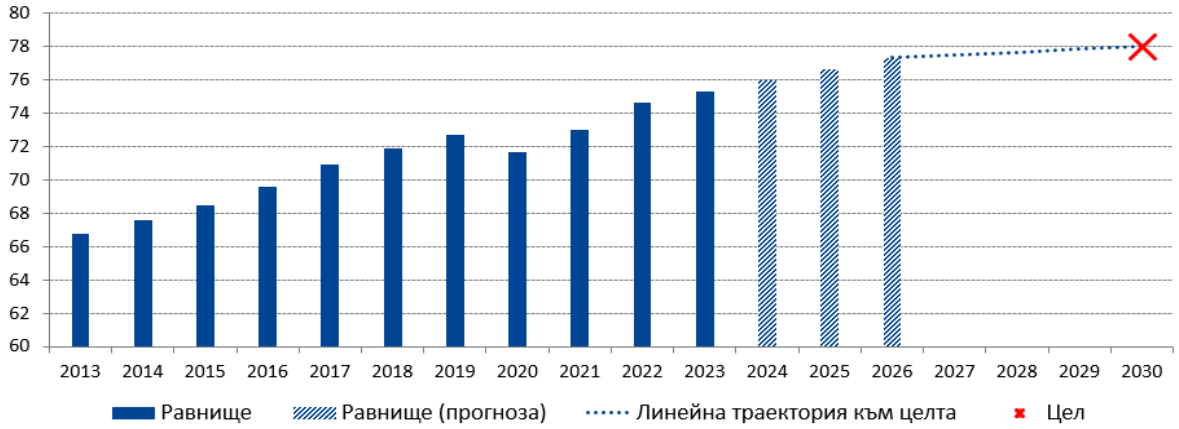

Забележка: Стойностите за 2024, 2025 и 2026 г. се основават на есенните прогнози на Комисията за 2024 г. за растежа на заетостта, както и на прогнозирания ръст на населението и на хората в трудоспособна възраст от прогнозите на Евростат за населението за 2023 г.
Източник: Евростат [lfsi_emp_a]; прогноза за растеж на заетостта, прогноза на Европейската комисия от есента на 2024 г.; данни на Евростат, прогнози за населението „Europop 2023“.

През 2023 г. повечето държави членки отбелязаха по-нататъшен напредък към постигането на националните си цели за равнището на заетост[55]. В пет държави постигнатото през 2023 г. равнище на заетост вече е по-високо от съответната национална цел за 2030 г. (вж. фигура 1.3.2). Това са Словакия (+1 процентен пункт в сравнение с националната цел), Нидерландия (+1 процентен пункт), Ирландия (+0,9 процентни пункта), Естония (+0,8 процентни пункта) и Швеция (+0,6 процентни пункта), докато Дания леко се отдалечи целта си за 2030 г. 18 от 22-те държави, които все още изоставаха по отношение на националните си цели за 2030 г., успяха да наваксат през 2023 г. Най-големи усилия все още са необходими за Белгия (с изоставане от 7,9 процентни пункта спрямо амбициозната цел за 2030 г.), Италия (6,7 процентни пункта), Румъния (6,0 процентни пункта) и Испания (5,5 процентни пункта). В повече от половината държави членки заетостта нарастваше с по-ниски темпове от средните за периода преди

[55] През октомври 2022 г. Постоянната група по показателите и критериите на Комитета по заетостта постигна съгласие относно методически подход за наблюдение на напредъка към постигане на националните цели за заетостта в контекста на европейския семестър. Настоящият раздел е изготвен на базата на съгласуваната методика. Вж. Годишния доклад за резултатите в областта на заетостта за 2023 г. на Комитета по заетостта и Инструмента за наблюдение на резултатите в областта на заетостта за 2023 г.

пандемията (2013—2019 г.) (вж. фигура 1.3.3.)[56] на фона на по-високо равнище на заетост и намаляване на населението в трудоспособна възраст. Въпреки това в голям брой държави (20) годишният растеж на заетостта следва или изпреварва средния годишен темп, необходим за постигане на националната цел в областта на заетостта[57]. Само в Чехия, Румъния, България, Белгия, Унгария и Финландия растежът на заетостта през 2023 г. изостава както от средния темп преди пандемията, така и от средния годишен темп, необходим за постигане на амбициозните им цели, въпреки че Финландия е много близо и до двете, а Чехия вече почти е постигнала целта си.

Фигура 1.3.2: През 2023 г. повечето държави членки отбелязаха по-нататъшен напредък към постигането на националните си цели за равнището на заетост.

Равнище на заетост (2020 и 2023 г., лица на възраст 20—64 години, % от населението); национални цели и цели на ЕС до 2030 г.

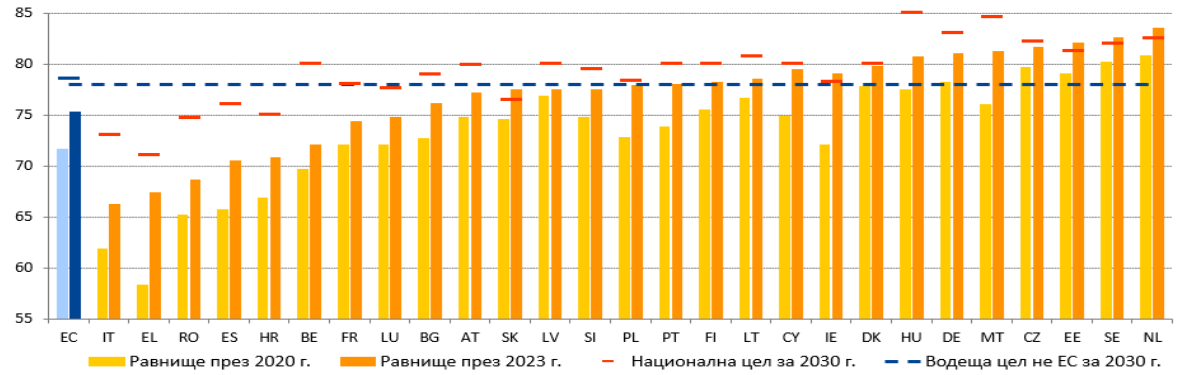

Източник: Евростат [lfsi_emp_a] и таблица на националните цели за 2030 г., включена в приложение 1.

Фигура 1.3.3: През 2023 г. заетостта нарастваше с необходимите темпове за постигне на националната цел за 2030 г. в две трети от държавите членки

Растеж на заетостта през 2023 г. спрямо средния годишен растеж на заетостта в периода 2013—2019 г. и минималния годишен растеж на заетостта, необходим за постигане на националната цел за равнището на заетост за 2030 г.

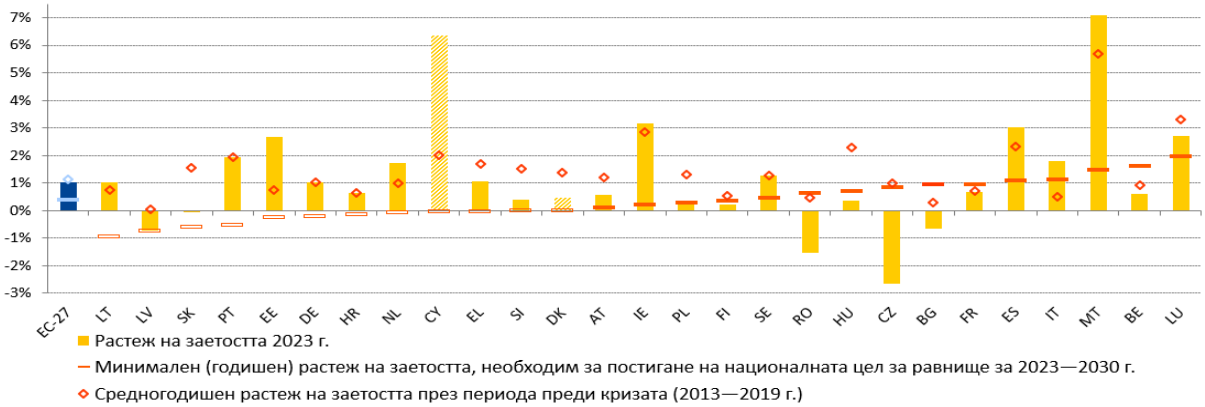

Забележка: Прекъсвания в динамичните редове за Дания и Кипър през 2023 г. (съответните колони са защриховани).
Източник: Евростат [lfsi_emp_a], прогнози за населението „Europop 2023“, въз основа на методиката наИнструмента за наблюдение на резултатите в областта на заетостта от 2024 г.

[56] Поради намаляването на населението е установено, че за постигане на националните си цели повечето държави членки се нуждаят от по-нисък минимален годишен растеж на заетостта в сравнение с периода преди кризата. Вж. Годишния доклад за резултатите в областта на заетостта за 2024 г. на Комитета по заетостта.

[57] За някои държави членки този минимален необходим растеж на заетостта е отрицателен, като това отразява прогнозирано намаляване на населението в трудоспособна възраст и/или факта, че техните национални цели вече са постигнати.

Фигура 1.3.4: Макар че все повече възрастни участват в учебни дейности, за постигането на водещата цел на ЕС за 2030 г. е необходимо подновяване на усилията.

Участие на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца в ЕС-27 и водещата цел на ЕС за 2030 г. (лица на възраст 25—64 години, %)

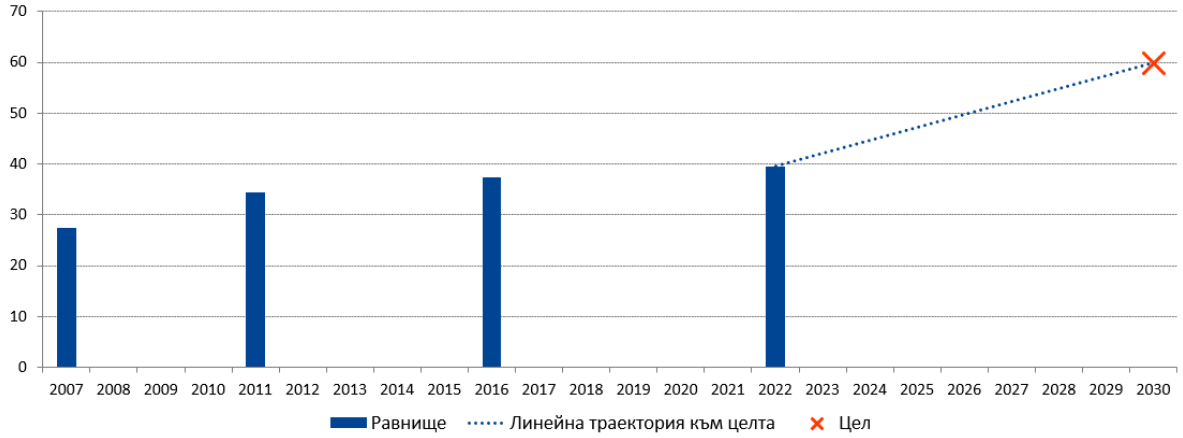

Забележка: AES, осъществено през 2007 г., е пилотно изследване с голяма извадка, проведено на доброволна основа във всички държави членки, с изключение на Ирландия и Люксембург, в периода 2005—2008 г. На тази основа при следващата вълна бяха извършени корекции. От 2011 г. насам AES е подплатено с правен акт на ЕС и вече се извършва задължително във всички държави членки[58]. Прекъсване в динамичните редове през 2011 г. за ЕС, Франция и Унгария, през 2016 г. за Ирландия, Люксембург и Швеция и през 2022 г. за Франция, Италия и Румъния.

Източник: Специална извадка на Евростат за участието на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца, без целенасочено обучение на работното място (GOJT), от изследването на образованието за възрастни.

Беше отбелязан ограничен напредък по отношение на водещата цел в областта на образованието и обучението на възрастни, поради което са необходими значителни и ускорени усилия за постигането ѝ до 2030 г. Новите данни от изследването на образованието за възрастни (AES) сочат повишаване на равнището на участие на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца (с изключение на целенасочено обучение на работното място) в ЕС от 37,4 % през 2016 г. на 39,5 % през 2022 г. (вж. фигура 1.3.4)[59]. Тази много слаба възходяща тенденция ще трябва да се ускори значително, за да се постигне целта на ЕС от 60 % в областта на уменията до 2030 г. Това е от решаващо значение с оглед на необходимостта Европа да разполага с работна сила, която да се адаптира към променящите се нужди от умения, да намали недостига на умения и работна ръка и да остане конкурентоспособна, иновативна и приобщаваща в контекста на екологичния и цифровия преход и демографските промени.

Повечето държави членки изостанаха в изпълнението на националните си цели за 2030 г. в областта на образованието и обучението на възрастни. През 2022 г. Швеция, Унгария и Румъния вече бяха надхвърлили съответните си национални цели, а Словакия се доближаваше до целта си, но все още не я беше постигнала (вж. фигура 1.3.5). Тъй като в началото имаше най-ниското равнище на участие в образование и обучение на възрастни в ЕС, Румъния си беше поставила сравнително ниска, но амбициозна цел за 2030 г. и я надхвърли през 2022 г., отбелязвайки най-

[58] С Регламент (ЕС) № 823/2010 на Комисията се определят мерките за прилагане на основния правен акт (Регламент (ЕО) № 452/2008 на Европейския парламент и на Съвета) за AES за 2011 г.

[59] През септември 2024 г. Постоянната група по показателите и критериите на Комитета по заетостта постигна предварително съгласие относно рамката за наблюдение на целта за уменията, като се използват данните от AES, с изключение на целенасоченото обучение на работното място. Вж. също Годишния доклад за резултатите в областта на заетостта за 2024 г.

голямото увеличение в ЕС спрямо 2016 г. (+229 %, макар че това може да се дължи и на прекъсването в динамичните редове). В 24 държави обаче делът на възрастните, участващи в учебни дейности, остана под целите им за 2030 г., като най-голямо е разминаването в Словения, Кипър, Хърватия, Полша и Италия (повече от 31 процентни пункта). Само 10 от тези 24 държави отбелязаха напредък към постигането на целите си (в сравнение с 2016 г.), като най-значителен е напредъкът на Естония (+23 %), Малта (+22 %), Словакия (+16 %), Германия (+16 %) и Испания (+12 %). Освен това равнището на участие в образование и обучение често е значително по-нисък в най-отдалечените, отдалечените и селските региони.

Фигура 1.3.5: Необходими са значителни усилия на равнището на всяка държава членка за постигане на националните цели по отношение на образованието и обучението на възрастни до 2030 г.

Участие на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца в ЕС-27 и национални цели на държавите членки за 2030 г. (лица на възраст 25—64 години, %)

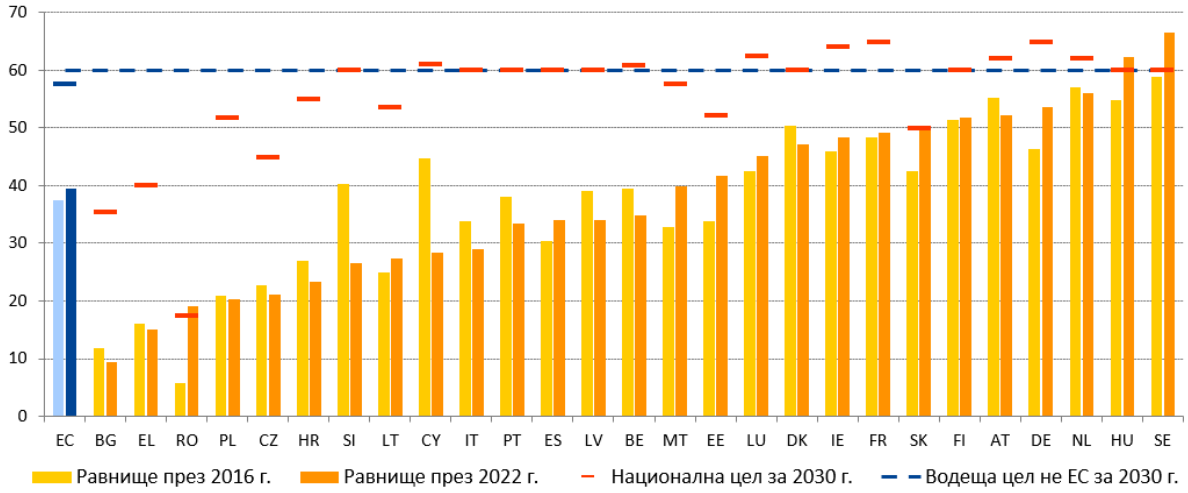

Забележка: Прекъсвания в динамичните редове през 2016 г. за Ирландия, Люксембург и Швеция и през 2022 г. за Франция, Италия и Румъния.
Източник: Специална извадка на Евростат за участието на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца, без целенасочено обучение на работното място (GOJT), от изследването на образованието за възрастни и таблица относно националните цели за 2030 г. в приложение 1.

Бедността намаля въпреки сложната социално-икономическа обстановка, белязана от кризата, свързана с COVID-19, високите цени на енергията и инфлацията. През 2023 г. броят на хората, изложени риск от бедност или социално изключване, намаля със 703 000 в сравнение с 2022 г. и с 1 571 000 спрямо базовата 2019 година (вж. **Error! Reference source not found.**.3.6). При последното отчитане на данните беше регистрирано намаление за втора поредна година след период на стабилност през 2018—2021 г. Въпреки това за постигането на водещата цел на ЕС за намаляване на бедността до 2030 г. с поне 15 милиона души ще е необходимо значително ускоряване на усилията през остатъка от десетилетието.

Фигура 1.3.6: Броят на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване в ЕС, е намалял от 2019 г. насам, но все още са необходими значителни усилия за постигане на целта на ЕС за 2030 г.

Промяна в дела на ИРБИ в ЕС-27 спрямо базовата 2019 година и свързаната водеща цел на ЕС за 2030 г. (общо население, хиляди души)

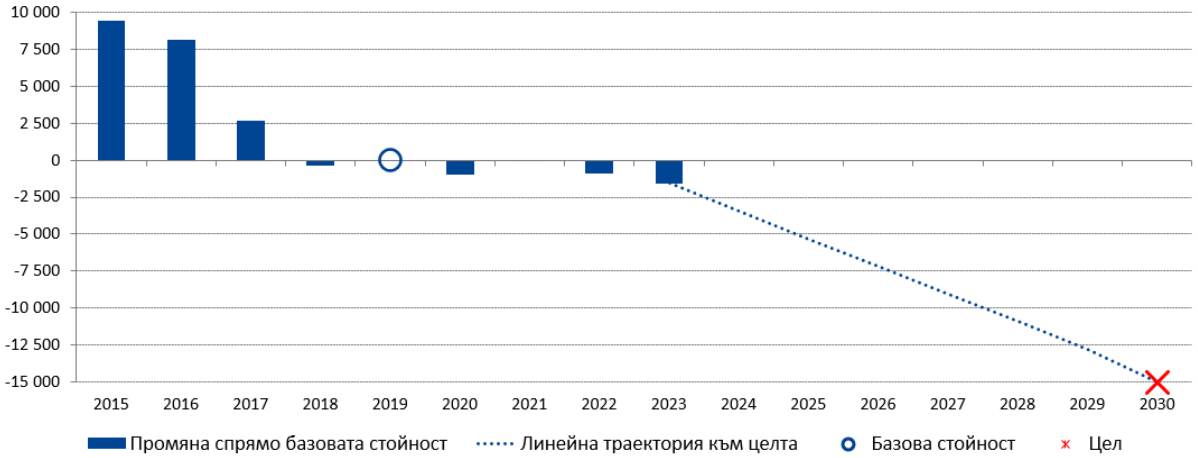

Забележка: Изчисленията се основават на динамични редове без прекъсване, с приблизителна стойност за 2019 г. и преизчисления въз основа на стойностите за европейската част на Франция, а не за цялата държава през 2022 г. и 2023 г., за да бъдат в съответствие с базовата линия за 2019 г.
Източник: Годишен доклад на Комитета за социална закрила за 2024 г.

Фигура 1.3.7: Едва около половината държави членки отбелязаха известен напредък към постигане на своите национални цели, но са необходими повече усилия

Промени в дела на ИРБИ в периода 2019—2023 г. и национални цели за 2030 г. (общо население, хиляди души)

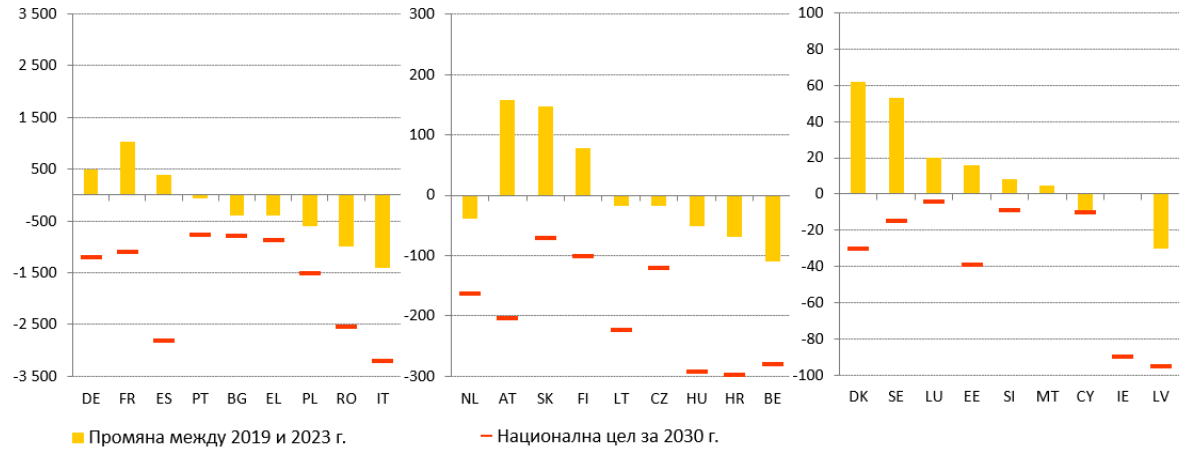

Забележка: Прекъсване в динамичните редове през 2020 г. за Франция, Ирландия, Дания, Люксембург, през 2021 г. за Люксембург и през 2022 г. за Франция и Люксембург. Дания и Германия изразяват своите национални цели за намаляване на бедността като намаляване на броя на хората, живеещи в (почти) безработни домакинства (т.е. домакинства с много нисък интензитет на икономическа активност), [което до края на десетилетието се очаква да доведе до намаляване на броя на ИРБИ]. Германия изразява своята национална цел чрез сравнение с 2020 г. като референтна година. Франция определи националната си цел по отношение на европейската си територия и наблюдението е съобразено с този географски обхват. Унгария изразява националната си цел за намаляване на бедността като намаляване на равнището на материални и социални лишения на семействата с деца [което може да доведе до намаляване на ИРБИ, ако настоящите обстоятелства се запазят]. Малта изразява своята национална цел за намаляване на бедността като намаляване на дела на ИРБИ в процентни пунктове (т.е. -3,1 процентни пункта).
Източник: Евростат [ilc_pecs01] и таблица относно националните цели за 2030 г. в приложение 1.

Напредъкът към постигането на националните цели се различава значително в отделните държави членки. От 2019 г. насам само около половината от държавите членки

са регистрирали напредък към постигането на националните си цели за 2030 г. Една трета от тях (Белгия, България, Гърция, Италия, Кипър, Латвия, Полша, Румъния и Чехия) като цяло са напът да постигнат националните си цели, като са отбелязали напредък от една трета или повече. От друга страна, в почти половината от държавите членки (Австрия, Германия, Дания, Естония, Испания, Люксембург, Малта, Нидерландия, Словакия, Словения, Финландия, Франция и Швеция) беше регистрирано влошаване на показателите и движение в обратна посока (вж. фигура 1.3.7)[60]. Освен това броят на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, се увеличи с 583 000 в ЕС в периода 2019—2023 г. Въпреки това в 13 от 21 държави, които си поставиха допълнителни цели за намаляване на детската бедност (Белгия, България, Естония, Ирландия, Гърция, Хърватия, Кипър, Малта, Португалия, Румъния, Словения, Финландия и Швеция), бяха отбелязани положителни промени[61]. Противоположна тенденция беше регистрирана в Австрия, Германия, Испания, Люксембург, Полша, Словакия, Франция и Чехия.

1.4 Основни хоризонтални констатации от анализа по държави на първия етап относно социалната конвергенция

В рамките на анализа по държави на първия етап се разглеждат пазарът на труда, уменията и социалното развитие във всяка държава членка, за да се открият потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, **които изискват допълнителен анализ на втория етап.** Предложението на Комисията за Съвместен доклад за заетостта (СДЗ) за 2025 г. включва такъв специфичен за всяка държава анализ на първия етап, основан на принципите на Рамката за социална конвергенция (РСК) и приложен пилотно в СДЗ за 2024 г.[62] Анализът е в съответствие с член 148 от ДФЕС. С него се изпълняват и изискванията на член 3, параграф 3, буква б) от Регламент (ЕС) 2024/1263 за ефективна координация на икономическите политики и за многостранно бюджетно наблюдение, в който се посочва, че годишното наблюдение от страна на Комисията на изпълнението на насоките за заетостта, като част от европейския семестър, обхваща напредъка в изпълнението на принципите на Европейския стълб на социалните права и неговите водещи цели чрез набора от социални показатели и рамка за определяне на рисковете за социалната конвергенция[63]. Анализът на рамката на първия етап се основава на водещите

[60] За наблюдението на целите на ЕС и националните цели за намаляване на бедността, както и за обяснение на прекъсванията в динамичните редове и свързаните с тях корекции на данните, вж. също годишния доклад на Комитета за социална закрила за 2024 г.

[61] Австрия, Белгия, България, Германия, Гърция, Естония, Ирландия, Испания, Кипър, Люксембург, Малта, Полша, Португалия, Румъния, Словакия, Словения, Финландия, Франция, Хърватия, Чехия и Швеция си поставиха цел за намаляване на детската бедност. За наблюдението на тези цели вж. годишния доклад на Комитета за социална закрила за 2024 г.

[62] След обсъжданията в Съвета EPSCO през юни 2023 г. относно Рамката за социална конвергенция (РСК) и основните послания на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила, основани на работата, извършена от специалната съвместна работна група на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила в периода от октомври 2022 г. до май 2023 г. На заседанието си през февруари 2024 г. Съветът EPSCO призова Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила да проучат въздействието на гореспоменатия пилотен анализ върху своите дейности и върху цикъла на европейския семестър през 2024 г.

[63] Освен това в съображение 8 от регламента се уточнява, че „като част от интегрирания си анализ на развитието на заетостта и социалната сфера в контекста на европейския семестър, Комисията оценява рисковете за възходящата социална конвергенция в държавите членки и следи напредъка в прилагането на принципите на Европейския стълб на социалните права въз основа на набора от социални показатели и принципите на рамката за социална конвергенция“.

показатели в набора от социални показатели и в него се определят *потенциалните рискове* за възходящата социална конвергенция (за повече подробности вж. методическото каре в края на настоящия раздел). С оглед на това да се определят *реалните предизвикателства* пред възходящата социална конвергенция и основните фактори, водещи до възникването на тези предизвикателства, ще последва анализ на втория етап, който се основава на по-широк набор от количествени и качествени данни, като се отчитат мерките, предприети или планирани от държавите членки за справяне с предизвикателствата. В настоящия раздел са представени основните хоризонтални констатации анализа по държави на първия етап съгласно РСК (вж. глава 3), като се посочва за кои държави е необходим допълнителен анализ на втория етап.

Анализът по държави на първия етап показва като цяло стабилни резултати на пазара на труда с възходяща конвергенция, докато в областта на уменията и социалната политика се наблюдават по-ограничени подобрения, както и рискове за възходящата конвергенция. Прилагането на методиката на цветни кодове в рамките на СДЗ по отношение на водещите показатели в набора от социални показатели помага да се набележат предизвикателства от особено значение за прилагането на Европейския стълб на социалните права (вж. съответно приложения 6 и 2). Обобщаването на сигналите въз основа на показателите в набора от социални показатели за всяка отделна държава (вж. карето в края на настоящия раздел за допълнителни обяснения относно методиката), дава възможност за цялостна оценка на потенциалните рискове за възходящата социална конвергенция, пред които са изправени ЕС и неговите държави членки. По-долу е представено обобщение на основните хоризонтални констатации (вж. също таблица 1.4.1 и фигура 1.5.1).

- **През 2023 г. възходящата конвергенция на пазара на труда като цяло се запази, но все още са необходими подобрения по отношение на резултатите в областта на заетостта на слабо представените групи.** Като цяло равнището на заетост в ЕС се повиши, но растежът беше по-бавен и неравномерен в отделните държави членки, като в пет държави със средни и добри резултати беше отбелязан спад. Също така някои държави с резултати под средните изостанаха още повече, което доведе до известни разлики в цялостните резултати по отношение на заетостта. За това свидетелстват осем „критични“ (червени) ситуации или ситуации „за наблюдение“ (оранжеви), установени в държавите членки (въз основа на съгласуваната методика в рамките на СДЗ). По отношение на безработицата и нейния дълготраен компонент бяха отбелязани като цяло леки подобрения, както и тенденция на сближаване, обусловена от известно наваксване в държавите с най-слаби резултати. Въпреки това през 2023 г. безработицата се увеличи в дванадесет държави членки, а в общо осем ситуацията е „за наблюдение“. Въпреки подобренията резултатите на пазара на труда за хората с увреждания, жените и младите хора останаха под очакваните. Шест държави членки се намират в „критична ситуация“ по отношение на разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания, пет — по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете, а други четири са съответно в ситуация „за наблюдение“ — три по първия показател и една по втория, с малко или никакво видимо сближаване по двата показателя. Делът на младите хора (на възраст 15—29 години), незаети с работа, учене или обучение, се подобри, но остана висок, с ограничено сближаване през 2023 г., тъй като ситуацията в държавите с най-добри резултати леко се влоши, а държавите с най-слаби резултати отбелязаха скромен напредък.

- **Въпреки лекото подобрение на равнище ЕС продължават да съществуват рискове за възходящата конвергенция по отношение на уменията, което може да изостри предизвикателствата, свързани с пригодността за заетост, производителността на труда, конкурентоспособността и недостига на работна ръка и умения, освен ако не бъдат активизирани значително усилията по линия на политиката.** По четирите водещи показателя в набора от социални показатели, имащи отношение към уменията (дял на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца; лица, напускащи преждевременно системата на образованието и обучението; участие на възрастните в учебни дейности; лица с поне основни цифрови умения) беше отбелязано като цяло скромно подобрение на равнище ЕС. Разликите между държавите членки обаче останаха значителни. Разликата между държавите с най-добри и най-слаби резултати в областта на образованието и обучението на възрастни и цифровите умения например надхвърли 55 процентни пункта, докато при участието в образование и грижи в ранна детска възраст разликата е повече от 70 процентни пункта. Освен това не се наблюдават признаци на сближаване — в държавите с добри резултати ситуацията се подобрява по-бързо, а тези с по-слаби резултати изостават още повече. Тези тенденции намират израз в големия брой държави, които са в „критична“ ситуация или в ситуация „за наблюдение“ (9—10) по всеки от гореспоменатите четири показателя. Това още веднъж показва мащаба на предизвикателството, пред което са изправени държавите членки — от образованието в ранна детска възраст до ученето през целия живот и адаптирането на работната сила към променящите се нужди от умения на пазара на труда в контекста на двойния преход, както и за осигуряване на производителност, конкурентоспособност и приобщаващ растеж.

- **Макар че бедността на равнище ЕС леко намаля през 2023 г., тя остана над равнището от периода преди COVID-19, като при някои показатели, свързани с бедността, се наблюдават все по-големи разлики между държавите членки.** Брутният разполагаем доход на домакинствата на глава от населението като цяло нарасна през 2023 г., въпреки че продължиха да съществуват различия между държавите членки, а ситуацията в десет от тях беше „за наблюдение“ или „критична“. Въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността леко намаля през 2023 г., въпреки че остана по-голямо, отколкото през 2019 г., като девет държави са изправени пред „критична“ ситуация или ситуация „за наблюдение“ в това отношение. Делът на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, остана като цяло стабилен, но за цялото население този дял все още не се е възвърнал на равнището отпреди пандемията. Освен това, макар че стойностите за общия дял на ИРБИ продължиха да се сближават, по отношение на децата те се развиваха различно в отделните държави членки. Седем държави са изправени пред „критична“ ситуация по отношение на дела на ИРБИ, а шест се намират в ситуация „за наблюдение“ по отношение на дела на ИРБИ сред децата. Що се отнася до неравенството в доходите (измерено чрез квинтилното съотношение на доходите), беше постигната известна конвергенция, която се дължи на подобрения в държавите с най-слаби резултати. Въпреки това неравенството остава голямо в някои държави членки, а в няколко държави със средни резултати положението се влоши през 2023 г., в резултат на което единадесет държави са в „критична“ ситуация или в ситуация „за наблюдение“ по това измерение. И накрая, степента на прекомерните жилищни разходи и на

неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи леко нарасна, като се наблюдават значителни разлики, а пет държави членки са в „критична“ ситуация или в ситуация „за наблюдение“ и по двата показателя.

В рамките на анализа по държави на първия етап десет държави членки са определени като държави, за които е необходим по-задълбочен анализ на втория етап с оглед на установените предизвикателства по основните показатели в набора от социални показатели, които сигнализират за потенциални рискове за възходящата социална конвергенция. Тези рискове, изложени по-подробно в глава 3 от настоящия доклад, са оценени с помощта на методиката на РСК, както е описано в съответните основни послания на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила и в свързания с нея доклад на съвместната работна група (вж. карето в края на настоящия раздел). Засегнатите държави членки са България, Естония, Испания, Италия, Литва, Унгария, Румъния, Гърция, Хърватия и Люксембург. От тях първите седем държави членки са били анализирани на втория етап и през предходната година, а последните три се подлагат на този анализ за първи път през тази година[64] (за съответния анализ вж. глава 3). За всички тези държави бяха установени потенциални рискове за възходящата социалната конвергенция поради трудни ситуации в голям брой области на политиката, като за България, Естония, Испания, Литва и Люксембург ключова роля изигра и влошаването с течение на времето на ситуацията в по-малък брой области на политиката. Показателите, които сигнализират за потенциални рискове за възходящата социална конвергенция в повечето от горепосочените държави, включват дела на младежите, незаети с работа, учене или обучение, квинтилното съотношение на доходите, общия дял на ИРБИ, дела на ИРБИ сред децата и разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания, следвани от участието на възрастни в обучение, дела на населението с поне основни цифрови умения и въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността. За тези десет държави членки службите на Комисията ще извършат по-задълбочен анализ на втория етап.

[64] За Гърция това се дължи на известно влошаване или обща стабилност на равнища, които все още са далеч от средните за ЕС в социалната сфера (прекомерни жилищни разходи; неудовлетворени по собствена преценка потребности от медицински грижи; ИРБИ — сред общото население и сред децата; въздействие на социалните трансфери върху намаляването на бедността; неравенство в доходите); продължаващи предизвикателства на пазара на труда за жените и младите хора и ниско и намаляващо участие на възрастните в учебни дейности. За Хърватия установените рискове, подлежащи на анализ на втория етап, са свързани с уменията (ниско и намаляващо участие в образование и обучение на възрастни); значително намаляване на дела на възрастните с поне основни цифрови умения); общо равнище на заетост, което остава по-ниско от средното за ЕС въпреки подобренията, и все още затруднено положение по отношение на заетостта на хората с увреждания; както и някои предизвикателства в социалната сфера (въздействие на социалните трансфери върху намаляването на бедността; неравенство в доходите). За Люксембург установените рискове, подлежащи на анализ на втория етап, са свързани с неотдавнашното значително влошаване на някои социални показатели (ИРБИ — сред общото население и сред децата; въздействие на социалните трансфери върху намаляването на бедността), както и с трайно високата степен на прекомерни жилищни разходи; тенденциите на пазара на труда, които напоследък се влошават (равнище на безработица и дълготрайна безработица; разлика в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания), а също и намаляването на дела на възрастните с поне основни цифрови умения, макар че по статистическите данни той все още е доста над средния за ЕС. По-подробен анализ за всяка от 27-те държави членки се представя в глава 3 на доклада.

Таблица 1.4.1: Набор от социални показатели: преглед на трудностите в държавите членки по основни показатели

			Държави с най-добри резултати	По-добри от средните	Добри, но изискващи наблюдение	Средни	Слаби, но с подобряващи се стойности	За наблюдение	Критични ситуации
Равни възможности	Участие на възрастните в учебни дейности (през последните 12 месеца, с изключение на целенасочено обучение на работното място, % от населението на възраст 25—64 години)	2022 г.	DE, HU, NL, SE	DK, EE, IE, FR, LU, MT, AT, SK, FI		BE, ES, LV, PT	RO	HR, IT, CY, LT, SI	BG, CZ, EL, PL
	Преждевременно напуснали системата на образованието и обучението (% от населението на възраст 18—24 години)	2023 г.	EL, HR, IE, PL	BE, BG, CZ, EE, LU, NL, SE, SK	LT, SI	AT, FR, LV	IT	CY, DK, FI, MT, PT	DE, ES, HU, RO
	Дял на лицата с основни или по-високи общи цифрови умения (% от населението на възраст 16—74 години)	2023 г.	FI, IE, NL	AT, BE, CZ, DK, EE, ES, HU, SE		DE, EL, FR, LT, MT, PT		CY, HR, IT, LU, LV, SI, SK	BG, PL, RO
	Дял на незаетите с работа, учене или обучение сред младите хора (% от общото население на възраст 15—29 години)	2023 г.	NL, SE	DE, DK, IE, MT, PL, PT, SI	LU	AT, BE, CZ, EE, FI, HR, HU, LV, SK	IT	BG, ES, FR, LT	CY, EL, RO
	Разлика в заетостта между жените и мъжете (процентни пунктове)	2023 г.	EE, FI, LV	CY, DK, FR, HR, IE, PT, SE	LT	AT, BE, BG, DE, ES, HU, LU, NL, SI, SK		PL	CZ, EL, IT, MT, RO
	Квинтилно съотношение на доходите (S80/S20)	2023 г.	BE, CZ, FI, SI	DK, IE, NL, PL	SK	AT, CY, DE, FR, LU	BG, IT	EE, EL, ES, HR, HU, MT, PT, SE	LT, LV, RO
Справедливи условия на труд	Равнище на заетост (% от населението на възраст 20—64 години)	2023 г.	CZ, EE, NL, SE	CY, DE, HU, MT, PL	DK	BG, IE, LU, LV, PT, SK	EL, ES, IT	AT, FI, FR, LT, SI	BE, HR, RO
	Равнище на безработица (% от икономически активното население на възраст 15—74 години)	2023 г.	CZ, DE, MT, PL	BG, CY, HR, HU, IE, NL, SI		AT, BE, LV, PT, RO, SK	EL, ES	DK, EE, FI, FR, IT, LT, LU, SE	
	Равнище на дълготрайна безработица (% от икономически активното население на възраст 15—74 години)	2023 г.	DK, NL	AT, DE, EE, IE, MT, PL	CZ	BE, BG, CY, FI, FR, HR, LT, LV, PT, RO, SE, SI	EL, ES	HU, LU	IT, SK
	Растеж на БРДД на глава от населението (2008 г. = 100)	2023 г.	HU, LT, MT, PL, RO	HR		CY, DE, DK, IE, LU, LV, PT, SI	EL, ES	BE, CZ, EE, FI, FR, NL, SE, SK	AT, IT
Социална закрила и приобщаване	Дял на изложените на риск от бедност или социално изключване (% от общото население)	2023 г.	CZ, FI, NL, SI	AT, CY, DK, IT, PL	SK	BE, DE, FR, HR, IE, MT, PT, SE	BG, RO	EE, HU, LT, LU	EL, ES, LV
	Дял на изложените на риск от бедност или социално изключване сред децата (% от населението на възраст 0—17 години)	2023 г.	CZ, DK, FI, NL, SI	BE, CY, EE, HR, PL		AT, DE, IE, LT, LV, MT, PT, SE, SK	IT, RO	EL, FR, HU, LU	BG, ES
	Въздействие на социалните трансфери (различни от пенсии) върху намаляването на бедността (% намаление на ИРБ)	2023 г.	BE, DK, FI, IE	AT, CZ, DE, FR, IT, NL, SK		CY, HU, LT, PL, SE, SI	BG	EE, LU, LV, MT	EL, ES, HR, PT, RO
	Разлика в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания (процентни пунктове)	2023 г.	ES, IT, PT, SI	EE, FI, FR, LV, MT		AT, CY, CZ, DE, EL, NL, SE, SK		HU, LU, RO	BE, BG, HR, IE, LT, PL
	Прекомерни жилищни разходи (% от общото население)	2023 г.	CY	AT, BG, FI, HR, IE, IT, LT, PL, PT, SI	SK	BE, CZ, EE, ES, FR, HU, LV, NL, RO, SE		DE, MT	DK, EL, LU
	Деца под 3-годишна възраст в системата за професионални грижи за деца (% от населението на възраст под 3 години)	2023 г.	FR, LU, NL, SE	BE, CY, ES, MT, PT, SI	DK	EE, EL, FI, HR, IT, LV	HU	AT, BG, DE, IE, LT	CZ, PL, RO, SK
	Неудовлетворени по собствена преценка потребности от медицински грижи (% от населението на възраст на и над 16 години)	2023 г.		AT, BE, BG, CY, CZ, DE, HR, HU, LU, MT, NL		DK, ES, FR, IE, IT, LT, PL, PT, SE, SI, SK		RO	EE, EL, FI, LV

Забележка: Актуализация от ноември 2024 г. Предпоследната стойност на показателя за участието на възрастните в учебни дейности се отнася за 2016 г. и категоризацията се основава на промяната от тогава до 2022 г. Тъй като данните за показателя за дела на лицата, които имат поне основни общи цифрови умения, се събират всяка втора година, категоризацията се основава на промяната от 2021 г. до 2023 г. Не са налични данни за растежа на БРДД на глава от населението за България. Прекъсванията в динамичните редове и другите обозначения са посочени в приложения 3 и 4.

Фигура 1.4.1: Преглед на заетостта, уменията и социалните тенденции и предизвикателства по водещите показатели в набора от социални показатели

Средна стойност за ЕС, тенденции и разпределение на държавите членки със специфична категоризация в рамките на СДЗ сред всички останали по всеки водещ показател, обобщени за всяка от трите глави на Европейския стълб на социалните права

Водещ показател	Година	Средно за ЕС стойност	Средно за ЕС тенденция
РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ			
Участие на възрастни в учебни дейности	2022	39,5	
Преждевременно напускащи системата на образованието и обучението	2023	9,5	
Дял на лицата с основни или по-високи общи цифрови умения	2023	55,6	
Дял на NEET сред младежите	2023	11,2	
Разлика в заетостта между жените и мъжете	2023	10,2	
Квинтилно съотношение на доходите (S80/S20)	2023	4,72	
СПРАВЕДЛИВИ УСЛОВИЯ НА ТРУД			
Равнище на заетост	2023	75,3	
Равнище на безработицата	2023	6,1	
Коефициент на дълготрайна безработица	2023	2,1	
Ръст на БРДД на глава от населението	2023	111,1	
СОЦИАЛНА ЗАКРИЛА И ПРИОБЩАВАНЕ			
Дял на изложените на риск от бедност или социално изключване	2023	21,3	
Дял на изложените на риск от бедност или социално изключване сред децата	2023	24,8	
Въздействие на социалните трансфери (различни от пенсии) върху намаляването на бедността	2023	34,7	
Разлика в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания	2023	21,5	
Прекомерни разходи за жилище	2023	8,8	
Деца под 3-годишна възраст в системата за професионални грижи за деца	2023	37,5	
Неудовлетворени по собствена преценка потребности от медицински грижи	2023	2,4	

Забележки: За някои държави липсват данни по някои показатели — вж. забележката към таблица 1.4.1.

Методически подход за установяване на потенциални рискове за възходящата социална конвергенция в първия етап на анализа на социалната конвергенция по държави

Анализът се основава на съществуващи инструменти, които са разработени със съответните държави членки през последните години, основани по-специално на набора от социални показатели и така наречената методика на цветни кодове в рамките на СДЗ[65]. Анализът по държави на първия етап се основава на пълния комплект от водещи показатели в набора от социални показатели. Всеки от показателите се разглежда въз основа на методиката в рамките на СДЗ, по която се определя относителната позиция на държавите членки, изразена в стандартни отклонения от средната стойност както на абсолютното равнище на стойността на показателя, така и на изменението му спрямо предходната година (за повече технически подробности вж. приложение 4). Резултатите се обобщават в една от седемте възможни категории за всеки показател за съответната държава („с най-добри резултати“, „по-добри от средните“, „средни резултати“, „добри, но изискващи наблюдение“, „слаби, но с подобряващи се стойности“, „за наблюдение“ и „критична ситуация“). Това съответства на цветова скала от зелено до червено.

Всеки от водещите показатели в набора от социални показатели се оценява, за да се установи дали води до потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно дали е необходим допълнителен анализ на втори етап.[79] Категорията „критична ситуация“ се отнася до държавите членки, които имат много по-лоши резултати от средните за ЕС по конкретен показател и в които ситуацията се влошава или не се подобрява достатъчно в сравнение с предходната година. Дадена ситуация се определя като „за наблюдение“ в два случая: а) когато държавата членка има по-лош резултат от средния за ЕС по конкретен показател и ситуацията в държавата се влошава или не се подобрява достатъчно бързо, и б) когато резултатът по отношение на равнищата е в съответствие със средния за ЕС, но ситуацията се влошава много по-бързо от средното за ЕС. Смята се, че допълнителен анализ на втори етап е оправдан за държавите членки, за които шест или повече водещи показателя от набора от социални показатели са обозначени в червено („критична ситуация“) или оранжево („за наблюдение“) в последното издание на СДЗ. Допълнителна причина да се смята, че ситуацията изисква по-нататъшен анализ, възниква, когато категоризацията по СДЗ на даден показател, който е обозначен в червено или оранжево (както е обяснено по-горе), се влошава два *последователни* пъти. Пример за това е промяната от категорията „средни резултати“ на „слаби, но с подобряващи се стойности“ в СДЗ за 2024 г., последвана от по-нататъшно влошаване до „критична ситуация“ в СДЗ за 2025 г. Това ще се брои за допълнително обозначение към минималния праг от общо шест обозначения. Например, ако в СДЗ за 2025 г. дадена държава има 5 водещи показателя от набора от социални показатели, отбелязани в червено или оранжево, и по един от тях има последователно влошаване в СДЗ за 2024 г. и в СДЗ за 2025 г., се смята, че в СДЗ за 2025 г. държавата има общо 6 обозначения (5 червени/оранжеви предупредителни сигнала от показателите в изданието за 2025 г. + 1 с две последователни влошавания). В резултат на това ще е необходим и допълнителен анализ на втори етап. При оценката на общия брой обозначения за приближаване към прага се отчитат всяко прекъсване в динамичните редове и всеки проблем, свързан с качеството на данните и тяхното тълкуване.

Водещите показатели в набора от социални показатели и тяхната оценка се основават на най-новите данни, налични към крайната дата за предаване на данните[66]. Когато липсват подходящи данни за оценка на категоризацията в рамките на СДЗ за дадена държава, за попълване на липсващата информация се използва съответната категоризация в рамките на СДЗ от предишното издание на СДЗ (ако е налице). Ако показателят има липсващи стойности в най-новото издание *и* в предходното издание на СДЗ, категоризациите в рамките на СДЗ не се отчитат за индикативния праг от 6 обозначения за анализа на втория етап.

[65] Вж. основните послания на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила, основани на Доклада на работната група на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила относно въвеждането на рамка за социална конвергенция в рамките на европейския семестър.

[66] Крайната дата за предаване на данните за СДЗ за 2025 г. е 4 ноември 2024 г.

ГЛАВА 2. ЗАЕТОСТ И СОЦИАЛНИ РЕФОРМИ — РЕЗУЛТАТИ И ДЕЙСТВИЯ НА ДЪРЖАВИТЕ ЧЛЕНКИ

2.1 Насока 5: Насърчаване на търсенето на работна ръка

В настоящия раздел е разгледано прилагането на насока № 5 в областта на заетостта, която съдържа препоръки държавите членки да осигуряват условия за насърчаване на търсенето на работна ръка и създаването на работни места в съответствие с четвъртия и шестия принцип на Европейския стълб на социалните права (съответно активна подкрепа за заетостта и работни заплати). В раздел 2.1.1 се обръща внимание на основните промени на пазара на труда, които отразяват и въздействието на високата инфлация и високите разходи за издръжка на живота. Раздел 2.1.2 от доклада се отнася до мерките, прилагани от държавите членки в тези области, като се набляга по-специално върху политиките, насочени към увеличаване на заетостта и подпомагане на създаването на работни места в условията на недостиг на работна ръка и умения.

2.1.1 Основни показатели

Пазарът на труда в ЕС остана устойчив през 2023 г. с умерен, но все още стабилен растеж на заетостта въпреки неотдавнашното забавяне на икономическия растеж. Броят на наетите на работа се увеличи с над два милиона и половина в сравнение с 2022 г. и достигна общо 217,5 милиона. Равнището на заетост (сред лицата на възраст 20—64 г.) достигна 75,3 % през 2023 г. (с 0,7 процентни пункта повече в сравнение с 2022 г.) и рекордно високата стойност от 76,0 % през второто тримесечие на 2024 г., което се доближава до водещата цел на ЕС за поне 78,0 % заетост до 2030 г[67]. Като цяло растежът на заетостта се забави (от 2,0 % през 2022 г. до 1,2 % през 2023 г.), но остана стабилен въпреки слабата икономическа активност. Равнището на заетост се увеличи в повечето държави членки, като нарасна особено силно в Кипър, Малта, Италия, Испания, Полша и Гърция (фигура 2.1.1). От друга страна, беше регистриран спад в Австрия, Финландия, Дания, Словения и Литва. Румъния, Белгия и Хърватия се намират в „критична ситуация“ с равнище на заетост, което остава сравнително ниско (под 72,5 %), и с ръст спрямо миналата година, който е особено нисък в първите две държави. Ситуацията във Франция, Австрия, Финландия, Словения и Литва е „за наблюдение“ поради сравнително ниско равнище, в което е постигнато подобрение под средното (за Франция), или поради спад в равнища над средното (за останалите четири държави). От друга страна, Нидерландия, Швеция, Естония и Чехия са държави „с най-добри резултати“, с равнище на заетост, което надхвърля 80 %. Като цяло се наблюдава сближаване на равнището на заетост в държавите членки. Въпреки това в много държави членки продължават да съществуват значителни регионални различия (вж. фигура 5 в приложение 5), включително в най-отдалечените региони.

Растежът на заетостта беше подкрепен от увеличаващата се работна сила и беше по-висок в секторите, в които се наблюдава сравнително голям недостиг на работна ръка. След пандемията от COVID-19, от 2020 г. насам, заетостта се е увеличила с 9 милиона души благодарение на едновременното увеличаване на икономически активното население с 6,9 милиона души и намаляване на безработицата с 2,1 милиона души. През 2023 г. създаването на работни места беше съсредоточено в сектори като търговия, транспорт, хотелиерство и

[67] Вж. Европейска комисия, Декларация от Порто и цели, 2021 г.

ресторантьорство[68]. Растежът на заетостта като цяло беше по-висок в секторите, в които се наблюдава значителен недостиг на работна ръка. Това се дължи както на нарастващото предлагане на работна ръка, така и на промяната в разпределението на работните места към тези сектори, в които търсенето е високо. Освен това продължаващият недостиг на работна ръка в секторите със стабилен растеж на заетостта показва, че все още има потенциал за създаване на нови работни места. Търсенето на работна ръка не се повлия от забавянето на икономическия растеж, което допринесе за продължаващото свиване на пазара на труда. Процентът на свободните работни места намаля от 2,9 % през първото тримесечие на 2023 г. на 2,4 % през второто тримесечие на 2024 г. (сезонно изгладени данни), което все още е доста над средната стойност от 1,7 % от периода преди пандемията, регистрирана между 2013 и 2019 г.[69]

Фигура 2.1.1: През 2023 г. равнището на заетост се увеличи в повечето държави членки, макар и с по-бавни темпове

Равнище на заетост (лица на възраст 20—64 години), стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

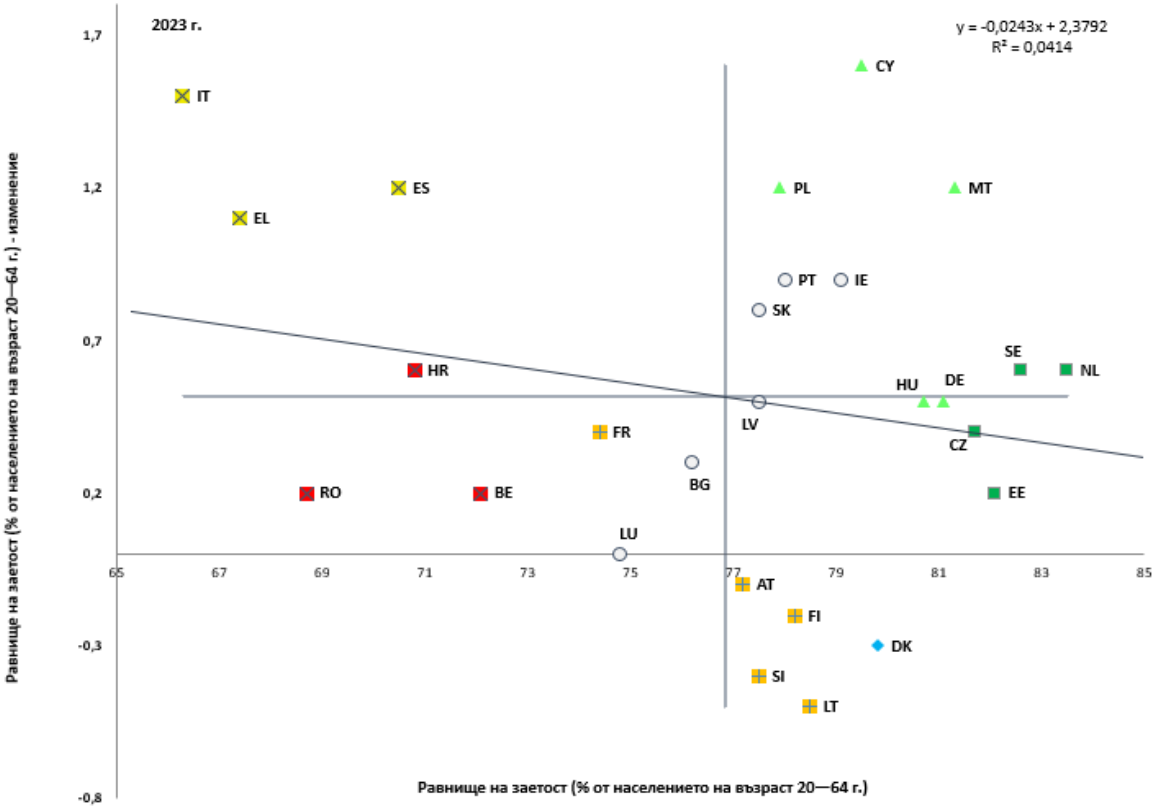

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Определението се различава за Испания и Франция. Прекъсване в динамичните редове за Кипър и Дания.
Източник: Евростат [lfsi_emp_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

В повечето държави членки както заетостта, така и общият брой отработени часове се увеличиха, което показва, че пазарът на труда в ЕС е стабилен. Заетостта

[68] Вж. Европейска комисия, Заетост и социално развитие в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[69] Евростат [jvs_q_nace2]. Процентът на свободните работни места е общият брой на свободните работни места (т.е. платени длъжности, които са новосъздадени, незаети или предстои да станат свободни) като процент от заетите и свободните длъжности.

вече надхвърля равнището отпреди COVID-19 във всички държави членки, с изключение на Латвия, Румъния и Словакия. Общият брой отработени часове се увеличи с 0,9 % през 2023 г. и през второто тримесечие на 2024 г. беше по-голям, отколкото преди пандемията в повечето държави членки, с изключение на България, Чехия, Германия, Латвия, Австрия и Словакия. През 2023 г. ръстът на заетостта изпревари нарастването на общия брой отработени часове, което доведе до намаляване с 0,2 % на средния брой отработени часове на нето лице. Средният брой отработени часове на нето лице в ЕС остава под равнището отпреди COVID-19. По-бавното нарастване на общия брой отработени часове в сравнение със заетостта отразява дългосрочната низходяща тенденция на намаляване на средния брой часове на работник. Това може да се дължи отчасти на по-силния растеж на заетостта в сектора на услугите и в други сектори, в които работниците обикновено работят по-малко часове[70], но също така и на променящите се предпочитания на работниците.

Схемите за подпомагане на работата на непълно работно време се оказаха ефективен инструмент на политиката за смекчаване на временните икономически сътресения. По време на кризата, свързана с COVID-19, добре разработените схеми за подпомагане на работата на непълно работно време и подобните на тях схеми за запазване на работните места успешно защитиха работните места и доходите в ЕС. Широкото им използване беше улеснено от наличието на финансиране по линия на Европейския инструмент за временна подкрепа с цел смекчаване на рисковете от безработица при извънредни обстоятелства (SURE). Според емпиричен анализ на Eurofound схемите за запазване на работни места са допринесли за запазване на 24,8 милиона работни места през 2020 г. и 2,1 милиона през 2021 г., което се равнява съответно на 13,3 % и 1,1 % от общата заетост[71]. Броят на запазените работни места е особено голям във Франция, Италия и Германия, където благодарение на използването на схеми за запазване на работните места през първата година на пандемията според оценките са запазени съответно 6,6 милиона работни места (25,0 % от общата заетост), 4,7 милиона (21,8 %) и 4,7 милиона (12,2 %). В относително изражение схемите за запазване на работни места допринесоха за запазването на значителен брой работни места и в много държави с по-малки пазари на труда (например над 14,5 % от работните места през 2020 г. в Хърватия, Кипър, Люксембург, Малта и Нидерландия).

Самостоятелната заетост в ЕС бележи тенденция на спад, като има известни разлики между отделните държави и сектори. Делът на самостоятелно заетите лица в общата заетост намаля от 14,8 % през 2010 г. на 13,3 % през 2023 г. През този период най-голямото намаление беше отчетено в селското стопанство и търговията, докато значително увеличение беше регистрирано в публичния и свързаните с него сектори (включително държавна администрация, образование и здравеопазване) и в сектора на ИКТ. Профилът на уменията на самостоятелно заетите лица също се промени, като 39 % от тях бяха с висше образование през 2023 г., в сравнение със само 28,0 % през 2010 г. Делът на изложените на риск от бедност сред самостоятелно заетите лица (на възраст 18—64 години) е по-висок от този сред наетите лица (22,1 % спрямо 9,6 %). През 2023 г. делът на самостоятелно заетите лица се различаваше значително в

[70] Вж. Европейска комисия, Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа през 2023 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

[71] Eurofound, Преодоляване на кризата:как схемите за запазване на работните места запазиха заетостта и доходите по време на пандемията, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

отделните държави членки, като в Италия и Гърция той почти достигаше или надвишаваше 20 %, а в Германия и Дания остана под 8 % (вж. също раздел 2.3.1). Лицата, работещи за собствена сметка, съставляваха най-големия дял от самостоятелно заетите лица в ЕС (приблизително 70 %) и в повечето държави членки. Между 2013 и 2023 г. делът на работещите за собствена сметка в общата заетост намаля от 10,3 % на 9,0 %, тъй като по-малко млади хора започнаха дейност като самостоятелно заети лица и не се компенсира броят на оттеглилите се по-възрастни работници.

Продължават да съществуват средносрочни предизвикателства, свързани с ниския растеж на производителността в ЕС. Докато преди 2007 г. растежът на производителността беше средно около 1,4 % годишно, между 2010 и 2019 г. намаля до 0,8 %, а през 2023 г. — до 0,7 %[72]. Въпреки прогнозите за леко подобрение растежът на производителността остава структурно нисък, което подкопава конкурентоспособността на ЕС в световен мащаб. Растежът на заетостта вече дава по-силен тласък на растежа на БВП, отколкото производителността в повечето държави членки, с изключение на Дания, Полша, Португалия, Румъния и Словакия. Трайно ниската производителност на труда, която се задълбочава още повече поради застаряващото население, застрашава конкурентоспособността, икономическия растеж, създаването на работни места и жизнения стандарт. В доклада на Марио Драги за бъдещето на европейската конкурентоспособност се изтъква значителното изоставане на ЕС във високотехнологичната специализация, иновациите и инвестициите, особено в сравнение със Съединените щати[73]. Слабият ръст на общата факторна производителност е основният фактор за незадоволителния растеж на производителността на труда и е свързан най-вече с намаляването на технологичните иновации и внедряването им и недостатъчното преразпределение на капитал и работна ръка между предприятията; застаряването на работната сила, което оказва отрицателно влияние върху поемането на рискове, и по-слабото натрупване на човешки капитал също играят роля. Недостигът на работна ръка и умения води до забавяне във внедряването на технологии и увеличаване на разходите, което допълнително намалява търсенето на работна ръка. В краткосрочен план недостигът на работна ръка може да принуди предприятията да задържат работниците си, което възпрепятства преразпределението на работна ръка, както и да задължават служителите си да работят по-дълго време, което може да доведе до намаляване на производителността и задълбочаване на несъответствията между търсените и предлаганите работни места, а оттам и до по-висока структурна безработица. Както се подчертава в доклада на Драги, адаптирането на системите за образование и обучение към променящите се нужди от умения, особено за двойния преход, и отдаването на приоритет на образованието и обучението на възрастни и на професионалното образование и обучение, е от съществено значение за повишаване на конкурентоспособността. Намаляването на административните пречки, насърчаването на иновациите и подпомагането на ефективното колективно договаряне могат да способстват за осигуряване на по-висока производителност и запазване на растежа на заплатите и конкурентоспособността.

Недостигът на работна ръка и умения продължава да е значителен и широко разпространен в ЕС, но намалява в сравнение с върховите си стойности. През последното десетилетие недостигът на работна ръка и умения се е увеличил във всички

[72] Европейска комисия, Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.
[73] Draghi, M. (2024a), Draghi, M. (2024b).

държави членки. С настъпването на неотдавнашния икономически спад делът на ръководителите на предприятия, които посочват недостига на работна ръка като фактор, ограничаващ производството, леко намаля (18,0 % през октомври 2024 г. спрямо 22,4 % през октомври 2023 г. и 25,9 % през октомври 2022 г.), но остава относително висок[74]. Недостигът беше най-разпространен в секторите, свързани със НТИМ (особено ИКТ), строителството, здравеопазването и дългосрочните грижи, транспорта, туризма и други сектори, които са от значение за екологичния и цифровия преход. Според доклада на EURES за 2023 г.[75] най-остър недостиг се наблюдава в професии като водачи на тежкотоварни автомобили, медицински сестри (включително специалисти), лекари, електротехници, работници по изграждане и ремонт на покриви, сервитьори и строителни работници. В тематично каре 1 е представен по-подробен анализ на основните предизвикателства в това отношение.

Тематично каре 1: Справяне с недостига на работна ръка и умения в ЕС

Решаването на проблема с недостига на работна ръка и умения е от решаващо значение за повишаване на конкурентоспособността, капацитета за иновации и приобщаващия и устойчив растеж на ЕС. В продължение на близо десетилетие недостигът на работна ръка и умения се увеличи във всички държави членки и се очаква да продължи да нараства в условията на цифровата и екологичната трансформация. Недостигът на работна ръка не намаля съществено дори при неотдавнашното забавяне на икономическия растеж. Този недостиг се дължи на демографските промени, на търсенето на нови умения, свързани с технологичното развитие и двойния преход, както и на лошите условия на труд в някои сектори. Той се отбелязва от предприятия от всякакъв мащаб и във всички сектори, като е особено устойчив в сектора на здравеопазването, в областта на НТИМ (особено на ИКТ), в строителството, транспорта и някои професии в сектора на услугите (напр. готвачи и сервитьори)[76]. Макар че недостигът на работна ръка може да бъде признак за силна икономика и да послужи като аргумент на работниците да договарят по-добри заплати и условия на труд, в същото време той може да възпрепятства производителността и иновационния капацитет, да отслаби конкурентоспособността на ЕС, да създаде пречки пред растежа и да попречи на напредъка в екологичния и цифровия преход. Прилагането на Европейския стълб на социалните права, особено по отношение на образованието, обучението и ученето през целия живот (принцип 1), активната подкрепа за заетостта (принцип 4) и сигурната и гъвкава заетост (принцип 5), също ще допринесе за справяне с недостига на работна ръка и умения.

Недостигът на работна ръка се различава значително в отделните държави членки и не е равномерно разпределен по сектори и професии. През второто тримесечие на 2024 г. процентът на свободните работни места (сезонно изгладени) беше най-висок в Белгия (4,4 %), Нидерландия (4,3 %), Австрия (4,0 %), Чехия (3,4 %), Германия (3,2 %) и Малта (3,0 %). За разлика от това, в България, Румъния, Испания и Полша този процент беше най-нисък (под 1 % във всички държави) — вж. фигурата по-долу. Недостигът на работна ръка в преработвателната промишленост е особено голям и продължава да

[74] Европейска комисия, Проучване сред предприятията и потребителите.

[75] Европейски орган по труда, Report on labour shortages and surpluses [Доклад относно недостига и излишъка на работна ръка], 2023 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

[76] Eurofound, European Company Survey 2019 [Проучване на европейските дружества за 2019 г.] и Европейска комисия, Заетост и социално развитие в Европа през 2023 г.: Преодоляване на недостига на работна ръка и недостига на умения в ЕС, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

нараства през 2022 и 2023 г. в Хърватия, Словения и България. В строителния сектор най-големи проблеми с набирането на работници имат Словения, Гърция и Хърватия, докато в сектора на услугите недостигът на работна ръка е най-остър в Малта, Нидерландия и Германия. Наскоро Комисията определи 42 професии, които счита за професии с недостиг на работна ръка на общоевропейско равнище[77]. Специфичният недостиг в отделните сектори засяга административните и спомагателните дейности, хотелиерството и ресторантьорството, ИКТ и строителството. Освен това в проучванията дружествата все по-често съобщават, че не могат да намерят специфичните умения, необходими за запълване на свободните работни места[78] [79].

Недостигът на работна ръка в повечето държави членки все още е по-голям, отколкото през 2019 г.

Процент на свободните работни места, четвърто тримесечие на 2019 г. спрямо второ тримесечие на 2024 г.

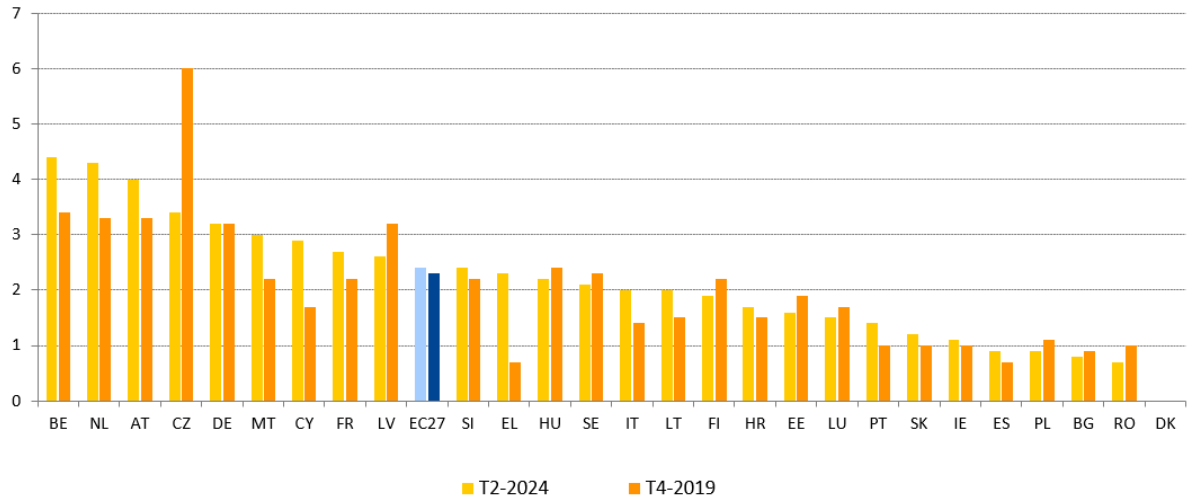

Забележка: Дейности по NACE 2, B—S (промишленост, строителство и услуги).
Източник: Евростат [ei_lmjv_q_r2], сезонно изгладени, а не календарно изгладени данни.

От ключово значение за преодоляването на недостига на работна ръка и умения са съгласуваните и засилени действия на равнището на ЕС, на държавите членки и на регионите с участието също така на социалните партньори и на други заинтересовани страни. През март 2024 г. Комисията представи план за действие за справяне с недостига на работна ръка и умения, изготвен в тясно сътрудничество със социалните партньори[80]. Той се основава на многобройните вече предприети инициативи, като се представят и 87 нови действия, които ЕС, държавите членки и социалните партньори ще предприемат или следва да предприемат, за да се справят с недостига на работна ръка и умения. Тези мерки попадат в пет области на политиката: i) активизиране на слабо представените лица на пазара на труда, ii) подкрепа за умения, обучение и образование, iii) подобряване на условията на труд, iv) повишаване на справедливата мобилност в рамките на ЕС и v) привличане на таланти от държави извън ЕС. Комисията постига добър напредък в изпълнението на своите ангажименти. Въз основа на получените актуализирани данни 6 от 30-те нови ангажимента,

[77] Съобщение: План за действие относно недостига на работна ръка и умения в ЕС (2024 г.) — Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване — Европейска комисия.
[78] Европейска комисия, Експресно проучване на Евробарометър № FL529:Европейска година на уменията — Недостиг на умения и стратегии за набиране и задържане на персонал в малките и средните предприятия, 2023 г.
[79] ЕИБ, Инвестиционно проучване на ЕИБ за 2023 г.
[80] Съобщение: План за действие относно недостига на работна ръка и умения в ЕС (2024 г.) — Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване — Европейска комисия.

поети от Комисията в плана за действие, са напълно изпълнени (20 %), а 22 са в процес на изпълнение (73 %). Социалните партньори също са поели ангажимент за общо 34 действия и въз основа на информацията, събрана от Комисията, изпълнението на една трета от тези ангажименти (11 действия, 32 % от общия брой на ангажиментите) е в ход. Комисията ще продължи да наблюдава напредъка в изпълнението на този план за действие в рамките на европейския семестър. Освен това Комисията ще покани държавите членки в Комитета по заетостта и в Комитета за социална закрила, за да проведат тристранен обмен на мнения по този въпрос с участието на европейски и национални социални партньори. Изпълнението на този план за действие е от ключово значение и за постигането на водещите цели на ЕС и на националните цели в областта на заетостта и уменията до 2030 г.[81]

Няколко държави членки са приели мерки за справяне с недостига на работна ръка и умения, включително чрез привличане на граждани на трети държави. През март 2024 г. в **Германия** влезе в сила Законът за имиграцията на квалифицирани работници, с който се преразглеждат и доразвиват разпоредбите за квалифицираните работници с висше образование, като се взема предвид разширеният списък на професиите, в които има недостиг на работна ръка (вж. раздел 2.2.2). През декември 2023 г. **Франция** реформира публичната си служба по заетостта (сега наречена *France Travail*), за да подобри подкрепата за търсещите работа и да се справи по-успешно с недостига на работна ръка (вж. раздел 2.3.2). През 2023 г. **Австрия** приложи „План за действие срещу недостига на квалифицирани работници“, като отпусна 75 милиона евро за активни политики по заетостта за 2024 и 2025 г. Планът включва и действия в подкрепа на интеграцията на пазара на труда на търсещите убежище и на лицата, ползващи се със субсидиарна закрила. През февруари 2024 г. **Словения** прие разпоредби за определяне на допълнително заплащане/премии за допълнително натоварване при определени професии с недостиг на работна сила в здравния сектор (напр. семейната медицина). През декември 2023 г. **Малта** удължи срока на действие на „Схемата за развитие на уменията“, за да насърчи придобиването на умения от икономически активните лица. През октомври 2023 г. **Италия** актуализира законодателството си и увеличи инвестициите в програми за повишаване на квалификацията и преквалификация, за да улесни достъпа на висококвалифицирани специалисти до своя пазар на труда и да отговори по-ефективно на недостига на работна ръка и умения, също и в рамките на ПВУ. През август 2023 г. **Люксембург** измени законодателството си, за да опрости процеса на наемане на работа на граждани на трети държави и да подобри привличането и задържането на таланти.

През 2023 г. и в началото на 2024 г. равнището на безработица в ЕС намаля до рекордно ниски стойности въпреки забавянето на икономическия растеж. Средното равнище на безработица в ЕС (лица на възраст 15—74 години) намаля до 6,1 % (от 6,2 % през 2022 г.), отбелязвайки най-ниското си регистрирано равнище (фигура 2.1.2). Спадът беше най-голям в Гърция, Кипър и Испания — съответно с 1,4 процентни пункта, 1,0 процентни пункта и 0,8 процентни пункта. За разлика от това, в Литва, Естония, Дания, Люксембург и Унгария беше регистриран ръст с 0,5 процентни пункта или повече. Ситуацията в Италия, Франция, Швеция, Финландия, Литва, Дания, Естония и Люксембург е „за наблюдение“ поради относително високата безработица или подобрение под средното равнище. Въпреки че равнището на безработицата в Испания и Гърция е най-високо, съответно 12,2 % и 11,1 %, резултатите в тези държави са „слаби, но с подобряващи се стойности“, тъй като и в двете беше отбелязан спад, значително надвишаващ средния за ЕС.

[81] Вж. Европейска комисия, Декларация от Порто и цели, 2021 г.

Чехия, Полша, Германия и Малта са държави „с най-добри резултати“, с равнище на безработица между 2,6 % и 3,1 %. До септември 2024 г. средното равнище на безработица в ЕС намаля още повече до 5,9 %. Големият, макар и намаляващ[82], недостиг на работна ръка накара предприятията да задържат служителите си въпреки по-слабото търсене на своите продукти и услуги, което спомогна за поддържането на ниско равнище на безработица[83]. Освен това недостигът на работна ръка и умения може да е допринесъл за ниския процент на преход от заетост към безработица. Разликите в равнището на безработица между държавите от ЕС намаляват непрекъснато, след като бяха достигнали върхови стойности през 2013 г., и са почти толкова малки, колкото преди финансовата криза през периода 2008—2009 г. В много държави обаче продължават да съществуват значителни регионални различия (вж. фигура 6 в приложение 5), включително в най-отдалечените региони.

Фигура 2.1.2: През 2023 г. равнището на безработица намаля във всички държави членки

Равнище на безработица (лица на възраст 15—74 години), стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

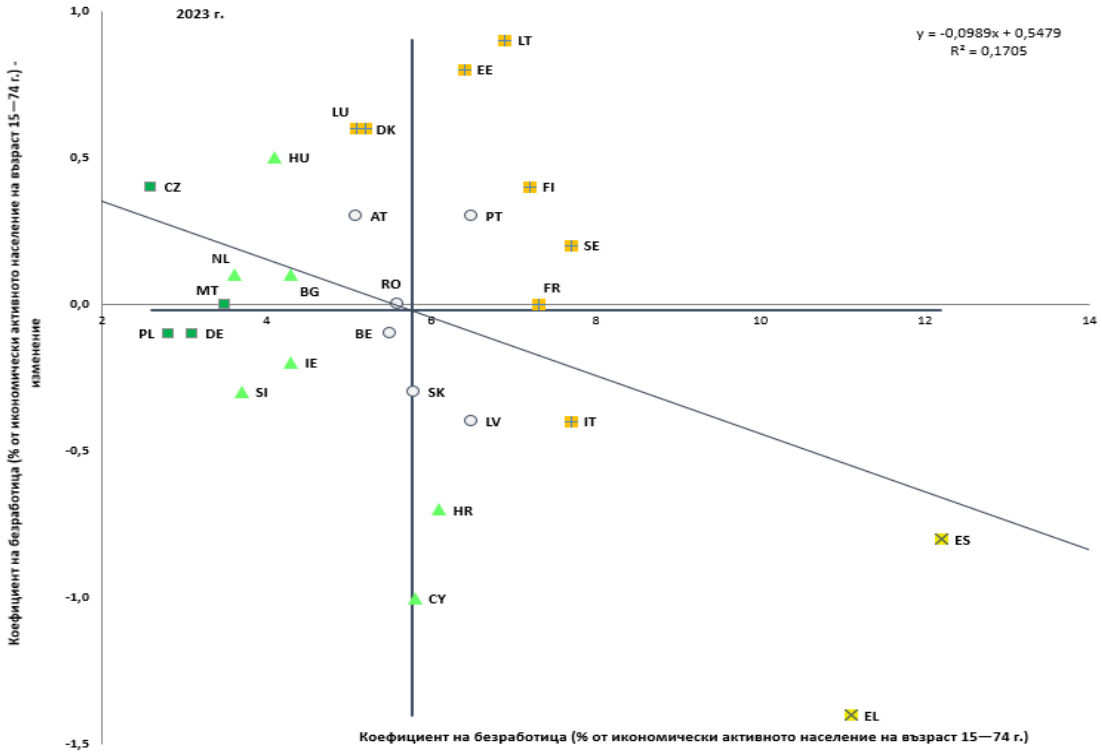

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Определението се различава за Испания и Франция. Прекъсване в динамичните редове за Кипър и Дания.
Източник: Евростат [une_rt_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Екологичният преход променя облика на икономиката, което води до търсене на нови задачи и умения в съществуващите сектори, преразпределение на работната сила между секторите и нови работни места в екологичната икономика, което ако бъде подкрепено с

[82] Вж. Европейска комисия, Икономическа прогноза от есента на 2024 г. — Постепенно възстановяване в неблагоприятна среда.
[83] Вж. Европейска комисия, Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

подходящи политики, може да доведе до нетно създаване на работни места. Преходът към кръгова и нисковъглеродна икономика води до пренасочване на работници в различни сектори, особено в енергетиката, минното дело, строителството, производството, транспорта и управлението на отпадъците. Последните анализи показват, че всяка година средно между 1,8 и 3,9 % от работниците в ЕС сменят сектора, в който работят. Тази стойност остава стабилна с течение на времето, като в някои държави има леко увеличение, около равнището от 2016 г.[84] Същевременно делът на работниците в екологичната икономика в ЕС е нараснал от 2,2 % през 2015 г. до 2,5 % през 2021 г., като между отделните държави членки има значителни разлики (от 0,9 % в Унгария и 1,4 % в Малта до 4,9 % в Естония и 5,4 % в Люксембург през 2021 г.)[85]. Според алтернативни измервания размерът на екологичната икономика може би е по-голям и в нея е възможно да са заети до 11,3 % от икономически активните лица в ЕС (спрямо 10,8 % през 2015 г.). [86]. Същевременно секторите с висок интензитет на емисиите на парникови газове[87] продължават да осигуряват работа на значителен дял от работниците (3,5 % в ЕС през 2023 г.), като разликите са съществени — от 0,8 % в Кипър и 0,9 % в Ирландия до 7,4 % в Чехия. Данните сочат, че освен мерките за преодоляване на недостига на работна ръка в професии, които са от съществено значение за неутралната по отношение на климата икономика, и осигуряване на справедлив преход, добре разработените политики в подкрепа на работниците при промяна на естеството на тяхната работа или при прехода им към нови сектори или работни места — особено такива, които са най-засегнати от прехода към неутралност по отношение на климата — могат да доведат до нетно създаване на работни места в Съюза[88].

Цифровата трансформация подпомага създаването на работни места в определени сектори. От 2013 г. насам броят на специалистите по ИКТ в ЕС непрекъснато нараства (с 59,3 %), като през 2023 г. достигна над 9,5 милиона души. До 2030 г. при сегашните темпове броят на специалистите по ИКТ ще достигне едва 12 милиона, което е доста под целта от 20 милиона, при това в условията на нарастваща конкуренция за таланти с цифрови умения[89]. Жените обаче остават значително по-слабо представени, като през 2023 г. съставляваха само 19 % от специалистите по ИКТ. Освен това технологичният напредък в области като изкуствения интелект (ИИ), анализа на данни, виртуалните светове, киберсигурността, квантовите, облачните и крайните изчисления води до допълнителни трансформации в икономиките и пазарите на труда. В тези условия цифровите умения ще стават все по-важни, а понастоящем 4 от 10 пълнолетни граждани и една трета от работниците в Европа нямат дори основни цифрови умения (вж. раздел 2.2.1). Най-голям недостиг се

---

[84] Fulvimari A. et al., *Estimating labour market transition costs and social investment needs of the green transition – a new approach [Оценка на разходите за преход на пазара на труда и нуждите от социални инвестиции при екологичния преход — нов подход]*, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г. (предстоящо издание).

[85] Въз основа на Евростат [env_ac_egss1] и [nama_10_a10_e].

[86] Въз основа на изчисленията на Съвместния изследователски център, направени в рамките на проекта GreenJobs, след операционализирането на основания на задачите подход на Информационната мрежа в областта на труда (ONET), предложен от Gili, Verdolini и Vona (2020 г.), за измерване на заетостта на екологични работни места в ЕС.

[87] Отраслите с висок интензитет на емисиите на парникови газове включват миннодобивната промишленост, производството на химикали и химически продукти, производството на други неметални минерални продукти, производството на основни метали и производството на моторни превозни средства, ремаркета и полуремаркета.

[88] Европейска комисия, SWD(2020) 176 final. Прогнози, основани на EQUEST, с използването на сценария с „по-ниско данъчно облагане на нискоквалифициран труд“, 2020 г.

[89] Европейска комисия, Цифровото десетилетие на Европа:цели в областта на цифровите технологии за 2030 г., 2023 г.

отчита в области като създаване на цифрово съдържание и компютърно програмиране, особено в Латвия, Дания, Полша и Испания[90].

Фигура 2.1.3: Заплатите продължават да нарастват през 2023 г. в контекста на висока инфлация и неблагоприятни условия на пазара на труда

Номинално възнаграждение на наето лице, годишно процентно изменение

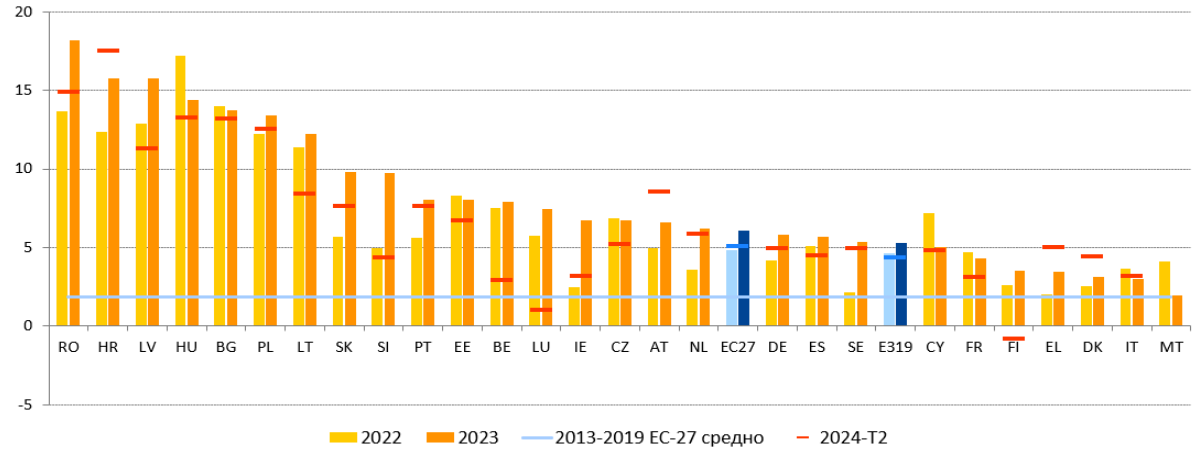

Забележка: Забележка: ЕА-20 означава еврозона-20, т.е. 20-те държави, които са въвели еврото. Номиналното възнаграждение на наето лице се изчислява, като общото възнаграждение на наетото лице се раздели на общия брой на наетите лица. Номиналното възнаграждение включва освен брутната заплата и вноските на работодателя.
Източник: База данни AMECO и Евростат, национални сметки [namq_10_gdp], [namq_10_a10_e].

Растежът на заплатите в ЕС остана стабилен през 2023 г., но се различаваше значително в отделните държави членки. Годишният растеж на номиналното възнаграждение на наето лице достигна рекордно високи стойности от 6,1 % (на годишна основа), след като възлизаше на 4,9 % през 2022 г. в условията на все още висока инфлация[91] и свити пазари на труда. Впоследствие с укротяването на инфлацията той намаля до 5,0 % през второто тримесечие на 2024 г. Растежът на заплатите се различаваше значително в отделните държави членки (фигура 2.1.3). През второто тримесечие на 2024 г. номиналният растеж на заплатите (на годишна основа) надхвърляше 11 % в България, Хърватия, Унгария, Латвия, Полша и Румъния и беше между 6 % и 10 % в Естония, Литва, Словакия, Австрия и Португалия. В Белгия, Ирландия, Италия, Люксембург, Малта, Финландия и Франция той беше под 3,2 %.

Колективно договорените заплати също отбелязаха стабилен растеж, обусловен от нарастващите искания за компенсиране на загубата на покупателна способност. През второто тримесечие на 2024 г. колективно договорените заплати в еврозоната се увеличиха с 3,6 % (на годишна основа), което бележи забавяне на темповете на растеж от 4,4 %—4,7 %, наблюдавани от първото тримесечие на 2023 г. нататък[92]. Въпреки това

[90] ОИСР, Skills for Job 2022 [Умения за работа, 2022 т.], 2022 г.

[91] През септември 2023 г. инфлацията все още беше 4,9 % на годишна основа, като през четвъртото тримесечие спадна по-значително и през декември достигна 3,1 %.

[92] Растежът на договорените заплати представлява пряк резултат от колективното договаряне на заплатите между социалните партньори. Включват се както новодоговорените, така и преди това договорените заплати. По правило се изключват премиите, заплащането за извънреден труд и други индивидуални възнаграждения, които не са свързани с колективното договаряне. За разлика от изплащаните заплати, договорените заплати също така не се влияят от броя отработени часове (тъй като се определят на базата на пълно работно време) и представляват минималната работна заплата в някои сектори.

последното увеличение остава значително по-високо от регистрираните през 2022 г., които са между 2,6 % и 3,1 %. През 2023 г. възникнаха няколко трудови спора, породени от опасения, че заплатите не са в крак с нарастващите разходи за издръжка на живота[93].

Фигура 2.1.4.: Реалните заплати се връщат към предишните си равнища, но все още не са се възстановили от загубите през предходните години

Реална брутна работна заплата на наето лице, годишно изменение в %

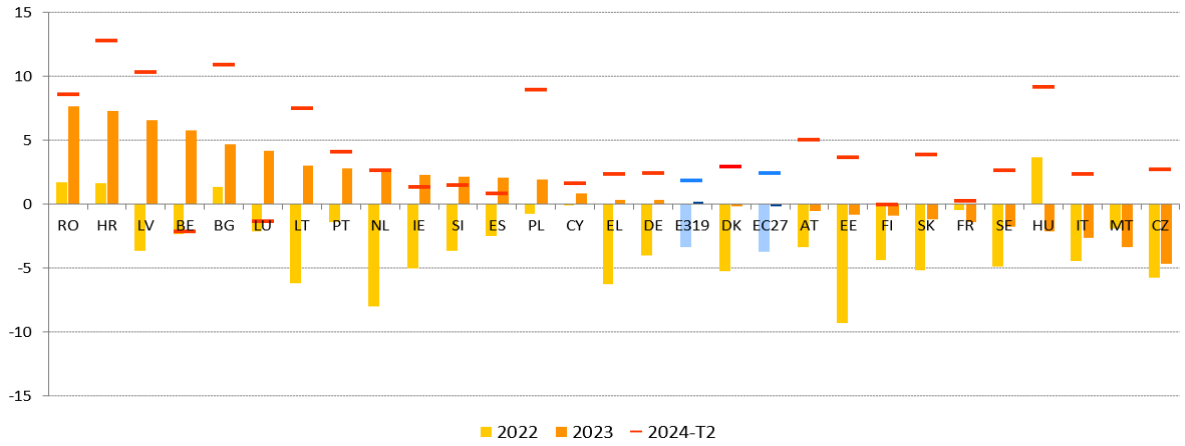

Забележка: ЕА означава еврозона-20, т.е. 20-те държави, които са въвели еврото. Реалните заплати са изчислени, като за дефлатор е използван хармонизираният индекс на потребителските цени.
Източник: AMECO [5000 HWWDW, 5000 ZCPIH] и Евростат [namq_10_gdp, namq_10_a10_e, prc_hicp_midx].

След значителен спад през 2022 г. от третото тримесечие на 2023 г. реалните заплати започнаха да нарастват до голяма степен благодарение на намаляването на инфлацията. Реалните заплати в ЕС намаляха с 3,7 % през 2022 г. и продължиха да намаляват в началото на 2023 г., което доведе до спад от 0,2 % на годишна основа[94]. От втората половина на 2023 г. обаче растежът на реалните заплати се възобнови и през второто тримесечие на 2024 г. достигна 2,4 % (на годишна основа) — вж. фигура 2.1.4. Това възстановяване се дължеше на намаляващата инфлация и продължаващото стабилно нарастване на номиналните заплати. През второто тримесечие на 2024 г. реалният ръст на заплатите надхвърляше 4,0 % в Австрия, България, Хърватия, Латвия, Литва, Полша, Португалия, Унгария и Румъния. За разлика от това, във Финландия, Франция и Испания той беше под 1,0 %, а в Люксембург и в Белгия намаля съответно с 1,4 % и с 2,1 % след като стабилно нарастване през 2023 г. в последните две държави. Въпреки тези неотдавнашни подобрения реалните заплати в ЕС и в повечето държави членки остават под равнището отпреди пандемията. Очаква се реалните заплати да достигнат равнището от 2019 г. през 2025 г. в ЕС и през 2026 г. в еврозоната[95].

Увеличаването на законоустановената минимална заплата до голяма степен компенсира загубата на покупателна способност на лицата, получаващи минимална работна заплата, в повечето държави членки. Между януари 2022 г. и януари 2024 г. законоустановените минимални работни заплати нараснаха с повече от 7 % в номинално

[93] Eurofound, Трудови спорове в Европа през 2023 г: с нарастването на разходите за издръжка на живота борбата за по-високи заплати продължава, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.
[94] Реалните заплати се изчисляват, като за дефлатор се използва хармонизираният индекс на потребителските цени.
[95] Европейска комисия, Икономическа прогноза от есента на 2024 г. —Постепенно възстановяване в неблагоприятна среда, ноември 2024 г.

изражение във всички държави членки, в които са въведени такива заплати[96]. Те се повишиха с над 40 % в Полша, България и Латвия и с над 20 % в Хърватия, Белгия, Германия, Естония, Ирландия, Литва, Унгария, Нидерландия и Румъния[97]. Това се дължи главно на рутинните годишни актуализации през януари 2023 г. и през януари 2024 г., както и на значителните корекции през 2022 и 2023 г. В реално изражение законоустановените минимални заплати се увеличиха с повече от 10 % в Белгия, България, Хърватия, Германия, Латвия и Полша и с между 5 % и 10 % в Гърция, Ирландия, Литва, Малта, Нидерландия и Румъния (фигура 2.1.6). В Естония, Франция, Унгария, Люксембург, Португалия и Испания реалните законоустановени минимални заплати са се увеличили с по-малко от 5 % между януари 2022 г. и януари 2024 г. За разлика от това, реалните заплати в Чехия, Словакия и Словения са намалели с над 3 %.

Фигура 2.1.5: Увеличаването на законоустановените минимални заплати помогна да се компенсира загубата на покупателна способност на лицата, получаващи минимална работна заплата

Развитие на минималните работни заплати в държавите членки със законоустановена минимална работна заплата (промяна в %)

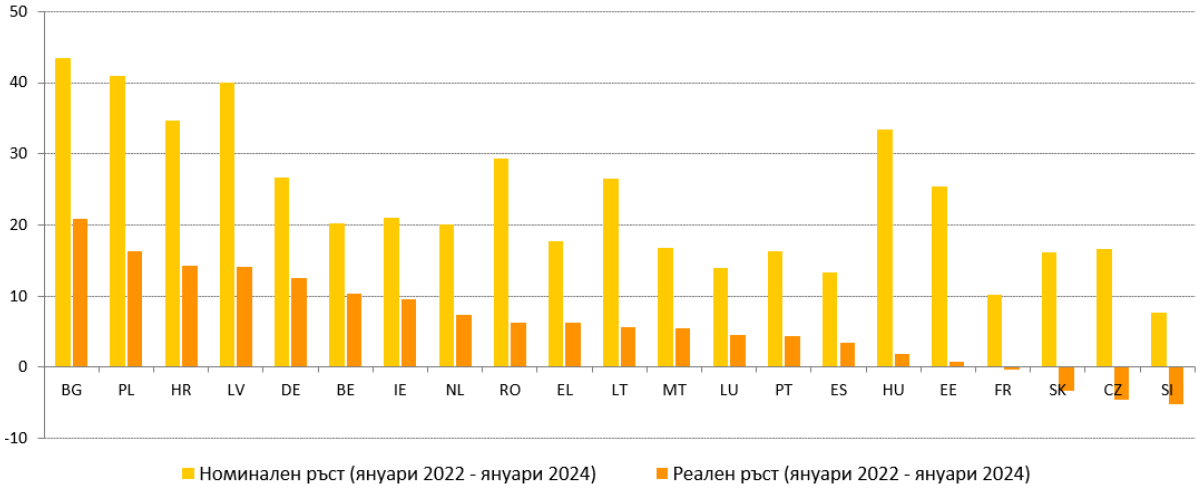

Забележка: Не е включен Кипър, тъй като там законоустановената минимална заплата беше въведена през 2023 г.
Източник: Eurofound и Евростат [earn_mw_cur, prc_hicp_midx].

През 2023 г. бедността сред работещите в ЕС леко намаля, но продължи да засяга всеки дванадесети работник. Делът на заетите лица на възраст 18 и повече години, изложени на риск от бедност, намаля от 8,5 % през 2022 г. на 8,3 % през 2023 г. (спрямо доходите съответно през 2022 и 2021 г.)[98]. Този дял беше също по-нисък, отколкото едно десетилетие по-рано и през периода непосредствено преди пандемията

[96] В 22 държави членки има законоустановена минимална работна заплата: Белгия, България, Германия, Гърция, Естония, Ирландия, Испания, Кипър, Латвия, Литва, Люксембург, Малта, Нидерландия, Полша, Португалия, Румъния, Словакия, Словения, Унгария, Франция, Хърватия и Чехия. 5-те държави членки, в които няма законоустановена минимална работна заплата, са: Австрия, Дания, Италия, Финландия и Швеция.

[97] Минималните работни заплати често се актуализират всяка година в началото на годината. Между януари 2022 г. и януари 2024 г. най-голямо увеличение е регистрирано в Полша (49 %), България (44 %), Латвия (40 %) и Хърватия (34 %). В Белгия, Германия, Естония, Ирландия, Литва, Унгария, Нидерландия и Румъния те са се увеличили с между 20 и 30 %.

[98] Евростат [ilc_iw01], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот, прекъсване в динамичните редове за Хърватия.

от COVID-19 (9,1 % през 2013 г. и 9 % през 2019 г., спрямо доходите съответно през 2012 и 2018 г.). През 2023 г. бедността сред работещите намаля в дванадесет държави членки, въпреки че през 2022 г. много от тях бяха изправени пред висока инфлация и значителен спад на реалните заплати. Това показва, че в тези държави медианните доходи са намалели по-рязко от доходите на работещите бедни, които бяха подкрепени от актуализации на минималните заплати и социалните трансфери[99]. В Италия и Гърция намалението беше най-голямо (съответно -1,6 и -0,7 процентни пункта, до 9,9 %), макар че и в двете държави то продължи да бъде над средното за ЕС (8,3 %). За разлика от това, бедността сред работещите се увеличи с 1 процентен пункт или повече в Люксембург, България, Хърватия и Словакия. Най-високите равнища бяха регистрирани в Румъния, Люксембург и България (съответно 15,3 %, 14,8 % и 11,4 %), но в Испания, Естония и Португалия делът на работещите бедни също беше 10 % или повече. Първите оценки на Евростат сочат, че бедността сред работещите ще остане стабилна през 2024 г. (спрямо доходите през 2023 г.)[100]. Както и през предходните години, бедността сред работещите в ЕС беше по-висока сред гражданите на държави извън ЕС (22,5%), сред родените извън ЕС (18,5 %), сред нискообразованите работници (18,4 %), заетите на непълно работно време (12,6 %), временно наетите лица (12,6 %) и домакинствата с деца на издръжка (10,0 %).

Фигура 2.1.6: През 2023 г. данъчно-осигурителната тежест за несемейно лице, получаващо средната работна заплата, беше по-малка, отколкото десет години по-рано в повечето държави членки.

Данъчно-осигурителна тежест за несемейно лице, получаващо средната работна заплата, 2023 г.

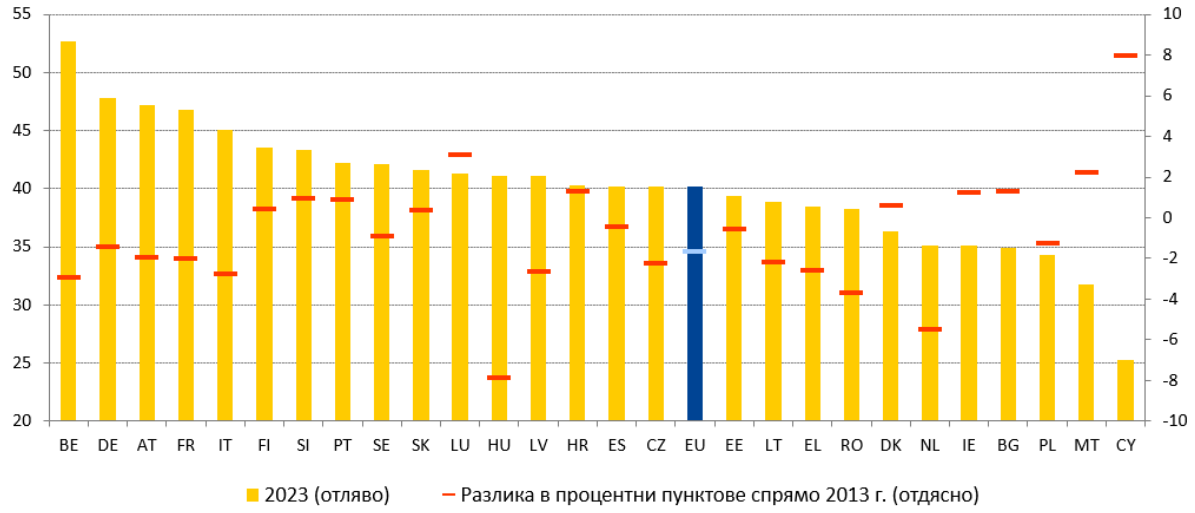

Забележка: Данните за 2013 г. за Кипър са заменени с данни за 2014 г., тъй като за 2013 г. няма данни.
Източник: Европейска комисия, ГД „Икономически и финансови въпроси“, база данни „Данъци и обезщетения“, въз основа на модела „данъци/обезщетения“ на ОИСР (актуализация от април 2024 г.).

Данъчното облагане на труда оказва значително въздействие върху стимулите за полагане на труд и наемане на работа. Данъчно-осигурителната тежест представлява разликата между разходите за труд на работодателя и нетното трудово възнаграждение на работника, изразена като процент от общите разходи за труд. Голямата данъчно-

[99] Вж. Европейска комисия, Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.
[100] Последни тенденции в динамиката на доходите и бедността — Statistics Explained [Статистиката в достъпна форма], юни 2024 г.

осигурителна тежест може да отслаби стимулите за полагане на труд и наемане на работа, особено за определени групи, като например вторите работещи лица в домакинството, при които предлагането на работна ръка се влияе по-силно от такива стимули. От 2013 г. насам данъчно-осигурителната тежест за несемейно лице, получаващо средната работна заплата, е намаляла с 2,2 процентни пункта в ЕС, достигайки 40,2 % през 2023 г. (фигура 2.1.6). Въпреки това този процент все още е над средния за ОИСР —34,8 %. През същия период данъчно-осигурителната тежест за лица, получаващи средната работна заплата, намаля осезаемо (с повече от 1 процентен пункт) в тринадесет държави членки, като най-голямо беше намалението в Унгария (-7,9 процентни пункта), Нидерландия (-5,5 процентни пункта), Румъния (-3,7 процентни пункта) и Белгия (-2,9 процентни пункта). За разлика от това, значително увеличение (с повече от 1 процентни пункта) беше регистрирано в шест държави, като то е най-голямо в Кипър (8,0 процентни пункта), Люксембург (3,1 процентни пункта) и Малта (2,2 процентни пункта). За лицата с по-ниски доходи (50 % от средния доход) данъчно-осигурителната тежест за несемейно лице възлизаше на 31,7 % през 2023 г., което бележи спад с 3,1 процентни пункта от 2013 г. насам и 0,1 процентни пункта спрямо 2022 г.

Фигура 2.1.7: Данъчно-осигурителната тежест е по-малка за работниците с ниски заплати

Данъчно-осигурителната тежест за едно нает лице с ниска заплата (50 % и 67 % от средната заплата) в сравнение със средната заплата през 2023 г.

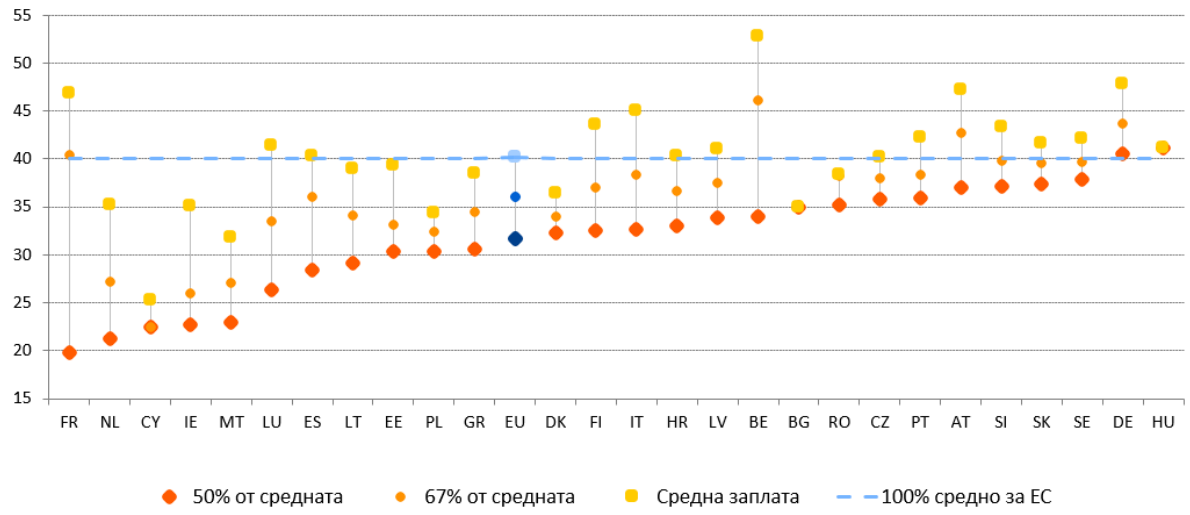

Забележки: Държавите членки са подредени в низходящ ред по равнище на прогресивност (данъчно-осигурителна тежест, средна работна заплата — данъчно-осигурителна тежест 50 % от средната работна заплата).
Източник: Европейска комисия, ГД „Икономически и финансови въпроси“, база данни „Данъци и обезщетения“, въз основа на модела „данъци/обезщетения“ на ОИСР (актуализация от април 2024 г.).

Системите за данъчно облагане на доходите на физическите лица обикновено са прогресивни, с по-ниска данъчна тежест за тези, които получават по-ниски възнаграждения. Прогресивността е особено силно изразена в държави като Франция, Белгия и Люксембург, докато в България и Унгария се прилагат системи за облагане с плосък данък (фигура 2.1.7). По-малката данъчна тежест за лицата с ниски доходи намалява изкривяванията в търсенето и предлагането на работна ръка и улеснява наемането на нискоквалифицирани работници. Макар по-малката данъчна тежест за лицата с ниски доходи да е от полза за намаляване на пречките пред наемането на работа, облагането трябва да бъде структурирано така, че да не възпрепятства прехода към по-високоплатени работни места.

Инфлацията може да доведе до изкривявания в данъчните системи, което се отразява както на прогресивността, така и на справедливостта. Изкривяванията на данъчната система често се дължат на номинално определени прагове, като доходни интервали, данъчни кредити, приспадания или освобождавания. В системите с прогресивно данъчно облагане инфлацията обикновено води до постепенно увеличаване на доходните интервали, в резултат на което заради фиксираните номинални прагове все повече данъкоплатци преминават към по-високи данъчни ставки, което увеличава данъчната им тежест. Това, както и намаляването на данъчните кредити и облекчения, може да увеличи риска от бедност, ако не се приложат корекции спрямо инфлацията или други мерки на политиките. Когато доходните интервали (и други фиксирани параметри на данъчната система) се адаптират спрямо инфлацията, било то автоматично, чрез индексиране, или с дискреционни мерки, постепенното увеличаване на доходните интервали и други изкривявания, предизвикани от инфлацията, могат да бъдат намалени. През 2023 г. и в началото на 2024 г. много държави членки направиха такива корекции в своите системи за данъчно облагане на доходите на физическите лица, за да предотвратят подобни изкривявания (вж. раздел 2.1.2).

Прехвърлянето на данъчната тежест от труда към други данъчни основи, съответстващи на целите за опазване на околната среда, може да засили стимулите на пазара на труда, да подобри справедливостта и едновременно с това да подпомогне неутралността по отношение на климата. Предложените промени в Директивата за данъчно облагане на енергийните продукти и електроенергията[101], по които в момента се водят преговори от съзаконодателите, съответстват на тези цели, тъй като с тях се определят цени, които водят до намаляване на потреблението на изкопаеми горива, и се насърчават инвестициите в устойчива и чиста енергия. Освен това в препоръката на Съвета за справедлив преход към неутралност по отношение на климата[102] се призовава за намаляване на данъчната тежест върху труда, особено за групите с ниски и средни доходи, и преминаване към източници на доходи, насърчаващи устойчивостта на околната среда. Въпреки че данъците върху въглеродните емисии могат да имат регресивен ефект, този ефект може да бъдат смекчен чрез внимателно разработени компенсаторни мерки. Мерките за подкрепа, осигуряващи достъпна енергия за уязвимите групи, или данъчните мерки, които стимулират икономиите на енергия и водят до намаляване на потреблението на изкопаеми горива, особено в условията на все още високи цени на енергията, са в съответствие с тези цели по отношение на климата и справедливостта.

2.1.2 Мерки, предприети от държавите членки

Няколко държави членки са въвели стимули за наемане на работа и субсидии за създаване на работни места, съсредоточени върху насърчаването на заетостта в ключови сектори и подпомагането на групите в неравностойно положение. С подкрепа по линия на ФРР **Гърция** предоставя субсидии за наемане на работа, които дават възможност за наемането на пълно работно време на 67 000 безработни лица, като се обръща специално внимание на най-уязвимите групи (дълготрайно безработни, лица с увреждания, бежанци,

[101] COM(2021) 563 final — преразглеждане на Директивата за данъчно облагане на енергийните продукти и електроенергията.

[102] Препоръка на Съвета относно гарантирането на справедлив преход към неутралност по отношение на климата (2022/C 243/04).

роми). В **Малта** схемата A2E, съфинансирана от ЕСФ+ и правителството на Малта, ще продължи да се прилага до 2029 г. С нея се предлага финансова подкрепа на работодателите за наемане на лица в неравностойно положение**,** като по този начин се насърчава многообразна и приобщаваща работна сила. През 2023 г. **Финландия** реформира субсидиите за заплати за работодателите, които наемат безработни лица, търсещи работа. Работодателите могат да получат финансова подкрепа, покриваща 50 % от разходите за заплати или 70 %, ако наемат работници с намалена работоспособност. През 2024 г. **Чехия** продължи изпълнението на пилотен проект, в който субсидиите за заплати за наемането на групи в неравностойно положение се съчетават с интеграционни дейности, като обучение, социална работа, помощ при намиране на работа и цялостно ориентиране и консултиране, за да се подпомогне личностното развитие по време на субсидираната заетост. В **Италия** с Наредба-закон № 60 от 7 май 2024 г. бяха въведени стимули за самостоятелна заетост в стратегически сектори за развитието на новите технологии и двойния преход. Стимулите включват освобождаване от социалноосигурителни вноски в размер до 800 EUR на месец за безработни лица на възраст под 35 години, които започват стопанска дейност в тези сектори и наемат работници на постоянен трудов договор между 1 юли 2024 г. и 31 декември 2025 г. Освен това бенефициерите могат да поискат от INPS (Националния социалноосигурителен институт) необлагаема месечна сума в размер на 500 EUR на работник за период до 3 години. С подкрепата по линия на МВУ **Португалия** създаде програмата „Ангажимент за устойчива заетост“, по която се предоставят финансови субсидии и намаления на социалните осигуровки за работодателите, за да се подпомогне създаването на 30 000 постоянни работни места, да се намали сегментацията на пазара на труда и да се насърчи равенството между половете, като същевременно се улесни интеграцията на младите хора на пазара на труда.

Също така въз основа на опита от кризата, свързана с COVID-19, редица държави въведоха схеми за подпомагане на работата на непълно работно време или адаптираха съществуващите. През май 2024 г. **Естония** прие законодателство за превантивни мерки по отношение на работоспособността, за да осигури гъвкави условия на труд за наетите лица, които се връщат на работа след дългосрочен отпуск по болест, и да подкрепи интеграцията на пазара на труда на лица с хронични заболявания. При тази система работодателите покриват най-малко 50 % от пълната заплата, а националната здравноосигурителна каса покрива останалата част. През юли 2023 г. **Испания** прие разпоредби, с които беше доразвит правният режим на механизма RED с цел повишаване на гъвкавостта и стабилизирането на заетостта, като бяха регламентирани подробно ограниченията по отношение на извънредния труд, правилата за наемане и запазване на работни места и условията за възлагане на работа на външни изпълнители. През декември 2023 г. **Италия** разшири обхвата на своята схема за подпомагане на работата на непълно работно време („Cassa Integrazione Guadagni“), за да включи и случаите на намалено работно време поради екстремни климатични условия. Разширеният обхват, приложим между юли и декември 2023 г., е насочен конкретно към сектори като селското стопанство, строителството и минното дело.

Няколко държави членки са изменили или планират да изменят своята нормативна уредба за минималната работна заплата. През януари 2023 г. **Кипър** въведе универсална законоустановена минимална работна заплата, чиято цел е да се запази покупателната способност на хората с ниски заплати. От януари 2024 г. минималната работна заплата ще се коригира на всеки две години въз основа на конкретни критерии, включително покупателната способност на лицата, получаващи минимална работна заплата, във връзка с разходите за издръжка на живота. Първото преразглеждане вече беше извършено през януари 2024 г., като минималната работна заплата се увеличи от 940 EUR на 1000 EUR на месец. През 2024 г. в **Латвия** и в **Гърция** правителството и

социалните партньори обсъдиха реформи за изменение на механизма за определяне на минималната работна заплата, като се позоваха на стойностите, посочени в Директивата относно адекватните минимални работни заплати[103]. В **Латвия** от 2025 г. минималната работна заплата ще бъде 740 EUR, с което ще се постави началото на определянето на нейното равнище спрямо медианната работна заплата. **България** и **Литва** преразгледаха процеса на определяне на минималната работна заплата, като включиха индикативна референтна стойност, обвързана най-вече с действителните заплати, докато **Нидерландия** промени начина на определяне на минималната работна заплата от месечна на почасова основа. В **Румъния** като част от ПВУ през ноември 2024 г. беше приет нов закон за създаване на нов механизъм и формула за систематично определяне и актуализиране на равнището на минималната работна заплата след консултация със социалните партньори в съответствие с Директивата относно адекватните минимални работни заплати. Тези промени са част от по-широкия процес на транспониране на директивата в държавите членки, който трябва да приключи до 15 ноември 2024 г. В **Хърватия** в рамките на ПВУ бяха внесени изменения в Закона за минималната работна заплата с цел въвеждане на задължителни минимални надбавки за извънреден труд, нощен труд, труд в неделя и на официални празници, както и на забрана на възможността за отказ от минималната работна заплата. Освен това държавата планира да увеличи минималната работна заплата до 50 % от средната работна заплата от предходната година.

Приети са или се разглеждат различни мерки, свързани със заплатите в публичния сектор. В **Хърватия** като част от ПВУ с влезлия в сила през 2024 г. Закон за заплатите се стандартизират критериите за определяне на заплатите и се хармонизират заплатите в държавната администрация и обществените услуги след консултация със социалните партньори. В **Италия** в Закона за бюджета бяха предвидени 3 милиарда евро за 2024 г. и 5 милиарда евро годишно от 2025 г. нататък за подновяване на националния колективен трудов договор (CCNL) за държавните служители. **Гърция** планира да увеличи заплатите в публичния сектор през 2025 г. след приемането на нова единна схема за заплатите. В **Словения** като част от ПВУ през октомври 2024 г. беше приет Закон за общите основи на системата на заплатите в публичния сектор, който ще влезе в сила през януари 2025 г. С реформата бяха премахнати доходните интервали под минималната работна заплата и бяха увеличени възнагражденията на всички длъжностни лица и държавни служители в словенския публичен сектор.

Бяха предприети и други промени в системите за определяне на работната заплата, по-специално във връзка с колективното договаряне. В **Полша** беше предложен законопроект, чиято цел е да се актуализират правилата за сключване и регистриране на колективни трудови договори, като се разширят темите на преговорите, опрости се процесът на регистрация в Националния регистър на колективните трудови договори, улесни се удължаването на срока на действие на договорите и се даде възможност на предприятията да се оттеглят от многостранни договори с други предприятия по търговски причини. Във **Франция** беше издаден нов указ за ускоряване на разширяването на обхвата на колективните трудови договори така, че да бъдат включени всички работници и предприятия в даден бранш, с цел да се гарантира, че минималните работни заплати в отделните сектори не са под законоустановената минимална работна заплата (SMIC)[104].

---

[103] Директива 2022/2041 на Европейския парламент и на Съвета от 19 октомври 2022 г. относно адекватните минимални работни заплати в Европейския съюз (ОВ L 275, 25.10.2022 г., стр. 33).

[104] Eurofound, Франция: Тенденции в трудовия живот през 2023 г., работен документ, WPEF24045, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

Освен това през март 2024 г. беше създаден нов Висш съвет по възнагражденията, заетостта и производителността, който да допринесе за постигане на по-добро съответствие между производителността, създаването на стойност и заплатите, като същевременно наблюдава факторите, определящи заплатите. В **Португалия** с неотдавнашната актуализация на Кодекса на труда бяха регламентирани процедурите за прекратяване на колективни трудови договори, като се поставиха ограничения за прекратяването им и се въведе нова форма на арбитраж[105]. В **Белгия** социалните партньори не постигнаха съгласие по отношение на работните заплати, поради което федералното правителство реши да не увеличава нормата на заплатите за 2023 г. и 2024 г., като ограничи актуализирането на заплатите до обичайното индексиране спрямо инфлацията. Социалните партньори обаче могат да договорят еднократна премия на нието лице в размер до 500 EUR или 750 EUR, когато предприятията постигнат изключително високи печалби.

Държавите членки предприемат стъпки за укрепване на социалната икономика, като използват импулса , създаден от плана за действие за социалната икономика[106]и Препоръката на Съвета относно разработването на рамкови условия за социалната икономика[107]. През февруари 2024 г. деветнадесет държави членки подписаха Пътната карта от Лиеж за социалната икономика в Европейския съюз[108], в която се предлагат приоритети и ръководни съображения за социалната икономика в следващата европейска социална програма. Понастоящем държавите членки разработват или актуализират своите стратегии за социалната икономика, което е от съществено значение за създаването на благоприятни рамкови условия. През юли 2024 г. **Ирландия** сложи началото на своята национална политика за социалните предприятия за периода 2024—2027 г. През август 2023 г. **Словакия** прие план за действие в подкрепа на социалната икономика и социалните предприятия за периода до 2030 г. **Словения** е изготвила стратегия за развитие на социалната икономика, чието одобрение от правителството предстои. В **Белгия** през януари 2024 г. немскоезичната общност за първи път прие свой декрет за признаване и насърчаване на предприятията на социалната икономика, а Фландрия я последва през април 2024 г. с декрет за насърчаване на социалната икономика и корпоративната социална отговорност. В **Кипър** през декември 2023 г. бяха одобрени изменения на Закона за социалните предприятия от 2020 г. и наредба за създаване на регистър за социални предприятия, който вече е отворен за заявления за вписване. В **Чехия** през 2024 г. предстои да бъде внесен в парламента законопроект за социалната икономика. Това законодателство има за цел да се подкрепят субектите от сферата на социалната икономика, като се осигури нормативна уредба, която да укрепи тяхната роля в икономиката, включително чрез улесняване на достъпа до финансиране, подобряване на регулаторните условия и насърчаване на устойчиви социални модели на стопанска дейност. **Португалия** сложи началото на инициативата „Portugal Social Innovation 2030 [Португалия: социална иновация 2030 г.]“ за насърчаване на предприемачеството, социалните иновации и инвестициите с въздействие в страната. Основните бенефициери са публични и частни субекти, включително субекти от сферата на социалната икономика, които предоставят обучение и разработват, насърчават или подкрепят проекти за социални

[105] Eurofound (2024 г.), Португалия: Тенденции в трудовия живот през 2023 г., работен документ, WPEF24057, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[106] Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, „Изграждане на икономика, която работи за хората:план за действие за социалната икономика“ (COM(2021) 778 final).

[107] Препоръка на Съвета от 27 ноември 2023 г. относно разработването на рамкови условия за социалната икономика (C/2023/1344).

[108] Вж. декларацията онлайн.

иновации. В **Германия** по линия на нова програма за подкрепа, съфинансирана от ЕСФ+, до 2028 г. ще бъдат инвестирани 110 милиарда евро за укрепване на предприятията от обществен интерес, като ще се подкрепят пространства за съвместна работа, университети или бизнес инкубатори, които на свой ред предоставят на социалните предприятия консултации и обучение за придобиване на умения.

Няколко държави членки са въвели мерки за подобряване на справедливостта на данъчната система и насърчаване на участието на пазара на труда. В **Италия** намаляването на данъчно-осигурителната тежест за наетите лица, първоначално въведено през 2022 г. и удължено през 2023 г., беше потвърдено и за 2024 г.[109] Освен това предприятията и специалистите, които наемат допълнителен персонал с безсрочни трудови договори, имат право на приспадане на 120 % от разходите за труд за данъчния период 2024 г. През 2025 г. **Латвия** ще започне да осъществява реформа в данъчната система за икономически активните лица, като намали данъчната тежест върху работниците с ниски и средни доходи. **Португалия** включи в предложението за държавен бюджет за 2025 г. изменение на данъчния режим за доходите на физическите лица на млада възраст, което ще започне да се прилага от 2025 г. По този начин обхватът на допустимите лица ще се разшири така, че да бъдат включени лицата до 35-годишна възраст, независимо от равнището им на образование, и срокът на действие на освобождаванията ще се увеличи до 10 години (от досегашните 5 години). Друг пример е **Финландия,** където правителството намали данъчното облагане на доходите от труд, като удвои данъчния кредит за доходите от труд на лицата над 65 години и го премахна за лицата на възраст 60—64 години. Това пренасочване на данъчните облекчения има за цел да се подобрят стимулите за работа на хората над 65 години.

Системите за данъчно облагане на доходите на физическите лица бяха коригирани също така, за да се облекчи въздействието на инфлацията върху работниците[110]**.** Когато праговете на данъчната скала остават непроменени в условията на инфлация, домакинствата може да преминат към по-високи данъчни ставки и това да доведе до постепенно увеличаване на доходните интервали. Въпреки че повечето държави коригират доходните интервали по своя преценка, **Белгия, Дания, Литва, Нидерландия, Словакия, Словения, Швеция** и отскоро **Австрия** имат механизми за автоматично коригиране[111]. **Германия, Литва, Люксембург, Ирландия** и **Португалия**коригираха доходните интервали по своя преценка през 2023 г. и/или през 2024 г., като **Португалия** също така намали пределната данъчна ставка за втория доходен интервал. През 2024 г. **Италия** обедини двата най-ниски (от общо четири) доходните интервала, като приложи данъчна ставка от 23 %, за да намали тежестта върху средните доходи. И накрая, **Испания** индексира основите и ставките на осигурителните вноски през 2023 г. и 2024 г. Наред с тези корекции на данъка върху доходите на физическите лица държавите членки въведоха и допълнителни фискални мерки, насочени към противодействие на инфлацията.

---

[109] Освобождаването остава в размер на 6 % за месечните облагаеми работни заплати до 2 692 EUR и 7 % за тези до 1 923 EUR. Вече въведеното намаление на данъчно-осигурителната тежест в размер на 15 % от брутното възнаграждение, изплащано за нощен и извънреден труд, положен на официални празници, също беше потвърдено за първите шест месеца на 2024 г.

[110] Вж.: Европейска комисия, Доклад относно данъчното облагане за 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[111] За подробно описание на различните подходи към индексирането в ЕС вж. таблица 3 в годишния доклад относно данъчното облагане за 2023 г. (за мерките, приети през 2022 г.).

2.2. Насока 6 — Подобряване на предлагането на работна ръка и достъпа до заетост, придобиване на умения и компетентности през целия живот

В настоящия раздел се разглежда прилагането на насока за заетост 6, в която се препоръчва на държавите членки да създадат условия за увеличаване на предлагането на работна сила, стимулиране на придобиването на умения и компетентности от хората през целия им живот, насърчаване на равните възможности за всички, премахване на пречките пред участието на пазара на труда и предоставяне на стимули за работа в съответствие с принципи 1 (образование, обучение и учене през целия живот), 2 (равенство между половете), 3 (равни възможности), 4 (активна подкрепа за заетостта), 9 (равновесие между професионалния и личния живот), 11 (грижи и подкрепа за децата) и 17 (интеграция на хората с увреждания) на Европейския стълб на социалните права. В раздел 2.2.1 са докладвани основните промени в областта на образованието, обучението и уменията, както и положението на пазара на труда на уязвимите и слабо представените групи. В раздел 2.2.2 са докладвани мерките на политиката, предприети от държавите членки в тези области на политиката.

2.2.1 Основни показатели

Участието в образованието и грижите в ранна детска възраст на равнище ЕС бавно се увеличава през последното десетилетие, като между отделните държави членки съществуват значителни разлики. През 2022 г. 93,1 % от децата на възраст между 3 години и възрастта за започване на задължително начално образование са посещавали заведения за образование и грижи в ранна детска възраст (ОГРДВ), което бележи ръст с 0,6 процентни пункта спрямо 2021 г. и с 1,9 процентни пункта спрямо 2014 г. Зад тази средна стойност за ЕС обаче се крият съществени различия между отделните държави. Седем държави членки (Белгия, Дания, Франция, Испания, Литва, Португалия, Швеция) вече са постигнали целта на равнище ЕС за дял на участие от 96 % до 2030 г., докато в пет държави (България, Хърватия, Кипър, Румъния и Словакия, като в последните две делът на участие е под 80 %) този дял остава под 85 %. Някои държави членки отбелязаха забележителен напредък през последните години, като Португалия (5,8 процентни пункта), Литва (4,6 процентни пункта), Хърватия (2,8 процентни пункта) и Полша (2 процентни пункта) регистрираха най-голямо увеличение между 2021 и 2022 г. За разлика от това, в шест държави членки беше отбелязан спад, по-специално в Кипър (-1,4 процентни пункта), Финландия (-1,6 процентни пункта) и Ирландия (-3,2 процентни пункта). Финансовата достъпност и недостигът на капацитет, включително на персонал, остават важни пречки пред достъпа, особено за по-малките деца и тези в неравностойно социално-икономическо положение. Участието на ромските деца в ОГРДВ продължава да бъде сериозно предизвикателство, като се движи около половината от средното за ЕС (42—44 % през 2021 г.) и е значително под целта за 2030 г. от поне 70 % съгласно новата стратегическа рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите[112].

[112] Въз основа на последните резултати от проведеното от Агенцията за основните права (FRA) проучване на ромите за 2021 г., публикувано през 2022 г. За повече информация вж. Стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите за периода 2020—2030 г.

Фигура 2.2.1: Участието в ОГРДВ бавно се увеличава на равнище ЕС, но с големи разлики между отделните държави

Участие в ОГРДВ на децата на възраст между 3 години и възрастта за започване на задължителното начално образование (%)

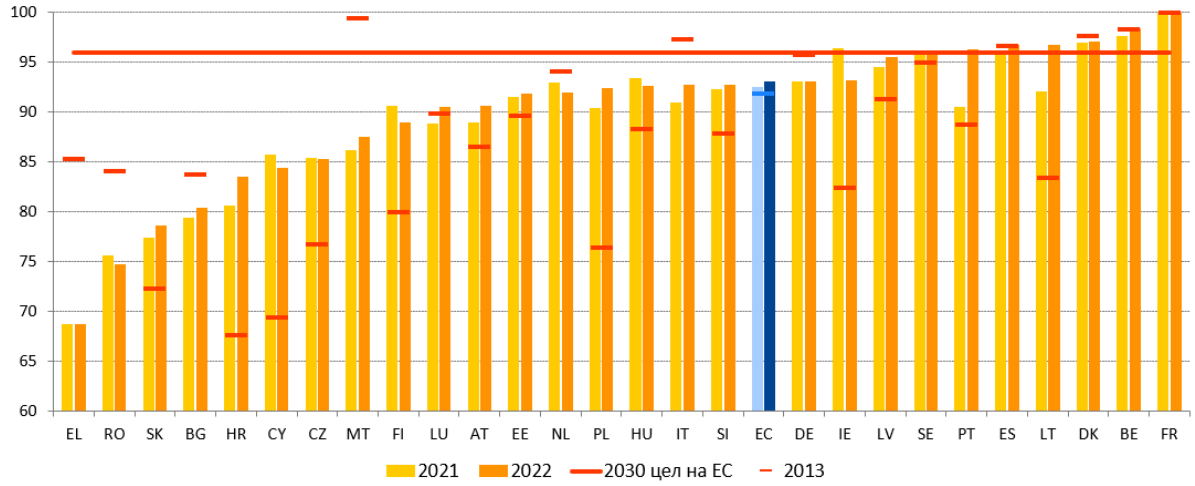

Забележка: 2013 г.: определението се различава за Гърция и Португалия. 2021 г.: определението се различава за ЕС и Португалия. Предварителни данни за Франция. 2022 г: определението се различава за ЕС и Португалия. Предварителни данни за Франция, Малта, Полша и Португалия. Последните налични данни за Гърция са от 2019 г.
Източник: Евростат, [educ_uoe_enra21].

Преждевременното напускане на системата на образованието и обучението намалява в целия ЕС, но остава предизвикателство, особено сред младите мъже. През 2023 г. 9,5 % от младежите на възраст 18—24 години са напуснали преждевременно системата на образованието или обучението, което е с 0,2 процентни пункта по-малко, отколкото през 2022 г. Това е с 2,3 процентни пункта по-малко в сравнение с предходното десетилетие, като пет държави (Гърция, Испания, Италия, Малта и Португалия) са постигнали намаление с повече от 5 процентни пункта през този период. Въпреки това през 2023 г. около 3,1 милиона млади хора в ЕС са напуснали преждевременно системата на образованието или обучението със завършен най-много долен курс на средното образование. Шестнадесет държави членки вече са постигнали целта на европейското пространство за образование (ЕПО) за намаляване на преждевременното напускане на училище до под 9 % до 2030 г. В Румъния, Испания, Германия и Унгария обаче процентите продължават да са над или около 12 %, което представлява „критична ситуация“ с незначителни подобрения или дори увеличение спрямо предходната година — вж. фигура 2.2.2. Най-голямото увеличение през 2023 г. беше регистрирано в Кипър (с 2,3 процентни пункта), следван от Финландия, Словения, Португалия и Литва, където делът на преждевременно напусналите системата на образованието и обучението е нараснал с повече от 1 процентен пункт. В същото време Хърватия (2,0 %), Гърция (3,7 %), Полша (3,7 %) и Ирландия (4,0 %) бяха държавите „с най-добри резултати“. Въпреки леко положителната тенденция като цяло няма признаци на възходяща конвергенция между държавите членки. Освен това разликата между половете остава значителна, като вероятността младите жени да напуснат преждевременно системата на образованието или обучението е много по-малка (7,7 %), отколкото при младите мъже (11,3 %). За младите хора, родени извън ЕС, продължава да е почти три пъти по-вероятно (21,6 %) да напуснат преждевременно училище в сравнение с родените в държава — членка на ЕС (8,2 %). Ситуацията е особено тревожна за младите роми (18—24 г.), като през периода 2020—2021 г. повече от две трети (71 %) от тях са напуснали училище, преди да достигнат

гимназиалния етап на средното образование[113]. Освен това положението на младите хора с увреждания от същата възрастова група също е тревожно, като през 2022 г. процентът на преждевременно напускащите училище беше 22,2 %[114]. Регионалните различия също са значителни в държави членки, като България, Франция, Унгария, Португалия и Испания (вж. фигура 1 в приложение 5), включително в най-отдалечените региони.

Фигура 2.2.2: Делът на преждевременно напусналите системата на образованието и обучението продължава бавно да намалява, със значителни разлики между държавите членки

Дял на преждевременно напусналите системата на образованието и обучението (на възраст 18—24 години), стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

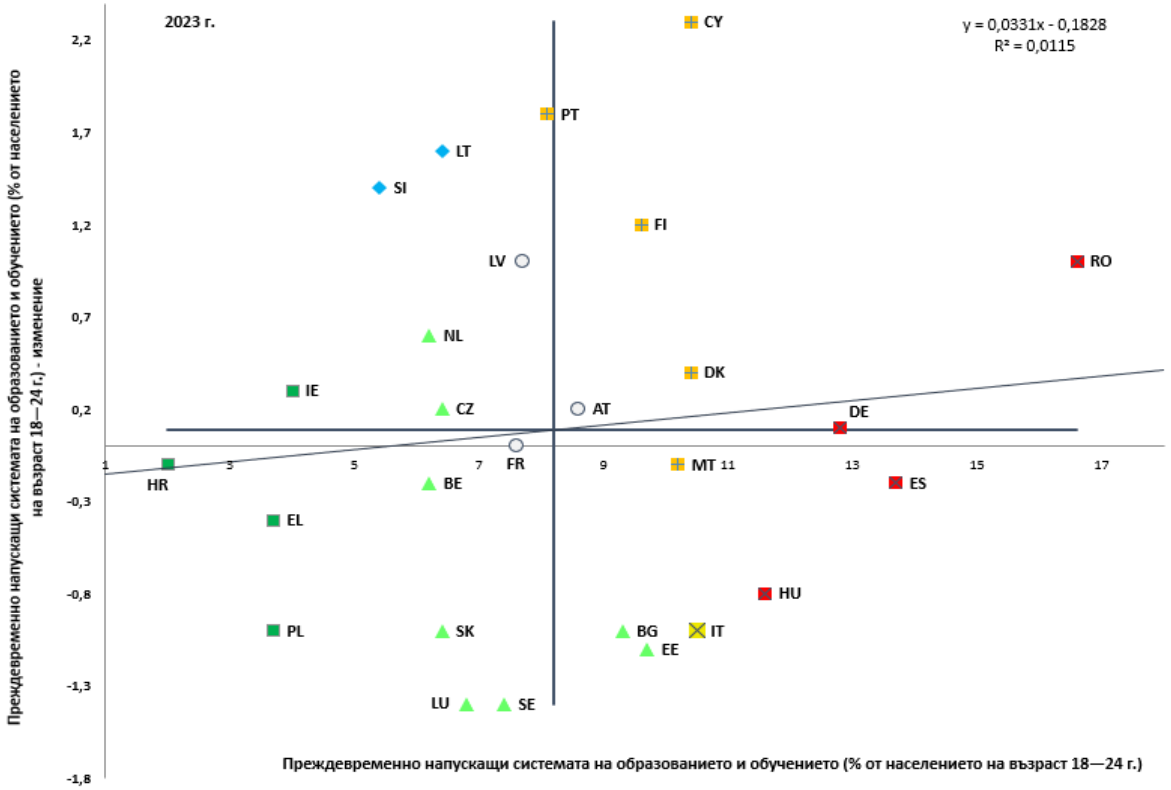

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Прекъсване в динамичните редове за Словакия и Кипър. Ниска степен на надеждност на данните за Унгария и Люксембург.
Източник: Евростат [edat_lfse_14], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Тематично каре 2: Подобряване на основните умения

Основните умения са в основата на личното и професионалното развитие на младите хора, както и на бъдещата конкурентоспособност и социално сближаване на ЕС. Основните умения служат като градивен елемент, който дава възможност на хората да се справят в сложни житейски ситуации, да участват активно в своите

[113] Вж. Агенция на Европейския съюз за основните права, Ромите в 10 европейски държави — основни резултати, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.
[114] Вж. EDE, Европейски сравнителни данни за хората с увреждания, 2022 г. По-високият дял на лицата, преждевременно напуснали системата на образованието и обучението, сред хората с увреждания може да се дължи, наред с другото, на проблеми с достъпността (напр. физически и архитектурни пречки) и липсата на адаптирани програми.

общности, да продължат да учат на по-късен етап в живота си и да допринасят пълноценно за обществото и икономиката. Те допринасят за повишаване на производителността на труда и ускоряване на темпа на иновациите, необходими за цифровия преход и за все по-основаната на знанието икономика[115]. Младите хора с по-добри умения имат по-добри перспективи за заетост, изложени са на по-малък риск да напуснат системата на образованието с ниска квалификация и е по-вероятно да участват в образование и обучение на възрастни[116]. В контекста на европейското пространство за образование (ЕПО) ЕС определи цели по отношение на основните умения (измерени чрез Програмата на ОИСР за международно оценяване на учениците,PISA), според които до 2030 г. делът на незадоволителните резултати по четене, математика и природни науки следва да бъде под 15 %. Последните тенденции извеждат на преден план необходимостта от подновяване и задълбочаване на усилията на европейско равнище. Тези усилия следва да се основават на съществуващите инициативи и да дадат допълнителен тласък на изпълнението на препоръката от ноември 2022 г. относно пътищата към успеха в училище, в която се очертава рамка на политиката за системен и многостранен подход за подобряване на образователните резултати[117]. Освен това в рамките на новия мандат Комисията ще представи специален план за действие относно основните умения. В допълнение към него в стратегическия план за образование в областта на НТИМ ще бъдат разгледани специфичните и постоянни предизвикателства в образованието в областта на НТИМ.

Последните данни потвърждават по-дългосрочно влошаване на резултатите по отношение на основните умения, което представлява сериозен риск за бъдещата производителност на труда и конкурентоспособност на ЕС и поставя под въпрос измеренията на справедливостта и високите постижения на образователните системи в ЕС. От 2012 г. насам делът на незадоволителните резултати и по трите измерения на PISA постоянно се увеличава на равнище ЕС, като данните от PISA за 2022 г. показват най-драстично влошаване на резултатите по отношение на основните умения през този период. Най-скорошните констатации сочат, че делът на незадоволителните резултати се е увеличил най-вече по математика (+6,6 процентни пункта) и по четене (+3,7 процентни пункта) и по-умерено по природни науки (+1,9 процентни пункта) — тенденция, която намира отражение и в индивидуалните резултати на повечето държави членки[118]. На равнище ЕС делът на незадоволителните резултати вече достига 29,5 % по математика, 26,2 % по четене и 24,2 % по природни науки (спрямо съответно 22,9 %, 22,5 % и 22,3 % през 2018 г.), като 18 държави членки отчитат дял на незадоволителните резултати над 25 % по математика, а в 14 държави

[115] Вж.: ОИСР (2014 г.), A New Macroeconomic Measure of Human Capital Exploiting PISA and PIAAC: Linking Education Policies to Productivity [Нов макроикономически измерител на човешкия капитал с използване на PISA и PIAAC: свързване на образователните политики с производителността], OECD Economics Department Working Papers [работни документи на Икономическия отдел на ОИСР], № 1709, 2022 г.; Европейска комисия, *Инвестициите в компетентностите на хората — крайъгълен камък за растеж и благополучие в ЕС*, *European Economy Discussion Papers,* 139, 2021 г.; Woessmann L., *The Economic Case for Education [Икономическите доводи в полза на образованието]*, *Аналитичен доклад № 20 на Европейската експертна мрежа по икономика на образованието (EENEE),* 2014 г.

[116] Европейска комисия, Инвестиране в образованието в ЕС след COVID-19, Служба за публикации на Европейския съюз, 2022 г.

[117] Препоръка на Съвета от 28 ноември 2022 г. относно пътищата към успеха в училище и за замяна на Препоръката на Съвета от 28 юни 2011 г. относно политики за намаляване на преждевременното напускане на училище (текст от значение за ЕИП) (2022/C 469/01).

[118] Европейска комисия, Двойното предизвикателство на равенството и отличното владеене на основни умения, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

членки този дял е също толкова висок и по четене. В резултат на това ЕС се е отдалечил от целта на ЕПО за намаляване на дела на незадоволителните резултати до 15 %, като понастоящем разминаването е по-голямо, отколкото преди 10 години. В същото време последните данни от PISA показват и намаляване на дела на най-високите резултати, т.е. в дела на учениците, които достигат високо равнище на компетентност, във всички социално-икономически групи[119]. Този дял е намалял значително навсякъде по математика и по четене, докато по отношение на природните науки той е останал като цяло стабилен в повечето държави. През 2022 г. само 7,9 % от учениците в ЕС са имали високо равнище на компетентност по математика, 6,5 % по четене и 6,9 % по природни науки (спрямо съответно 11 %, 8,1 % и 6,3 % през 2018 г.). Дори да се допусне, че кризата, свързана с COVID-19, е изиграла роля за влошаването на резултатите, в няколко държави се наблюдаваха такива тенденции още преди пандемията.

Делът на незадоволителните резултати се е увеличил най-вече по математика и по четене и по-умерено по природни науки

Дял на учениците, които не са в състояние да покрият минималния критерий за компетентност за ниво 2 на PISA (%)

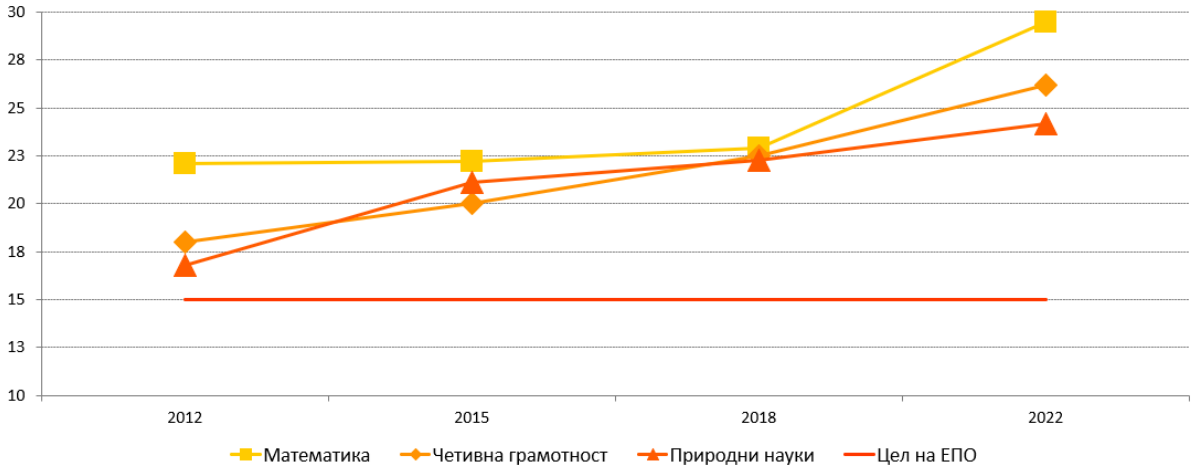

Забележка: Стойността за ЕС за 2022 г. трябва да се тълкува с повишено внимание: Дания, Ирландия, Латвия и Нидерландия не са спазили един или повече от стандартите на PISA за формиране на извадка (вж. ОИСР, Резултати от PISA за 2022 г. (том 1), A2 и A4). Липсват данни за Малта за 2012 г.
Източник: ОИСР, PISA за 2012, 2015, 2018 и 2022 г., изчисления на ГД „Образование, младеж, спорт и култура“.

Няколко държави предприеха или обмислят въвеждането на нови мерки в отговор на тревожните резултати от PISA. В **Полша** бяха приложени някои незабавни корективни мерки, а от 2026 г. се планира основана на компетентностите реформа на учебните програми в предучилищна и начална степен, за която ще се ползват партньорски консултации съгласно стратегическата рамка на ЕПО. **Финландия** ще увеличи минималния брой задължителни часове по четене, писане и смятане в началното училище. Реформата ще бъде въведена от август 2025 г., а средствата за основно образование ще бъдат увеличени с 200 милиона евро. Многонационален проект, финансиран по линия на Инструмента за техническа подкрепа (ИТП) на ЕС, има за цел да се помогне на **България** и **Румъния** да укрепят

[119] В PISA това се улавя от индекса за икономически, социален и културен статус (ИСКС). Категорията „благоприятен социално-икономически произход“ включва 25 % от всички ученици с най-висока оценка по ИСКС в дадена държава, а категорията „неблагоприятен социално-икономически произход“ — 25 % от всички ученици с най-ниска оценка по ИСКС.

капацитета си за разработване и осъществяване на реформи в учебните програми чрез преглед на приоритетните нужди и формулиране на препоръки за подобряване на разработването, прилагането, наблюдението и оценката на учебните програми. През май 2024 г. **Малта** прие нова Национална стратегия за образование (2024—2030 г.), в която се предлага постепенно преминаване от преподаване на знания към система, основана на компетентности. Предвижда се и приемането на стратегия за математическа грамотност и поемането на ангажимент за подобряване на уменията по четене и писане. В **Нидерландия** с генералния план за основните умения се насърчава образованието, основано на доказателства, като участващите училища получават по 500 EUR на ученик за подобряване на основните умения, при условие че използват методи, които са доказали своята ефективност, като например по-малки размери на класовете; срокът на изпълнение на плана е удължен, като бюджетът е увеличен с около 50 %. В **Швеция** се наблюдава тенденция на преминаване от цифрови към по-аналогови методи на преподаване и учене, в рамките на която усилията се съсредоточават върху свободния достъп до учебници и популяризирането на библиотеките и аналоговите учебни ресурси с цел подобряване на основните умения. С подкрепа по линия на ЕСФ+ **Румъния** създава национална програма за превенция и намаляване на функционалната неграмотност.

Изоставането по отношение на основните умения се е задълбочило значително в повечето държави членки, което представлява сериозен риск за бъдещата производителност на труда и конкурентоспособност на ЕС. Резултатите от Програмата на ОИСР за международно оценяване на учениците (PISA) за 2022 г. показват, че почти всеки трети 15-годишен ученик няма основни умения по математика, а всеки четвърти — по четене и природни науки. ЕС се е отдалечил от целта на ЕПО за намаляване на дела на незадоволителните резултати до 15 %, като понастоящем разминаването е по-голямо, отколкото преди 10 години. Влошаването от последните налични данни през 2018 г. насам е най-рязко в областта на математиката (+6,6 процентни пункта) — вж. фигура 2.2.3. Само Естония постига целта и в трите области, а Ирландия — в областта на четенето. Особена загриженост буди фактът, че в 18 държави делът на незадоволителните резултати надхвърля 25 % по математика, а в 14 държави този дял е също толкова висок и по четене. По математика положението е особено тревожно в България, Кипър, Румъния и Гърция, където незадоволителните резултати надхвърлят 45 %. Освен това делът на учениците, които достигат високо равнище на компетентност, е намалял във всички социално-икономически групи, което още веднъж показва мащабите на предизвикателството. Тези тенденции сочат, че са налице сериозни пречки пред развитието на основни умения в ЕС, което застрашава производителността на труда и конкурентоспособността в средносрочен план.

Фигура 2.2.3.: Делът на незадоволителните резултати по математика се е увеличил значително

Дял на учениците, които не са в състояние да покрият минималния критерий за компетентност за ниво 2 на PISA (%)

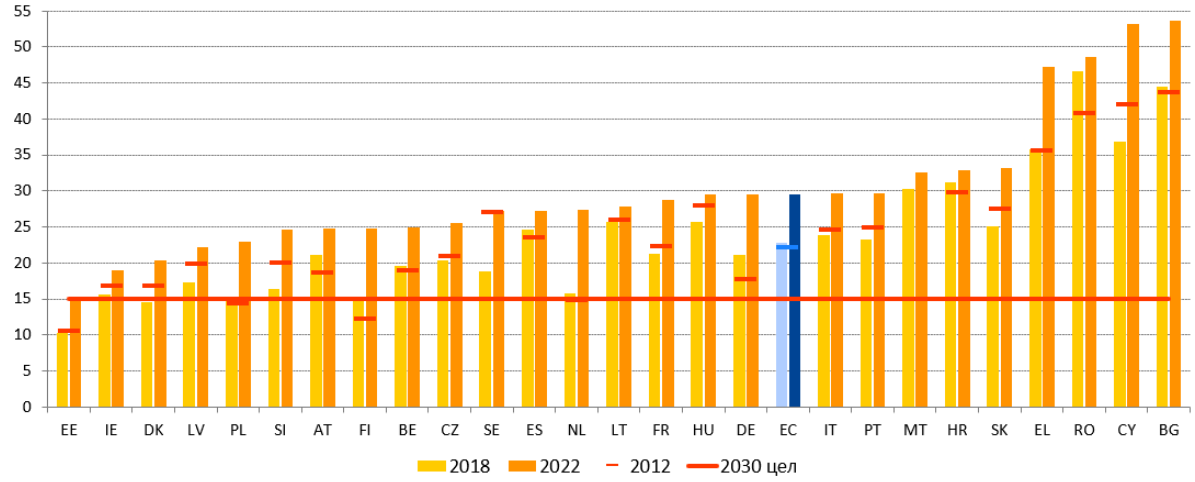

Забележка: Резултатите за Дания, Ирландия, Латвия и Нидерландия за 2022 г. трябва да се тълкуват с повишено внимание, тъй като не са спазени един или повече от стандартите за извадка на PISA. Липсват данни за Малта за 2012 г.

Източник: ОИСР, PISA за 2012, 2018 и 2022 г., изчисления на ГД „Образование, младеж, спорт и култура“.

Неравенствата в образованието се задълбочиха, което допълнително утежни уязвимостта на учениците в неравностойно положение и от мигрантски произход. През 2022 г. почти половината (48 %) от учениците в неравностойно положение имат незадоволителни резултати по математика, което е значително увеличение спрямо 2018 г. (38,2 %). Незадоволителните резултати сред учениците в по-благоприятно положение също се увеличиха, макар и много по-умерено (от 8,6 % на 10,9 %), което допълнително задълбочи съществуващите социално-икономически различия. Във всички държави членки, с изключение на Малта, тези различия нараснаха (макар и невинаги статистически значимо). Сред учениците в неравностойно положение беше отчетен и непропорционално висок ръст на сериозното изоставане (т.е. дела на учениците, които имат незадоволителни резултати и в трите области) — от 23,3 % на 28,8 %. Най-рязко увеличение беше регистрирано в Кипър (с 16,2 процентни пункта), Нидерландия (с 13,8 процентни пункта), Словакия (с 11,5 процентни пункта) и България (с 10 процентни пункта). За разлика от това, резултатите на учениците в по-благоприятно положение са намалели само с 0,5 процентни пункта през периода 2018—2022 г. Разликата в сериозното изоставане между учениците от благоприятен и от неблагоприятен социално-икономически произход е най-ясно изразена в Румъния, Словакия, България и Унгария. В повечето държави родените в чужбина ученици също имат значително по-слаби резултати в сравнение с връстниците си, които са родени в страната и чиито родители не са с мигрантски произход, докато родените в страната ученици с родители, дошли от друга държава, донякъде наваксват. Разликите между всички групи ученици са малки само в няколко държави членки (Хърватия, Малта, Ирландия и Кипър). Тези констатации съответстват на данните от неотдавнашни изследвания на въздействието на COVID-19 върху резултатите от ученето, които показват, че по време на пандемията учениците в неравностойно социално-икономическо положение са претърпели средно по-големи загуби в обучението си, отколкото техните връстници в по-благоприятно положение.

Предоставянето на висококачествено цифрово образование и обучение, включително като се гарантира, че образователните системи се развиват в крак с технологичния напредък, например изкуствения интелект, е от ключово значение за подпомагане на справедливия цифров преход. Във връзка с това през ноември 2023 г. Съветът прие две препоръки, които да насочват и подкрепят държавите членки в осигуряването на висококачествено, приобщаващо и достъпно цифрово образование и обучение и в развитието на цифрови умения за всички. Тези препоръки, приети като част от изпълнението на плана за действие на ЕС в областта на цифровото образование (2021—2027 г.), са стъпка към постигането на целите на ЕПО и на цифровото десетилетие на Европа. В първата препоръка относно основните фактори, способстващи успешното цифрово образование и обучение се призовава държавите членки да осигурят всеобщ достъп до приобщаващо и висококачествено цифрово образование и обучение[120]. Във втората препоръка относно подобряване на предоставянето на цифрови умения и компетентности в образованието и обучението държавите членки се призовават да предоставят цифрови умения по последователен начин във всички сектори на образованието и обучението[121]. Взети заедно, двете препоръки са продиктувани от необходимостта образованието да бъде пригодено за цифровата трансформация и да може да се развива с крак с текущите технологични промени, включително изкуствения интелект. В тях Съветът определя изкуствения интелект като тема от ключово стратегическо значение, за която е необходим координиран подход на равнище ЕС. Това допълва инициативите на Комисията в рамките на плана за действие в областта на цифровото образование, които имат за цел да се помогне на системите за образование и обучение на държавите членки да се справят с революционни технологии на основата на изкуствен интелект — например Етичните насоки за преподавателите относно използването на изкуствен интелект (ИИ) и на данни при преподаване и учене, актуализираната Рамка за цифрова компетентност за гражданите („DigComp 2.2“) и приноса на „Еразъм+“ за разработването на иновативни педагогически практики и умения, свързани с използването на ИИ. Нещо повече, това съпътства подкрепата, предоставяна в рамките на програмата „Цифрова Европа“ за насърчаване на използването на авангардни технологии в образователния сектор, както и за разработването на програми за висше образование и краткосрочни курсове за обучение, обхващащи широк спектър от ключови области на цифровите технологии. Във всички държави членки по линия на МВУ се подкрепят инвестиции в инфраструктура, обучение и реформи на учебните програми за повишаване на цифровите компетентности, които осигуряват приобщаване, иновации и привеждане в съответствие с плана за действие в областта на цифровото образование и целите на цифровото десетилетие на Европа. Неотдавна Комисията започна проучване на последиците от седемте достижения на правото в областта на цифровите технологии, включително Акта за изкуствения интелект, върху практиките в областта на образованието и обучението с цел допълнително повишаване на готовността на публичните и частните участници в образованието и обучението. Освен това в рамките на новия мандат Комисията ще предложи преглед на плана за действие в областта на цифровото образование, както и приемането на пътна карта за бъдещето на цифровото образование и обучение.

---

[120] Вж. Препоръка на Съвета от 23 ноември 2023 г. относно основните фактори, способстващи успешното цифрово образование и обучение (C/2024/1115).

[121] Вж. Препоръка на Съвета от 23 ноември 2023 г. относно подобряване на предоставянето на цифрови умения и компетентности в образованието и обучението (C/2024/1030).

Реализацията на наскоро завършилите професионално образование и обучение (ПОО) продължава да се подобрява в целия ЕС. ПОО има за цел да се осигурят на младите хора и на възрастните знанията, уменията и компетентностите, необходими за определени професии или на пазара на труда като цяло. През 2022 г. повече от половината (52,8 %) от учениците с гимназиален етап на средното образование или професионално обучение след завършено средно образование, но не висше (средна степен на образование), са били записани в професионални програми[122]. През 2023 г. 81,0 % от наскоро завършилите ПОО (на възраст 20—34 г.) са били наети на работа в ЕС, което бележи ръст с 1,2 процентни пункта спрямо предходната година[123]. Тази положителна тенденция показва, че ЕС може да постигне целта си до 2025 г. поне 82 % от завършилите наскоро ПОО да са постъпили на работа[124], след като вече е надхвърлил целта 60 % от завършилите ПОО да са се възползвали от учене в процеса на работа[125], тъй като през 2023 г. 64,5 % от тях вече са придобили опит на работното място[126] като част от курса си на професионално образование и обучение [127]. Лицата, които са участвали във форми на учене в процеса на работа, имат по-високо равнище на заетост (84,8 % през 2023 г.), отколкото тези, които не са участвали (71,5 %). Същевременно в отделните държави членки продължават да съществуват значителни различия: равнището на заетост на завършилите ПОО варира от по-малко от 70 % в Италия, Испания, Румъния и Гърция до над 90 % в Нидерландия, Германия и Малта[128]. Възможностите за учене в процеса на работа също се различават значително — от под 20 % в Румъния и Чехия до над 90 % в Австрия, Германия, Нидерландия и Испания. В рамките на новия мандат Комисията ще разработи европейска стратегия за професионалното образование и обучение, включително с цел увеличаване на броя на хората, завършили средно ПОО, в това число и чиракуване.

ЕС е напът да постигне целта си по отношение на придобиването на висше образование, но разликата между жените и мъжете остава значителна, а признаците за сближаване са малко. През 2023 г. 43,1 % от младите хора (на възраст 25—34 години) в ЕС бяха с висше образование. Във всички държави членки, с изключение на три (Финландия, Унгария и Румъния), беше отбелязан ръст през последните пет години, но въпреки това остават значителни разлики между отделните държави членки. Най-ниският процент на завършилите висше образование в ЕС — 22,5 %, беше регистриран в Румъния, най-високият — 62,7 %, в Ирландия. 13 държави членки вече са надхвърлили целта на ЕПО за 2030 г. от 45 %, като осем са надвишили

[122] Евростат, въз основа на събираните данни от ЮНЕСКО, ОИСР, Евростат[educ_uoe_enra16]. Средна степен на образование означава гимназиален етап на средното образование (ниво 3 съгласно ISCED) или професионално обучение след завършено средно образование, но не висше (ниво 4 съгласно ISCED).

[123] Евростат, [edat_lfse_24].

[124] Вж. Препоръка на Съвета от 24 ноември 2020 г. относно професионалното образование и обучение (ПОО) за постигане на устойчива конкурентоспособност, социална справедливост и издръжливост.

[125] Вж. Препоръка на Съвета от 24 ноември 2020 г. относно професионалното образование и обучение (ПОО) за постигане на устойчива конкурентоспособност, социална справедливост и издръжливост (2020/C 417/01) и Резолюция на Съвета относно стратегическа рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението с оглед на европейското пространство за образование и отвъд него (2021—2030 г.) (2021/C 66/01).

[126] Извън или в допълнение към ученето в училище или практическите упражнения в център за професионално обучение.

[127] Евростат, Наблюдение на работната сила [tps00215].

[128] Собствено изчисление на Европейската комисия, вж. Европейска комисия, Обзор на образованието и обучението 2024, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

50 %[129], а други осем остават под 40 %. В същото време вероятността за придобиване на висше образование е много по-малка сред младите жени (48,8 %), отколкото сред мъжете (37,6 %) — вж. фигура 2.2.4. Различията между половете са значителни във всички държави, като в пет държави членки (Хърватия, Литва, Словения, Латвия и Естония) разминаването е с над 20 процентни пункта. Наред с това продължават да съществуват различия между половете и по дисциплини, като жените преобладават в сферата на образованието и здравеопазването, а мъжете — в ИКТ и в инженерните науки. Освен това, тъй като адекватният достъп до висше образование за младите хора в неравностойно положение остава предизвикателство, има опасност вече съществуващите социално-икономически различия в образованието да се задълбочат. Процентът на завършилите висше образование е по-нисък (38 %) и сред хората, родени в друга държава. Като цяло националните различия в дела на завършилите висше образование остават големи и не показват признаци на възходяща конвергенция[130]. Освен това продължават да съществуват сериозни регионални различия, които от 2015 г. насам непрекъснато се увеличават, като някои региони са изложени на риск да изостанат от по-динамичните райони, тъй като разликата по отношение на талантите и икономическите възможности се задълбочава[131], както е посочено и в съобщението на Комисията относно оптималното използване на талантите в регионите на Европа[132].

Фигура 2.2.4: Делът на завършилите висше образование е по-висок сред жените

Дял на хората (на възраст 25—34 години) с висше образование (нива 5—8 съгласно ISCED, %, 2023 г.)

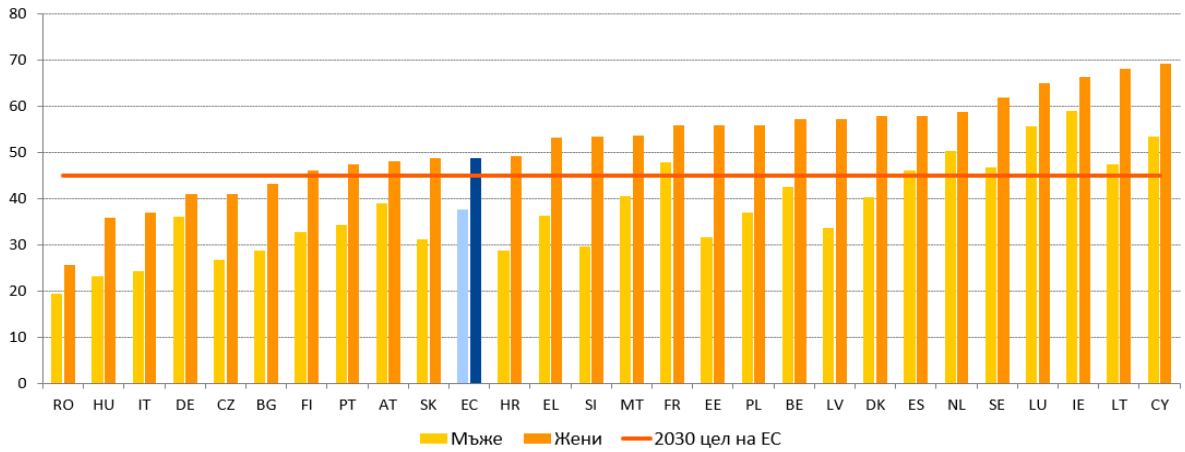

Източник: Евростат, [edat_lfse_03].

Повишаването на образователната мобилност по време на висшето образование остава ключов приоритет с оглед на подобряването на уменията на студентите и разширяването на техния кръгозор в чужбина. През 2022 г. само 4,3 % от завършилите висше образование в ЕС са придобили образователно-квалификационната си степен в държава, различна от тази, в която са получили свидетелството си за завършено средно образование (мобилност за придобиване на степен), а 6,7 % са се обучавали временно в чужбина (мобилност за придобиване на кредити). Като цяло делът на завършилите висше

[129] За повече информация, вж. съобщението на Европейската комисия „Оптимално използване на талантите в регионите на Европа“ (COM(2023) 32 final).

[130] Eurofound, Значение на неравенствата в човешкия капитал за социалното сближаване и конвергенцията, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[131] Вж. Европейска комисия, Заетост и социално развитие в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[132] Европейска комисия, Оптимално използване на талантите в Европа:нов стимул за регионите на ЕС, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

образование в ЕС, участвали в някаква форма на образователна мобилност в чужбина, който е 11,0 %, е с 12 процентни пункта под целта за 2030 г. от 23 %[133]. По-голямата част от краткосрочното пребиваване в чужбина с учебна цел е финансирано по програми на ЕС като „Еразъм+“ (54,6 %). В същото време делът на чуждестранните висшисти се различава значително между отделните държави, включително по отношение на континента на произход, като зависи от историческите връзки, географската близост и езиковите сходства. През 2022 г. почти една трета (30 %) от входящата мобилност в държавите от ЕС произтича от други държави членки, като в една трета от държавите повече от половината от цялата входяща мобилност за придобиване на степен се извършва в рамките на ЕС.

Ефективните мерки за развитие на уменията на икономически активните лица са от съществено значение, за да се подкрепи конкурентоспособността, да се насърчи качествената заетост и да се запази социалният модел на ЕС, включително с оглед на екологичния и цифровия преход и демографските промени. При проведеното през май 2023 г. проучване „Евробарометър“ сред малките и средните предприятия (МСП)[134] беше установено, че наличието на квалифицирани работници е „умерено важно“ или „много важно“ за 95 % от анкетираните. На този фон и в условията на широко разпространен недостиг на работна ръка и умения повече от половината МСП (52 %) съобщават за трудности при намирането на работници с подходящи умения, а общата стопанска дейност на почти две трети (63 %) е възпрепятствана поради недостиг на умения. В този контекст добре функциониращите и ефективни системи за образование и обучение са от решаващо значение за това младите хора и възрастните да придобият умения, съобразени с пазара на труда, които да им осигурят качествени работни места, а също и с оглед на големите трансформации, пред които е изправен ЕС. Държавите членки се подкрепят в тези усилия със средства от фондовете по политиката на сближаване на ЕС[135], като за програмния период 2021—2027 г. за развитие на уменията са заделени 44 милиарда евро[136]. В няколко държави членки със средства по линия на МВУ се подпомага разработването на достъпни и съобразени с пазара на труда програми за обучение, насочени, наред с другото, към повишаване на цифровите умения и екологичните компетентности, които допринасят за справяне с острия недостиг на работна ръка. Общо 17,8 милиарда евро са разпределени за мерки, свързани с образованието и обучението на възрастни, включително продължаващото професионално образование и обучение, както и за признаване и валидиране на умения. Призивът за радикално увеличаване на повишаването на квалификацията и преквалификацията, отправен в Европейската програма за умения до 2020 г., ще бъде подновен и в рамките на съюза на уменията, вече обявен в новите политически насоки. Освен това в препоръката на Съвета относно индивидуални сметки за обучение, приета през юни 2022 г., е очертано как

[133] Този дял се отнася за мобилността за придобиване както на степен, така и на кредити. Средните стойности за ЕС и резултатите по държави вероятно са подценени поради няколко ограничения, засягащи данните за образователната мобилност. За повече информация, вж.: Европейска комисия, Обзор на образованието и обучението 2024 — Сравнителен доклад, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[134] Вж. Европейска комисия, Експресно проучване на Евробарометър № 529 — Недостиг на умения и стратегии за набиране и задържане на персонал в малките и средните предприятия, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

[135] Европейски социален фонд плюс (ЕСФ+), Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР), Фонд за справедлив преход (ФСП).

[136] За повече информация относно инвестициите на ЕС, заделени в подкрепа на развитието на умения, вж. Европейска комисия, Задълбочен преглед на инвестициите в умения по линия на фондовете на ЕС по политиката на сближаване в контекста на Европейската година на уменията, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

държавите членки могат да съчетават финансова и нефинансова подкрепа по ефективен начин, за да се даде възможност на възрастните да развиват своите умения през целия си трудов живот[137]. Въз основа на препоръката на Съвета от юни 2022 г. относно европейски подход към микроудостоверенията последните също имат важна роля в това отношение, за да се предлагат гъвкави, качествени и целенасочени възможности за повишаване на квалификацията и преквалификация на работниците и лицата, които търсят работа[138].

Фигура 2.2.5: През последното десетилетие несъответствието между уменията и изискванията на пазара на труда на макроикономическо равнище в ЕС намалява.
Относителна дисперсия на равнищата на заетост на работниците с различна образователна степен, претеглени с дела на всяка група в цялото население в трудоспособна възраст (на възраст 20—64 години)

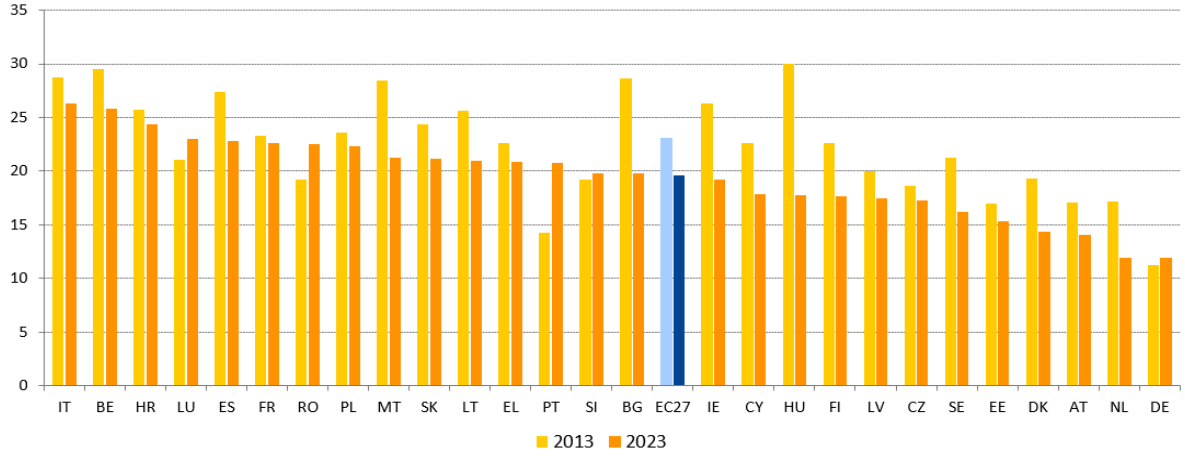

Забележка: Този показател разкрива относително по-голямата трудност на ниско- и средноквалифицираните работници при навлизане на пазара на труда в сравнение с висококвалифицираните.
Източник: изчисления на ГД „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“ въз основа на данни на Евростат, [lfsg_egaed; lfsq_pgaed; lfsq_agaed], Наблюдение на работната сила в ЕС.

През последното десетилетие несъответствието между уменията и изискванията на пазара на труда на макроикономическо равнище в ЕС следва низходяща тенденция. Макроикономическият показател за несъответствие между уменията и изискванията на пазара на труда (с който се измерва относителната дисперсия на равнищата на заетост сред работниците на възраст 20—64 години с различна образователна степен — ниска, средна и висока) отразява степента на несъответствие между търсенето и предлагането на умения сред работната сила — вж. фигура 2.2.5. Този показател разкрива относително по-голямата трудност на ниско- и средноквалифицираните работници при навлизане на пазара на труда в сравнение с висококвалифицираните. От 2013 г. насам макроикономическите несъответствия между уменията и изискванията на пазара на труда намаляват в повечето държави от ЕС, с изключение на Португалия, Румъния, Люксембург и Словения, където несъответствията са се увеличили, и Германия, където те са останали на същото равнище. Това общо намаление се дължи главно на повишаването на образователната степен и на нарастващия брой работни места, за които се изисква поне средно образование. В по-малка степен подобрението отразява и намаляващите разлики в заетостта между групите от населението с различно образование. Държави като

[137] За повече подробности вж.: Препоръка на Съвета от 16 юни 2022 г. относно индивидуални сметки за обучение (2022/C 243/03).
[138] За повече подробности вж.: Препоръка на Съвета от 16 юни 2022 г. относно европейски подход към микроудостоверенията с цел стимулиране на ученето през целия живот и пригодността за заетост (2022/C 243/02).

Италия, Белгия и Хърватия обаче продължават да се характеризират с голямо несъответствие между уменията и изискванията на пазара на труда. В тези държави подобряването на образователните резултати и повишаването на квалификацията чрез образование и обучение на възрастни биха могли да помогнат да се постигне по-добро съответствие между уменията на работната сила и потребностите на пазара на труда.

Фигура 2.2.6: Участието на възрастните в учебни дейности се е увеличило съвсем леко от 2016 г. насам, като между отделните държави членки има големи разлики

Участие на възрастни (на възраст 25—64 години) в учебни дейности през последните 12 месеца в ЕС-27, равнище през 2022 г. и промени спрямо 2016 г. (%, водещ показател в набора от социални показатели)

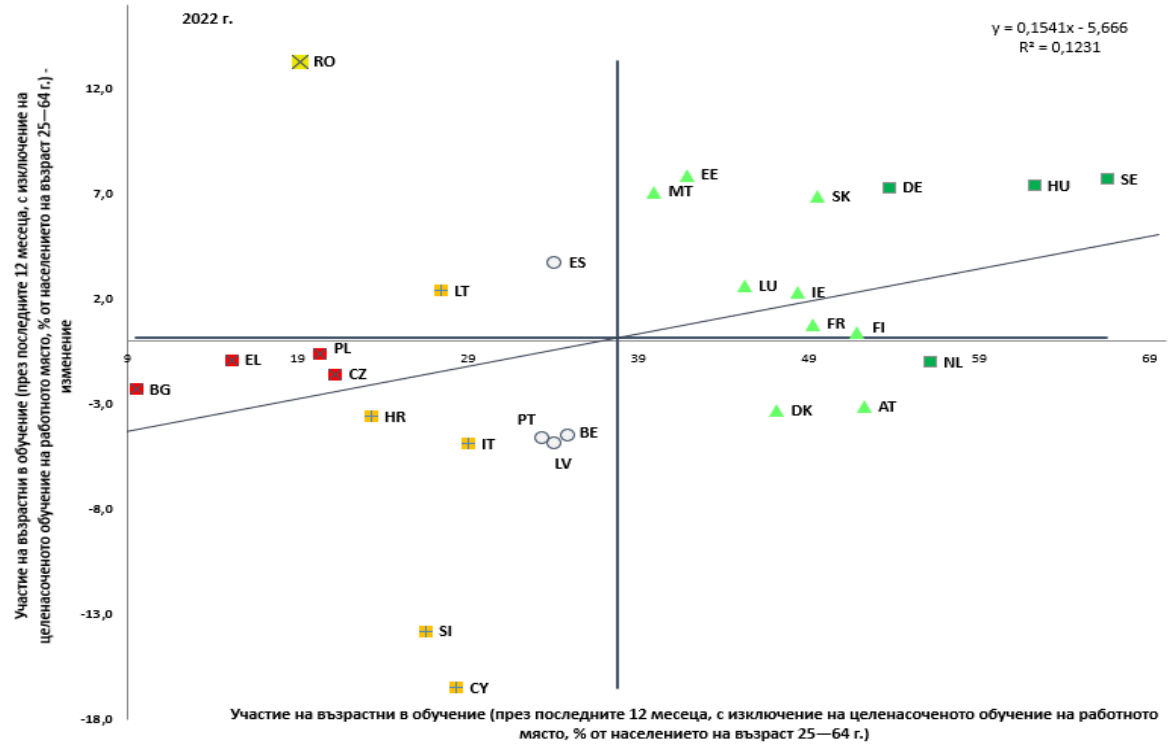

Забележка: През септември 2024 г. Постоянната група по показателите и критериите на Комитета по заетостта постигна предварително съгласие относно рамката за наблюдение на целта за уменията, като се използват данните от AES, с изключение на целенасоченото обучение на работното място. Вж. също Годишния доклад за резултатите в областта на заетостта за 2024 г. Промяната до 2022 г. се изчислява спрямо стойността за 2016 г. — последната, налична преди 2022 г. Прекъсване в динамичните редове през 2022 г. за Франция, Италия и Румъния.

Източник: Специална извадка на Евростат за участието на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца, без целенасочено обучение на работното място (GOJT), от изследването на образованието за възрастни.

Въпреки незначителното увеличение участието в образование и обучение на възрастни остава доста под водещата цел на ЕС за 2030 г. от 60 %, като продължават да съществуват големи разлики между държавите членки, което показва колко важно е да се предприемат решителни мерки на политиката. Последните данни от изследването на образованието за възрастни (AES) сочат леко увеличаване на дела на възрастните в ЕС, участващи в учебни дейности (с изключение на целенасочено обучение на работното място), от 37,4 % през 2016 г. на 39,5 % през 2022 г. със значителни разлики между отделните държави членки[139]. Най-високо равнище на участие е отчетено в Швеция (66,5 %), Унгария

[139] През септември 2024 г. Постоянната група по показателите и критериите на Комитета по заетостта постигна предварително съгласие относно рамката за наблюдение на целта за уменията, като се използват данните от AES, с изключение на целенасоченото обучение на работното място. Вж. също Годишния доклад за резултатите в областта на заетостта за 2024 г.

(62,2 %), Нидерландия (56,1 %) и Германия (53,7 %), благодарение на което те са държавите „с най-добри резултати“ — вж. фигура 2.2.6. От 2016 г. насам във всички тези държави е регистрирано увеличение с над 7 процентни пункта, с изключение на Нидерландия, където участието е намаляло с 1 процентен пункт. За разлика от това, особено ниски и влошаващи се равнища на участие, които показват, че са налице донякъде разнопосочни тенденции в ЕС, са наблюдавани в България (9,5 %), Гърция (15,1 %), Полша (20,3 %) и Чехия (21,2 %), като всички те се намират в „критична ситуация“. В тези държави участието в образование и обучение на възрастни е намаляло от 2016 г. насам, като най-значителен е спадът в България (-2,3 процентни пункта) и Чехия (-1,6 процентни пункта). В Румъния, където участието все още е като цяло ниско, беше отбелязано най-голямото увеличение в ЕС (13,3 процентни пункта, макар че това може да се дължи и на прекъсването в динамичните редове), а резултатите са „слаби, но с подобряващи се стойности“. Макар че съгласно водещата цел за 2030 г. поне 60 % от възрастните трябва да участват в учебни дейности всяка година, през 2022 г. цели 24 държави не успяха да изпълнят националните си цели, а само 13 отчетоха увеличение на участието (вж. раздел 1.3). Необходими са координирани усилия със средствата на политиката и подновяване на амбицията, за да се адаптира работната сила към променящите се нужди от умения, да се преодолее недостигът и да се запази конкурентоспособността, иновативността и приобщаващата среда в контекста на двойния преход и демографските промени[140].

Хората с ниска квалификация, неактивните лица и по-възрастните хора участват в обучение по-рядко, което налага да бъдат предприети целенасочени мерки на политиките. Въпреки че развитието на уменията през целия живот е необходимо за всички в днешните бързо развиващи се пазар на труда и общество, то е от особено значение за някои групи, по-специално за хората с ниска квалификация (т.е. завършили най-много прогимназиален етап на основното образование), за тези извън пазара на труда, както и за по-възрастните хора. Тези групи са особено изложени на риск от изоставане в работна среда, в която изискванията по отношение на уменията непрекъснато се променят. Последните данни от AES (2022 г.) показват значителни разлики в равнището на участие в зависимост от завършената образователна степен, трудовия статус и възрастта — вж. фигура 2.2.7. Вероятността висококвалифицираните да участват в учебни дейности (58,9 % в сравнение с 58,1 % през 2016 г.) все още е над три пъти по-голяма, отколкото при нискоквалифицираните (18,4 % в сравнение със 17,9 % през 2016 г.), което допълнително задълбочава разликата в уменията след завършване на формално образование. Докато участието сред заетите и сред неактивните лица се увеличи съответно до 44,7 % и 23,7 % (с 1,4 и 2,4 процентни пункта в сравнение с 2016 г.), сред безработните то остана почти непроменено — 26,8 % (26,0 % през 2016 г.). Възрастовите различия също се запазват: почти всеки втори млад човек на възраст 25—34 години (49,5 %) е участвал в учебни дейности през 2022 г., докато сред 55—64-годишните този дял е по-малко от една трета (29,9 %). От 2016 г. насам участието се е увеличило значително и за двете групи, но с по-бърз темп при младите хора, отколкото при по-възрастните (съответно с 3,7 и 2,5 процентни пункта). Както е подчертано в оценката на инициативата относно повишаване на уменията[141], необходими са допълнителни усилия за стимулиране на участието на тези групи в учебни дейности. Инициативи като индивидуалните сметки за обучение могат да направят възможностите за учене по-достъпни за всички, включително и за групите с по-слаби резултати, които могат да бъдат подкрепени и с допълнителни средства, подходящо професионално ориентиране и целенасочени

[140] Вж. Европейска комисия, Заетост и социално развитие в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[141] Европейска комисия, SWD(2023) 460 final — Оценка на Препоръката на Съвета от 19 декември 2016 г. относно повишаване на уменията: нови възможности за възрастните, Служба за публикации на Европейския съюз.

информационни дейности и дейности за повишаване на осведомеността. Във всички държави членки по линия на МВУ и ЕСФ+ се предоставя подкрепа за изпълнението на целеви мерки, насочени към осигуряване на приобщаващ достъп до възможности за преквалификация, подготовка на уязвимите групи, за да могат да се адаптират към екологичния и цифровия преход, и подобряване на пригодността им за заетост.

Фигура 2.2.7. Участието в образование и обучение на възрастни се характеризира със значителни разлики между отделните групи от населението

Равнище на участие на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца по подгрупи (лица на възраст 25—64, %), 2022 г.

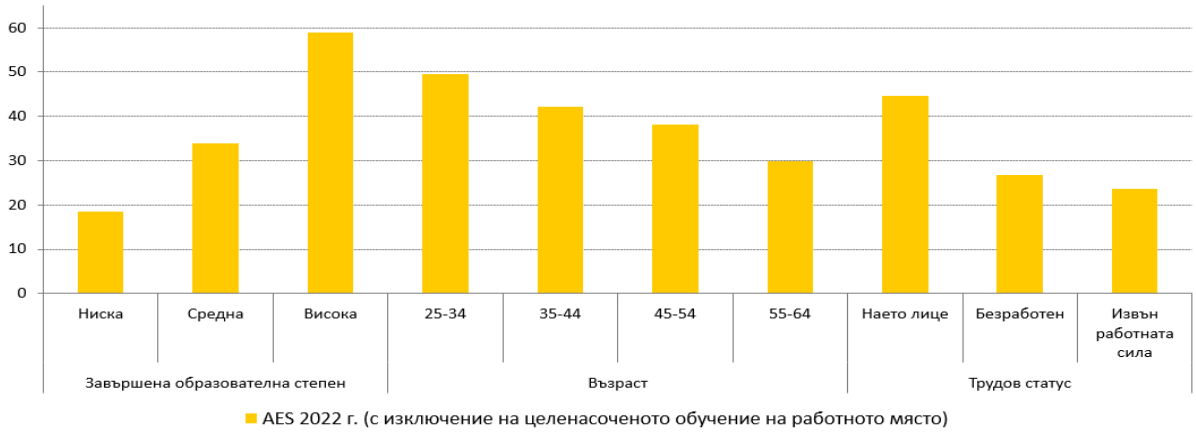

Забележка: През септември 2024 г. Постоянната група по показателите и критериите на Комитета по заетостта постигна предварително съгласие относно рамката за наблюдение на целта за уменията, като се използват данните от AES, с изключение на целенасоченото обучение на работното място. Вж. също Годишния доклад за резултатите в областта на заетостта за 2024 г.
Източник: Специална извадка на Евростат за участието на възрастни в учебни дейности през последните 12 месеца без целенасочено обучение на работното място (GOJT), от изследването на образованието за възрастни.

Напредъкът в областта на цифровите умения като цяло е бавен и със значителни разлики между отделните държави членки. В една цифрово трансформирана Европа основните цифрови умения са предпоставка за заетост и социално приобщаване, което е отразено в поставената цел на равнище ЕС до 2030 г. най-малко 80 % от възрастните (16—74 години) да притежават поне основни цифрови умения[142]. Въпреки че през 2023 г. повече от 90 % от хората в ЕС са използвали интернет поне веднъж седмично[143], само 55,6 % са имали поне основни цифрови умения — съвсем незначително увеличение спрямо 2021 г. (53,9 %). С тези темпове до края на десетилетието само 59,8 % от възрастните ще имат поне основни цифрови умения[144]. Разликите в резултатите между държавите членки са големи и се задълбочиха още повече. Румъния, държавата с най-нисък дял на възрастните с поне основни цифрови умения (27,7 % през 2023 г.), не отбеляза никакъв напредък между 2021 и 2023 г. В България (35,5 %) и в Полша (44,3 %), където цифровите умения сред възрастните също са на ниско равнище, беше регистрирано известно подобрение (съответно с 4,3 и 1,4 процентни пункта). Въпреки това и трите държави се намират в „критична ситуация“ съгласно методиката на набора от социални показатели. За разлика от тях, Нидерландия (82,7 %) и

[142] Цел, определена в Плана за действие на Европейския стълб на социалните права и в Цифровия компас за цифровото десетилетие.
[143] Вж. Европейска комисия,Цифровизацията в Европа — издание 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.
[144] За траекторията към целта за 2030 г. вж. Европейска комисия, Доклад за състоянието на цифровото десетилетие 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

Финландия (82,0 %) са надхвърлили целта на ЕС за 2030 г. и заедно с Ирландия (72,9 %), която също е отбелязала увеличение, се считат за държави „с най-добри резултати“. Тенденциите в държавите с резултати около средните за ЕС са различни, като в някои от тях се наблюдава подобрение, а в други влошаване — вж. фигура 2.2.8. Като цяло повечето държави членки (17) постигнаха напредък в подобряването на цифровите умения. Последните данни обаче показват лек спад в равнището на основните цифрови умения сред младите хора на възраст 16—24 години (от 71,2 % през 2021 г. на 70,0 % през 2023 г.), което опровергава схващането, че всички млади хора принадлежат към цифровото поколение. В по-общ план цифровите умения са особено ниски сред хората без квалификация или с ниска формална квалификация (33,6 % през 2023 г.), сред по-възрастното население (37,1 % от хората на възраст 55—74 години), сред живеещите в селските райони (47,5 %) и безработните (47,7 %). В същото време броят на специалистите по ИКТ е далеч под прогнозираните нужди. През 2023 г. близо 9,8 милиона души са работили като специалисти в областта на ИКТ, което представлява 4,8 % от всички заети лица, като продължава да съществува значителна разлика между мъжете и жените (само 19,4 % от специалистите по ИКТ са жени). При сегашните темпове и в условията на нарастваща конкуренция за таланти с цифрови умения броят на специалистите по ИКТ ще достигне едва 12 милиона до 2030 г., което е значително под целта на ЕС за цифрово десетилетие от 20 милиона, а това може да има отрицателни последици за бъдещата конкурентоспособност и иновации на ЕС.

Фигура 2.2.8: Наблюдават се големи различия между отделните държави в цифровите умения на възрастните

Дял на лицата, които имат основни или по-добри цифрови умения (на възраст 16—74 години), стойности за 2023 г. и изменения спрямо 2021 г. (%, водещ показател в набора от социални показатели)

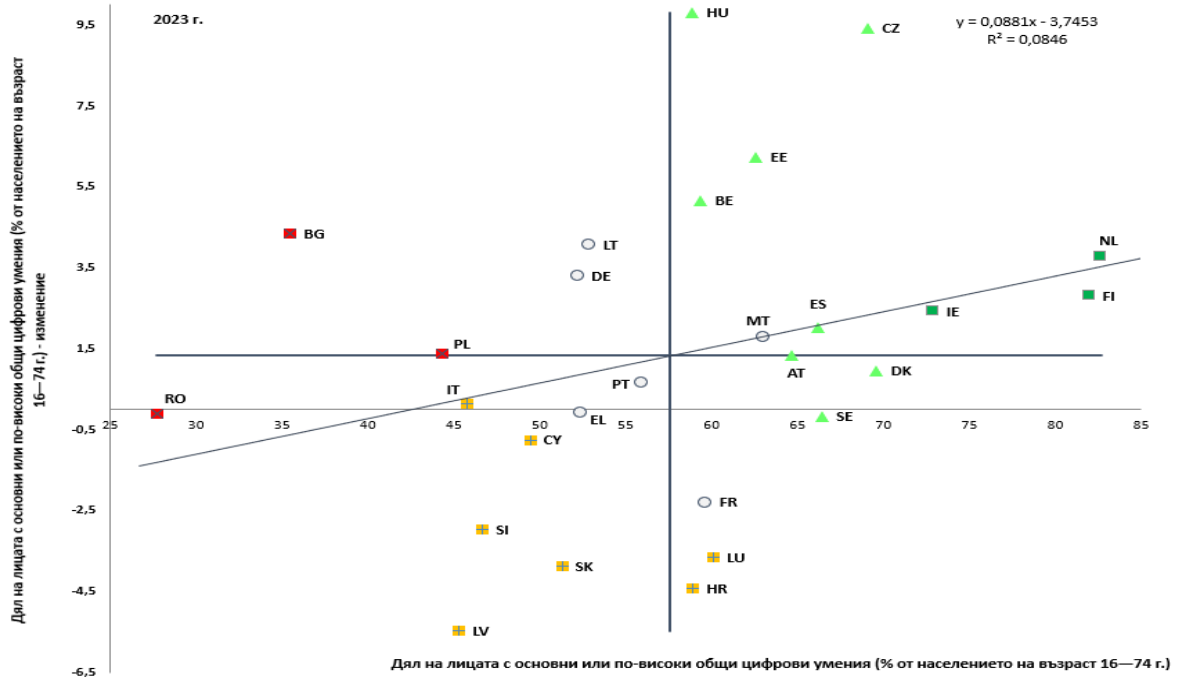

Забележка: Общите цифрови умения се отнасят за пет области: умения в областта на информационната грамотност и грамотността по отношение на данните, общуването и сътрудничеството, създаването на цифрово съдържание, безопасността и решаването на проблеми. За да имат поне основни общи цифрови умения, хората трябва да знаят как да извършват поне една дейност, свързана с всяка област. За повече информация вж. Евростат.
Източник: Евростат, [tepsr_sp410].

Въпреки че на равнище ЕС младежката безработица продължава да намалява, в повечето държави членки тя отново бележи ръст. След пика по време на кризата,

свързана с COVID-19 (16,8 % в ЕС през 2020 г.), равнището на безработица сред младите хора (на възраст 15—24 години) намаляваше със стабилни темпове, като от 15,1 % през 2019 г. спадна до 14,5 % през 2023 г. През 2023 г. равнището се стабилизира, без да показва по-нататъшно подобрение в условията на по-слаб икономически растеж, докато в 15 държави членки тенденцията се обърна. Докато в седем държави членки увеличението е под 1 процентен пункт, в шест държави то е между 1 и 2 процентни пункта и дори 2 процентни пункта във Финландия и 2,2 процентни пункта в Унгария. Същевременно равнището на младежката безработица продължи да намалява в държави с много високи стойности, като Гърция (-4,7 процентни пункта), Испания, Италия и Румъния (по -1,0 процентни пункта), което потвърждава тенденцията на сближаване в ЕС през последните пет години — вж. фигура 2.2.9. Въпреки това равнището на безработица сред младите хора остава повече от два пъти по-високо, отколкото сред хората на възраст 15—74 години (6,1 %). Безработицата е особено често срещано явление сред младежите с ниска квалификация (19,3 %) и родените извън ЕС (20,5 %). Тези тенденции подчертават необходимостта от продължаване на действията за преодоляване на структурните предизвикателства, които възпрепятстват интеграцията на младите хора на пазара на труда, особено с оглед на широко разпространения недостиг на работна ръка и умения и дългосрочните рискове пред перспективите на младите хора за професионална реализация.

Фигура 2.2.9. Равнището на младежката безработица се увеличи в повечето държави членки

Равнище на младежката безработица (лица на възраст15—24 години, % от активното население) за 2019 г. (преди кризата), 2020 г. (в разгара на кризата), 2022 г. и 2023 г.

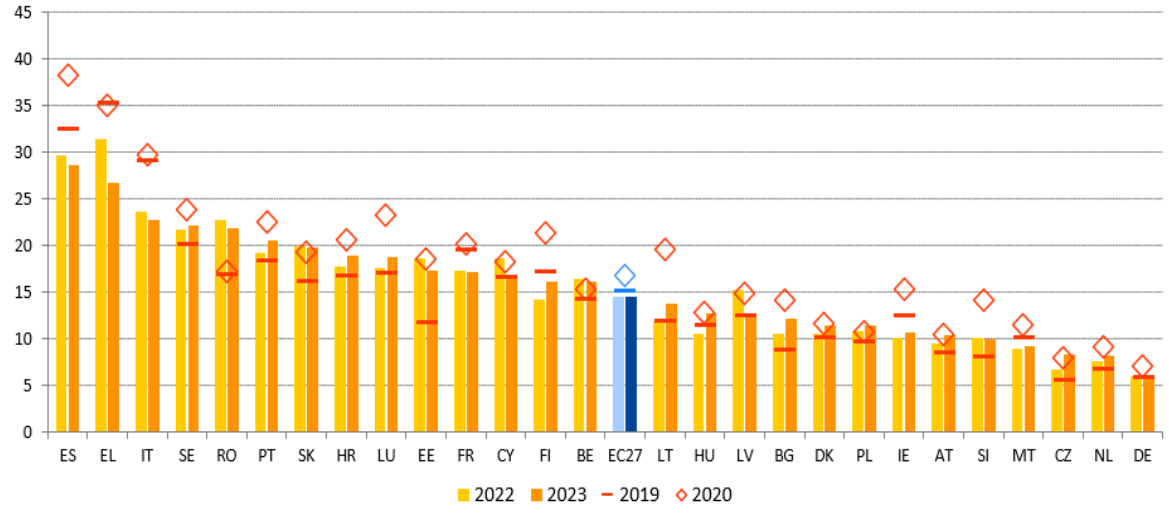

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за България, Хърватия, Нидерландия и Полша през 2019 г. Прекъсване в динамичните редове за всички държави членки през 2021 г. Определението се различава за Франция през 2021 г. Определението се различава за Испания и Франция през 2022 г. Прекъсване в динамичните редове за Дания, Словения и Кипър през 2023 г. Определението се различава за Испания и Франция през 2023 г.
Източник: Евростат [lfsa_urgaed], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Положителен е фактът, че делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), продължава да намалява, като се наблюдават някои признаци на сближаване в ЕС. След като достигна най-високата си стойност от 13,9 % през 2020 г., делът на NEET (на възраст 15—29 години) в ЕС постоянно намаляваше и

възлизаше на 11,2 % през 2023 г. Тази тенденция отразява нарастващото участие на младите хора на пазара на труда, което допринася значително за растежа на работната сила[145]. Въпреки това се наблюдават значителни различия в отделните държави членки, като през 2023 г. най-високият дял на NEET беше регистриран в Румъния (19,3 %), Италия (16,1 %), Гърция (15,9 %) и Кипър (13,9 %) — вж. фигура 2.2.10. Този дял леко намаля в Румъния и Кипър (и в двата случая с -0,5 процентни пункта), а в Гърция дори се увеличи (с 0,6 процентни пункта), като в това отношение посочените държави се намират в „критична ситуация“. Литва и Франция, където делът на NEET се е увеличил, както и Кипър, България и Испания, където беше регистриран известен спад, са в ситуация „за наблюдение“. Италия отбеляза най-голямо подобрение (-2,9 процентни пункта), което показва, че резултатите са „слаби, но с подобряващи се стойности“. Нидерландия (4,7 %) и Швеция (5,7 %) бяха държавите „с най-добри резултати“. Делът на лицата, които активно търсят работа и могат да започнат веднага, т.е. делът на безработните лица, незаети с работа, учене или обучение, остана стабилен — 4,3 % през 2023 г.[146] Този дял е най-висок в Гърция (8,6 %) и в Испания (6,8 %), въпреки че и в двете държави беше отбелязано подобрение спрямо равнището от 2022 г. (съответно 9,2 % и 7,1 %). Делът на неактивните лица, незаети с работа, учене или обучение, леко се подобри (7,0 % през 2023 г. спрямо 7,4 % през 2022 г.), но остана висок в Румъния (14,3 %) и в България (10,8 %). По отношение на дела на обезкуражените лица, незаети с работа, учене или обучение, се наблюдава тенденция на намаляване на равнище ЕС (от 4,9 % по време на пика на пандемията през 2020 г. до 4,2 % през 2023 г.). Продължават да съществуват регионални различия в дела на NEET (вж. фигура 2 в приложение 5), включително в най-отдалечените региони, но като цяло различията на национално и на регионално равнище намаляват, което показва все по-голямо сближаване в ЕС[147]. В този контекст по линия на укрепената гаранция за младежта се предоставя подкрепа за NEET, като им се предлагат качествена заетост и възможности за продължаващо образование, чиракуване или стаж в рамките на четири месеца, след като са останали без работа или са напуснали системата на формалното образование[148], а по линия на инициативата ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve [Стреми се, учи, овладей, постигай] на NEET в неравностойно положение се осигурява съдействие за придобиване на професионален опит в чужбина[149].

[145] Вж. Европейска комисия, Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[146] Евростат [edat_lfse_20], Наблюдение на работната сила в ЕС.

[147] Вж. Европейска комисия, Заетост и социално развитие в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[148] Вж. Препоръка на Съвета от 30 октомври 2020 г. относно „Мост към работни места — Укрепване на гаранцията за младежта“, и за замяна на Препоръката на Съвета от 22 април 2013 г. за създаване на гаранция за младежта, 2020/C 372/01 (ОВ C 372, 4.11.2020 г., стр. 1).

[149] За допълнителна информация вж.: ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve [Стреми се, учи, овладей, постигай]) — Заетост, социални въпроси и приобщаване — Европейска комисия (europa.eu).

Фигура 2.2.10: Разликите в дела на NEET намаляват, но остават значителни

Дял на NEET (на възраст 15—29 години), стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

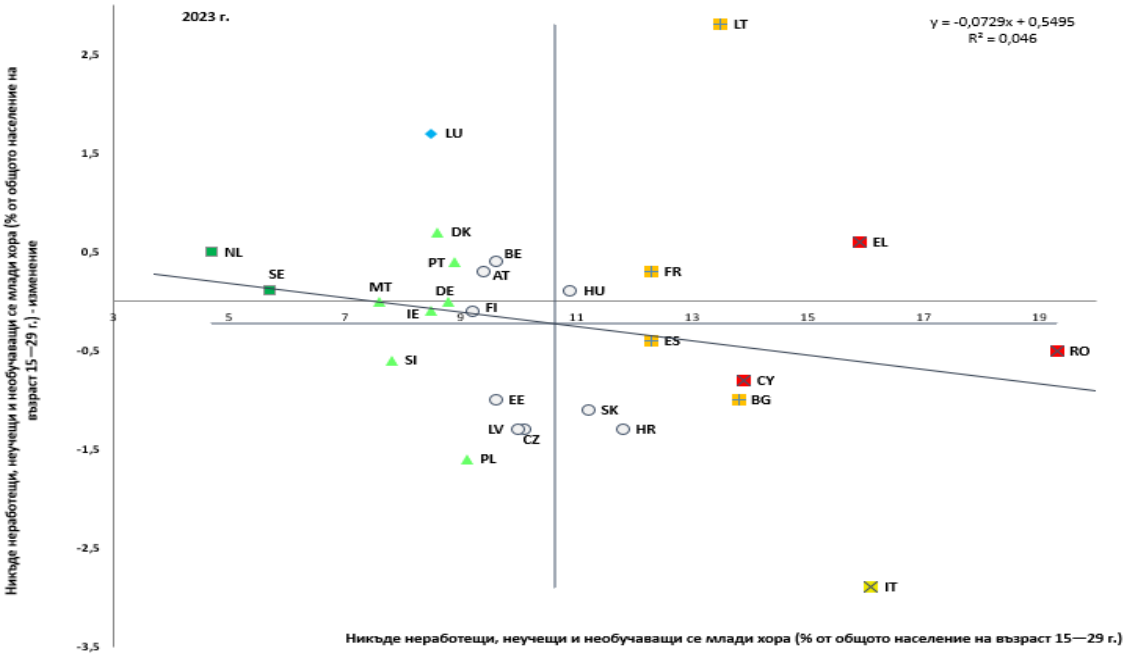

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Определението се различава за Испания и Франция. Прекъсване в динамичните редове за Дания и Кипър.
Източник: Евростат [lfsi_neet_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Делът на NEET остава по-висок сред жените и сред хората с мигрантски произход. През 2023 г. делът на жените, незаети с работа, учене или обучение (12,5 %), продължи да намалява (от 13,0 % през 2022 г. и 15,4 % през 2020 г.). Въпреки това той все пак беше с 2,4 процентни пункта по-висок, отколкото при мъжете (10,1 %) — вж. фигура 2.2.11. Докато в някои държави членки (Белгия, Дания, Естония, Финландия, Франция, Латвия, Ирландия, Португалия, Испания и Швеция) разликата беше по-малка от 1 процентен пункт, в други (Чехия и Румъния) тя надхвърляше 10 процентни пункта, което показва, че младите жени в тези държави срещат значителни трудности. Независимо от това от 2007 г. насам се наблюдава значително сближаване по отношение на дела на NEET сред мъжете и жените. Сред жените, незаети с работа, учене или обучение, неактивността е над два пъти по-често срещан проблем, отколкото безработицата (8,7 % спрямо 3,8 % през 2023 г., в сравнение с 5,4 % спрямо 4,7 % за мъжете). Делът на NEET сред младите хора, родени извън ЕС, също е значително по-висок от този на родените в държава членка (19,6 % спрямо 10,3 %), като се наблюдават и значителни разлики по отношение на пола: делът на жените, родени извън ЕС (25,2 %), е с над 14 процентни пункта по-висок от този на жените, родени в държава членка (11,1 %), и с почти 11 процентни пункта по-висок, отколкото на младите мъже, родени извън ЕС. Освен това има различия между континенталните и най-отдалечените региони и ясно изразено разделение между градските и селските райони, като младите хора от селските райони е по-вероятно да са незаети с работа, учене или обучение[150].

[150] Вж.: Eurofound, Да бъдеш възрастен: Животът на младите хора след пандемията, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

Фигура 2.2.11: В почти всички държави членки делът на NEET е по-висок сред жените

Дял на NEET сред мъжете и жените (на възраст 15—29 г., %, 2023 г.)

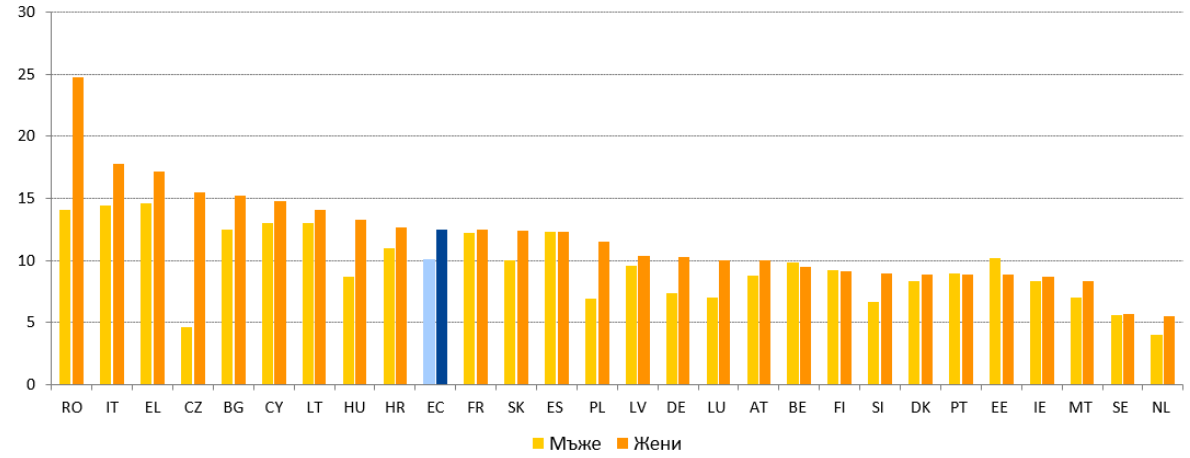

Забележка: Определението се различава за ES и FR.
Източник: Евростат [lfsi_neet_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Макар че от 2009 г. насам равнището на заетост сред по-възрастните хора се е увеличило значително, в отделните държави членки продължават да съществуват огромни разлики[151]**, което показва, че има още възможности за подобрение**. През 2023 г. равнището на заетост сред по-възрастните хора (на възраст 55—64 г.) достигна 63,9 %, което е с близо 20 процентни пункта повече в сравнение с 2009 г., като беше по-високо сред жените (с 4,9 процентни пункта повече, отколкото при мъжете). Въпреки това общо подобрение в ЕС продължават да съществуват значителни различия: докато в Швеция, Финландия, Естония, Нидерландия, Германия, Чехия и Латвия равнището на заетост на възрастните хора беше над 70 %, в Люксембург, Румъния, Хърватия, Гърция и Словения то беше под 55 %. Въпреки че растежът на заетостта сред по-възрастните хора беше над четири пъти по-висок от този на населението в най-активната възраст (25—54 години), равнището на заетост сред тях остана с 18 процентни пункта по-ниско (63,9 % спрямо 82,2 %). Това се дължи предимно на запазването на работните места, а не на наемането на нови работници, което през този период остана трайно ниско. По-специално по-възрастните хора с по-високо образование по правило остават по-дълго на пазара на труда, докато тези с по-ниско образование е по-вероятно да го напуснат рано. За много по-възрастни работници лошите условия на труд — както физически, така и психологически — бяха основните фактори, които водят до ранно пенсиониране, а и възпрепятстват повторното навлизане на пазара на труда[152].

[151] За подробен анализ на положението на по-възрастните работници на пазара на труда вж.: Европейска комисия, *Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа през 2024 г.*, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[152] Вж.: Eurofound, Keeping older workers engaged: Policies, practices and mechanisms [Запазване на заетостта на по-възрастните работници: политики, практики и механизми], работен документ на Eurofound, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

Фигура 2.2.12: Разликата в заетостта между жените и мъжете е намаляла в повечето държави, но остава значителна, без признаци на възходяща конвергенция в държавите членки

Разлика в заетостта между жените и мъжете (на възраст 20—64 години), стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (пр.п., водещ показател в набора от социални показатели)

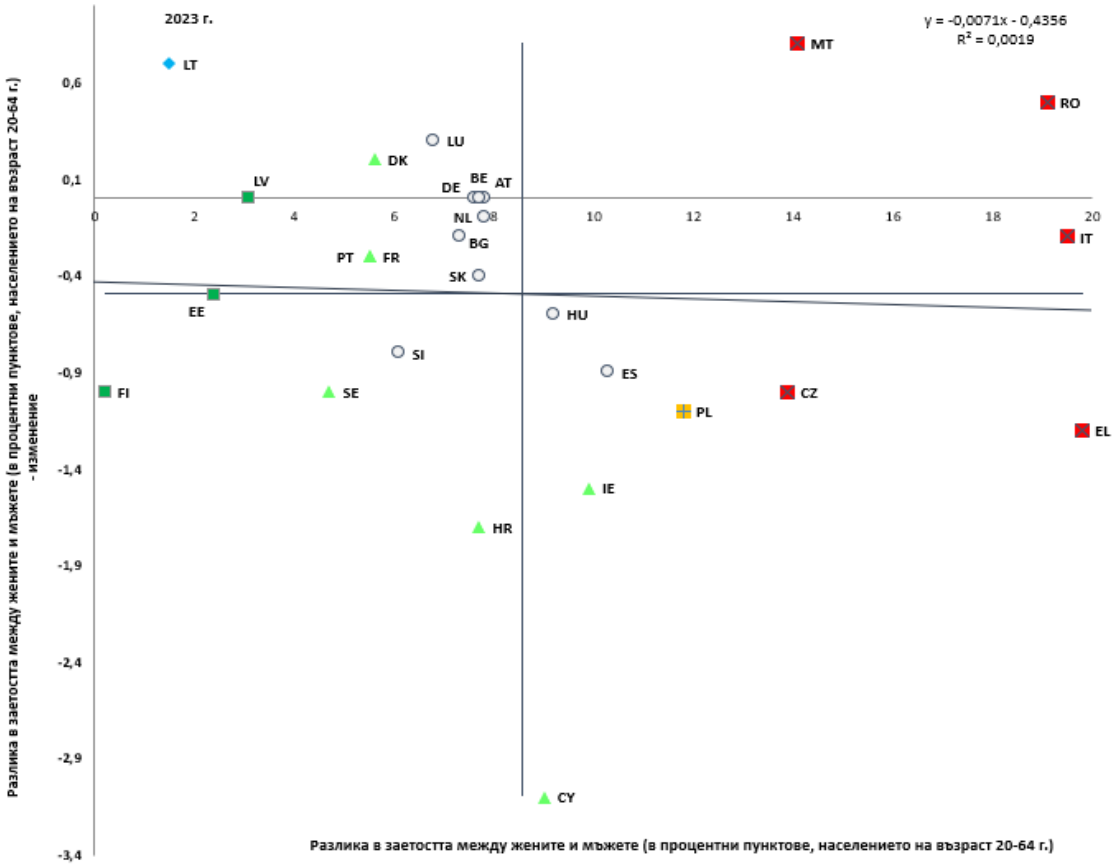

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Определението се различава за Испания и Франция. Прекъсване в динамичните редове за Дания и Кипър.
Източник: Евростат [tesem060], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Неравенството между половете на пазара на труда продължава да съществува, като разликите в заетостта между мъжете и жените показват само скромни признаци на сближаване[153]**.** През 2023 г. равнището на заетост при мъжете беше 80,4 %, а при жените — 70,2 %, което води до разлика в заетостта между половете от 10,2 процентни пункта. През последните години тази разлика леко намаля (от 10,9 процентни пункта през 2021 г. и 10,7 процентни пункта през 2022 г.) благодарение на по-голямото нарастване на заетостта при жените (с 1 процентен пункт), отколкото при мъжете (с 0,5 процентни пункта) и през 2023 г. Въпреки това продължават да съществуват значителни различия, особено в Гърция и Италия (съответно 19,8 и 19,5 процентни пункта), където малко над половината от жените са били наети на работа (съответно 57,6 % и 56,5 %) — вж. фигура 2.2.12. В Румъния, където

[153] За по-дългосрочна перспектива вж. Европейска комисия, Заетост и социално развитие в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

разминаването също беше голямо (с 19,1 процентни пункта), различията дори се увеличиха още повече. В Малта и в Чехия също съществуваха значителни разлики между жените и мъжете (14,1 процентни пункта и 13,9 процентни пункта). И в петте държави различията между половете по отношение на заетостта съответстват на „критична ситуация“. В другия край на спектъра разликата в заетостта между жените и мъжете беше сравнително малка в Балтийските държави (с 1,5 процентни пункта в Литва, 2,4 процентни пункта в Естония и 3,1 процентни пункта в Латвия) и беше сведена почти до нула във Финландия (0,2 процентни пункта). Тези държави, с изключение на Литва, където разликата наскоро се увеличи, са сред държавите „с най-добри резултати“ с оглед на малките и стабилни или намаляващи разлики в тях. Освен това в някои държави членки, например Австрия, Белгия, Дания, Германия и Испания (вж. фигура 3 в приложение 5), бяха отбелязани значителни регионални вариации в разликите в заетостта между жените и мъжете, включително в най-отдалечените региони. Продължаването на мерките на политиката може да спомогне за преодоляване на пречките пред участието на жените на пазара на труда в съответствие с целите, заложени в европейската стратегия за равенство между половете за периода 2020—2025 г.[154] Подобни мерки могат да допринесат и за постигането на заложената в Плана за действие по Европейския стълб на социалните права цел за намаляване наполовина на разликата в заетостта между жените и мъжете до 2030 г.

Жените работят на непълно работно време по-често от мъжете, което води до по-голяма разлика в заетостта между половете, когато се взема предвид заетостта в еквивалент на пълно работно време (ЕПРВ). През 2023 г. 27,9 % от жените (на възраст 20—64 години) в ЕС са работили на непълно работно време, което е над три пъти повече от дела на мъжете (7,7 %); това представлява разлика от 20,2 процентни пункта между жените и мъжете по отношение на заетостта на непълно работно време, която остана непроменена спрямо 2022 г. Най-големи разлики по отношение на работата на непълно работно време бяха регистрирани в Нидерландия (41,8 процентни пункта), в Австрия (38,6 пр.п.), Германия (36,9 пр.п.) и Белгия (27,4 пр.п.), а най-малки — в България (0,2 пр.п.) и Хърватия (1,5 пр.п.). Следва да се отбележи, че Румъния беше единствената държава, в която заетостта на непълно работно време сред мъжете беше малко по-често срещана, отколкото сред жените (-0,7 процентни пункта). Като се има предвид по-голямото разпространение на работата на непълно работно време сред жените, през 2023 г. разликата в заетостта между тях и мъжете, изчислена в ЕПРВ[155], беше 15,7 процентни пункта — над 50 % (5,5 процентни пункта) повече, отколкото ако се изключат разликите в заетостта на непълно работно време. Най-големите разлики в заетостта между жените и мъжете, коригирани спрямо ЕПРВ, бяха регистрирани в Италия (24,1 процентни пункта), Гърция (21,5 процентни пункта) и Австрия (19 процентни пункта), което показва, че разликите са много по-големи, отколкото когато не се взема предвид работата на непълно работно време, докато най-малките разлики бяха отчетени в Литва и Финландия (2,5 процентни пункта).

[154] За повече информация вж. Европейска комисия, Доклад относно равенството между половете в ЕС за 2023 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

[155] Равнището на заетост в еквивалент на пълно работно време показва разликите между групите по отношение на средния брой отработени часове. Той се изчислява, като общият брой на отработените часове в икономиката (първа работа, втора работа и т.н.) се раздели на средния брой часове на пълно работно време (около 40) и на броя на хората на възраст 20—64 години. Източник: Съвместна рамка за оценка (СРО), изчисление въз основа на данни на Евростат.

Разликите в заетостта между жените и мъжете са още по-големи при хората с деца, тъй като родителството оказва по-голямо влияние върху трудовата дейност на жените, отколкото на мъжете. През 2023 г. равнището на заетост сред жените на възраст 25—54 г. с деца беше 74,9 % спрямо 91,9 % за мъжете, което води до разлика в заетостта между половете от 17 процентни пункта сред родителите спрямо 4 процентни пункта сред хората без деца. 31,8 % от заетите жени с деца са работили на непълно работно време спрямо едва 5,0 % от мъжете. В повечето държави, включително Германия, Австрия и Италия, въздействието на родителството се проявява както в по-ниското равнище на заетост сред жените, така и в по-високия процент жени, работещи на непълно работно време. Задълженията за полагане на неформални дългосрочни грижи също са фактор за разликата в заетостта между жените и мъжете, тъй като 19,1 % от жените в ЕС полагат неформални грижи в сравнение с 14,8 % от мъжете. Жените по-често отделят значително време за полагане на грижи[156], вероятно защото мъжете, полагащи грижи (73 %), получават повече подкрепа от службите за професионална дългосрочна грижа, отколкото жените, полагащи грижи (61 %)[157]. За да се подкрепят лицата, полагащи неформални грижи, в препоръката на Съвета относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи се подчертава необходимостта от подходящо обучение, консултиране, психологическа подкрепа, грижи за отдих, мерки за постигане на равновесие между професионалния и личния живот, достъп до социална закрила и/или подходяща финансова подкрепа. Наред с това държавите членки следва също да се стремят да приведат предлагането на услуги за дългосрочна грижа в съответствие с потребностите от грижи[158].

Разликата в заплащането на жените и на мъжете намаля през последното десетилетие, но остава значителна в повечето държави членки. През 2021 и 2022 г. разликата в заплащането на жените и мъжете в ЕС беше 12,7 %, като надхвърляше 15 % в Естония, Австрия, Чехия, Словакия, Германия, Унгария, Латвия и Финландия[159]. Разликите в заплащането, обусловени, наред с други фактори, от различията между половете в икономическите дейности и професиите, от недостатъчния дял на жените на висши длъжности, от твърде високия им дял сред работещите на непълно работно време и в непостоянни форми на заетост, от трудностите при съчетаването на работата с отговорностите за полагане на грижи, както и от дискриминацията и непрозрачната структура на работните заплати[160]. Разликите в заплащането на жените и мъжете оказват значително влияние върху вземането на решения в семейството, като това засяга най-вече майките, чието неравностойно положение се дължи на кумулативни фактори, които допълнително ограничават възможностите им за заетост. С течение на времето натрупването на тези разлики в доходите — утежнени от прекъсването на трудовата дейност поради

[156] Вж. Европейската система на здравни изследвания (EHIS, вълна 3), 2019 г.

[157] Европейски институт за равенство между половете (EIGE), Изследване на различията между половете в областта на неплатените грижи, индивидуалните и социалните дейности (CARE), 2022 г.

[158] За повече подробности вж. Препоръка на Съвета от 8 декември 2022 г. относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи (2022/C 476/01).

[159] Тук се използва некоригираната разлика в заплащането на жените и мъжете. Некоригираната разлика в заплащането на жените и мъжете се определя като разлика между средното брутно почасово възнаграждение на мъжете и жените, изразена като процент от средното брутно почасово възнаграждение на мъжете.

[160] Вж. Европейска комисия, Заетост и социално развитие в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

полагането на грижи за деца — води до значителни разлики в пенсиите на жените и на мъжете. Макар че тези разлики леко намаляват, през 2023 г. брутните пенсии на жените на възраст 65—79 години бяха средно с 25,4 % по-ниски от тези на мъжете в същата възрастова група. Тази разлика в пенсиите варира значително в различните държави, като се движи от 43,9 % в Малта, 39,9 % в Нидерландия и 36,4 % в Люксембург до 4 % в Словения, 4,6 % в Дания и 5,8 % в Естония.

Подобряването на наличието и достъпността на качествени и финансово приемливи възможности за образование и грижи в ранна детска възраст може да подпомогне постигането на равновесие между професионалния и личния живот, равенството между половете и развитието на децата, но въпреки това равнището на участие в ОГРДВ остава ниско. През 2023 г. делът на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца беше 37,5 % на равнище ЕС, което бележи ръст с 1,7 процентни пункта в сравнение с 2022 г., но все още е под равнището от 37,9 %, регистрирано през 2021 г., и далеч под преразгледаната цел от Барселона от 45 %[161]. Този дял е надхвърлил 50 % само в десет държави членки, а между отделните държави членки продължават да съществуват големи различия — вж. фигура 2.2.13. Словакия и Чехия отчетоха най-ниско равнище на участие в ОГРДВ, съответно 1 % и 4,4 %, и значителен спад спрямо предходната година (съответно -1,3 процентни пункта и -2,4 процентни пункта). Ниското и все по-намаляващото равнище в двете държави, както и в Румъния (12,3 %) и Полша (12,6 %), представляват „критична ситуация“ и изискват специално внимание. Макар и малко по-високо, равнището на участие в ОГРДВ беше ниско и в България (17,4 %), Ирландия (22,1 %) и Австрия (24,1 %). Във всички тези държави равнището се запази или се увеличи — за разлика от Литва (19,9 %) и Германия (23,3 %), където то намаля през 2023 г. И в петте държави ситуацията се оценява като „за наблюдение“. За разлика от тях, Швеция (56,9 %), Франция (57,4 %), Люксембург (60 %) и Нидерландия (71,5 %) са държавите „с най-добри резултати“, с високо и нарастващо равнище на участие. Няколко фактора могат да възпрепятстват участието в ОГРДВ, включително финансови, културни и езикови бариери, както и различия в регионалните и националните политики по отношение на родителския отпуск и детските надбавки или законовите права за полагане на грижи за деца. По линия на МВУ се финансират целенасочени реформи и инвестиции в подкрепа на разширяването на услугите за ОГРДВ, развитието на инфраструктурата и обучението на работната сила. Ниският темп на подобрение изисква задълбочаване на усилията в съответствие с Европейската гаранция за децата, европейската стратегия за грижите и препоръката на Съвета относно образованието и грижите в ранна детска възраст.

[161] Вж. Препоръка на Съвета от 8 декември 2022 г. относно образованието и грижите в ранна детска възраст:целите от Барселона за 2030 г. (2022/C 484/01). С препоръката се определят нови цели относно образованието и грижите в ранна детска възраст, които отразяват целите, определени в инициативата за европейско пространство за образование. До 2030 г. най-малко 45 % от децата на възраст под 3 години и 96 % от децата на възраст между 3 години и началната възраст за задължително начално образование следва да бъдат включени в образование и грижи в ранна детска възраст. Държавите членки, в които средното участие в периода 2017—2021 г. е било под 20 %, ще трябва да го увеличат с 90 %, докато държавите членки, в които средното участие е било 20—33 %, ще трябва да го увеличат с 45 %, с ограничение от 45 %.

Фигура 2.2.13: Участието в образование и грижи в ранна детска възраст намалява в повечето държави членки

Деца под 3-годишна възраст в системата за професионални грижи за деца и годишно изменение, стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

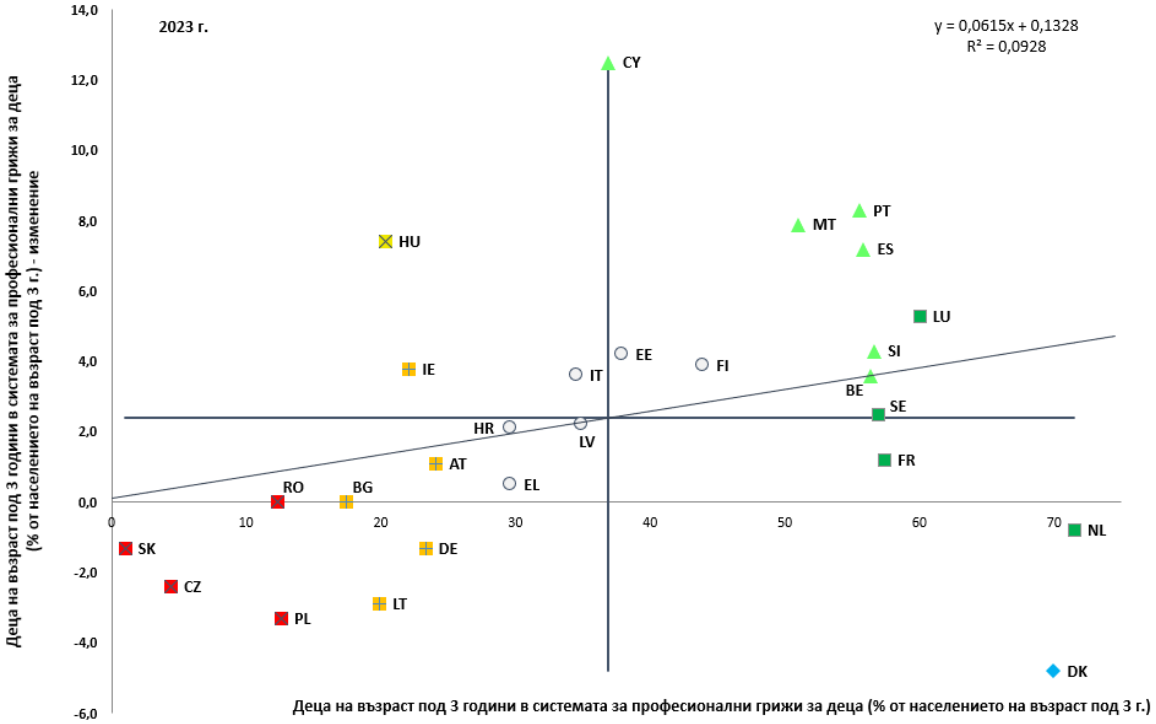

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Прекъсване в динамичните редове за Дания.
Източник: Евростат [tepsr_sp210], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Данъчните структури в повечето държави членки са възпиращ фактор за пълноценното участие на пазара на труда на вторите работещи членове на домакинството, особено на жените, поради което неравенството между половете в заетостта се задълбочава. Системите за съвместно данъчно облагане, които позволяват на семействата да декларират доходите си заедно, за да бъдат потенциално обложени с по-ниски данъци, водят до увеличаване на пределната данъчна ставка за вторите работещи, обикновено жени (през 2022 г. 78 % от вторите работещи са били жени[162]), поради което те е по-вероятно да имат по-малко стимули да работят или да удължат работното си време[163]. Освен това данъчните облекчения, които зависят от съвместното деклариране на доходите или тези, които са насочени само към единия от съпрузите, допълнително намаляват стимулите за участие на жените на пазара на труда[164]. През 2023 г. „капанът на неактивността“ (при който допълнителните данъци и прекратяването на обезщетенията значително демотивира вторите

[162] Вж. Европейска комисия, Доклад относно равенството между половете в ЕС за 2023 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.
[163] Вж. Coelho, M. et al., *Gendered Taxes: The Interaction of Tax Policy with Gender Equality [„Полови“ данъци: взаимодействието на данъчната политика с равенството между половете.]*. Международен валутен фонд, 2022 г.
[164] За обстоен анализ във връзка с данъчното облагане на труда вж. също раздел 3.2 и раздел 4.2.3 от публикацията на Европейската комисия *Годишен доклад относно данъчното облагане за 2024 г.*, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

работещи да навлязат на пазара на труда) беше най-голям в Литва, Словения, Дания, Люксембург, Белгия и Германия — вж. графика 2.2.14. В тези държави вторите работещи, които навлизат на пазара на труда, могат да загубят около или над 50 % от доходите си поради данъци и прекратени обезщетения. За разлика от тях, капанът на неактивността е по-нисък в държави като Австрия, Италия, Естония и Кипър, в които загубата на доходи може да е под 20 %. Преодоляването на тези структурни демотивиращи фактори може да допринесе за намаляване на разликата в заетостта между жените и мъжете и за увеличаване на БВП, като според оценки на Световната банка, ако тази разлика бъде премахната, потенциалната икономическа полза за Европа би била 10 %[165].

Фигура 2.2.14: Данъчното облагане допринася значително за капана на неактивността при вторите работещи

Капан на неактивността при вторите работещи (%, 2023 г.)

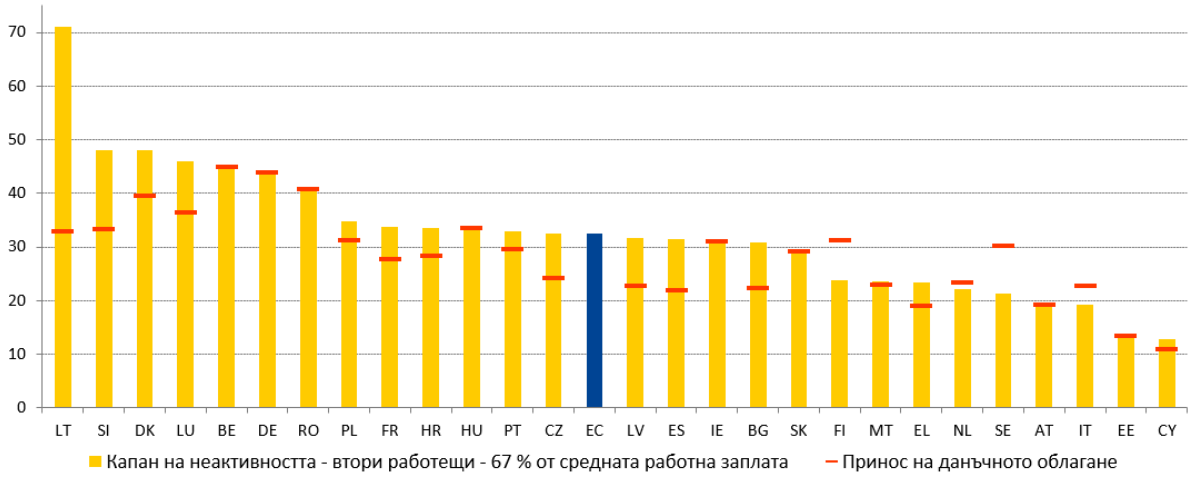

Забележка: Данните се отнасят за втори работещ на 67 % от средната заплата в семейство с двама работещи с две деца, в което основният работещ е на средната заплата. „Принос на данъчното облагане“ се отнася за процента от допълнителния брутен доход, който се отнема поради данъчно облагане и осигурителни вноски (други елементи, които допринасят за капана на неактивността и капана на ниското възнаграждение, са прекратените обезщетения за безработица, социални помощи и обезщетения за жилище).
Източник: Европейска комисия, ГД „Икономически и финансови въпроси“, база данни „Данъци и обезщетения“, въз основа на модела „данъци/обезщетения“ на ОИСР (актуализация от април 2024 г.).

Жените са непропорционално засегнати от „капана на ниското възнаграждение“, при който заради рязкото увеличаване на данъците и намаляването на обезщетенията спечелените от тях допълнителни доходи се свиват с нарастването на трудовото им възнаграждение. В повечето държави членки, както и при капана на неактивността, данъчното облагане играе ключова роля за определяне на размера на доходите, при който вторите работещи, голяма част от които са жени, попадат в капана на ниското възнаграждение[166]. Тази ситуация обаче се различава от капана на неактивността, при който хората не са част от работната сила. Както е показано на фигура 2.2.15, делът на допълнителните доходи, които на практика се „отнемат с

[165] Pennings, S. M., *A Gender Employment Gap Index (GEGI): A Simple Measure of the Economic Gains from Closing Gender Employment Gaps, with an Application to the Pacific Islands [Индекс на разликата в заетостта между жените и мъжете (GEGI): опростен способ за измерване на икономическите ползи от премахването на разликата в заетостта между жените и мъжете с приложение за тихоокеанските острови]*. World Bank Group, Development Economics Research Group. Вашингтон: Световна банка, 2022 г.
[166] Вж. Европейска комисия, Доклад относно равенството между половете в ЕС за 2023 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

данъци“, когато вторите работещи увеличат доходите си от една трета на две трети от средната заплата, като удължат работното си време, може да бъде значителен — средно около една трета (36,6 %) от спечелените от тях допълнителни доходи на равнище ЕС, като в Литва тази загуба надхвърля 105 % поради прекратяването на обезщетенията за жилище. Въздействието може да бъде значително и в Белгия (60,3 %) и Люксембург (53 %), докато в Кипър то е най-слабо (14,6 %). Наличието и достъпността на финансово приемливи и висококачествени услуги за грижи в ранна детска възраст, както и добре разработените политики за съвместяване на професионалния и личния живот, са от съществено значение, за да се насърчат хората да увеличават работното си време.

Фигура 2.2.15: В много държави членки данъчното облагане демотивира хората с ниски заплати да увеличат работното си време

Капан на ниското възнаграждение за вторите работещи (%, 2023 г.)

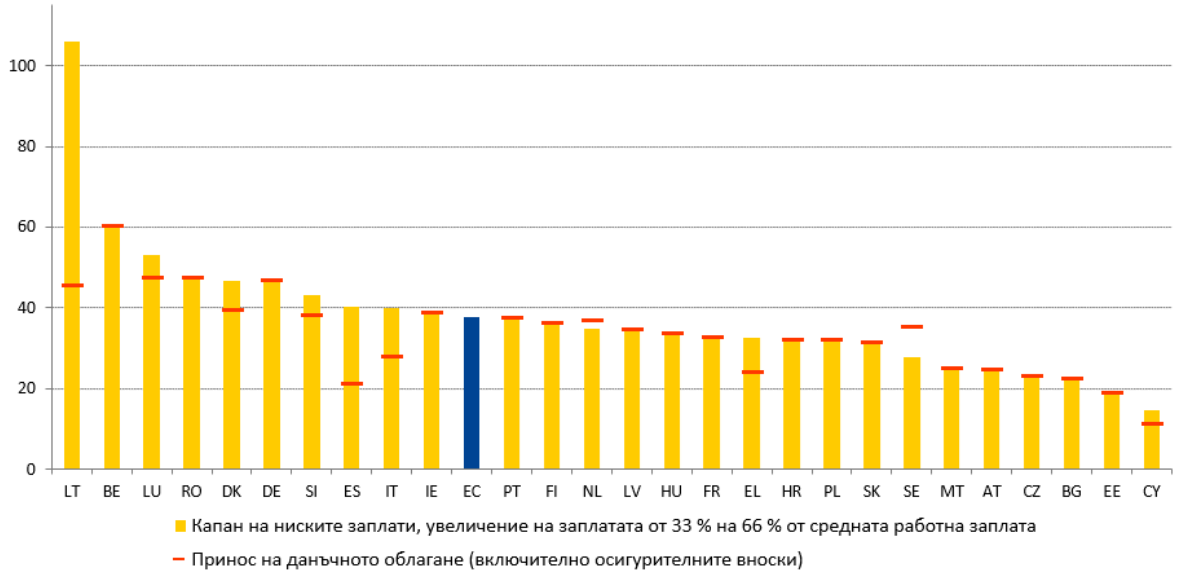

Забележка: Капан на ниското възнаграждение, при положение че трудовото възнаграждение на втория работещ се увеличи от 33 % на 66 %, а основният работещ получава 100 % от средната заплата и семейството има две деца.

Източник: Европейска комисия, ГД „Икономически и финансови въпроси“, база данни „Данъци и обезщетения“, въз основа на модела „данъци/обезщетения“ на ОИСР (актуализация от април 2024 г.).

Включването на пазара на труда на хората с увреждания е в застой, с различна тенденция в отделните държави членки. Разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания (т.е. разликата в равнището на заетост на хората с увреждания и без увреждания) остана почти непроменена през 2023 г. и възлизаше на 21,5 процентни пункта (спрямо 21,4 процентни пункта през 2022 г.), с което беше прекратена положителната тенденция от последните две години. Тази разлика намаля в 15 държави членки, със съществено подобрение в Естония (-6,0 процентни пункта) и Малта (-4,3 процентни пункта), но се увеличи значително в други държави като Люксембург (15,2 процентни пункта) и България (10,0 процентни пункта). Най-малките разлики бяха отчетени в Испания (13,8 процентни пункта), Португалия (14,0 процентни пункта) и Италия (15,9 процентни пункта), което отчасти се обяснява с относително по-ниските общи равнища на заетост, както и в Словения (17,3 процентни пункта), като и четирите държави бяха „с най-добри резултати“. „Критична ситуация“ обаче беше наблюдавана в Литва, Белгия, Полша и Ирландия, където разликата надхвърли 30 процентни пункта, както и в Хърватия и България, където разликата достигна 40 процентни пункта. Делът на икономически неактивните лица сред хората с

увреждания също е висок: през 2022 г. в 20 държави членки над 40 % от хората с увреждания в трудоспособна възраст (15—64 г.) са били неактивни, като в България, Гърция, Румъния, Унгария, Хърватия и Полша този дял надхвърля 60 %[167]. Липсата на подходящи мерки за приобщаване и задържане на хората с увреждания на пазара на труда, липсата на подходящи умения, както и общата липса на осведоменост сред работодателите относно правните задължения и мерките за подкрепа по линия на политиката остават вероятни фактори за това високо равнище на неучастие.

Фигура 2.2.16: Разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания продължава да е голяма, с ясно изразена различна тенденция в отделните държави членки

Разлика в заетостта между хората с увреждания и без увреждания (на възраст 20—64 години), стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

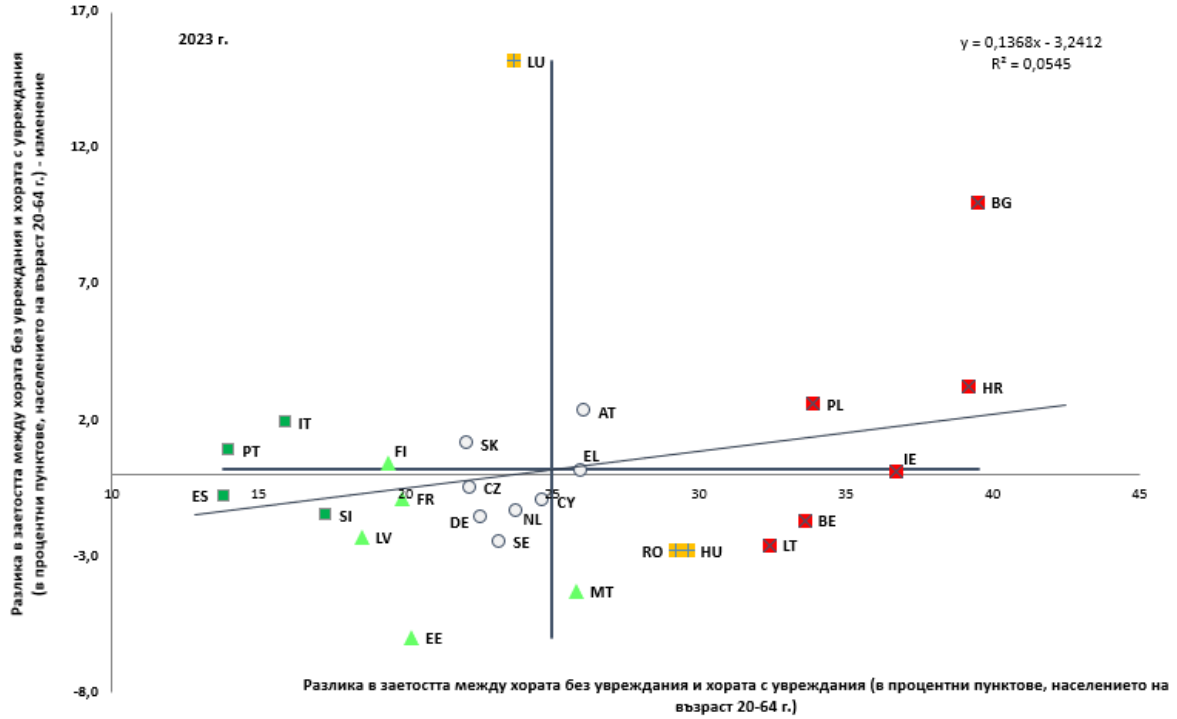

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Прекъсване в динамичните редове за Хърватия. Приблизителна стойност за Германия. Ниска степен на надеждност за Полша. Липсваща категоризация за Дания.
Източник: Евростат [tepsr_sp200], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Интеграцията на гражданите на трети държави на пазара на труда продължи да се подобрява, но все още има значително несъответствие между равнището на тяхната квалификация и трудовия им статус. През 2023 г. равнището на заетост на гражданите на трети държави достигна 63 %, което е значително под това на родените в ЕС, като няма признаци за намаляване на тази разлика. През 2022 г., след пандемията от COVID-19, повече от две трети (70 %) от увеличението на работната сила в ЕС се дължеше на граждани на трети държави[168], въпреки че равнището на безработица и процентът на свръхквалификация

[167] Евростат, [lfsa_argaeddl].
[168] Вж. Европейска комисия, Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

сред тях останаха високи (съответно 12,2 % през 2023 г. спрямо 5,4 % за гражданите на ЕС и 39,4 % спрямо 20,8 %)[169]. Особено уязвимо беше положението на жените, родени извън ЕС, с разлика в заетостта спрямо мъжете от 24 процентни пункта и процент на свръхквалификация 44 %[170]. При всички групи се наблюдаваше обща тенденция към по-стабилна заетост, но наемането на срочен трудов договор беше по-често срещано сред гражданите на трети държави, отколкото сред родените в ЕС (включително гражданите на съответната държава и преместилите се в рамките на ЕС). През 2024 г. ЕС продължи да изпълнява своя План за действие за интеграция и приобщаване за периода 2021—27 г., който осигурява обща рамка на политиката в подкрепа на държавите членки при разработването на национални политики за интеграция на мигрантите[171].

Равнището на заетост сред хората от Украйна, ползващи се с временна закрила, е нараснало в повечето държави членки, което показва по-бързо интегриране на пазара на труда в сравнение с други групи бежанци[172]**.** Към май 2024 г. в ЕС имаше около 4,3 милиона души със статут на временна закрила в ЕС, като 2,5 милиона от тях бяха на възраст между 18 и 64 години. Смята се, че украинците имат високи перспективи за интеграция, като се имат предвид сравнително високото им равнище на образование, изградените социални мрежи и непосредствения достъп до заетост. Към третото тримесечие на 2023 г. над 40 % от лицата в трудоспособна възраст (18—64 години), ползващи се с временна закрила, са били наети на работа, но разликите между отделните държави са значителни — от около две трети (66 %) в Литва до по-малко от 20 % в Белгия и Хърватия. Украинците, ползващи се с временна закрила, които продължават да са неактивни, често обясняват това със задължения за полагане на грижи, докато тези, които са безработни, посочват езика като основна пречка. Въпреки това разселените лица от Украйна допринасят значително за растежа на работната сила в ЕС, както сочат различни оценки[173]. Макар че много от тях са млади и високообразовани, възможностите за работа, които отговарят на тяхната квалификация, остават ограничени[174].

Тематично каре 3: Преодоляване на пречките пред участието на пазара на труда в ЕС

В условията на траен недостиг на работна ръка и застаряване на населението активизирането на неактивните лица е голямо предизвикателство, за което е необходимо предприемането на мерки на политиката. Високият дял на неактивните лица може да ограничи икономическия растеж, тъй като води до задълбочаване на съществуващия недостиг на работна ръка и умения, което възпрепятства производителността и конкурентоспособността. Неактивността също така представлява риск за устойчивостта на публичните финанси и адекватността на системите за социална закрила предвид застаряването на населението. Въпреки повишаването на равнището на заетост в ЕС, неактивните лица (които не са нито заети, нито безработни) все още

[169] Европейска комисия, проучване на ЕММ за 2023 г.:Годишен доклад за миграцията и убежището, 2023 г.

[170] ОИСР/Европейска комисия, Indicators of Immigrant Integration 2023: Settling In [Показатели за интеграция на имигрантите за 2023 г: установяване в чужбина], OECD Publishing, Париж, 2023 г.

[171] Вж. Европейска комисия, План за действие за интеграция и приобщаване 2021—2027 г.

[172] Европейска мрежа за миграция (ЕММ), ‘Labour market integration of beneficiaries of temporary protection from Ukraine: Joint EMN-OECD inform' [Интеграция на пазара на труда на лицата, ползващи се с временна закрила, от Украйна: съвместна информационна справка на ЕММ и ОИСР], 2024 г.

[173] За по-подробен анализ на реализацията на пазара на труда на хората, които бягат от войната в Украйна към ЕС, вж. Европейска комисия, Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа през 2024 ., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[174] Европейска мрежа на публичните служби по заетостта (ПСЗ), Годишен доклад на мрежата на публичните служби по заетостта ПСЗ за 2023 г.

съставляват 20 % от населението на ЕС във възрастовата група 20—64 години, като между държавите членки има значителни разлики. В същото време населението в трудоспособна възраст в ЕС се очаква да намалее през следващите десетилетия. Според прогнозите до 2045 г. на всеки десет неактивни лица над 65 години ще се падат 16 заети лица, а до 2070 г. — само 14 при 22 през 2022 г.[175] Прогнозираното нарастване на този дисбаланс изисква решения по линия на политиката. Оценките сочат, че увеличаването на участието на пазара на труда в ЕС ще бъде от ключово значение за постигането на целта за равнище на заетост от 78 % до 2030 г. По-голямото активизиране и интегриране на пазара на труда са от съществено значение за постигане на напредък по принцип 4 (активна подкрепа за заетостта) на Европейския стълб на социалните права. Във връзка с това Комисията предприе редица инициативи за справяне с високия дял на неактивните лица, като например укрепената гаранция за младежта, Директивата относно равновесието между професионалния и личния живот, а неотдавна и Плана за действие относно недостига на работна ръка и умения (вж. също тематичното каре в раздел 2.1.), в който се определят нови действия на ЕС, държавите членки и социалните партньори в подкрепа, наред с другото, на активизирането на слабо представените групи[176].

Значителен брой хора биха могли да навлязат на пазара на труда в ЕС чрез целенасочена и съобразена с нуждите подкрепа за най-големите слабо представени групи.

Потенциален принос на различните групи от населението в съвкупния дял на икономически активното население в ЕС до 2030 г.

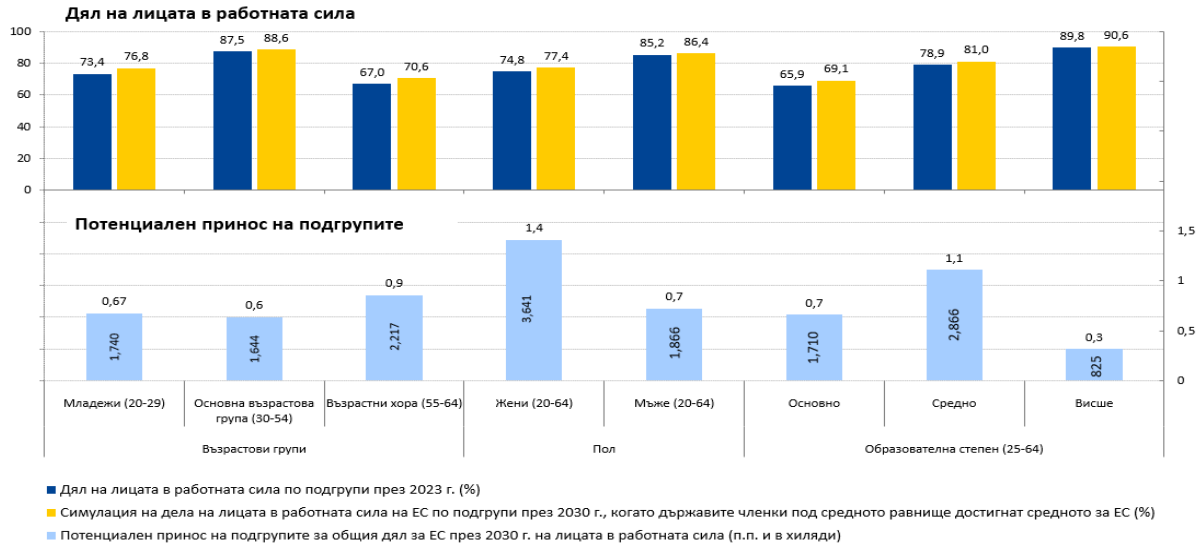

Забележка: Симулация на дела на икономически активното население в ЕС през 2030 г., ако държавите членки с по-ниски от средните за ЕС дялове на хората от всяка подгрупа в икономически активното население достигнат средното равнище за ЕС за съответната подгрупа, като се приема, че делът на икономически активното население за другите подгрупи остава постоянен. При това изчисление не се вземат под внимание припокриванията и възможното двойно отчитане между групите и то не следва да се разглежда като прогноза.
Източник: изчисления на ГД „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“ въз основа на данни на Евростат и прогнози за населението „Europop 2023“.

Въпреки подобряването на ситуацията няколко групи от населението все още са значително по-слабо представени на пазара на труда в ЕС. Сред тях са жените, по-възрастните хора, хората с ниска и средна квалификация, хората с увреждания и хората

[175] Европейска комисия, Доклад за застаряването за 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.
[176] Европейска комисия, Недостиг на работна ръка и умения в ЕС:план за действие. COM(2024) 131 final.

с мигрантски или малцинствен произход в зависимост от специфичните обстоятелства във всяка държава. От тях жените, хората със средно образование и по-възрастните хора представляват като цяло най-големите групи неактивни лица в ЕС, които потенциално биха могли да бъдат включени в работната сила чрез подходящи мерки за активизиране[177]. Изчисленията на Комисията показват, че ако държавите членки с по-ниски от средните за ЕС дялове на хората от определени подгрупи в икономически активното население увеличат участието до съответните средни стойности за подгрупите в ЕС, до 2030 г. още 3,6 милиона жени, 2,9 милиона души със средно образование и 2,2 милиона по-възрастни работници ще намерят съответно своето място на пазара на труда (като не се вземат под внимание припокриванията и евентуалното двойно отчитане между групите) — вж. фигурата[178]. В това отношение по-справедливото разпределение на неплатения домашен труд и на отговорностите за полагане на грижи, както и подобряването на достъпа, финансовата приемливост и качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст (ОГРДВ) допринасят за намаляване на пречките пред участието на жените на пазара на труда. При по-възрастните хора заболяванията или увреждания са основните причини за неактивност, наред с отговорностите за полагане на грижи, факторите, свързани с работното място, и институционалните пречки, като например разпоредбите по отношение на социалното осигуряване и пенсиите, които трябва да бъдат преодолени, за да се даде възможност за по-голямо участие на пазара на труда. Хората със средно или по-ниско образование често срещат трудности при достъпа си до пазара на труда, което изисква подходящи политики за придобиване на умения, както и целенасочена и индивидуализирана подкрепа. Хората с мигрантски или малцинствен произход могат да извлекат значителна полза от целенасочени мерки за преодоляване на несъответствията между техните умения и изискванията на пазара на труда, за подобряване на езиковите им познания, за борба с дискриминацията и предоставяне на адаптирани и интегрирани услуги за подкрепа. Подобряването на достъпа до висококачествени възможности за заетост, като същевременно се гарантират свързаните с увреждания права, може да намали факторите, които потенциално демотивират хората с увреждания да започнат работа.

През последните години няколко държави членки предприеха целенасочени мерки за премахване на пречките пред участието на слабо представените групи на пазара на труда. През септември 2023 г. като част от своя ПВУ **Хърватия** прие модел за съфинансиране на оперативните разходи на заведенията за ОГРДВ в общини с по-нисък финансов капацитет, за да се гарантира устойчивостта на инвестициите в обновяването на съществуващите или изграждането на нови заведения за ОГРДВ. Това дава възможност на органите на местното и регионалното управление да увеличат броя на наличните заведения за ОГРДВ и да подобрят тяхната устойчивост и финансова достъпност. В **Ирландия** от март 2024 г. лицата, полагащи грижи, имат право да поискат гъвкаво работно време, включително с намалени часове или разпределяне на часовете в по-малко дни. По линия на Програмата за заетост за периода 2024—2029 г. хората в пенсионна възраст в **Естония** получават, наред с другото, достъп до обучение и подкрепа за придобиване на квалификация. В **Малта** Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2023—2030 г. е със специална насоченост към

[177] През 2023 г. 32 милиона жени (25,2 %), 20 милиона по-възрастни хора (33 %) и 25 милиона души със средно образование (21,1 %) не са участвали на пазара на труда в ЕС.

[178] Тъй като подгрупите се припокриват, данните за броя на хората във всяка подгрупа, които биха се присъединили към работната сила, не следва да се сумират.

възрастните с ниска квалификация и умения, като целта е да се преодолеят пропуските и дефицитите в основните умения. В **Австрия** по програмата „Intensivprogramm Arbeitsmarktintegration“ се предвижда бързата интеграция на хора с мигрантски произход да бъде насърчена през 2024 и 2025 г. чрез курсове по немски език, признаване на квалификацията и професионално ориентиране. През 2023 г. **Германия** увеличи тавана на доходите от труд за лицата с увреждания, получаващи пенсия за намалена работоспособност.

2.2.2 Мерки, предприети от държавите членки

Държавите членки предприемат мерки за увеличаване на участието в образованието и грижите в ранна детска възраст, като се съсредоточават върху финансовата достъпност и разширяването на капацитета. В **Литва** от септември 2024 г. всички 3-годишни деца, а от септември 2025 г. всички 2-годишни деца, ще имат право на достъп до ОГРДВ. Увеличаването на заведенията за ОГРДВ продължава в целия ЕС с подкрепа от фондовете на ЕС. В ПВУ на **Хърватия** са включени 343 проекта с общ бюджет от 214 милиона евро, чрез които ще бъдат осигурени най-малко 22 500 допълнителни места с цел до 2026 г. участието да се увеличи до 90 %. В рамките на програмата „Активни малчугани“ за периода 2022—2029 г. и с подкрепа от фондовете на ЕС (ЕСФ+ и МВУ) **Полша** ще разкрие над 100 000 нови места за грижи за деца, предимно в районите с недостатъчно обслужване, като си е поставила за цел да установи устойчив модел на финансиране. С подкрепа по линия на МВУ държавата също така приема нови стандарти за качество за доставчиците на ОГРДВ, а със средства от ЕСФ+ възнамерява да обучи 9 000 възпитатели и 2 500 ръководни кадри, както и 1 400 представители на общините, като едновременно с това трансформира работещите в заведения за ОГРДВ в държавни служители. В **Румъния** с подкрепа по линия на МВУ се разработва широкомащабна програма за продължаващо обучение на персонала на заведенията за ОГРДВ, за да се подпомогне прилагането на нова учебна програма и наблюдението на качеството, като същевременно се обновяват съществуващите и се изграждат нови заведения за ОГРДВ, за да се преодолее недостигът на капацитет, особено в районите с недостатъчно обслужване. Понастоящем **Словакия** разработва система за подкрепа на приобщаващото образование чрез програми за продължаващо обучение на преподаватели и специалисти, включително в областта на ОГРДВ. **Италия** увеличи размера на *bonus asilo nido*. Този бонус, който се предоставя за покриване на такси за детска градина, е увеличен на 3 600 EUR за деца, родени на или след 1 януари 2024 г., чиито семейства са в икономическо положение, съответстващо на 40 000 EUR по показателя за еквивалентното икономическо положение (ISEE), и в които вече има дете на възраст под 10 години. **България** публикува своя План за насърчаване на ранното детско развитие за 2024 г., в който се предвижда разработването на цялостен подход по отношение на политиката, като се отделя специално внимание на образованието и грижите в ранна детска възраст. В съответствие с предвидената в неговия ПВУ реформа **Кипър** започна постепенно да намалява задължителната възраст за ОГРДВ от 4 години и 8 месеца на 4 години, като през учебната 2024—2025 г. тя ще бъде намалена с 2 месеца, а през 2025—2026 г. — с още един месец.

Предприети са значителни реформи и инвестиции за повишаване на основните умения, включително цялостно преразглеждане на учебните програми, но са необходими допълнителни усилия в целия ЕС, за да се обърнат низходящите тенденции. В продължение на десет години **Кипър** провежда реформа в областта на образованието и обучението, която включва преразглеждане на учебните програми

(залегнало в ПВУ), преминаване към формиращо оценяване на учениците, рамка за управление, насочена към преодоляване на липсата на ангажираност у учениците и преждевременното напускане на системата на образование и обучение, както и въвеждане на целодневно обучение в прогимназиалния етап на основното образование. През септември 2024 г. **Испания** започна изпълнението на план за засилване на обучението по математиката и четене с разбиране, съгласно който над пет милиона ученици в публично финансирани училища ще се възползват от по-голяма подкрепа от страна на учителите, допълнителни училищни ресурси и уроци извън основната учебна програма. Освен това с включената в ПВУ програма за професионално ориентиране, напредък и обогатяване на образованието (PROA+) Испания си поставя за цел да подобри образователните резултати на учениците с най-големи затруднения в поне 2 700 училища, като е осигурено финансиране до 2024 г. В периода 2025—2028 г. с помощта на ЕСФ+ ще бъде мобилизирано допълнително финансиране в размер на 105 милиона евро за всяка година. В **Литва** започна изпълнението на нова учебна програма, основана на компетентностите, която беше въведена на два етапа през 2023 и 2024 г., но нейното въздействие предстои да се види. От 2025 г. Министерството на образованието в **Румъния** разработва интервенционен механизъм за функционална грамотност в гимназиалния етап на средното образование с оглед преодоляване на тревожното равнище на основни умения сред румънските ученици в началното и средното образование.

Няколко държави членки също така укрепват учителската професия в отговор на намаляването на основните умения. В **Полша** с новото законодателство, прието през февруари 2024 г., заплатите на учителите бяха повишени с 30 %, а за новопостъпващите учители — с 33 %, считано от януари 2024 г. В **Румъния** бяха въведени нови законодателни мерки за изравняване на заплатите на учителите със средната брутна работна заплата в страната, което представлява увеличение средно с 25 % през 2023 г. и допълнително увеличение в началото на 2024 г. В **Словакия** заплатите на учителите бяха увеличени два пъти през 2023 г: с 10 % през януари и с още 12 % през септември. В **Естония** през 2023 г. заплатите на учителите бяха повишени с 23,9 %, за да се компенсира високата инфлация, а правителството обяви плановете си до 2027 г. заплатите на учителите да достигнат 120 % от средната работна заплата. През декември 2023 г. **Унгария** пристъпи към значително увеличение на заплатите на учителите, съфинансирано от ЕСФ+, което е включено и в ПВУ като част от програма за повишаване на привлекателността на учителската професия. Като първа стъпка през януари 2024 г. заплатите бяха увеличени средно с 32 %. Правителството се ангажира до 2025 г. да увеличи заплатите на учителите до 80 % от размера на трудовото възнаграждение на други специалисти с висше образование и да поддържа това съотношение поне до 2030 г. **Чехия** изпълни важни етапи в реформата на първоначалната подготовка на учителите с публикуването през 2023 г. на нова рамка за компетентностите на завършващите педагогически специалности и включването ѝ през 2024 г. в акредитацията на програмите за професионална подготовка на учители, като наред с това засили практическата насоченост на обучението на учители. След почти две десетилетия подготвителна работа през учебната 2023—2024 г. във Френската общност на **Белгия** започна прилагането на нови програми за първоначална подготовка на учителите. С реформата срокът на обучение се удължава от 3 на 4 години („Masterisation“) и се въвежда диагностичен тест, за да се затвърдят познанията по френски език на бъдещите учители.

Със значителна подкрепа от фондовете на ЕС се осъществяват инициативи за справяне с преждевременното напускане на училище и неравенствата в образованието. В **България** в рамките на съфинансирания от ЕСФ+ проект „Успех за теб“ (2023—2027 г.) повече от 96 000 ученици от уязвими групи, които срещат трудности в училище и имат пропуски в образованието си, ще се възползват от

допълнително обучение по български език, математика и други предмети. По проекта ще бъде осигурено и обучение на над 4 500 образователни специалисти. В **Румъния** изпълнението на националната програма за намаляване на отпадането от училище е в ход с подкрепа от ФРР и ЕСФ+. В рамките на програмата с помощта на механизъм за ранно предупреждение се определят най-малко 2 500 училища с по-висок риск от преждевременно напускане на системата на образование и обучение на училище, след което училищата, които отговарят на условията, получават безвъзмездни средства за изпълнение на планове с мерки, съобразени с конкретните им нужди. В **Германия** през учебната 2024—2025 г. започна прилагането на новата 10-годишна федерална програма „Startchancen“, насочена към 4 000 училища (около 10 % от всички германски училища), по която се предоставя образователна подкрепа на всички деца и младежи, независимо от социалното положение на родителите им. Федералното правителство ще инвестира 1 милиард евро годишно (изцяло съфинансирани от федералните провинции). С подкрепа по линия на МВУ през 2024 г. Френската общност в **Белгия** прие цялостен план за действие за борба с преждевременното напускане на училище и отсъствията, включително чрез предоставяне на индивидуализирани насоки на учениците с голям брой неоправдани отсъствия, с участието на техните семейства и екип за педагогическа намеса, както и чрез ИТ система за наблюдение на отсъствията.

Държавите членки предприемат първи стъпки за интегриране на изкуствения интелект (ИИ) в образованието и обучението в отговор на нарастващата му роля в обсъжданията относно националните политики. Макар че все още никоя държава не е приела национална стратегия в тази област, няколко държави членки предприеха инициативи, насочени към интегрирането на ИИ в различни аспекти на образованието. В **Швеция** от 2024—2025 г. изкуственият интелект ще стане нов предмет в гимназиалния етап на средното образование и в общинското образование за възрастни за изучаващите наука и технологии и възможен избираем предмет за учениците в други направления. Във фламандскоезичната общност на **Белгия** от 2023 г. насам центърът за знания „Digisprong“ предоставя насоки и допълнително обучение в подкрепа на цифровизацията в задължителното образование. **Хърватската** стратегия за цифрова Хърватия за 2023 г. е насочена към развитието на изкуствен интелект и цифрови умения и обхваща цифровия преход, като подкрепя развитието на системата на образованието и научните изследвания. В **Германия** Deutches Schulportal осигурява платформа, която помага на потребителите да се запознаят с ИИ. В **Люксембург** проучването на етичните и научните измерения на изкуствения интелект от 2021 г. насам е възложено на изследователската група за изчислително право и етика на машините „CLAiM“ към Университета на Люксембург, която е академична работна група, като в бъдеще се планира да бъде създаден център за цифрова етика. В **Полша** няколко университета са въвели вътрешни насоки и стандарти за регламентиране на използването на ИИ от студентите. **Гърция** планира провеждането на семинар за 800 учители, който ще бъде придружен от насоки за учителите. **Австрия** ще оборудва 100 пилотни училища със софтуер за изкуствен интелект и ще подготви цифрови учебни материали. В **Нидерландия** съвместно с училища, предприятия и учени ще бъдат разработени проекти за придобиване на знания относно ИИ в образованието, като средствата ще бъдат частично осигурени от МВУ. В **Румъния** по линия на МВУ се отпускат средства за подпомагане на участието на студенти в обучителни програми за усвояване на задълбочени цифрови умения, за инвестиции в интелигентни лаборатории, които дават възможност на студентите да придобият цифрова и технологична грамотност, която е необходима на пазара на труда, или за обучение на държавните служители в задълбочени цифрови умения.

Модернизирането и повишаването на привлекателността на системите за професионално образование и обучение (ПОО) са сред приоритетите в политиката на редица държави членки. Естония предприе реформа за повишаване на привлекателността на системата за ПОО, включително разработване на нови учебни програми, в които се дава приоритет на компетентностите, и задълбочаване на интеграцията на ПОО с други форми на образование (свързване на формалното образование и неформалното учене, както и свързване на общото, професионалното и приложното висше образование). През 2023 г. с участието на заинтересованите страни започна предлагането на нови услуги, като професионално ориентиране и гъвкави условия на обучение, с цел задържане на учениците и намаляване на дела на отпадащите от училище. През януари 2024 г. **Гърция** въведе ново законодателство за разширяване на сътрудничеството в рамките на системата за ПОО и за създаване на полезни взаимодействия между различните нива на националната квалификационна рамка (НКР). С подкрепа по линия на МВУ органите продължават изграждането на система за контрол на качеството на професионалното образование и обучение (ПОО), за да оценят резултатите от него и да подобрят съответствието му с изискванията на пазара на труда. С поредица нормативни промени, осъществени от средата на 2023 г. до 2024 г.,**Испания** подобри гъвкавостта на управлението на ПОО, включи цифрови умения в обучението, регламентира организационните аспекти на учебните програми за цикъла на основното, средното и високото ниво на обучение, както и компонентите на системата за професионално обучение, като например създаването на национален списък на професионалните квалификации и на регистри, актуализира и хармонизира Правилника за дейността на Генералния съвет за професионално обучение и определи необходимата квалификация за висше професионално обучение и свързаните с нея минимални изисквания за преподаване. От юни 2024 г., с подкрепа по линия на МВУ, **Кипър** актуализира учебните програми за ПОО, за да намали несъответствието между уменията и изискванията на пазара на труда. През юли 2023 г. **Германия** измени своя Закон за образованието и обучението, като въведе субсидирани стажове за професионално ориентиране, стипендии за мобилност, по-приобщаващи изисквания за достъп до професионално обучение за лица с увреждания, като същевременно разшири възможностите за професионално обучение, финансирани от държавата, особено в областите с ограничено предлагане.

Някои държави инвестират значителни средства в своите системи за ПОО. Като част от своя ПВУ **Кипър** усъвършенства инфраструктурата си за ПОО чрез инициативи като изграждането на ново техническо училище в Лимасол, което трябва да бъде завършено до юни 2026 г., и модернизирането на 20 лаборатории с цел преодоляване на несъответствието между уменията и изискванията на пазара на труда В бюджета на **Швеция**за 2024 г. са предвидени допълнително 1,36 милиарда шведски крони (15,2 милиарда евро) за регионално ПОО на възрастни, с приблизително 16 500 допълнителни места за целогодишно обучение в програми за професионално образование на възрастни и приблизително 3 000 места във висшето професионално образование. Освен това по ПВУ на Швеция се предоставя подкрепа за още 16 900 места за целогодишно обучение в регионални програми за професионално образование на възрастни и 14 900 места във висшето професионално образование. Като част от своя ПВУ **Полша** работи по създаването на отраслови центрове за умения по модела на центровете за високи професионални постижения, които да обслужват нуждите на няколко групи, например възрастни, студенти, младежи, преподаватели и служители от сферата на професионалното образование. Основните партньори в това начинание ще бъдат, наред с други, професионалните училища, висшите учебни заведения, предприятията и организациите на работодателите, органите на местното

управление, както и центровете за научни изследвания и развитие. С подкрепа от ЕСФ+ и като част от своя ПВУ **Испания** инвестира в цифровата и екологичната трансформация на професионалното обучение, като съсредоточава усилията си върху обучението на учители, създаването на модернизирани класни стаи, симулиращи технологични работни места, и изграждането на мрежа от 50 центъра за високи постижения, които да дадат тласък на научните изследвания и иновациите. В рамките на своя ПВУ **Португалия** си е поставила за цел да осъществи реформа, насочена към укрепване на цялостната координация на политиките в областта на образованието и обучението, да актуализира националния списък на квалификациите, за да включи в него нововъзникващи умения и професии, да насърчи предлагането на целеви програми за огрaмотяване на възрастни, предназначени за нискоквалифицираните лица, и да намали социално-икономическите неравенства чрез преразпределяне на мрежата за ПОО. Тази реформа се допълва от значителни инвестиции в създаването и обновяването на 365 специализирани технологични центъра в училищата и институциите за професионално обучение, както и от инвестиции в 111 публични центъра за професионално обучение с цел изграждане на нови или обновяване на съществуващи центрове и закупуване на модерно технологично оборудване в области като цифровизацията, енергията от възобновяеми източници и Четвъртата индустриална революция.

Ученето в процеса на работа и чиракуването се насърчават в редица държави членки. През март 2024 г. като част от своя ПВУ **България** измени нормативната си уредба за ПОО, за да разшири сътрудничеството с работодателите, по-специално чрез учене в процеса на работа и дуална система за ПОО. През юли 2023 г. **Франция** прие нов закон за насърчаване на международната мобилност на чираците чрез „Еразъм за чираци“. През май 2023 г. Алиансът за първоначално и продължаващо образование и обучение на **Германия**представи своите приоритети за периода 2023—2026 г., които включват засилване на дуалното обучение от страна на федералното правителство, федералните провинции, индустрията и синдикалните организации. През декември 2023 г., за да приведе ПОО в съответствие с обществените потребности, **Естония** удължи срока на действие на програмата си за развитие на ПОО и висшето образование PRÕM+ до 2027 г. В рамките на тази програма ще бъдат създадени нови места за обучение в секторите с национален приоритет и икономически растеж, въз основа на потребностите и готовността на работодателите, като поне 30 % от местата ще бъдат предназначени за млади хора на възраст до 26 години без професионална квалификация. Със съфинансиране от ЕСФ+ и като част от своя ПВУ **Гърция** планира да възстанови до края на 2024 г. професионалните училища за чиракуване към публичната служба по заетостта (DYPA EPAS) като неразделна част от правителствената стратегия за ПОО и младежка заетост.

Държавите членки продължават да подкрепят модернизирането на висшето образование чрез реформи в управлението и мерки за насърчаване на интернационализацията. В рамките на своя ПВУ **Румъния** отпусна безвъзмездни средства за цифровизацията на около 70 % от университетите си (61 институции), за да подобри цифровата екосистема, а най-малко 100 000 учители ще преминат през обучение за подобряване на уменията областта на цифровата педагогика. С подкрепата на ЕСФ+ през септември 2024 г. държавата започна да изпълнява и програмата „Първи студент в семейството“, за да увеличи достъпа до висше образование на групите в неравностойно положение и слабо представените групи и да намали отпадането от университетите. В няколко държави членки се провеждат управленски реформи, насочени към стимулиране на високите постижения, научните изследвания и

интернационализацията. В **България** новият Закон за насърчаване на научните изследвания и иновациите, приет през април 2024 г. като част от реформата на ПВУ, има за цел да се създаде динамична, ориентирана към резултатите и ефективна среда за научни изследвания и иновации. От май 2024 г. **Бенелюкс** и **Прибалтийските държави** прилагат договор за признаване на дипломите, който дава възможност за взаимно признаване на квалификациите за висше образование. Някои държави членки предприемат също така мерки за подобряване на достъпа на групите в неравностойно положение. В **Литва** около 1 300 места за обучение, или около 10 % от общия брой места, финансирани от държавата, са предназначени за студенти от уязвими социално-икономически среди. От септември 2024 г. студентите, които отговарят на условията, могат да кандидатстват чрез отделна процедура за прием при същите академични изисквания за постъпване. **Португалия** също въвежда квоти за студенти в неравностойно икономическо положение, разширява достъпа на португалската диаспора и увеличава квотите за по-възрастни студенти над 23 години. В голяма степен благодарение на текущите инвестиции по ПВУ капацитетът на студентските общежития се очаква да се увеличи със 78 % между 2021 и 2026 г. **Испания** разширява обхвата на стипендиите за студенти от уязвими групи, като през 2023—2024 г. средствата достигат 1 милиард евро, от които се възползват 300 000 студенти, или около 25 % от обучаващите се в бакалавърски и магистърски програми на държавните университети. Подкрепа за увеличаването на стипендиите е предвидена и в испанския ПВУ като част от по-широка реформа на университетската система, чиято цел, наред с другото, е да се насърчи достъпът до висше образование. Успоредно с това средният размер на стипендиите се е увеличил с 29 % през последните пет години. За да подобри достъпа на студентите с увреждания, през 2024 г. **Франция** е предоставила на шест университета финансиране в размер на 10 милиона евро за разработването и обмена на най-добри практики за приобщаващо образование и достъпно преподаване.

Въвеждат се нови системи за прогнозиране, за да се предвидят нуждите от умения на пазара на труда. През декември 2023 г. **Финландия** постави началото на програмата „Добра работа“, за да се справи с недостига на кадри в здравеопазването, социалното осигуряване и спасителните служби чрез подобряване на базата от знания и капацитета за предвиждане на бъдещите нужди от персонал и обучение. В рамките на своите ПВУ **Испания** и **Швеция** определят нуждите от умения, като се стремят да приведат програмите за обучение и преквалификация в съответствие с изискванията на пазара на труда, включително по отношение на уменията, които са от решаващо значение за цифровия и екологичния преход. Испания ще направи това чрез осъществяване на програми за изследвания, основани на проучвания в различни сектори.

Държавите членки предприеха мерки за по-нататъшно развитие на цифровите умения на населението, за да се отговори на изискванията на цифровия преход. През март 2024 г. **България** измени нормативната си уредба за ПОО като част от своя ПВУ, за да вземе предвид развиващите се нужди от професионални умения, включително в екологичния и цифровия сектор. През юни 2024 г. държавата създаде електронен модул за проверка и самостоятелно сертифициране на цифрова компетентност, придобита без формално обучение, който се предоставя за ползване като част от нейния ПВУ. През януари 2024 г. **Португалия** започна втория етап на програмата за професионално обучение „Заетост + цифрови технологии 2025 г.“. През 2024 г. **Унгария** започна изпълнението на проекти за разработване и прилагане на обучение по цифрови умения като част от оперативната програма „Цифрово обновяване плюс“ за периода 2021—2027 г., съфинансирана от ЕСФ+. През

юли 2023 г. **Испания** регламентира процедурата за признаване на цифрови умения в преподаването и в контекста на своя ПВУ си е поставила за цел до края на 2025 г. да обучи най-малко 825 000 души в умения за цифровата, екологичната и производствената трансформация. Като част от ПВУ през юли 2023 г. **Латвия** създаде обща рамка, основана на Европейската рамка за цифрови умения за гражданите (DigComp), за да оцени и планира резултатите от обучението по цифрови умения, включително в неформалното образование. През октомври 2023 г. **Люксембург** представи Бяла книга за новата учебна програма за основното образование, в която един от четирите основни тематични стълба е развитието на цифрови умения, свързани с киберсигурността и медийната грамотност. Държавите членки също така въведоха стратегии за подкрепа на цифровите умения. В **Румъния** на развитието на зелени и цифрови умения е отделено специално внимание в Националната стратегия за обучение на възрастните за периода 2023—2027 г., приета през декември 2023 г., и в Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2024—2030 г., приета през май 2024 г. През август 2023 г. в контекста на ПВУ **Латвия** обяви своята Стратегия за цифрово здравеопазване, която обхваща различни аспекти, като трансграничен обмен на данни и цифрови умения. В **Ирландия** публикуваната през август 2023 г. Пътна карта за цифрово приобщаване има за цел да се гарантира, че всеки може да се възползва от цифровите възможности, включително чрез придобиване на цифрови умения и грамотност. Като част от ПВУ **Чехия** създаде публична база данни за курсове за повишаване на квалификацията и преквалификация, а до края на 2025 г. най-малко 65 000 души ще повишат квалификацията си или ще се преквалифицират в областта на цифровите умения.

Предприемат се инициативи за регулаторни действия и инвестиции за насърчаване на уменията и компетентностите, необходими за екологичния преход. През септември 2023 г. **Малта** въведе финансови стимули в подкрепа на местните работодатели и заети лица при повишаване на квалификацията, включително за придобиване на зелени умения. **Кипър** е съсредоточил усилията си върху инвестициите в екологична инфраструктура за училища за ПОО и от юли 2023 г. извършва оценка на плановете за изграждане на екологично училище за ПОО в Ларнака, финансирано от Фонда за справедлив преход. В **Португалия** публичната служба по заетостта и Асоциацията за енергия от възобновяеми източници подписаха през юни 2023 г. протокол за създаване на център за обучение за нуждите на енергийния преход (CTE), който ще предоставя обучение, свързано с енергийния преход и действията в областта на климата, включително в областта на енергията и водорода от възобновяеми източници, както на работещите, така и на безработните. Около 25 000 души ще придобият зелени умения в рамките на програмите, подкрепяни по ПВУ. Няколко държави членки, сред които **Испания** и **Чехия**, също инвестират в умения за нуждите на екологичния преход в контекста на своите ПВУ. През септември 2024 г. с подкрепа по ПВУ публичната служба по заетостта в **Гърция** постави началото на нова програма за придобиване и усъвършенстване на зелените умения за 50 000 наети лица.

Увеличаването на участието на възрастните в учебни дейности остава ключова цел на политиката във всички държави членки, като се обръща особено внимание на нискоквалифицираните лица, а в много държави се въвеждат индивидуални сметки за обучение и микроудостоверения. В рамките на своя ПВУ и с подкрепа от ЕСФ+ **Испания** създаде референтна рамка за оценяване и сертифициране на основните компетентности, придобити от възрастните чрез професионален опит, неформално и информално учене, за да се помогне на хората с недостатъчно основни умения да се включат в обучение. През ноември 2023 г. **Малта** започна изпълнението на Национална

стратегия за учене през целия живот за периода 2023—2030 г., която е насочена към най-уязвимите групи и осигурява разнообразни възможности за висококачествено учене през целия живот. Няколко държави членки разработват и схеми за индивидуални сметки за обучение, за да могат възрастните да се включат в персонализирани програми за обучение. ПВУ на **Белгия** включва реформа за установяване на индивидуално право на четири дни обучение за всеки служител, работещ на пълно работно време, считано от 2023 г., което ще се увеличи на пет дни от 2024 г. и ще се управлява административно чрез платформата за федералните сметки за обучение (ФСО), открита през април 2024 г. **Словакия** планира да въведе нова схема за финансиране на обучението за възрастни чрез индивидуални сметки за обучение и да обърне внимание на междуведомствената координация на обучението през целия живот, подкрепена от разработването на електронна платформа за индивидуални сметки за обучение (EPIVU) със средства от ЕС. **Латвия, Литва, Кипър** и **Хърватия** също разработват индивидуални сметки за обучение с подкрепа по линия на МВУ+ и/или ЕСФ+, като разширяват достъпа до обучение за възрастни чрез персонализирани и достъпни платформи. Освен това държавите членки развиват системи за микроудостоверения, за да стимулират ученето през целия живот. През 2023 г. **Естония** измени своя Закон за образованието на възрастни, за да разшири обхвата на системата за микроудостоверения, така че да бъдат включени професионалното образование и обучението за възрастни, като въведе определение на микроудостоверенията, изисквания за обема на програмите, принципи на предоставяне и механизъм за осигуряване на качеството. В рамките на своя ПВУ **Испания** възнамерява да представи план за действие за разработване на рамка за микроудостоверенията, която ще бъде изготвена от Министерството на университетите след консултации със заинтересованите страни. Това включва, наред с другото, насърчаване на микроудостоверенията, за да се увеличи търсенето сред възрастните и работодателите, да се подобри тяхното качество и приложимост и да се подкрепи равният достъп.

Укрепената гаранция за младежта, наред с други инициативи, продължава да дава тласък на структурни реформи и мерки в подкрепа на пригодността на младите хора за заетост. В рамките на укрепената гаранция за младежта държавите членки са поели ангажимент да гарантират, че всички хора под 30 години получават добро предложение за работа, продължаване на образованието, чиракуване или стаж в рамките на четири месеца, след като останат без работа или напуснат системата на формалното образование. **Унгария** предоставя субсидии за заплати и обучение на NEET на възраст 15—29 години в периода 2024—2029 г. чрез националната си програма „Гаранция за младежта плюс“, съфинансирана от ЕСФ+ в рамките на оперативната програма „Икономическо развитие и иновации плюс“. В **Португалия** профилът на младежите, незаети с работа, учене или обучение, в Националния план за гаранция за младежта се преразглежда въз основа на проучване, подкрепено от МОТ, което е съсредоточено върху установяването на нерегистрираните безработни и неактивни младежи. В контекста на ПВУ **Испания** прие Национален план за гаранция за младежта плюс, насочен към подобряване на квалификацията на младежите, незаети с работа, учене или обучение, за да придобият необходимите умения за включване в процеса на регистрация на млади NEET на пазара на труда. В **Италия** е приет Декрет за сближаването, с който от септември 2024 г. се въвежда бонус за младежи, състоящ се в освобождаване от социалноосигурителни вноски при наемане на работници под 35 години на постоянен договор, при условие че те никога преди това не са работили на постоянен договор. В **Белгия** проектът „Coup de Boost“, с който младите хора на възраст 18—29 години, отдалечени от пазара на труда, се подкрепят да придобият квалификация, да започнат обучение или да се намерят работа, беше разширен през април 2024 г. с подкрепа по линия на ЕСФ+ и ПВУ.

Някои държави членки прилагат мерки за управление на демографските промени, като подкрепят удължаването на трудовия живот на по-възрастните работници. Във **Финландия** лицата на възраст 55 години, които губят работата си поради съкращения, от 2023 г. насам имат право на „обезщетение за сигурност при прехода“, което осигурява достъп до възможности за обучение и удължен платен отпуск за наемане на друга работа по време на периода на предизвестие. Програмата за заетост на **Естония** за периода 2024—2029 г. предлага услуги на пазара на труда за пенсионери, които търсят работа, включително обучение и подкрепа за квалификация и започване на предприемаческа дейност. Тези инициативи за насърчаване на по-късното пенсиониране следва да се разглеждат заедно с пенсионните мерки (вж. раздел 2.4.2). В рамките на своя ПВУ **Люксембург** постави началото на програмата за обучение *FutureSkills*, която е насочена конкретно към търсещите работа лица на възраст 45 години и повече и има за цел развитието на междуличностни, цифрови и управленски умения, които да улеснят реинтеграцията на тези лица на пазара на труда в кратък срок.

Предприемат се мерки в подкрепа на заетостта на жените и за преодоляване на разликата в заплащането на жените и мъжете, включително усилия за намаляване на сегрегацията по пол в заетостта и за подобряване на прозрачността на възнагражденията. От януари 2025 г. в **Малта** принципът на равно възнаграждение за равностоен труд ще залегне в законодателството, като ще бъде въведено изискване за равно заплащане за всички наети лица, включително за работниците, наети чрез агенции за временна заетост и външни изпълнители. Малта стартира и пилотен проект за инструмент за равно заплащане, за да улесни прилагането на принципа на равно заплащане и да установи и отстрани потенциални необосновани неравенства в заплащането в организации, в които работят най-малко 50 души и които са сертифицирани със знака за равенство. В **Ирландия** изискванията за докладване на разликите в заплащането между жените и мъжете ще бъдат разширени, така че през 2024 г. да бъдат обхванати работодателите с повече от 150 служители, а през 2025 г. тези с 50 или повече служители. Като част от своя ПВУ Ирландия е инвестирала в програма за преквалификация и повишаване на квалификацията, с конкретни цели за дела на участващите жени. През април 2024 г. като част от своя ПВУ **Естония** въведе нов цифров инструмент, т.нар. „Огледало на заплатите“, за да подпомогне работодателите да анализират и да намалят разликата в заплащането на жените и мъжете. В **Италия** съгласно Закона за бюджета за 2024 г. работодателите от частния сектор, които наемат безработни жени, жертви на насилие, получаващи „reddito di libertà“, са освободени от плащането на част от социалноосигурителните вноски в размер до 100 % и 8 000 EUR. Освен това държавата увеличи финансирането на „Fondo per il reddito di libertà“ за подпомагане на жени, жертви на насилие, живеещи в бедност, с цел постигане на икономическа независимост и еманципация. Разпределените финансови средства се увеличават с 10 милиона евро годишно през периода 2024—2026 г. и с 6 милиона евро годишно, считано от 2027 г. До края на 2025 г. като част от своя ПВУ **Испания,** ще създаде нова служба за социално и професионално ориентиране в помощ на жените, жертви на насилие, включително жертви на трафик и сексуална експлоатация, която ще предоставя съдействие за намиране на работа, правни консултации и психологическа и емоционална подкрепа. В **Австрия** по линия на Интензивната програма за интеграция на пазара на труда за периода 2024—2025 г. в рамките на Стратегическия план за действие срещу недостига на квалифицирани работници се предоставя специализирана подкрепа за жени бежанци, като се предлагат курсове по немски език, признаване на квалификациите и професионално ориентиране. През юли 2023 г. **Франция** прие законодателство, което предвижда, наред с другото, обезщетения за болест за жените, претърпели спонтанен аборт, както и 10-седмична закрила срещу уволнение, психологическа помощ и подобрена медицинска помощ, считано от 2024 г.

Държавите членки приеха мерки за подобряване на равновесието между професионалния и личния живот, по-специално чрез транспониране на Директивата относно равновесието между професионалния и личния живот[179]**,** включително увеличаване на отпуска по семейни причини. От юли 2023 г. **Люксембург** предоставя отпуск по бащинство на лицето, признато за втори родител съгласно националното законодателство. От март 2024 г. с измененията в Закона за отпуска по майчинство в **Дания** родителският отпуск (48 седмици) се разпределя поравно между двамата родители (по 24 седмици), а семействата с един родител могат да прехвърлят няколко седмици отпуск на близък член на семейството. Съгласно Закона за бюджета за 2024 г. родителският отпуск в **Италия** се заплаща, както следва: 80 % от заплатата на работника за първия месец, 60 % (80 % само за 2024 г.) за втория месец и 30 % за следващите месеци. Що се отнася до гъвкавите условия на труд, **Ирландия** е включила законопроекта за правото да се поиска дистанционна работа в Закона относно равновесието между професионалния и личния живот и други разпоредби от 2023 г., с който, считано от март 2024 г., се установява правото на лицата, полагащи грижи, да поискат да работят дистанционно и с гъвкаво работно време, включително с намалени часове или разпределяне на часовете в по-малко дни. С този закон също така се дава възможност за ползване на пет дни отпуск за сериозни медицински грижи годишно, а настоящото право на ползване на почивка за кърмене/лактация се удължава от шест месеца на две години. Съгласно нов закон във **Франция**, приет през април 2024 г., наетите лица ще могат да ползват най-малко четири седмици платен отпуск годишно, независимо от времето, прекарано в отпуск по болест.

Полагат се усилия за засилване на включването на хората с увреждания на пазара на труда. През септември 2023 г. **Ирландия** въведе субсидия за заплати, с която се предоставя финансова подкрепа на работодатели, които наемат лица с увреждания; от април 2024 г. минимално допустимият брой часове на седмица по тази схема беше намален от 21 на 15 часа. Освен това, с подкрепа от ЕСФ+, през август 2024 г. Ирландия въведе програмата „WorkAbility“, по която, наред с другото, ще се предоставя подкрепа за организации, които могат да осигурят на участниците напредничави пътища към образование, обучение и заетост (включително самостоятелна заетост). **Австрия** отпусна допълнително 30 милиона евро през 2023 и 2024 г. за подобряване на участието на хората с увреждания на пазара на труда, включително за смекчаване на въздействието на високата инфлация. В **Швеция** през 2024 г. публичната служба по заетостта (ПСЗ) издаде разпореждане за по-бързото установяване на увреждания, които влияят на работоспособността на търсещите работа лица, което дава възможност за по-подходящи интервенции и за увеличаване на броя на бенефициерите, получаващи субсидии за заплати, за да се насърчи по-голяма заетост сред хората с увреждания.

Бяха предприети няколко инициативи за подобряване на интеграцията на граждани на трети държави. През януари 2024 г. в **Люксембург** влезе в сила нов закон за взаимодействието между различни култури, който проправя пътя за по-плавна интеграция на лицата с мигрантски произход. В рамките на ЕСФ+ **Гърция** ще подкрепя гражданите на трети държави, за да улесни интеграцията им на пазара на труда. Освен това, с подкрепа по линия на МВУ, 8 000 бежанци в страната участват в програми за стажове в частни дружества, което им дава възможност да се интегрират на пазара на труда.

[179] Вж. Директива (ЕС) 2019/1158 на Европейския парламент и на Съвета от 20 юни 2019 г. относно равновесието между професионалния и личния живот на родителите и лицата, полагащи грижи, и за отмяна на Директива 2010/18/ЕС на Съвета.

Австрия предоставя на лицата, ползващи се с временна закрила, „синя карта на ЕС“, която улеснява достъпа до различни обезщетения, грижи и услуги. Освен това притежателите на синя карта получават подкрепа при интегрирането си на пазара на труда с предложения, съобразени с техните нужди, като многоезични информационни материали, квалификация, както и консултации относно признаването на квалификациите, курсове по немски език, оценка на уменията и активни мерки за намиране на работа. От ноември 2023 г. хората с призната квалификация в **Германия** могат да получат достъп до квалифицирана трудова заетост в нерегулирани професии, а изискванията за синята карта на ЕС бяха облекчени чрез намаляване на праговете за заплатите и улесняване на навлизането на ИТ специалисти на пазара на труда. От март 2024 г. чуждестранните работници с поне две години опит и предложение за работа могат да работят в нерегулирани професии без официално признаване на квалификацията.

2.3 Насока 7: Подобряване на функционирането на пазарите на труда и ефективността на социалния диалог

В настоящия раздел се разглежда прилагането на насока № 7 в областта на заетостта, с която се препоръчва държавите членки да подобрят функционирането на пазарите на труда и ефективността на социалния диалог. Разделът обхваща, наред с друго, постигането на баланс между гъвкавост и сигурност в политиките по заетостта, предотвратяването на сегментацията на пазара на труда, адаптирането към нови методи на работа, както и гарантирането на ефективността на активните политики по заетостта и борбата с недекларирания труд Тези цели са в съответствие с принципи 4 (активна подкрепа за заетостта), 5 (сигурна и гъвкава заетост), 7 (информация за условията на работа и защита в случай на уволнение), 8 (социален диалог и участие на работниците), 10 (здравословна, безопасна и добре приспособена работна среда) и 13 (обезщетения за безработица) на Европейския стълб на социалните права. Въз основа на съществуващите национални практики се обсъждат също насърчаването на социалния диалог и ангажирането на организации на гражданското общество. В раздел 2.3.2 се представят мерки на политиките, предприети от държавите членки в тези области.

2.3.1 Основни показатели

Въпреки че гъвкавостта се цени високо от някои работници, сегментацията на пазара на труда, която продължава дълго време, може да има отрицателно въздействие върху социалната справедливост. За някои групи, особено за младите и висококвалифицираните хора, непостоянните работни места и заетостта на непълно работно време могат да улеснят навлизането на пазара на труда и развитието на уменията, както и да осигурят по-голяма гъвкавост и равновесие между професионалния и личния живот. Трайните несъответствия между работниците по отношение на сигурността на работните места и условията на труд обаче (често с последици по отношение на достъпа до социална закрила) създават различия, които не се възприемат като социално справедливи и често водят до задълбочаване на неравенствата[180]. По-специално временната заетост се свързва с по-голяма несигурност на работното място, когато не представлява трамплин към по-постоянни договори. Несигурността, която произтича от това, води и до по-неблагоприятни условия на труд

[180] Eurofound, Сегментация на пазара на труда, Европейски речник по колективни трудови правоотношения, 2019 г.

в някои сектори и професии с голям и траен недостиг на работна ръка[181]. Сегментацията на пазара на труда може да бъде преодоляна, наред с другото, чрез адаптирани активни политики по заетостта, които насърчават прехода към по-високи длъжности, а също и чрез стимули за работодателите да наемат и задържат работници.

На фона на високите равнища на заетост в ЕС делът на временно наетите работници продължи да следва умерена низходяща тенденция[182]. Техният дял сред всички наети лица на възраст 20—64 години намаля от 12,9 % през 2022 г. до 12,3 % през 2023 г., което е с 2 процентни пункта под равнището отпреди пандемията. Все още обаче съществуват значителни различия между държавите членки, като разликата между най-високите и най-ниските дялове е 21,7 процентни пункта. Докато в Нидерландия, Португалия, Испания и Италия делът на временната заетост надхвърляше 15 % през 2023 г., в България, Естония, Латвия, Румъния и Литва той беше под 3 % — вж. фигура 2.3.1.

Фигура 2.3.1: Делът на временната заетост бележи тенденция към намаляване, като все още се наблюдават значителни разлики между отделните държави членки.

Дял на временно наетите лица сред всички наети лица (на възраст 20—64 години, %, годишни данни)

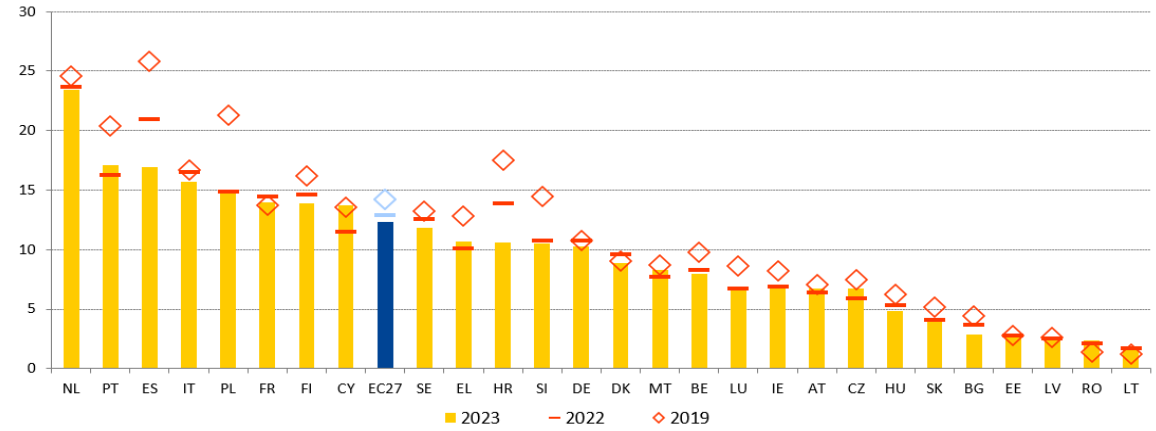

Забележка: Определението се различава за Испания и Франция през 2022 г. и 2023 г. (вж. метаданните). Прекъсване в динамичните редове за Кипър и Дания.
Източник: Евростат, [lfsi_pt_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

В някои държави членки делът на временните договори остава висок при нисък процент на преход към постоянна заетост. През 2023 г. Италия и Испания регистрираха високо равнище на заетост на временни договори (над 15 %), съчетано с нисък процент на преход (съответно под и около 30 %, вж. фигура 2.3.2). Във Финландия, Полша, Нидерландия, Португалия и Кипър равнището на временна заетост беше над средното за ЕС, но процентът на преход към постоянни договори беше сравнително висок (между 40 и 51 %), което говори за гъвкави, но относително динамични пазари на труда. От друга страна, в Латвия, Румъния и Литва ниският дял на временните договори (под 3 %) беше съчетан с висок процент на преход (между 50 % и 64 %), което показва значителна стабилност на работните места.

[181] Вж. Европейска комисия, Заетост и социално развитие в Европа през 2024 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[182] Лицата, наети на временен договор, се определят като лица, наети на договор с ограничен срок, чиято основна работа ще приключи или след предварително определен период, или след период, който не е предварително известен, но въпреки това се определя от обективни критерии, като например приключването на дадена задача или периода на отсъствие на временно заместващия служител (показател на Евростат [lfsi_pt_a]).

Фигура 2.3.2: Съществуват различия между държавите членки по отношение на дела на временните договори и процента на преход към постоянна заетост

Дял на временно наетите лица сред всички наети лица (на възраст 20—64 години) през 2023 г. и процент на преход към постоянна заетост (лица на възраст 15—64 години) (средна стойност за 2021, 2022 и 2023 г.).

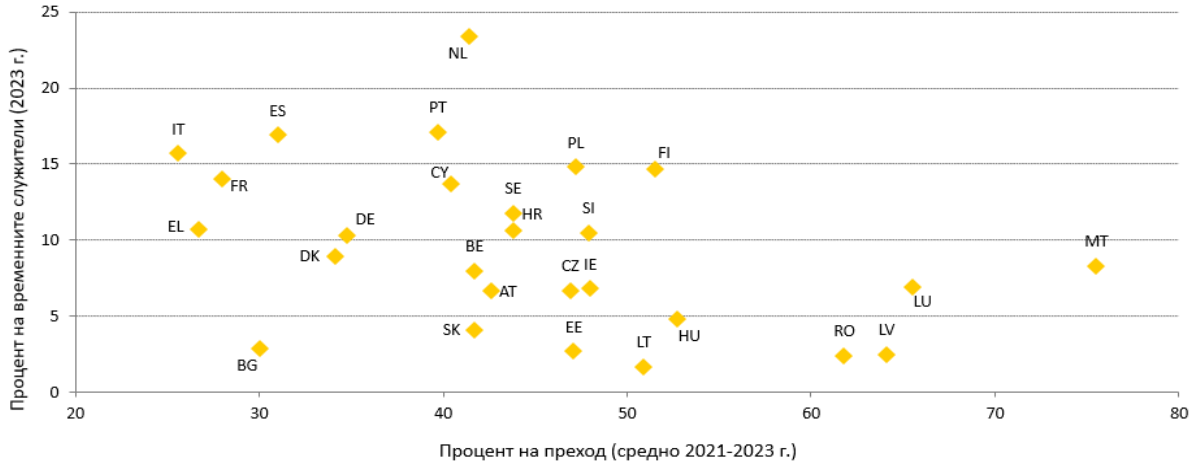

Забележка: По-широката възрастова граница 15—64 години е разгледана за процента на преход от временни към постоянни договори. Процентът на преход към заетост за Германия, Франция и Латвия се отнася за 2023 г., а стойността за Люксембург — за 2022 г. Възрастовата група 20—64 години е използвана за временна заетост в съответствие с водещия показател за заетостта в набора от социални показатели и свързания с него анализ в раздела. Определението се различава за Испания и Франция. Прекъсване в динамичните редове за Кипър, Дания и Франция.
Източник: Евростат, [lfsi_pt_a], Наблюдение на работната сила в ЕС и [ilc_lvhl32], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Фигура 2.3.3: Недоброволната временна заетост е по-широко разпространена сред жените

Дял на лицата, наети недоброволно на временен договор, сред всички наети лица (на възраст 20—64 г.) през 2023 г.

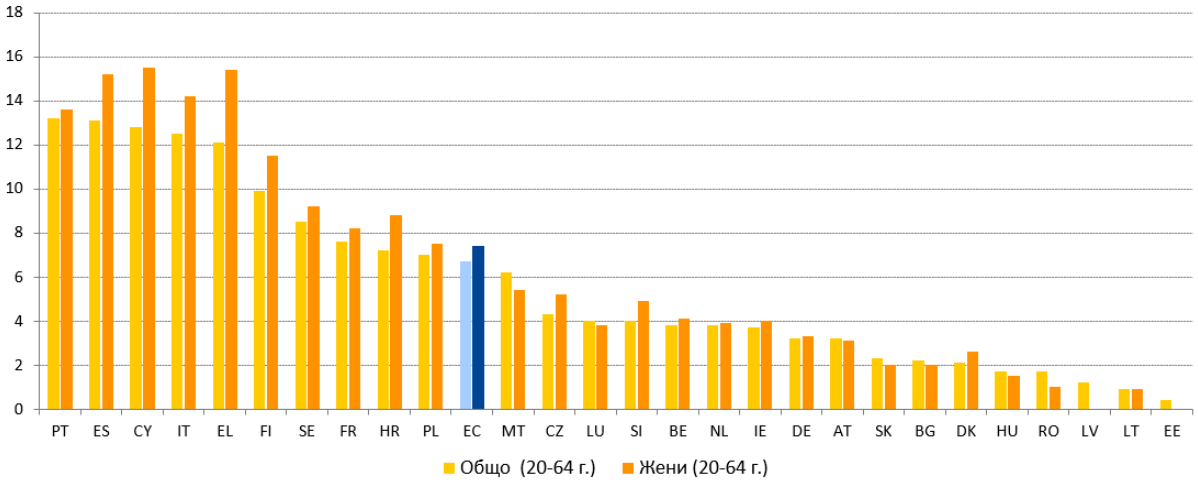

Забележка: Определението се различава за Испания и Франция. Данни с ниска степен на надеждност за България, Естония, Хърватия, Латвия, Литва, Люксембург, Малта, Австрия, Словения и Словакия. За Естония и Латвия данни за „Работа се предлага само на временен договор“ са налични само общо. За Люксембург и Австрия данни за жените и за мъжете са налични само за „Работа се предлага само на временен договор“. За Словакия данни за жените и за мъжете са налични само за „Не е намерена постоянна работа“. За Румъния са налични данни само за жените за „Не е намерена постоянна работа“. За Малта данни за жените и за мъжете са налични само за „Работа се предлага само на временен договор“.
Източник: [lfsa_etgar] и [lfsa_etgar]

Равнището на недоброволната временна заетост също се различава значително в отделните държави — членки на ЕС, и често засяга относително повече жени. Делът на временно наетите лица, които са в такава ситуация по неволя, е важен показател за трудностите, които работещите срещат при намирането на постоянна работа[183]. Делът на тези наети лица (на възраст 20—64 години) в ЕС беше 6,7 % през 2023 г., което е с 0,7 процентни пункта по-малко от предходната година. Продължават да съществуват обаче значителни разлики между отделните държави членки, като стойностите варират от над 10 % в Португалия, Испания, Кипър, Италия и Гърция до под 2 % в Унгария, Румъния, Латвия, Литва и Естония. Делът на недоброволната временна заетост като цяло е по-висок сред заетите жени (с някои изключения като Румъния, Малта, България и Унгария) — вж. фигура 2.3.3, въпреки че разликата като цяло продължава да е относително малка (1,2 процентни пункта), с изключение на Гърция, Кипър, Испания, Финландия и Хърватия (където тя е по-голяма от 3 процентни пункта).

Временните договори продължават да са по-разпространени сред младите хора и жените. Делът на временната заетост сред младите хора (на възраст 15—24 години) в ЕС намаля с 1,5 процентни пункта от 2022 г. нататък и достигна 48,1 % през 2023 г. Тази стойност обаче е с 37,1 процентни пункта по-висока, отколкото за наетите лица на възраст 25—54 години. През 2023 г. най-висок дял на младежите с временни договори беше отчетен в Нидерландия, Полша, Италия, Португалия и Словения (между 55 % и 60 %), а най-нисък беше регистриран в Румъния, България, Литва и Латвия (под 10 %) — вж. фигура 2.3.4. Делът на заетите жени (на възраст 20—64 години) на временни договори в ЕС леко намаля — от 13,9 % през 2022 г. на 13,2 % през 2023 г. Най-висок дял беше регистриран в Нидерландия, Испания, Португалия и Италия (над 17 %), а най-нисък — в Румъния, Литва, Латвия, Естония и България (под 3 %). Като цяло разликата между жените и мъжете по отношение на временната заетост остана стабилна — около 2 процентни пункта на равнище ЕС. През 2023 г. (въз основа на доходите от 2022 г.) наетите на временни договори бяха изложени на значително по-висок риск от бедност сред работещите (12,6 %) в сравнение с тези на постоянни договори (5,2 %)[184].

Фигура 2.3.4: Делът на временната заетост сред младежите и жените се различава значително в отделните държави членки

Дял на временно наетите лица сред всички заети млади хора (на възраст 15—24 години) (%, 2023 г.) и дял на временно наетите лица сред всички заети жени (%, 2023 г.).

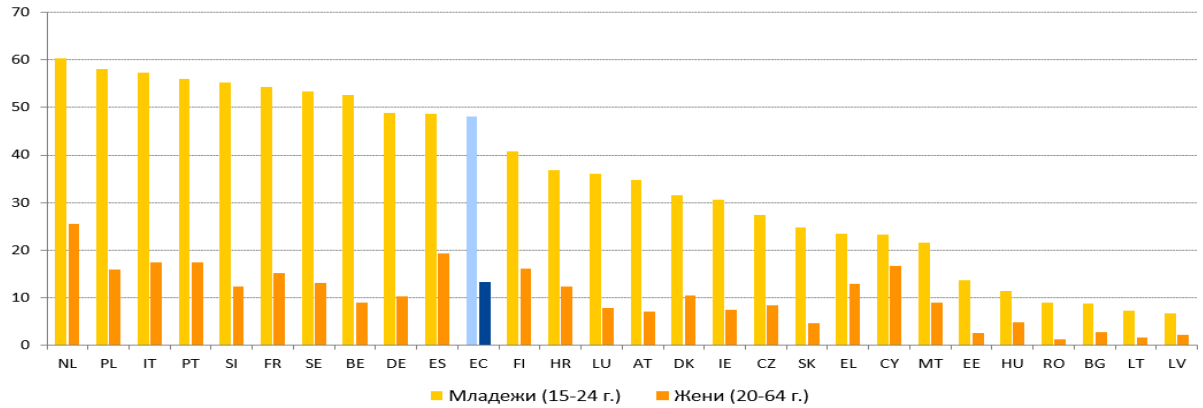

Забележка: Определението се различава за Испания и Франция (вж. метаданните).
Източник: Евростат [lfsi_pt_a] — млади хора, и [lfsi_pt_a] — жени, Наблюдение на работната сила в ЕС.

Делът на заетостта на непълно работно време леко се е увеличил след бавен, но стабилен спад през последните осем години и продължава да включва значителен

[183] Недоброволната временна заетост се определя като заетост, възникваща в следните две ситуации: не е намерена постоянна работа[lfsa_etgar] и работа се предлага само на временен договор[lfsa_etgar].
[184] Евростат [ilc_iw05], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

недоброволен компонент в няколко държави членки. На фона на рекордно високото равнище на заетост делът на заетите лица (на възраст 20—64 години), работещи на непълно работно време в ЕС, се увеличи от 16,9 % през 2022 г. на 17,1 % през 2023 г. Пет държави членки (Нидерландия, Австрия, Германия, Белгия и Дания) продължиха да отчитат стойности над 20 %, докато в други пет (България, Словакия, Румъния, Хърватия и Унгария) стойностите останаха под 5 % (фигура 2.3.5). Делът на недоброволната заетост на непълно работно време от общия брой на заетите в ЕС намаля допълнително с 1,6 процентни пункта до 20 % през 2023 г., като все още остава на относително високо равнище. Най-високи дялове, надхвърлящи 50 %, бяха регистрирани в Румъния, Италия и Испания, докато дяловете в Нидерландия, Малта и Германия бяха около или под 5 %.

Фигура 2.3.5: Делът на заетостта на непълно работно време леко се е увеличил, като разликите в недоброволния компонент остават големи в отделните държави членки.

Дял на заетостта на непълно работно време в общата заетост (20—64 години) и на недоброволната заетост на непълно работно време като процент от общата заетост на непълно работно време (20—64 години) (%, годишни данни).

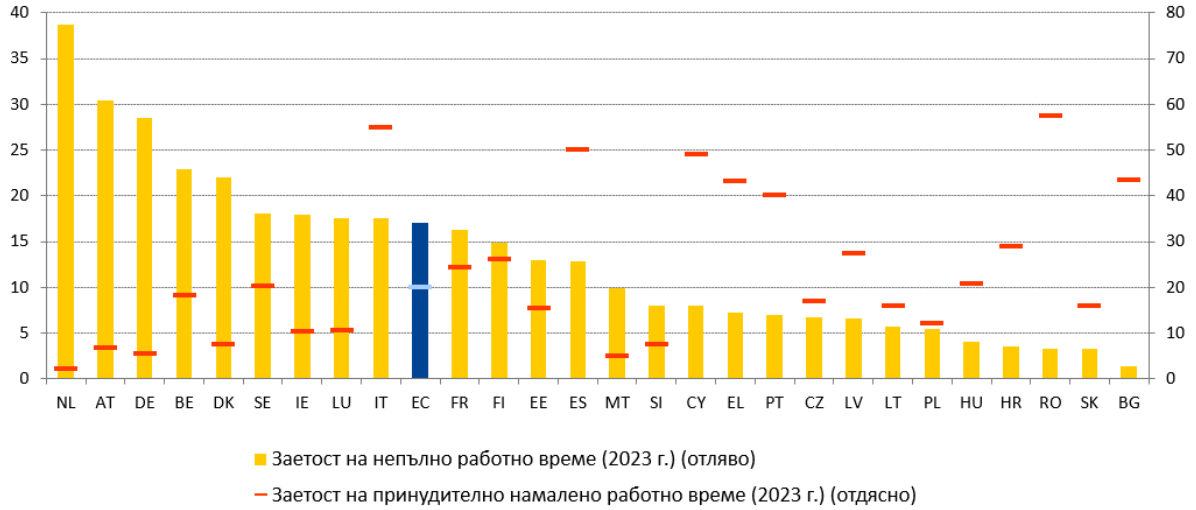

Забележка: Определението се различава за Испания и Франция (вж. метаданните). Ниска степен надеждност на данните в динамичните редове за недоброволната заетост за Малта и Словения.
Източник: Евростат, [lfsi_pt_a] и [lfsa_eppgai], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Делът на самостоятелно заетите лица без служители остана относително стабилен в ЕС, като се наблюдават значителни разлики между отделните държави членки. През 2023 г. в Съюза имаше приблизително 17,8 милиона самостоятелно заети лица без служители, което представлява 9,1 % от общата заетост за възрастовата група 20—64 години[185]. Макар че самостоятелната заетост на лица, които работят сами, може да е знак за предприемаческа инициатива, тя може също така да е параван за фиктивна самостоятелна заетост, който прикрива зависими трудови правоотношения[186]. През 2023 г. най-високият дял на самостоятелно заетите лица без служители (над 13 %) беше регистриран в Гърция, Полша, Чехия и Италия, а най-ниският (под 6 %) — в Германия, Люксембург, Дания и Швеция.

[185] Евростат, [lfsa_egaps] и [lfsi_emp_a], Наблюдение на работната сила в ЕС. Определението се различава за Испания и Франция (вж. метаданните).
[186] Вж. Европейска комисия, Заетост и социално развитие в Европа през 2023 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

Цифровите трудови платформи представляват все по-важна част от икономиката на ЕС, като предоставят възможности за работа, но създават и специфични предизвикателства, особено свързани с трудовия статус на работниците. Между 2016 и 2020 г. приходите от основаната на платформи икономика на ЕС нараснаха почти пет пъти — от приблизително 3 милиарда евро на около 14 милиарда. През 2021 г. беше установено, че в ЕС работят над 500 цифрови трудови платформи. Според проучване на Комисията[187] през 2020 г. приблизителният брой на хората, работещи чрез цифрови трудови платформи, надхвърля 28 милиона души, като се смята, че този брой постоянно нараства. Макар че мнозинството от тях са действително самостоятелно заети лица, 5,5 милиона са неправилно класифицирани като самостоятелно заети. Повече от половината от хората, работещи през платформи, получават по-малко от минималната работна заплата[188]. В този контекст Директивата на ЕС относно подобряването на условията на труд при работата през платформа[189] има за цел, наред с другото, да се разреши проблемът с фиктивната самостоятелна заетост в цифровите трудови платформи, като се улесни правилното определяне на трудовия статус чрез законова презумпция за заетост. Освен това с нея на наетите и самостоятелно заетите лица, работещи през платформа, се предоставят нови права, които гарантират по-голяма прозрачност, справедливост и отчетност относно алгоритмичното управление. Създава се също рамка, която ще подобри достъпа на националните органи и представителите на работниците до информация от цифровите трудови платформи, и се укрепва социалният диалог и колективното договаряне.

Като цяло бързият напредък в областта на изкуствения интелект (ИИ) и на други цифрови технологии вероятно ще доведе до дълбоки трансформации на пазара на труда. Може да се очаква, че това ще се отрази на количеството и качеството на работните места, както и на качеството на живот на работниците. По оценки на МВФ внедряването на приложения, основани на ИИ, може да засегне до 60 % от наетите лица в развитите икономики, като за половината от тях последиците може да бъдат неблагоприятни[190]. Над 75 % от предприятията по света предвиждат да внедрят приложения, основани на ИИ, в периода 2023—2027 г., а около 70 % от тях смятат, че технологичната грамотност ще нарасне през този период[191]. Работодателите обаче срещат трудности при наемането на хора с необходимите умения. Според индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото три-четвърти от предприятията в ЕС (особено МСП) съобщават за трудности при намирането на работници с необходимите умения[192]. Макар скорошните проучвания[193] да потвърждават, че в краткосрочен план основното нетно въздействие от внедряването

---

[187] Европейска комисия, Работен документ на службите на комисията — Резюме на доклада за оценката на въздействието, придружаващ Предложение за Директива на Европейския парламент и на Съвета относно подобряването на условията на труд при работата през платформа, Служба за публикации на Европейския съюз, 2021 г.

[188] Европейска комисия, Проучване за събиране на доказателства относно условията на труд на работниците през платформа, Служба за публикации на Европейския съюз, 2020 г.

[189] Директива (ЕС) 2024/2831 на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2024 г. относно подобряването на условията на труд при работата през платформа (ОВ L, 2024/2831, 11.11.2024 г.).

[190] Международен валутен фонд (2024 г.), *Световни икономически перспективи*.

[191] Световен икономически форум, The Future of Jobs Report 2023 [Доклад за бъдещето на работните места за 2023 г.], 2023 г.

[192] Индексът за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) на Европейската комисия е достъпен тук.

[193] Вж. Albanesi, S., Da Silva, A., Jimeno, J., Lamo, A., & Wabitsch, A. (2023 г.), *New technologies and jobs in Europe [Новите технологии и работните места в Европа]*, Работен документ на ЕЦБ № 2023/2831 и Hayton, J ., Rohenkohl, B., Christopher, P., Liu, HY (2024 г.). *What drives UK firms to adopt AI and robotics, and what are the consequences for jobs? [Какво кара предприятията в Обединеното кралство да внедряват изкуствен интелект и роботика и какви са последиците за работните места?]*, Университет на Съсекс. Доклад.

на ИИ върху заетостта може да бъде положително, тъй като се увеличава търсенето на умения, необходими за неговото разработване и внедряване, ползите за заетостта следва да се балансират внимателно с потенциала на ИИ да замени рутинния труд[194]. Освен това, за разлика от предишните вълни на автоматизация, генеративният ИИ може да окаже значително въздействие върху висококвалифицираните работници. По данни на МОТ над 5 % от заетостта в държавите с високи доходи са потенциално изложени на последиците от автоматизацията, основана на генеративен ИИ[195]. Наред с това автоматизацията чрез усъвършенствани роботизирани технологии, основани на ИИ, може да окаже силно въздействие върху производствените процеси и предоставянето на услуги, като същевременно доведе до промени в профилите на длъжностите и до нарастване на необходимостта от цифрови, аналитични и междуличностни умения[196]. В този контекст Актът на ЕС за изкуствения интелект (в сила от август 2024 г.) има за цел да се гарантира надежден и безопасен ИИ в съответствие с основните права на ЕС. Актът осигурява обща регулаторна рамка, но в него е засегнато и използването на ИИ на работното място (като например забраната за пускането на пазара, пускането в действие или използването на системи с ИИ с цел да се направят заключения за емоциите на дадено лице на работното място)[197].

Тематично каре 4: Нови методи на работа и право на откъсване от работната среда

Работата от разстояние предлага много възможности в сферата на труда. Пандемията от COVID-19 оказа значително влияние върху моделите на работа. Подкрепено от все по-голямата цифровизация, разпространението на работата от вкъщи в ЕС се увеличи от 11,1 % през 2019 г. на 19,8 % през 2023 г.[198] Резултатите от проучване на Eurofound показват, че работата от разстояние в Европа вече е неизменна част от нашите работни практики, като над 60 % от работниците посочват, че биха предпочели да работят от дома си поне няколко пъти месечно. Работата от разстояние предлага възможности за автономност, гъвкавост, приобщаване, както и за потенциални икономии на разходи както за работниците, така и за работодателите. Тези, които могат, все още ползват и служебните си помещения. В резултат на това хибридните схеми на работа, съчетаващи по различни начини работа от помещенията на работодателя и работа от разстояние, се очертават като важен модел на организация на работата[199]. Възможността да се работи по всяко време обаче може да доведе и до удължаване на времето, през което работниците са на разположение, с което може да се създаде култура работникът да е „винаги на линия“.

---

[194] Европейска комисия, Изкуствен интелект:икономическо въздействие, възможности, предизвикателства, последици за политиката (документ за обсъждане 210), Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[195] Международна организация на труда, Generative AI and jobs:A global analysis of potential effects on job quantity and quality [Генеративен ИИ и работни места: глобален анализ на потенциалното въздействие върху количеството и качеството на работните места], 2023 г.

[196] Европейска фондация за подобряване на условията на живот и труд (Eurofound), Взаимодействие човек—робот:какво се променя на работното място?, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[197] Регламент (ЕС) 2024/1689 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 г. за установяване на хармонизирани правила относно изкуствения интелект и за изменение на регламенти (ЕО) № 300/2008, (ЕС) № 167/2013, (ЕС) № 168/2013, (ЕС) 2018/858, (ЕС) 2018/1139 и (ЕС) 2019/2144 и директиви 2014/90/ЕС, (ЕС) 2016/797 и (ЕС) 2020/1828 (Акт за изкуствения интелект) (ОВ L, 2024/1689, 12.7.2024 г.).

[198] Евростат [lfsa_ehomp], дял на наетите лица на възраст 15—74 години, които съобщават, че работят от вкъщи понякога и обикновено.

[199] Eurofound, Пети кръг на електронното проучване „Живот, работа и COVID-19“: Живот в нова ера на несигурност, Служба за публикации на Европейския съюз, 2022 г.

Културата „винаги на линия“, която често води до допълнителни часове и непредсказуемо работно време, може да бъде пагубна за равновесието между професионалния и личния живот, здравето и благополучието на работниците. В проучване, проведено от Eurofound през 2022 г. в четири държави (Белгия, Франция, Италия и Испания), над 80 % от анкетираните съобщават, че биват търсени за цели, свързани с работата, в извънработно време, като девет от десет отговарят на такива опити за установяване на контакт. Основните причини за това са: чувството на отговорност за възложените задачи (82 %), желанието да бъдеш в течение на всичко (75 %), защото това се очаква (75 %), страхът от отрицателни последици, ако не се отговори (61 %) и очакването това да допринесе за напредване в кариерата (50 %)[200]. Прекалената свързаност, улеснена от цифровизацията в трудовата сфера, често се възприема от работниците като фактор, който оказва отрицателно въздействие върху равновесието между професионалния и личния живот, здравето и благополучието (вж. фигурата по-долу). Данните сочат, че макар стресови фактори като интензивност на работата, въздействие на професионалния живот върху личния и работа в свободното време (като аспект на нестандартното работно време) да засягат всички работници, ефектът им е по-силен при заетите лица, които работят от разстояние, отколкото при тези, които работят в помещенията на работодателя си. Тревожността, емоционалната умора, изтощението от дългите часове, прекарани във виртуални срещи, и изолацията са сред най-често съобщаваните проблеми, свързани с психичното здраве, сред работещите от разстояние[201]. „Правото на откъсване от работната среда“ би могло да помогне за очертаване на по-ясни граници между професионалния и личния живот с цел да се намалят рисковете и стресовите фактори, свързани с културата „винаги на линия“, като по този начин допринесе за здравето, безопасността и равновесието между професионалния и личния живот на работниците. Данните сочат, че на равнище предприятие съществува положителна връзка между прилагането на правото на откъсване от работната среда и равновесието между професионалния и личния живот на заетите лица, тяхното здраве, благополучие и цялостна удовлетвореност от работата[202].

Свръхсвързаността често се възприема като фактор с отрицателно въздействие върху равновесието между професионалния и личния живот, здравето и благополучието

Възприятия за въздействието на свръхсвързаността върху здравето и благополучието (%)

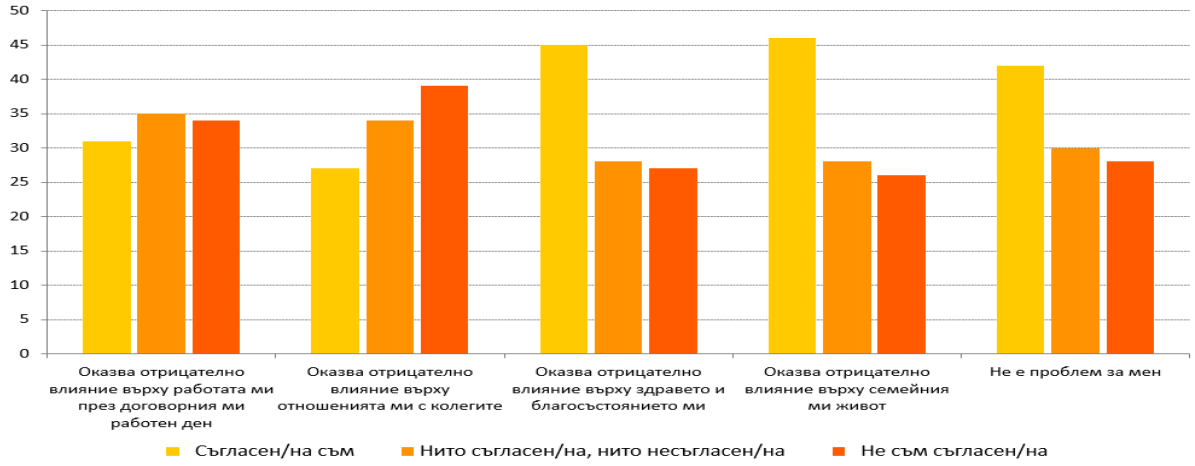

Източник: Изчисления на Eurofound въз основа на проучването „Правото на откъсване от работната среда“ за 2022 г.

На този фон през 2021 г. Европейският парламент прие резолюция, с която призовава Комисията да представи законодателно предложение относно правото на откъсване от

[200] Eurofound, Правото на откъсване от работната среда:Изпълнение и въздействие на равнището на дружествата, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

[201] Европейска комисия, Проучване на социалния, икономическия и правния контекст и тенденциите във връзка с работата от разстояние и правото на откъсване от работната среда в контекста на цифровизацията и бъдещето на труда по време на пандемията от COVID-19 и след нея, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[202] Eurofound, Правото на откъсване от работната среда:Изпълнение и въздействие на равнището на дружествата, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

работната среда и законодателна рамка на ЕС за работата от разстояние[203]. Като част от последващите действия във връзка с резолюцията Комисията публикува проучване, в което се разглеждат социалният, икономическият и правният контекст и тенденциите в работата от разстояние и правото на откъсване от работната среда[204]. Въпреки че социалните партньори не постигнаха съгласие относно прегледа на Рамковото споразумение за работата от разстояние, Комисията започна официална двуетапна консултация относно потенциална инициатива на ЕС за работата от разстояние и правото на откъсване от работната среда. Първият етап на тази консултация[205] се проведе между 30 април и 25 юли 2024 г. Наред с това през юли 2024 г. Комисията започна проучване за събиране на доказателства и анализ на добавената стойност и въздействието на потенциалните варианти на политиката на инициатива за работата от разстояние и правото на откъсване от работната среда. Освен това въвеждането на право на откъсване от работната среда се споменава в писмото за определяне на ресора на изпълнителния заместник-председател за социалните права и уменията, качествените работни места и подготовката Roxana Mînzatu[206].

Няколко държави членки вече са въвели мерки, насочени към работата от разстояние и правото на откъсване от работната среда. От избухването на пандемията от COVID-19 насам някои държави членки приеха или измениха законодателството си относно правното определение на работата от разстояние. Понастоящем законодателство относно правото на откъсване от работната среда съществува в 13 държави членки, но с различия по отношение на обхвата, определението, прилагането и изпълнението. **Франция, Испания, Белгия** и **Италия** бяха първите четири държави с национално законодателство относно правото на откъсване от работната среда, а останалите девет държави, а именно **България**, **Кипър, Гърция, Хърватия, Ирландия, Люксембург**, **Португалия**, **Словения** и **Словакия**, приеха ново законодателство, изменения на съществуващите национални закони или национални насоки за установяване на това право.

Инспекциите по труда играят ключова роля в разкриването и предотвратяването на лошите условия на труд и в борбата с недекларирания труд. Нарасналото използване на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и развитието на икономиката на платформите доведоха до нови предизвикателства пред инспекциите по труда при изпълнението на техните задачи. Инструментите, основани на ИИ, могат значително да подобрят откриването на измами и оценката на риска, като същевременно е важно да се осигури прозрачност и инструментите да се разработват с всички необходими гаранции за предприятията и гражданите. Спазването на правилата на ЕС за прозрачност и защита на личните данни е от решаващо значение в това отношение. Същевременно инспекциите по труда трябва да разполагат с подходящи ресурси, за да изпълняват задачите си[207]. Показателите на МОТ за инспекциите по труда показват, че капацитетът и ресурсите в това отношение са много

---

[203] P9_TA (2021)0021, Резолюция на Европейския парламент от 21 януари 2021 г. с препоръки към Комисията относно правото на откъсване от работната среда (2019/2181(INL)).

[204] Европейска комисия, Проучване на социалния, икономическия и правния контекст и тенденциите във връзка с работата от разстояние и правото на откъсване от работната среда в контекста на цифровизацията и бъдещето на труда по време на пандемията от COVID-19 и след нея, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[205] Европейска комисия, Документ за консултация: Първи етап на консултацията със социалните партньори съгласно член 154 от ДФЕС относно възможните действия на ЕС в областта на работата от разстояние и правото на работниците на откъсване от работната среда, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[206] Писмо за определяне на ресора на изпълнителния заместник-председател за социалните права и уменията, качествените работни места и подготовката Roxana Mînzatu.

[207] За подробности вж. уебсайта на Европейския орган по труда (ЕОТ): www.ela.europa.eu; Европейски орган по труда, The rise of teleworking: improvements in legislation and challenges for tackling undeclared work [Възходът на работата от разстояние: усъвършенстване на законодателството и предизвикателства в борбата с недекларирания труд], Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г; Европейски орган по труда, Methods and instruments to gather evidence of undeclared work [Методи и инструменти за събиране на доказателства за недекларирани труд], Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

различни в отделните държави от ЕС. През 2021 г. стойностите по показателя на МОТ за броя на инспекторите на 10 000 заети лица варираха от 0,18 в Малта до 1,8 в Румъния. Между 2009 г. и 2021 г. броят на инспекторите се е увеличил значително в Чехия (+58,1 %) и Португалия (+36,8 %), а е намалял в Литва (-38 %), Румъния (-28,8 %), Ирландия (-25,4 %) и Хърватия (-22,6 %). Като цяло се наблюдава тенденция към намаляване на броя на инспекциите по труда[208]. Европейската платформа за борба с недекларирания труд, координирана от Европейския орган по труда (ЕОТ), продължава да подкрепя усилията на държавите членки за разработване на всеобхватни подходи за справяне с това предизвикателство.

Дълготрайната безработица продължи да намалява в ЕС, особено в държавите членки с най-високи равнища. През 2023 г. равнището на дълготрайната безработица в ЕС беше 2,1 %, което е с 0,3 процентни пункта под равнището от 2022 г. Разликата между най-високите и най-ниските равнища в държавите членки намаля още повече — от 7,2 процентни пункта през 2022 г. до 5,7 процентни пункта през 2023 г. (фигура 2.3.6). Значително намаление беше регистрирано в Гърция (-1,5 процентни пункта до 6,2 %) и в Испания (-0,8 процентни пункта до 4,3 %). С третия по големина процент в ЕС (4,2 %) Италия, заедно със Словакия, се намира в „критична ситуация“. След период на нарастваща дълготрайна безработица Унгария и Люксембург вече са „за наблюдение“, а резултатите на Чехия са „добри, но изискващи наблюдение“. От друга страна, Дания и Нидерландия са държави „с най-добри резултати“, с като цяло много ниски равнища през 2023 г. През 2023 г. неравенството между половете по отношение на дълготрайната безработица беше ниско (под 0,5 процентни пункта) в повечето държави членки, с изключение на Гърция, Испания и Италия (съответно 4,5 процентни пункта, 1,5 процентни пункта и 1 процентен пункт). Големи регионални различия се наблюдават в няколко държави членки, включително Румъния, България, Унгария, Словакия и Франция (вж. фигура 7 в приложение 5), в т.ч. в най-отдалечените региони.

Фигура 2.3.6: Равнището на дълготрайната безработица продължи да намалява в повечето държави членки

Равнище на дълготрайна безработица, стойности за 2023 г. и изменения спрямо 2022 г. (%, водещ показател в набора от социални показатели)

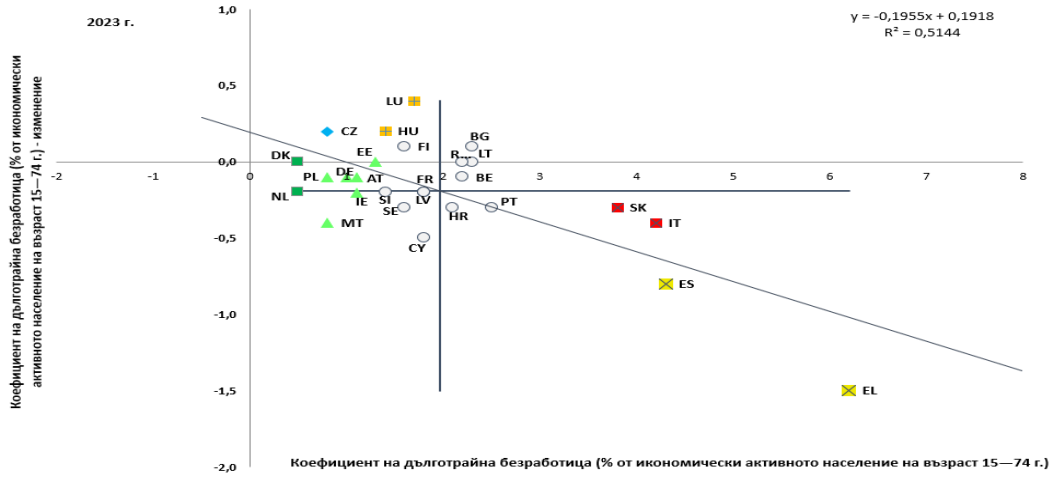

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Определението се различава за Испания и Франция. Прекъсване в динамичните редове за Кипър и Дания.
Източник: Евростат [tesem130], Наблюдение на работната сила в ЕС.

В условията на свит пазар на труда равнището на участие в мерки по линия на активната политика по заетостта продължава да се различава значително в

[208] Eurofound, Минимални работни заплати:Неспзване и правоприлагане в държавите членки на ЕС — сравнителен доклад, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.

отделните държави членки. През 2022 г. делът на безработните лица, желаещи да работят, които са участвали в мерки по линия на активната политика по заетостта, остана относително стабилен в повечето държави членки в сравнение с 2021 г., като в някои случаи бяха регистрирани резки намаления (фигура 2.3.7). През 2022 г. най-ниското равнище на участие (под 10 %) беше отбелязано в Румъния, Латвия, Гърция, Хърватия и Кипър. От друга страна, Дания, Нидерландия, Испания и Ирландия регистрираха стойности над 70 %. В сравнение с 2021 г. процентът на участие намаля почти наполовина в Унгария (от 72,5 % на 37,3 %) и в България (от 51,9 % на 27,3 %), а в Португалия той също спадна значително — от 62,0 % на 42,5 %. Значително увеличение с 16,7 процентни пункта беше регистрирано в Италия. В по-дългосрочна перспектива делът на безработните, участващи в мерки по линия на активната политика по заетостта, се увеличава постоянно в ЕС с повече от 50 % от 2013 г. насам.

Фигура 2.3.7: Равнището на участие в мерки по линия на активната политика по заетостта беше в застой или намаля в повечето държави членки

Участници в редовни интервенции в рамките на политиката по заетостта (категория 2—7) на 100 безработни лица, желаещи да работят, всички възрастови групи

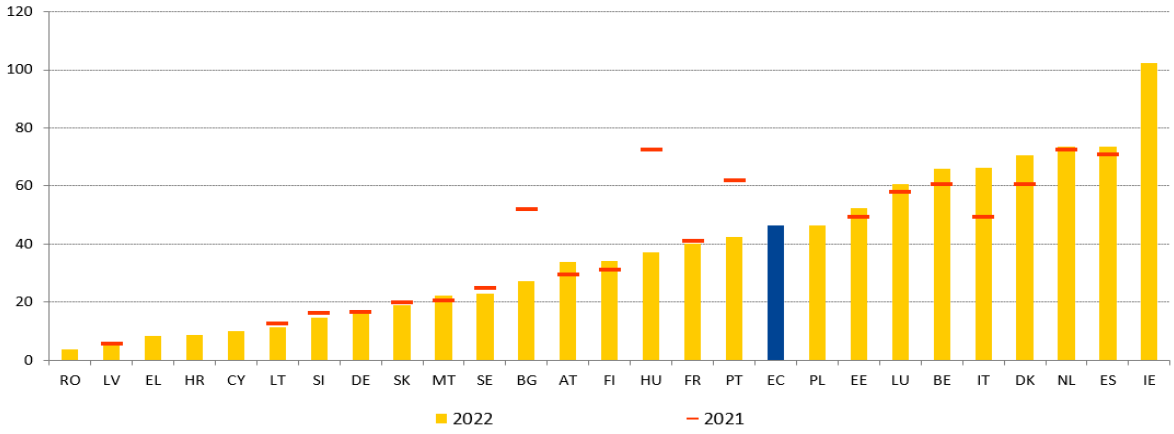

Забележка: Няма динамичен ред за Чехия. Последни налични данни за ЕС и Румъния (2020 г.) и Кипър, Гърция, Хърватия и Ирландия (2021 г.). Приблизителни стойности в динамичните редове за Дания, Нидерландия и Швеция. Данните са с ниска степен на надеждност за Гърция и Литва. Няма налични данни за Полша (2021 г.). Стойности над 100 % биха означавали, че хората се регистрират повече от веднъж в набора от данни за активната политика по заетостта като част от участието си в различни категории мерки или поради участници, които не са регистрирани като търсещи работа.
Източник: Евростат [lmp_ind_actsup].

Все още съществуват различия между държавите членки по отношение на прилагането на мерки в полза на дълготрайно безработните. Данните, събрани през 2022 г. в контекста на наблюдението на препоръката на Съвета относно дълготрайната безработица[209], показват, че малко над половината от държавите членки (15) са постигнали най-малко 90 % покритие по отношение на предлагането на споразумения за интегриране на пазара на труда (СИПТ) на всички дълготрайно безработни, регистрирани от поне 18 месеца. В шест държави членки поне един от трима не е имал СИПТ. В други 13 държави членки обаче СИПТ или еквивалентно споразумение е сключено с над 95 % от всички дълготрайно безработни, като общият дял се е увеличил в сравнение с 2021 г. През 2022 г. перспективите на хората със СИПТ да си

[209] Препоръка на Съвета от 15 февруари 2016 г. относно интеграцията на дълготрайно безработните лица на пазара на труда.

намерят работа леко се влошиха. Наличните данни за 23 държави членки показват, че общо малко под 3,7 милиона души със СИПТ са приключили периода си на безработица, като за 1,7 милиона от тях (или 47,6 %) е известно, че са започнали работа (спрямо 49,1 % през 2021 г.). Още по-важно е, че цифрите трайно сочат, че групата държави членки, които предлагат индивидуални планове за действие със задълбочена оценка, постигат значително по-добри резултати по отношение на интеграцията на пазара на труда на дълготрайно безработните лица[210].

Ефективните и ефикасни активни политики по заетостта са важни за подпомагане на добрите резултати на пазара на труда. Разходите на държавите членки за активни политики по заетостта се различават значително. През 2022 г. Гърция, Италия, Словакия и Португалия регистрираха равнища на дълготрайна безработица над средното за ЕС от 2,4 %, а разходите за интервенции по линия на активната политика по заетостта бяха по-малки от средните за ЕС от 0,6 % от БВП (фигура 2.3.8). От друга страна, Ирландия, Дания, Финландия, Швеция и Австрия, в които равнището на дълготрайната безработица е под 2 %, бяха отделили най-голям дял от БВП за активни политики по заетостта (от около 0,5 % до 1,2 %). Испания продължи да изразходва повече средства спрямо БВП за активни мерки на пазара на труда при високо равнище на дълготрайната безработица (макар и след намаление от 6,2 % на 5,1 %). И накрая, Хърватия, Белгия и Франция регистрираха стойности, относително близки до средните за ЕС както по отношение на разходите за активна политика по заетостта, така и по отношение на дълготрайната безработица.

Фигура 2.3.8: Разходите за мерки по линия на активната политика по заетостта се различават значително в отделните държави членки

Разходи за интервенции по линия на активната политика по заетостта (категории 2—7, в процент от БВП, 2022 г.) и равнище на дълготрайна безработица (лица на възраст 15—74 години) (%, 2022 г.)

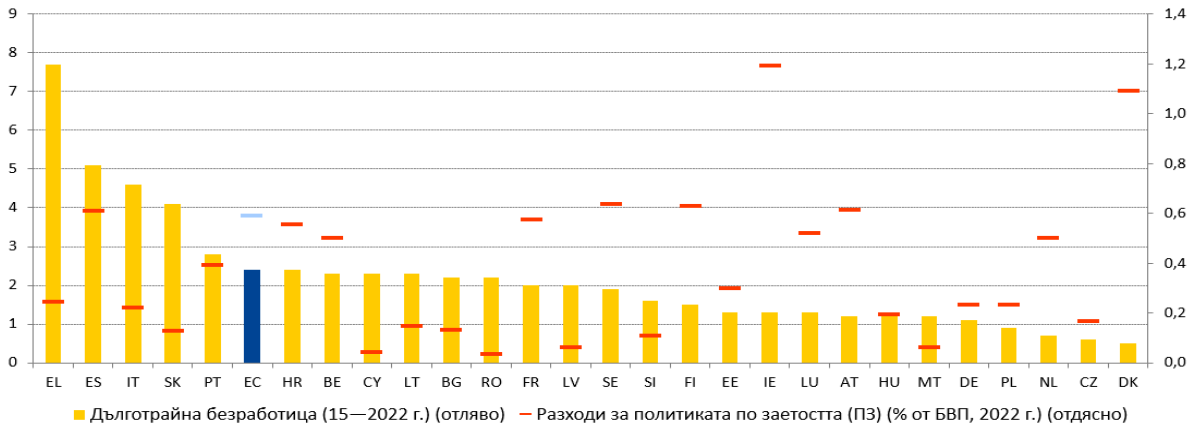

Забележка: Последни налични данни за разходите по политиката по заетостта за ЕС, Италия, Кипър и Румъния (2020 г.) и за Хърватия и Ирландия (2021 г.). Данните за разходите по политиката по заетостта са приблизителни за Германия, Нидерландия и Швеция. Предварителни данни за политиката по заетостта за Франция. Определението за дълготрайна безработица се различава за Испания и Франция.
Източник: Евростат [lmp_expsumm], база данни „Политика по заетостта“ и [tesem130], Наблюдение на работната сила в ЕС.

През 2023 г. публичните служби по заетостта (ПСЗ) функционираха в условията на недостиг на работна ръка, съпроводен с ниско равнище на безработица и

[210] Европейска комисия, Събиране на данни за наблюдение на препоръката за дълготрайно безработните лица:резултати за 2022 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

следователно намаляване на броя на регистрираните безработни в повечето държави членки. С цел преодоляване на недостига на работна ръка мрежата на ПСЗ[211] адаптира референтната рамка за високи институционални постижения на ПСЗ, като постави по-голям акцент върху активизирането и многостранните партньорства[212]. ПСЗ в 26 държави членки са определили стратегии и цели за улесняване на достъпа до пазара на труда за най-уязвимите групи. Освен това през 2023 г. ПСЗ работиха за насърчаване на справедлив екологичен и цифров преход, като обърнаха специално внимание върху уменията и подкрепата за работниците, които са изправени пред необходимостта да сменят работата си. По-конкретно, ПСЗ от 18 държави членки си сътрудничиха с работодатели, за да определят нуждите от умения за екологични работни места, да подкрепят преструктурирането на промишлеността и да помогнат за прилагането на субсидии за наемане на хора на екологични работни места. ПСЗ в 17 държави членки осигуриха възможности за повишаване на квалификацията и преквалификация на работниците. За да подпомогнат МСП в намирането на работници с подходящи умения, ПСЗ предприеха мерки за преминаване от подходи, основани на професията, към подходи, основани на уменията, в своите дейности по профилиране и подбор. Сътрудничеството между публичните и частните служби по заетостта също се развива през последните години, като няколко ПСЗ разшириха и засилиха сътрудничеството си с частни портали за работа и частни агенции за наемане на работа или планират да го направят[213].

През 2023 г. делът на краткосрочно безработните, обхванати от обезщетения за безработица, леко се увеличи в ЕС, макар и с известни разлики в отделните държави членки. Той нарасна от 35,8 % през 2022 г. до 36,6 % през 2023 г. (фигура 2.3.9)[214]. Най-значително намаление в покритието беше отбелязано в Словения (-5,9 процентни пункта), Ирландия (-5 процентни пункта) и Белгия (-4 процентни пункта), докато най-голямото увеличение беше регистрирано в Естония (5,9 процентни пункта) и България (5,3 процентни пункта). През 2023 г. най-високо равнище на покритие беше отчетено в Германия, Финландия и Австрия (над 50 %), следвани от Естония, Франция и Литва (над 40 %). В другия край на спектъра бяха Румъния и Полша с най-ниско покритие (под 15 %). В сравнение с 2022 г. делът на безработните, регистрирани от по-малко от една година, които получават обезщетения или помощи, остана относително стабилен в ЕС през 2023 г. — около 35 %. Делът на краткосрочно безработните, обхванати от обезщетения за безработица, е положително свързан с по-бързото преминаване от краткосрочна безработица към заетост и с по-малкия брой случаи на дълготрайна безработица. Като цяло правилата относно осигурителния период, даващ право на обезщетение, останаха непроменени в почти всички държави членки, като разликите между тях са големи и периодът варира от 13 осигурителни седмици в Италия, 51 седмици в Унгария, Португалия и Испания до 104 седмици в Словакия[215]. Максималната продължителност на обезщетенията за безработица за лицата с едногодишен трудов стаж също остана непроменена в повечето държави членки. Като цяло в 16 държави от ЕС безработните лица с едногодишен трудов стаж имат право да получават обезщетения най-много 6 месеца. Заместването на доходите също е тясно свързано с продължителността на периода на безработица. Нетните коефициенти на заместване за нископлатените лица с кратък трудов стаж се различават значително в отделните държави членки. През втория месец нетните коефициенти на заместване варират от 6,9 % от предишните (нетни) доходи в

[211] Вж.: Европейска мрежа на публичните служби по заетостта.

[212] Европейска комисия, Наръчник на мрежата на ПСЗ за възприемане на добрия опит, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[213] Европейска комисия, Тенденции в ПСЗ: доклад за оценка на капацитета на ПСЗ, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г., данните са коригирани, за да отразяват само ЕС.

[214] Краткотрайно безработни са лицата, които са останали без работа за по-малко от 12 месеца.

[215] Анализът се отнася за обезщетенията за безработица, които обикновено се дават на онези, които се регистрират, след като са останали без работа не по своя вина, без да се включват схеми с временен характер.

Унгария до 90 % в Белгия (фигура 2.3.10). В Люксембург, Дания, Франция и Финландия коефициентът на заместване (при всички надхвърлящ 60 %, а в някои случаи значително по-висок) е същият както на втория, така и на дванадесетия месец от периода на безработица.

Фигура 2.3.9: Настъпиха ограничени промени в обхвата на обезщетенията за безработица за краткосрочно безработните, търсещи работа, като различията между държавите членки се запазиха.

Обхват на обезщетенията за безработица за краткосрочно безработните (по-малко от 12 месеца, лица на възраст 15—64 години, %)

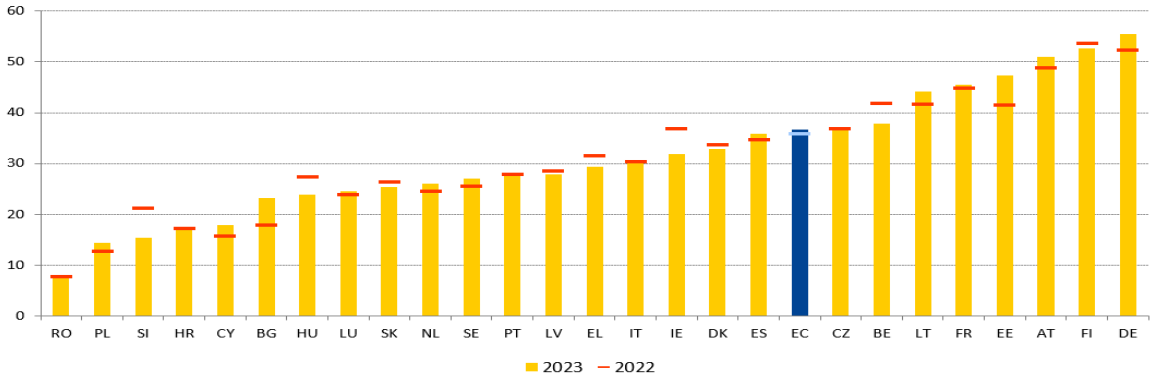

Забележка: Няма налични данни за Малта. Определението се различава за Испания и Франция (вж. метаданните). Прекъсване в динамичните редове за Дания и Кипър. Ниска степен на надеждност за Люксембург и Словения.
Източник: Евростат [lfsa_ugadra], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Фигура 2.3.10: Съществуват значителни разлики в коефициентите на заместване на доходите в отделните държави членки както при краткотрайната, така и при дълготрайната безработица.

Нетен коефициент на заместване на дохода от обезщетенията за безработица в размер на 67 % от средната работна заплата, на втория и дванадесетия месец от периода на безработица (2022 и 2023 г.)

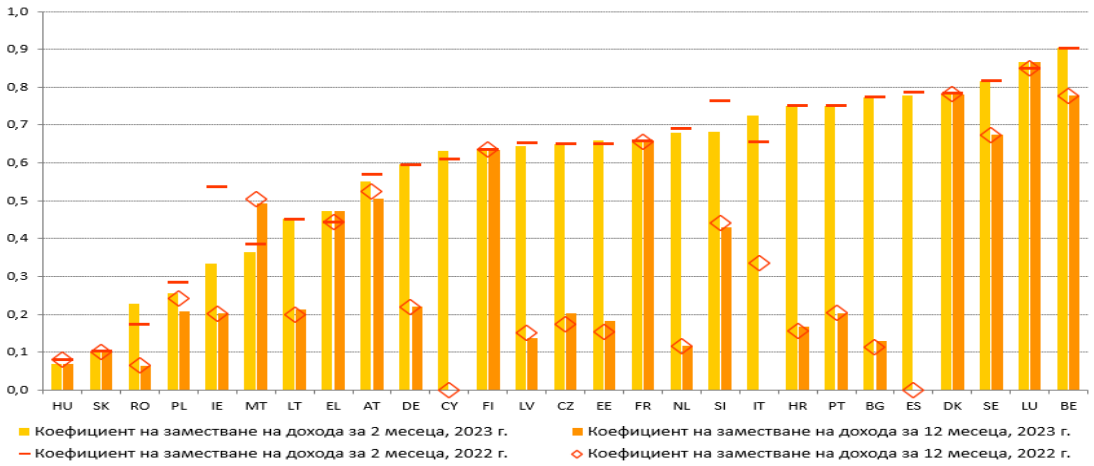

Забележка: Показателят е изчислен за несемейно лице без деца, с кратък трудов стаж (1 година) и на възраст 20 години. Включени са различни компоненти на дохода, обезщетения за безработица и други помощи (социална помощ, обезщетения за жилище). Всички данни са за 2023 г., с изключение на данните за Белгия, Кипър, Дания, Финландия и Полша, които са за 2022 г.
Източник: изчисления на Европейската комисия въз основа на модела „данъци/обезщетения“ на ОИСР.

Резултатите на пазара на труда за преместилите се в рамките на ЕС[216] **продължават да се подобряват.** Общият брой на преместилите се в рамките на ЕС в

[216] Преместилите се в рамките на ЕС и ЕАСТ са граждани на ЕС или ЕАСТ, които пребивават в държава от ЕС или ЕАСТ, различна от държавата, чиито граждани са (вж. годишните доклади относно трудовата мобилност в рамките на ЕС).

трудоспособна възраст и равнището на заетост сред тях запазиха възходящата си тенденция, като през 2023 г. достигнаха 10,1 милиона души и 78 % равнище на заетост (спрямо 76 % за гражданите на съответната държава). През същата година общият брой на трансграничните работници в ЕС беше 1,8 милиона (с 3 % повече в сравнение с 2022 г.), а броят на гражданите на ЕС, сменили държавата, в която работят, възлизаше на 1,5 милиона души. Повечето мобилни работници се връщат в държавата си на произход, като през 2023 г. техният брой в ЕС се увеличи с 6 %, със значителни разлики между държавите членки[217]. През 2024 г. Комисията публикува преглед на практиките за сътрудничество и предизвикателствата, свързани с командированите работници в ЕС, като обърна специално внимание на техните права, особено по отношение на настаняването и достъпа до информация за условията на работа[218].

Добре функциониращият социален диалог и колективното договаряне са от ключово значение за подобряване на условията на труд и намаляване на недостига на работна ръка, но участието на социалните партньори в отделните области на политиката е различно. Между април 2020 г. и юли 2024 г. най-голяма степен на участие на социалните партньори беше отчетена по отношение на политиките, свързани с COVID-19, като почти 37 % от тях бяха договорени или съгласувани със социалните партньори. Следват мерките за смекчаване на въздействието на по-високите разходи за издръжка на живота (31 %), мерките, свързани с екологичния преход (27 %), инструментите за подпомагане на преструктурирането (26 %) и мерките, свързани с войната в Украйна (25 %). Най-ниска степен на ангажираност беше отчетена по отношение на мерките, свързани с политиката във връзка с цифровата трансформация (22 %) или във връзка с екстремните метеорологични явления (13 %). Това показва, че социалните партньори са склонни да участват в най-голяма степен в областите на политиката, свързани с работното място (което засягат предприятията и работниците) (фигура 2.3.11). В годишния многостранен надзорен преглед относно социалния диалог, извършен от Комитета по заетостта през ноември 2023 г., се подчертава, че е постигнат ограничен напредък в постигането на по-ефективен социален диалог и участие на социалните партньори в изготвянето на политики. Освен това оценката на националните социални партньори за качеството на тяхното участие в изпълнението на Механизма за възстановяване и устойчивост през 2023 г. беше неоднозначна. За изпълнението на своя план за възстановяване и устойчивост (ПВУ) всяка държава членка е избрала структура на управление, адаптирана към съответните национални рамки за социален диалог. Поради това институционалните рамки за включване на социалните партньори са различни, тъй като някои държави членки са създали специфични условия и процедури, а други използват съществуващите канали за социален диалог. В няколко държави социалните партньори бяха включени чрез нови органи или специални работни групи, създадени в контекста на европейския семестър или за наблюдение на изпълнението на ПВУ[219].

---

[217] Европейска комисия, *Годишен доклад относно трудовата мобилност в рамките на ЕС за 2024 г.* (предстоящо публикуване).

[218] Вж. Работния документ на службите на Комисията, достъпен тук.

[219] Eurofound, *Социално управление на Механизма за възстановяване и устойчивост: Участие на националните социални партньори*, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

Фигура 2.3.11: Степента на участие на социалните партньори е различна в зависимост от контекста на политиката

Участие на социалните партньори в разработването на националните политики според контекста на политиката

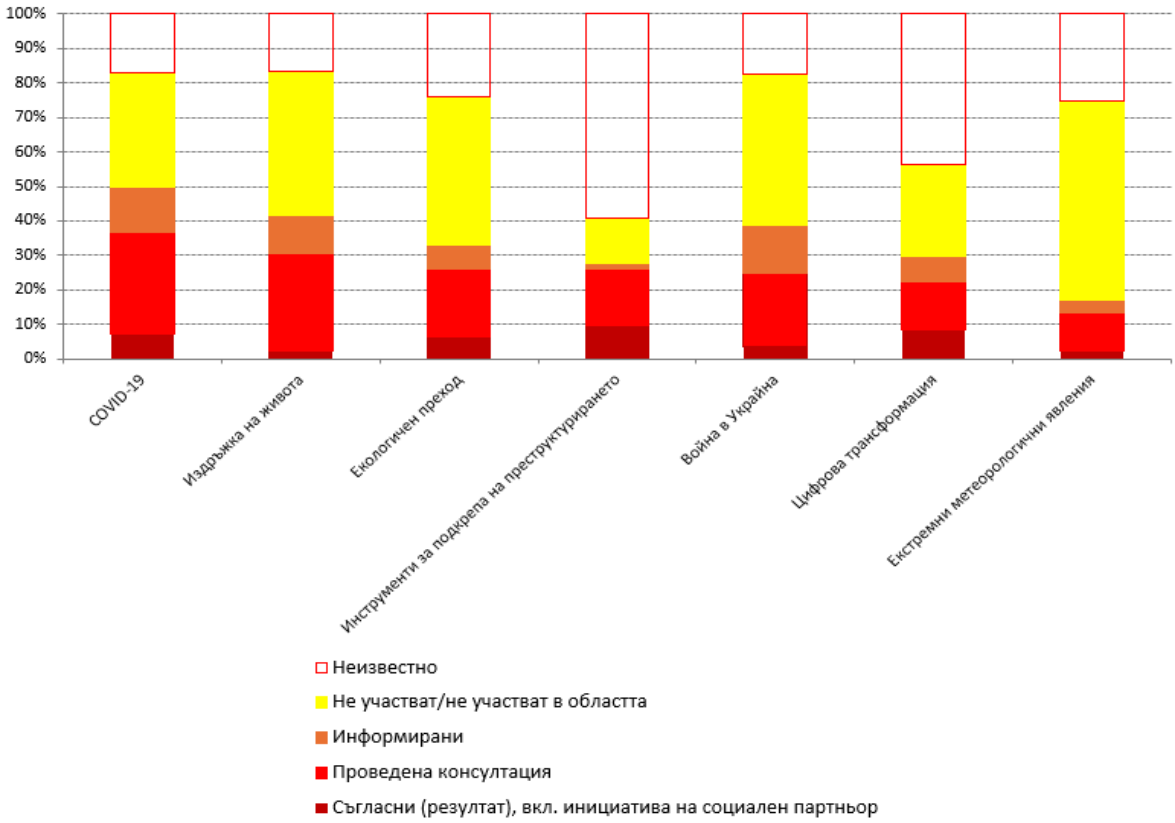

Забележка: Цифрата включва 2 290 политики, маркирани като принадлежащи към съответния контекст (възможно е известно двойно отчитане, тъй като една политика да се отнася до повече от един контекст), събрани между април 2020 г. и юли 2024 г. Политиките включват само законодателство или други законови разпоредби и тристранни споразумения. Участието на социалните партньори е представено като средна стойност на участието на работодателите и синдикалните организации във всяка категория по контекст. Разликите в степента на участие на работодателите и синдикалните организации са незначителни.
Източник: База данни EU PolicyWatch на Eurofound.

На срещата на върха на социалните партньори във Вал Дюшес на 31 януари 2024 г. Комисията, белгийското председателство и междуотрасловите социални партньори подписаха „Тристранна декларация за процъфтяващ европейски социален диалог“. Това представлява подновен ангажимент за укрепване на социалния диалог на равнището на ЕС и за обединяване на усилията за справяне с основните предизвикателства, пред които са изправени нашите икономики и пазари на труда[220]. В декларацията беше оповестено назначаването от Комисията на нов представител за европейския социален диалог и започването на процес по договарянето на пакт за социален диалог, който ще бъде сключен в началото на 2025 г. Представителят ще подкрепя и координира изпълнението на съобщението от 2023 г. за укрепване на социалния диалог в ЕС, както и отговора на Комисията на съвместните доклади на европейските социални партньори относно социалния диалог на равнище ЕС. Що се отнася до пакта за европейски социален диалог, ще бъдат проведени редица тристранни и двустранни срещи с европейските социални партньори, за да бъдат

[220] Тристранна декларация за процъфтяващ европейски социален диалог.

набелязани нови предложения за засилване на европейския социален диалог. На тези срещи ще бъдат разгледани, наред с другото, институционалната и финансовата подкрепа на ЕС за европейския социален диалог на всички равнища, изграждането на капацитет на социалните партньори (включително чрез ЕСФ+) и установяването на съгласуван двустранен подход за договаряне, насърчаване и прилагане на споразуменията между социалните партньори.

Редовният диалог и консултациите с организациите на гражданското общество са от съществено значение за провеждането на ефективни и приобщаващи политики. Както се признава в Декларацията от Ла Юлп за бъдещето на Европейския стълб на социалните права, приета през 2024 г., гражданското общество играе ключова роля в борбата срещу социалното изключване и неравенството, както и по отношение на политиките, които засягат слабо представените и уязвимите групи. На равнище ЕС организациите на гражданското общество участват активно в европейския семестър, като редовно обменят мнения и провеждат тематични дискусии в области от особено значение. Участието на организациите на гражданското общество на ранен етап от изпълнението на териториалните планове за справедлив преход (ТПСП) в някои държави членки е разгледано в скорошно изследване на Eurofound. Първите емпирични изследвания сочат, че за пълноценен диалог с гражданското общество относно мерките на политиката и подкрепата за уязвимите работници, общности и отрасли все още е необходимо да се намалят пречките пред участието, да се създадат възможности за съвместна оценка на нуждите, да се подкрепи изграждането на капацитет и да се улесни обменът на знания[221].

2.3.2 Мерки, предприети от държавите членки

В някои държави членки продължават усилията за преодоляване на причините за сегментацията на пазара на труда. След обществена консултация, започнала през юли 2023 г., **Нидерландия** подготвя законопроект, насочен към повишаване на сигурността на работниците, наети на гъвкави трудови договори, чрез премахване на договорите без задължения за определен брой часове, замяна на договорите на повикване с нов вид договор, който предоставя по-голяма сигурност на доходите на работниците, и подобряване на сигурността на работните места на наетите чрез агенции за временна заетост. Освен това през октомври 2023 г. **Нидерландия** започна обществена консултация по законопроект, с който се изяснява понятието „трудово правоотношение“ и се въвежда правна презумпция за заетост на самостоятелно заетите лица без служители (работещи по тарифа под 36 EUR). В **Чехия** през януари 2024 г. влезе в сила изменение на Закона за заетостта, което има за цел да се изяснят и рационализират условията за предоставяне на услуги от агенции за заетост. Бяха въведени по-строги разпоредби в областта на незаконната и фиктивната самостоятелна заетост, като вече се предвиждат глоби. В правителствената си програма за 2023 г. **Финландия** обяви реформа на срочните трудови договори. Въпреки че трудови договори могат да се сключват за срок от една година без специална причина, ще бъдат въведени законови гаранции, че това няма да доведе до неоправдано използване на последователни срочни договори. **Испания** подготвя изменение на нормативната уредба за договорите за обучение, с което се развива процедурата за свързване на студентите с предприятията. Това изменение е насочено към

[221] Eurofound, Creating a new social contract for the just transition: Is partnership working? [Създаване на нов социален договор за справедлив преход: работи ли партньорството?], Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

свързаните с обучението аспекти на смесените договори за работа и обучение, като целта е платеният труд да бъде съвместим с процеса на обучение в области, включени в списъка на специалностите за обучение на Националната система по заетостта. Като част от своя ПВУ **Словения** подготвя закон за създаване на постоянен режим на работа при непълно работно време, включително и в случай на сериозен икономически спад, въз основа на опита, придобит по време на кризата, свързана с COVID-19. Законът включва задължения за образование и обучение по време на работата на непълно работно време с цел да се подобрят уменията и да се повиши пригодността за заетост на засегнатите работници с оглед на нарастващата цифровизация и автоматизация на стопанските процеси.

Няколко държави членки приеха мерки с цел укрепване на нормативната уредба за защита на заетостта. През април 2024 г. **Словения** въведе регулаторни мерки за укрепване на правото на работниците на информация и консултиране, както и за съвместно вземане на решения в управителните или надзорните органи на дружеството в случай на трансгранично сливане, разделяне или преобразуване на дружеството. През май 2024 г. в **Естония** влезе в сила законодателство за превантивни мерки по отношение на работоспособността, което дава възможност на лице в дългосрочен отпуск по болест да работи при условия, съобразени със здравословното му състояние, след като са изминали два месеца от началото на отпуска по болест. С тази реформа следва да се подкрепи процесът на оздравяване на служителите с хронични заболявания по време на техния дългосрочен отпуск по болест, като същевременно се намалят зависимостта и рисковете от загуба на работа и/или трайна нетрудоспособност. През юли 2024 г. в **Испания** влязоха в сила промени, свързани със законодателството относно колективните уволнения. Предприятията, които възнамеряват да закрият едно или повече свои звена, което ще доведе до окончателно прекратяване на дейността и до уволнение на петдесет или повече работници, са длъжни да уведомят за това шест месеца предварително. През септември 2024 г. **Гърция** стартира пилотното прилагане на цифровата работна карта в секторите на ресторантьорството и туризма с цел борба с недекларирания извънреден труд и прекалено дългото работно време. Пилотният проект вече се прилага за служители в банки, големи супермаркети, застрахователни дружества, охранителни фирми и публични предприятия.

Някои държави членки предприеха допълнителни стъпки за подобряване на своята нормативна уредба за здравословни и безопасни условия на труд. През юни 2023 г. в **Италия** влезе в сила законът за спешните мерки за защита на работниците в случай на извънредна ситуация в областта на климата. Една от неговите разпоредби се отнася до ролята на Министерството на труда в насърчаването на социалния диалог за постигане на секторни споразумения, които гарантират безопасността и здравето на работното място в случай на извънредни ситуации в областта на климата, включително горещи вълни. Освен това през октомври 2023 г. **Италия** ратифицира основните конвенции на МОТ № 155 (Конвенция относно безопасността и здравето при работа) и № 187 (Конвенция относно Рамката за насърчаване на безопасността и здравето при работа). През декември 2023 г. **шведското** правителство възложи на Агенцията за работна среда да представи предложения за инициативи, които биха могли да насърчат работниците да проявяват интерес към ролята на представител по безопасността. През април 2024 г. Агенцията представи доклад на Министерството на труда. През декември 2023 г. **Дания** измени Закона за обезщетенията на работниците, за да укрепи системата на трудовите възнаграждения (например чрез нова надбавка за обучение, промяна в срока за разглеждане на случаи, увеличаване на размера на обезщетенията, въвеждане на схема за застраховане срещу трудови злополуки в случаи на насилие спрямо лицата, полагащи грижи). Освен това със закона се въвежда обезщетение за загуба на издръжка за деца и младежи. През септември 2024 г. **Испания** прие наредба относно

безопасността и защитата на здравето в контекста на домашния труд. В нея се уточнява списъкът с правата на домашните работници и задълженията на работодателите, като се гарантира необходимата правна сигурност за тяхното ефективно прилагане. През април 2024 г. **България** ратифицира основните конвенции на МОТ в областта на здравето и безопасността на работното място № 155 и № 187, а през октомври 2024 г. **Нидерландия** ратифицира Конвенция № 187.

В плановете на няколко държави членки са включени нови форми на работа, като например гъвкаво работно време, дистанционна работа и работа от разстояние. През септември 2023 г. влязоха в сила изменения на Кодекса на труда в **Чехия**, като една от ключовите промени е регламентирането на дистанционната работа. Освен това родителите на малки деца и лицата, полагащи грижи за тях, вече могат да разчитат на по-голяма подкрепа за съвместяването на семейния живот с работата. Друга новост е възможността на дистанционните работници да се предоставя компенсация с фиксирана ставка за покриване на най-често срещаните разходи, свързани с домашния им офис. В **Ирландия** законопроектът за правото да се поиска дистанционна работа беше включен в Закона относно равновесието между професионалния и личния живот и други разпоредби, а промените влязоха в сила през март 2024 г. Законът включва правото на работниците да поискат дистанционна работа и правото на лицата, полагащи грижи, да поискат гъвкаво работно време, включително разпределяне на часовете в по-малко дни или намалено работно време за майките кърмачки. Като част от своя ПВУ през март 2024 г. **Кипър** въведе схема за предоставяне на стимули за наемане на безработни лица, като им се осигуряват гъвкави форми на работа чрез работа от разстояние. През март 2024 г. **България** осъществи реформа, включена в нейния ПВУ, с която правилата за работа от разстояние, установени в Кодекса на труда, бяха изменени, за да се улесни достъпът до дистанционна работа, като се гарантира правна сигурност както за работниците, така и за работодателите и се изясняват правилата за здраве и безопасност и за проследяване и отчитане на работното време.

Някои държави членки са предприели законодателни действия за подобряване на условията на труд в работата през платформа и за справяне с предизвикателствата, произтичащи от използването на алгоритмично управление на работното място. На 1 януари 2024 г. влязоха в сила промени в **хърватския** Закон за труда, приети като част от ПВУ, с които се уточнява, че цифровите трудови платформи и доставчиците на агрегирани услуги (посредници, които свързват такива платформи с работници) са солидарно отговорни за изплащането на заплатите на работещите през платформа. Те трябва да информират работещите през платформа за организацията на работата и процесите на вземане на решения и да гарантират прозрачност на данните. Като част от ПВУ **Кипър** реформира социалното си осигуряване, за да обхване самостоятелно заетите лица и лицата с нестандартни форми на заетост, като работещите през платформа. В **Германия** правителството понастоящем работи върху специален закон за защита на данните на наетите лица, в който, наред с другото, ще бъдат уредени типични ситуации, възникващи в контекста на алгоритмичното управление на работното място, като например видеонаблюдение и използване на системи с изкуствен интелект. **Португалия** наскоро въведе разпоредби относно алгоритмичното управление на работното място в рамките на програмата за достоен труд за 2023 г. В закона се предвижда, наред с другото, че в колективните трудови договори може да бъде регламентирано използването на алгоритми и изкуствен интелект.

Някои държави членки предприемат мерки за намаляване на случаите на недекларирaн труд. Като част от своя ПВУ **Гърция** подготвя въвеждането на ИТ система за наблюдение на пазара на труда (ARIADNE), която ще осигури цифрово отчитане на работното време и ще действа като единен портал за административни данни за заетостта и социалното осигуряване. От декември 2023 г. Агенцията по приходите и Националният осигурителен институт на **Италия** работят за постигането на пълна оперативна съвместимост на съответните си бази данни, за да се справят с укриването на данъци в сектора на домашния труд. От април 2024 г., като част от своя ПВУ, **Италия** засили дейностите по инспектиране на труда и въведе възпиращи и стимулиращи мерки за намаляване на случаите на недекларирaн труд. През 2024 г. в **Литва** влязоха в сила промени в правилата за принудително събиране на дългове с цел да се стимулират повече безработни да се върнат на пазара на труда и по този начин да се намали сивата икономика. При регистрация в публичната служба по заетостта на задлъжнелите безработни се предоставя срок от 6 месеца (който може да се ползва не повече от два пъти в рамките на 5 години), през който срещу тях не се предприемат действия за принудително събиране на дългове.

Държавите членки продължават да се борят с дълготрайната безработица чрез различни целеви мерки. В **Австрия** програмата „Трамплин“ (създадена през 2021 г. с цел борба с дълготрайната безработица чрез субсидирана заетост в социални предприятия или при особено благоприятни условия за подпомагане на интеграцията) от 2023 г. вече е включена в редовния бюджет на публичната служба по заетостта. През същата година **Португалия** създаде извънредна мярка, която позволява частично съчетаване на обезщетенията за безработица с доходи от трудова дейност, с цел да се насърчат дълготрайно безработните да се върнат на пазара на труда. През април 2024 г. **Словакия** даде началото на националния проект „Финансови стимули за заетост“, за да подкрепи безработните, които са в неравностойно положение поради възраст, сложно семейно положение, ниско образование, загуба на трудови навици, увреждания и други причини. Между април и септември 2024 г. в **Унгария** беше открита покана за участие в пилотната програма за работни места на изпитателен срок, чиято цел е да се отговори на нуждите на предприятията от персонал чрез увеличаване на вътрешното предлагане на работна ръка и насърчаване на заетостта на дълготрайно безработните. Участващите МСП получават подкрепа не само за заплати (за период до 9 месеца), но и за осигуряване на персонализирани възможности за развитие и наставничество на дълготрайно безработните лица въз основа на оценката на техните умения. Дълготрайно безработните лица получават допълнителна надбавка (към заплатата си) за период до 9 месеца като стимул да останат на работа. През 2023 г. **Хърватия** стартира целева програма за активна политика по заетостта („Работа плюс“) за дълготрайно безработните лица и уязвимите групи. В зависимост от отдалечеността им от пазара на труда на дълготрайно безработните лица се предлага набор от 2—3 мерки (програма за активизиране, интегриране на работното място и/или повишаване на квалификацията/обучение), за да се подпомогне тяхната интеграция на пазара на труда.

Няколко държави членки предприеха стъпки за подсилване на активните си политики по заетостта и на помощта, предоставяна на различни групи. Финландия подготвя реформа на службите по заетостта и икономическото развитие. Отговорността за организацията на тези служби ще бъде прехвърлена на общините или на общинските райони със съвместно управление, които ще бъдат създадени на 1 януари 2025 г. Ще бъде създаден модел за финансиране на общините, който ще им даде възможност да развият своите дейности за насърчаване на заетостта. Министерството на труда, семейството, социалните въпроси и равните възможности на

Словения преразглежда и актуализира нормативните документи за изпълнение на Насоките за прилагане на активната политика по заетостта за периода 2021—2025 г., като обръща специално внимание на плана за действие по активната политика по заетостта и списъка на мерките по линия на активната политика по заетостта. В **Белгия** федералното правителство прие пакет от мерки в подкрепа на постепенното завръщане на работниците след продължителен отпуск по болест**.** През ноември 2023 г. започна комуникационна кампания за информиране на тези работници за всички налични възможности за връщане към трудова дейност. С кралски указ от март 2024 г. се въведоха три задължителни срещи за професионално ориентиране с цел по-ефективно активизиране. От април 2025 г. ще се предоставят ваучери на стойност 1 800 EUR за индивидуално професионално ориентиране на работници, които са били в отпуск по болест поне една година. За да реинтегрира безработните лица над 50 години на пазара на труда, **Австрия** използва редица услуги и инструменти за финансиране, включително комбинираната субсидия за заплати (през 2023 г. са отпуснати около 286,3 милиона евро за субсидии). В **Малта** схемата за достъп до заетост, която се прилага между 2023 и 2029 г. и се съфинансира от ЕСФ+, предоставя финансова помощ на работодателите и възможности за работа на лица, отдалечени от полагането на платен труд. В **Португалия** програмата „Qualifica On“, създадена през 2024 г., има за цел да се подпомогне (пре)квалификацията на работници от предприятия, чието производство е спряно поради преструктуриране. В годишния си национален план за действие по заетостта за 2024 г. **България** си поставя за цел да преквалифицира или да повиши квалификацията на 9 000 души и да предостави подкрепа за наемане на работа на почти 10 000 души. Освен това в периода 2023—2026 г. **България** инвестира 153 милиона евро с подкрепата на ЕСФ+ в цялостен подход за интегриране на неактивните лица на пазара на труда чрез по-ефективно активизиране, обучение и повишаване на осведомеността. В **Словакия** новият национален проект „Умения за пазара на труда“, съфинансиран от ЕСФ+ до 2026 г., има за цел да се подкрепят търсещите работа лица в усилията им да намерят работа чрез преквалификация. Целевата група са търсещите работа лица в неравностойно положение съгласно Закона за службите по заетостта (напр. младежи на възраст под 26 години; граждани над 50 години; дълготрайно безработни лица; нискоквалифицирани лица).

Няколко държави членки предприемат мерки за укрепване на капацитета и ефективността на своите публични служби по заетостта (ПСЗ) с оглед на съществуващия недостиг на работна ръка и нуждите от умения. Между 2021 и 2023 г. по линия на МВУ беше подкрепен набор от мерки за продължаващо обучение на служителите на ПСЗ в **Испания**. Като част от своя ПВУ през 2023 г. **Испания** извърши инвестиция, насочена към преустройството на ПСЗ чрез подобряване на вътрешните системи за управление, модернизиране на работните места и цифровизиране на службата за подкрепа на гражданите. През 2023 г. **Хърватия** пристъпи към цифровизация на хърватските служби по заетостта. С тази инвестиция се създават система за управление на цифровата идентичност и система за управление на човешките ресурси. От 2024 г. **Кипър** въвежда мобилни звена на ПСЗ, които до края на 2029 г. ще извършват обиколки в селските и градските райони във всички окръзи. Мобилните звена се съфинансират от МВУ до първата половина на 2026 г. и от ЕСФ+ от втората половина на 2026 г. до края на 2029 г. През януари 2024 г., в съответствие със Закона за пълната заетост от декември 2023 г., **френската** система на ПСЗ „Pôle Emploi“ постепенно беше заменена от „France Travail“. Очаква се тази нова система да допринесе за подобряване на координацията на участниците в ПСЗ, реорганизиране на подкрепата и наблюдението на безработните и засилване на мерките за интеграция на работниците с увреждания.

Някои държави членки задълбочиха сътрудничеството между публичните служби по заетостта и социалните служби, за да увеличат въздействието на активните си политики по заетостта. През април 2024 г., като част от своя ПВУ, **Румъния** откри цифрова платформа за управление на ваучери за домашни работници. Наред с другото, платформата се очаква да бъде оперативно съвместима с други съответни бази данни, като например тези на ПСЗ, Министерството на труда и социалната закрила и Министерството на финансите. През май 2024 г. в **Италия** влязоха в сила нови правила, чиято цел е да се подобри цифровата платформа, чрез която се събира информация от социалните служби и публичните служби по заетостта. Общата цел е да се постигне по-добро съответствие между търсенето и предлагането на работна ръка.

В няколко държави членки бяха предприети мерки за привличане на чуждестранни таланти и за облекчаване на недостига на работна ръка на пазара на труда. През ноември 2024 г. **Испания** въведе цялостна реформа с цел модернизиране на миграционните политики в отговор на демографските предизвикателства и предизвикателствата на пазара на труда. Реформата е насочена към опростяване на административните процедури и засилване на интеграцията чрез насърчаване на достъпа до заетост, обучение и събиране на семейството като основни стълбове, като същевременно се предотвратява пребиваването на лица с нередовен статут. През януари 2024 г. **Франция** прие закон за по-добър контрол на имиграцията, включващ мярка за улесняване на достъпа до разрешения за граждани на трети държави, упражняващи професии с недостиг на кадри или в географски райони, в които има затруднения при набирането на работници. През март 2024 г. **Швеция** засили сътрудничеството между публичните служби по заетостта и 10 други правителствени органа (например Агенцията за социално осигуряване, Данъчната агенция, Агенцията по миграция), за да координира по-добре мерките за привличане и задържане на висококвалифицирани работници от цял свят. Освен това от декември 2023 г. гражданите на трети държави, които участват в гаранцията за заетост и развитие в **Швеция**, имат по-лесен достъп до езиково обучение и допълнително обучение за възрастни. През юли 2024 г. **Чехия** въведе разпоредби за освобождаване от разрешително за работа за висококвалифицирани работници от десет държави извън ЕС. През ноември 2023 г. **Малта** актуализира Наредбата за агенциите за наемане на работа, което даде възможност да бъдат предприети важни стъпки за регулиране на дейността на агенциите за наемане на работа, временна заетост и възлагане на дейности на външни изпълнители с цел защита на гражданите на трети държави от експлоатация.

Няколко държави членки проведоха реформи, за да приведат своите системи за обезщетения за безработица в съответствие с преобладаващите социално-икономически условия. През юли 2023 г. **Германия** въведе временни разпоредби в рамките на Закона за помощите за граждани, като увеличи финансовата помощ за самотни лица (от 502 EUR на 563 EUR) и насърчи предоставянето на обучение. Тези промени ще останат в сила до 31 декември 2024 г. През юни 2024 г. **Швеция** реформира своето осигуряване за безработица, за да разшири покритието на лицата без работа, като същевременно съгласува по-добре социалните плащания с периода на обезщетение (т.е. намаляване на обезщетението с 5 процентни пункта на всеки 100 дни). Увеличава се и минималният размер на подкрепата за започване на работа. Очаква се измененото законодателство да влезе в сила на 1 октомври 2025 г. Във **Финландия** през април 2024 г. беше въведена реформа в надбавките за жилищни нужди, като се премахна приспадането на доходи от трудова дейност в размер на 300 EUR от общия доход. Тази промяна обаче е частично компенсирана от други увеличения на надбавките. През януари 2024 г. **Малта** реформира системата си за обезщетения за безработица, за да подобри съответствието между размера на обезщетението и последната заплата на получателя, като се взема предвид законоустановената минимална работна заплата. През първите шест седмици

обезщетенията ще представляват 60 % от последната заплата, като през следващите 10 седмици ще намалеят на 55 %, а през последните 10 седмици — на 50 %. Освен това в рамките на ПВУ **Малта** извършва мониторинг на мерките на политиката, свързани с обезщетенията за безработица. Първият доклад се предвижда да бъде изготвен до края на 2024 г. и да бъде последван от втори след пет години. Като част от своя ПВУ **Испания** реформира системата на обезщетенията за безработица, независещи от вноски. С новите законови разпоредби се разширява обхватът на тези обезщетения, така че да бъдат включени лицата под 45-годишна възраст без семейни задължения и селскостопанските работници, коригира се скалата на прогресивността и обезщетенията вече са съвместими с трудова заетост. През ноември 2023 г. **Португалия** разшири обхвата на обезщетенията за безработица, за да включи в него жертвите на домашно насилие, което е в съответствие с Програмата за достоен труд и неотдавнашните изменения на Кодекса на труда.

Някои държави членки предприеха мерки за подобряване на представителността на организациите на работниците и служителите и за подпомагане на изграждането на капацитет на социалните партньори. През юли 2023 г. **Люксембург** адаптира правилата за членство и избирателните списъци на професионалните камари, за да включи в тях чираците, търсещите работа лица в специално трудово правоотношение, както и наетите лица и чираците в родителски отпуск. През май 2024 г., като част от своя ПВУ, **Испания** прие реформа, с която намали стажа, необходим за гласуване и участие в избори за представителни органи на работниците в предприятията от културния и творческия сектор. През април 2024 г. **Унгария** започна прилагането на мярка, съфинансирана от ЕСФ+, в подкрепа на изграждането на капацитет на социалните партньори**,** с която се предлагат възможности за финансиране на заплатите на новонаети лица, обучение, организиране на събития, учебни посещения или участие в международни прояви.

2.4 Насока 8: Насърчаване на равните възможности за всички, насърчаване на социалното приобщаване и борбата с бедността

В този раздел се разглежда прилагането на насока за заетост № 8, в която на държавите членки се препоръчва да насърчават равните възможности за всички, да стимулират социалното приобщаване и да се борят с бедността в съответствие с принципи 2 (равенство между половете), 3 (равни възможности), 11 (грижи и подкрепа за децата), 12 (социална закрила), 14 (минимален доход), 15 (доходи и пенсии за старост), 16 (здравеопазване), 17 (интеграция на хората с увреждания), 18 (дългосрочни грижи), 19 (жилищно настаняване и помощ за бездомните хора) и 20 (достъп до основни услуги) на Европейския стълб на социалните права. В раздел 2.4.1 е представен анализ на основните показатели, а в раздел 2.4.2 са представени предприетите от държавите членки мерки на политиките.

2.4.1 Основни показатели

През 2023 г. растежът на брутния разполагаем доход на домакинствата (БРДД) на глава от населението леко се увеличи на равнище ЕС. През 2023 г. той възлизаше на 111,1 пункта (спрямо 100 през 2008 г.), което е с 0,6 пункта повече, отколкото през 2022 г. Най-голямо увеличение беше регистрирано в Малта, а по-малко, но все пак значително беше отчетено в Хърватия, Испания и Гърция (вж. фигура 2.4.1). Румъния, Унгария, Малта, Полша и Литва бяха държавите „с най-добри резултати“ през 2023 г. поради високите си стойности (над 140 % спрямо 2008 г.). От друга страна, в Естония беше регистрирано най-голямото намаление, следвана от Словакия и Чехия, в които равнището все още остава сравнително високо. През 2023 г. Италия и Австрия бяха в „критична ситуация“, с ниски

резултати и стойности, които също така се влошават. През 2023 г. ситуацията беше „за наблюдение“ в Естония, Словакия, Чехия и Швеция (където стойностите бяха близки до средните за ЕС, но влошени в сравнение с предходната година), както и във Финландия, Нидерландия, Франция и Белгия (където стойностите бяха под средните за ЕС, въпреки че обща стабилност или малки подобрения спрямо предходната година).

Фигура 2.4.1: През 2023 г. ръстът на брутния разполагаем доход на домакинствата (БРДД) на глава от населението леко се увеличи на равнище ЕС и се различаваше в отделните държави членки

Растеж на реалния брутен разполагаем доход на домакинствата (БРДД) на глава от населението, стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (2008 г. = 100, водещ показател в набора от социални показатели)

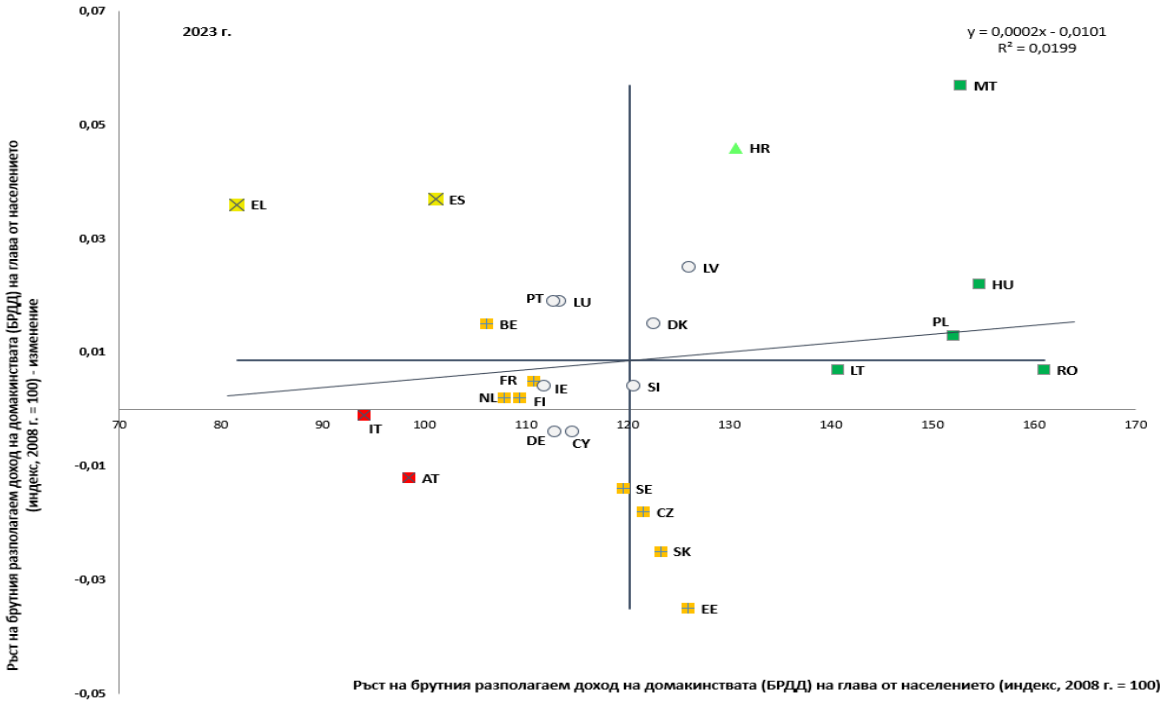

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Няма налични данни за България.
Източник: Евростат [tepsr_wc310], европейски сметки по сектори.

През 2023 г. делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), леко намаля в ЕС, включително благодарение на решителни мерки на политиката за смекчаване на отрицателните социални последици от високите разходи за издръжка на живота. Въпреки това ситуацията през 2023 г. беше „критична“ в Испания, Гърция и Латвия, чиито относително високи стойности (съответно 26,5 %, 26,1 % и 25,6 %) не се подобриха съществено или дори леко се увеличиха (с 0,5 процентни пункта в Испания) — вж. фигура 2.4.2. Унгария, Люксембург, Естония и Литва попаднаха в категорията „за наблюдение“ поради относително високия дял на ИРБИ (24,3 % и 24,2 % за Литва и Естония, съответно) или поради значителното му увеличение (с +2 и +1,3 процентни пункта съответно за Люксембург и Унгария). В същото време в Румъния и България резултатите бяха „слаби, но с подобряващи се стойности“ и въпреки че делът на ИРБИ в тези държави беше най-високият в ЕС (съответно 32,0 % и 30,0 %), бяха регистрирани и най-големите намаления (съответно -2,4 процентни пункта и -2,2 процентни пункта). На противоположната страна на спектъра бяха Чехия, Словения, Нидерландия и Финландия — държавите „с най-добри резултати“ (с дял на ИРБИ съответно 12,0 %, 13,7 % и 15,8 % за последните две). Бяха забелязани някои признаци на сближаване между държавите — членки на ЕС. Въпреки това разликите между отделните региони в ЕС бяха големи,

включително в рамките на държавите членки, особено в Италия, Франция, Полша, Германия, Португалия, Испания и Белгия (вж. фигура 8 в приложение 5), както и в най-отдалечените региони. В това отношение оценката на разпределителното въздействие на реформите и инвестициите остава особено важна, за да се гарантира приносът им към постигането на водещата цел на ЕС за извеждане на поне 15 милиона души от бедността до 2030 г.[222]

Фигура 2.4.2: Делът на изложените на риск от бедност или социално изключване в ЕС леко намаля през 2023 г., като се наблюдава известно сближаване между държавите членки.

Дял на населението, изложено на риск от бедност или социално изключване, стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

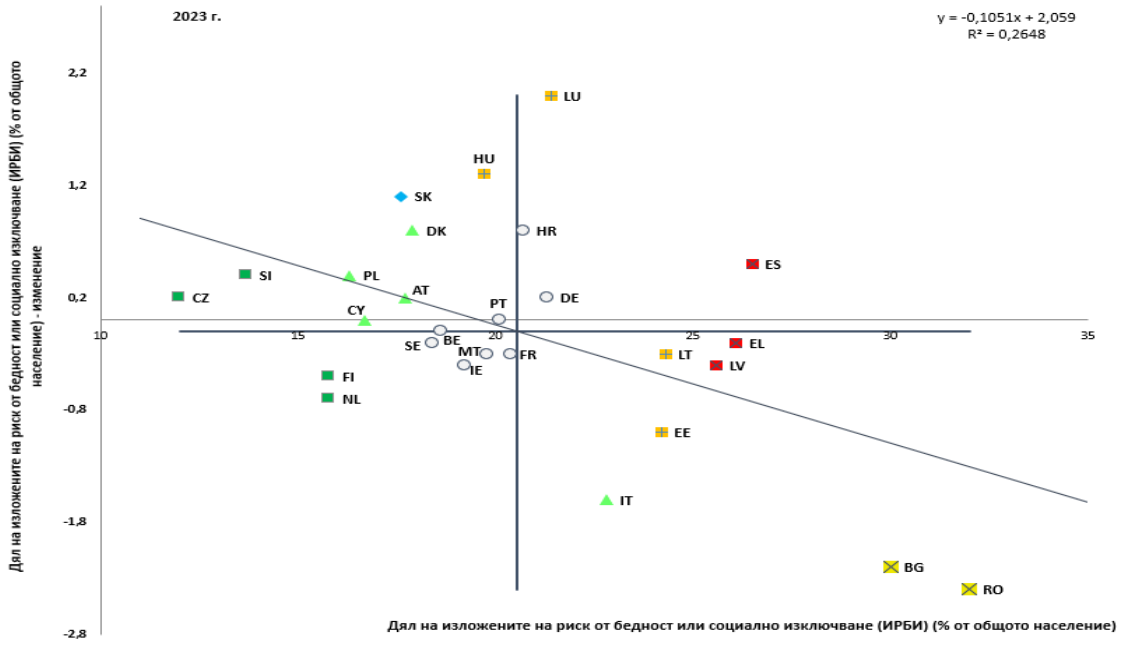

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Прекъсване в динамичните редове за Хърватия.
Източник: Евростат [ilc_peps01n], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Паричната бедност и делът на хората, живеещи в (почти) безработни домакинства, леко намаляха, докато делът на тези, изпитващи сериозни материални и социални лишения, остана стабилен. Въпреки по-високите разходи за издръжка на живота тази обща стабилност отразява смекчаващите ефекти от мерките на политиката, предприети на равнище ЕС и държави членки. През 2023 г. делът на изложените на риск от бедност (спрямо доходите през 2022 г.) намаля и беше най-нисък в Чехия, следвана от Дания, Ирландия, Финландия и Белгия (съответно 9,8 %, 11,8 %, 12,0 %, 12,2 % и 12,3 %) — вж. горната графика на фигура 2.4.3. За разлика от това, най-високият дял беше регистриран в Латвия, Естония, Румъния, Литва, България и Испания (съответно 22,5 %, 22,5 %, 21,1 %, 20,6 %, 20,6 % и 20,2 %), въпреки че беше отбелязан спад (с изключение на Латвия, в която делът остана непроменен). Експресните оценки на Евростат по отношение на доходите през 2023 г. показват, че делът на ИРБ е останал стабилен средно в ЕС и в повечето държави членки, като увеличение се наблюдава в Люксембург, Гърция, Австрия и Франция, а спад в Португалия, Испания, Германия, Финландия, Естония и Нидерландия[223]. Делът на хората, изпитващи сериозни материални и

[222] Вж. съобщението на Комисията „По-добро оценяване на разпределителното въздействие на политиките на държавите членки“ (COM(2022) 494 final).
[223] Вж. Експресни оценки на неравенството в доходите и показателите за бедността за 2023 г. — експериментални резултати на съответната уебстраница на Евростат.

социални лишения, остана като цяло стабилен в ЕС, но се различаваше значително в отделните държави членки, като варираще от 2 % в Словения до 19,8 % в Румъния — вж. средната графика на фигура 2.4.3. Той обаче се увеличи в няколко държави членки (Австрия, Дания, Унгария и Испания с увеличение над 1 процентен пункт), докато в Румъния, Латвия, Хърватия и Франция намаля. В резултат на продължаващото положителното развитие на пазара на труда, стимулирано от устойчивия икономически растеж през 2022 г., делът на хората, живеещи в (почти) безработни домакинства, намаля през 2023 г. (спрямо активността през 2022 г.). Спад беше отбелязан в повечето държави членки, като най-ниските дялове бяха регистрирани в Малта, Словения, Люксембург и Полша, а най-високите — в Белгия, Германия, Дания, Франция и Ирландия — вж. средната графика на фигура 2.4.3. Високият ръст на цените през последните години, особено на храните и енергията, както и непропорционалното му въздействие върху хората с по-ниски доходи доведоха до увеличаване на дела на ИРБ, фиксиран на стойностите от 2019 г.[224]. През периода 2022—2023 г. този дял се увеличи с 1,3 процентни пункта в ЕС и достигна 15,1 %. Въпреки това първо увеличение след няколко години на спад делът на ИРБ остава под стойността за 2019 г. (16,5 %). Фиксираният дял на ИРБ също се увеличи в повечето държави членки, с изключение на България, Австрия, Испания и Полша. Най-голям беше ръстът в Естония (+6,2 процентни пункта до 20,5 %), следвана от Нидерландия и Малта (съответно +3,3 и +3,1 процентни пункта до 13 % и за двете държави).

Фигура 2.4.3: Делът на изложените на риск от бедност и делът на хората, живеещи в (почти) безработни домакинства, намаляха, докато делът на тези, изпитващи сериозни материални и социални лишения, остана стабилен.

Компоненти на водещия показател за степента на изложеност на риск от бедност или социално изключване (%, 2015 г., 2022 г., 2023 г.)

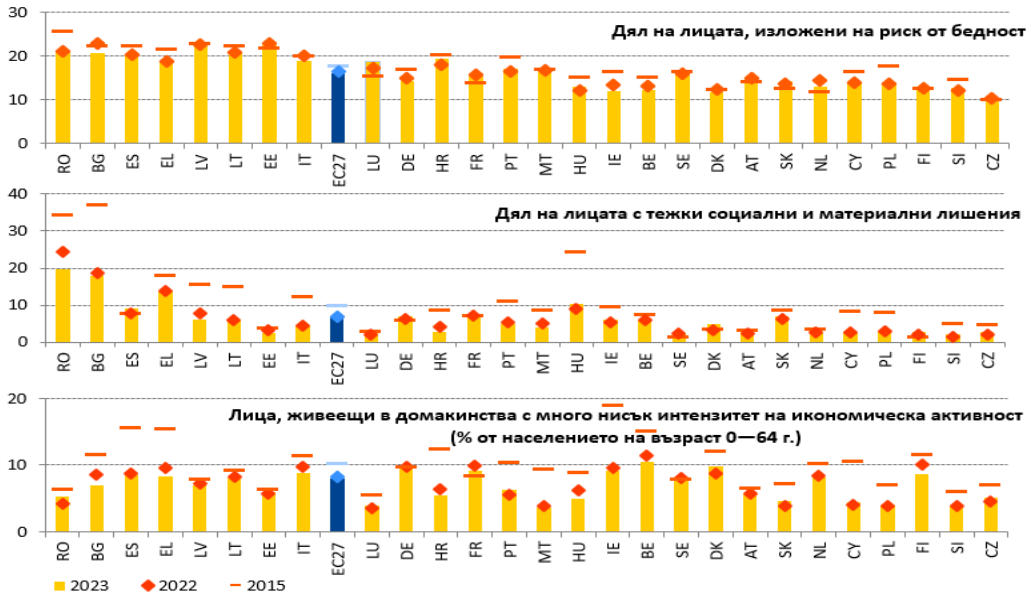

Забележка: Показателите са класирани по дела на ИРБИ през 2023 г. Прекъсване в динамичните редове за Хърватия по отношение на дела на лицата, изложени на риск от бедност, и за Франция по отношение на дела на лицата, изпитващи сериозни материални и социални лишения.
Източник: Евростат [tessi010], [tepsr_lm420], [tepsr_lm430], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

[224] Хората, изложени на риск от бедност, фиксиран на стойностите от 2019 г., са тези с приравнен разполагаем доход под прага на риска от изпадане в бедност, *изчислен през 2019 г.*, коригиран с хармонизирания индекс на потребителските цени (ХИПЦ) между 2019 г. и 2023 г. Данните са налични в [ilc_li22].

Равнището на детската бедност в ЕС остана като цяло стабилно, въпреки че броят на засегнатите деца намаля незначително през 2023 г. През същата година за първи път след пандемията от COVID-19 броят на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, леко намаля в ЕС (на 19,9 милиона от около 20 милиона през 2022 г.). Това намаление в абсолютния брой обаче не доведе до по-нисък процент поради намаляването на общия брой на децата. Поради това делът остана почти непроменен — 24,8 % спрямо 24,7 % през 2022 г., като беше с 3,5 процентни пункта по-висок от този за цялото население. Словения, Финландия, Чехия, Дания и Нидерландия бяха сред държавите „с най-добри резултати“, с дял на ИРБИ сред децата под 16 %. Испания и България, от друга страна, бяха в „критична ситуация“, като в първия случай беше отбелязан ръст (с повече от 2 процентни пункта до 34,5 %), а във втория случай делът надвишаваше 33 %, без значително подобрение в сравнение с предходната година. Унгария, където беше регистрирано най-голямото увеличение (+6,3 процентни пункта), беше в категорията „за наблюдение“ през 2023 г., заедно с Люксембург, Гърция и Франция, всички с относително високи проценти. Най-голям спад беше отбелязан в Румъния и Италия (с повече от 1 процентен пункт), чиито резултати бяха „слаби, но с подобряващи се стойности“, като в първата държава бяха регистрирани едни от най-високите стойности (39 %). Като цяло броят и делът на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, се увеличиха в 15 държави членки.

Фигура 2.4.4: Делът на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, остана като цяло стабилен в повечето държави членки и по-висок, отколкото за цялото население.

Дял на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

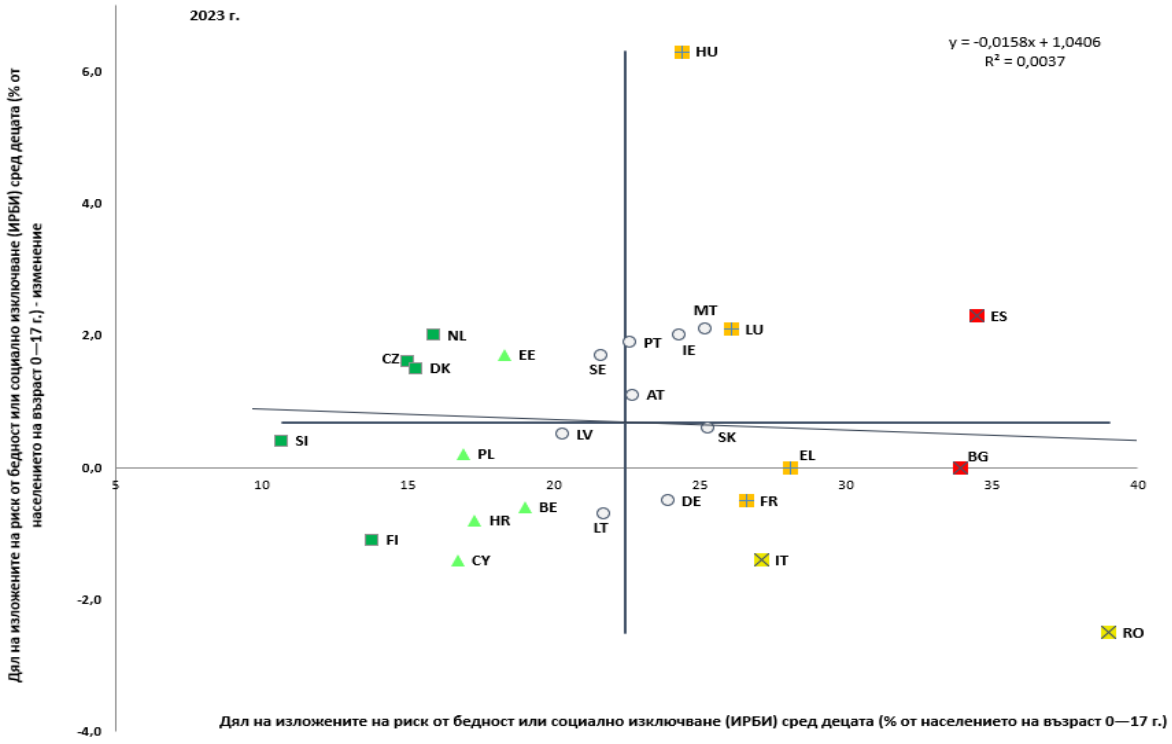

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Прекъсване в динамичните редове за Хърватия.
Източник: Евростат [tepsr_lm412], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Компонентите на риска от бедност или социално изключване сред децата останаха стабилни на равнище ЕС, но в някои държави членки бяха регистрирани значителни

промени. Делът на децата, изложени на риск от бедност (ИРБ), остана като цяло стабилен — 19,4 % през 2023 г. (от 19,3 % през 2022 г., спрямо доходите съответно през 2022 и 2021 г.). Най-голямо увеличение беше регистрирано в Унгария (+7,1 процентни пункта), а най-голям спад — в Германия (-1 процентни пункта). Както и през 2022 г., делът на ИРБ беше най-висок в Румъния, Испания и България, а най-нисък — във Финландия, Дания и Словения. Експресните оценки на Евростат по отношение на доходите през 2023 г. показват обща стабилност на детската бедност в ЕС като цяло и в повечето държави членки, като се наблюдава спад в Германия, Естония, Испания, Финландия, Португалия, Словения и Словакия и ръст в Чехия, Гърция, Латвия, Полша и Швеция[225]. Делът на децата, изпитващи сериозните материални и социални лишения, също остана като цяло непроменен — 8,4 % в ЕС през 2023 г., но със значителен спад в Румъния (-8,2 процентни пункта). Накрая, делът на децата, живеещи в (почти) безработни домакинства, остана стабилен — 7,5 % през 2023 г. в ЕС и в повечето държави членки. Преодоляването на бедността и социалното изключване сред децата е от съществена важност, за да им се помогне да реализират пълния си потенциал и да се прекъсне предаването на бедността между поколенията. Прилагането на Европейската гаранция за децата във всички държави членки е от ключово значение в това отношение[226].

Тематично каре 5: Грижи за децата в държавите от ЕС

Доказано е, че качествените образование и грижи в ранна детска възраст (ОГРДВ) имат положително въздействие върху перспективите на децата, а оттам и върху икономическото и общественото развитие. Участието в качествени ОГРДВ подобрява социалното и когнитивното развитие, особено на децата в неравностойно положение. Това допринася за по-добри резултати в образованието и заетостта на по-късен етап от живота и за ограничаване на предаването на бедността между поколенията. Освен това качествените ОГРДВ дават възможност на родителите да съчетават семейния живот с професионалните си стремежи, което допринася също така за по-голямо равенство между половете, по-активно участие на пазара на труда и в икономическия растеж, както и за намаляване на бедността[227]. С *Препоръката на Съвета относно образованието и грижите в ранна детска възраст: целите от Барселона за 2030 г.* целта за участие в ОГРДВ до 2030 г. се повишава до най-малко 45 % от децата на възраст под 3 години (с изключения за изоставащите държави членки)[228]. В препоръката също така се призовава държавите членки да преодолеят разликата в участието в ОГРДВ между децата, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), и цялата съвкупност от деца. В съответствие с *Препоръката на Съвета относно Европейската гаранция за децата*[229], достъпът до висококачествени ОГРДВ следва да бъде ефективен и безплатен за децата, изложени на риск от бедност.

---

[225] Вж. Експресни оценки на неравенството в доходите и показателите за бедността за 2023 г. — експериментални резултати и таблицата с всички показатели на съответната уебстраница на Евростат.

[226] Препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета от 14 юни 2021 г. за създаване на Европейска гаранция за децата (ОВ L 223, 22.6.2021 г., стр. 14—23).

[227] Вж. например Darvas, Z. M., Welslau, L., & Zettelmeyer, J., *Incorporating the impact of social investments and reforms in the European Union's new fiscal framework [Отразяване на въздействието на социалните инвестиции и реформи в новата фискална рамка на Европейския съюз]*, Bruegel Working Paper, 2024 г., и Rossin-Slater, M., & Wüst, M., *What is the added value of preschool for poor children? Long-term and intergenerational impacts and interactions with an infant health intervention [Каква е добавената стойност на предучилищното образование за децата от бедни семейства? Дългосрочни и междупоколенчески въздействия и взаимодействия с интервенция в областта на здравето на кърмачетата]*, American Economic Journal: Applied Economics, 12(3), 2020 г.

[228] Вж. 2022/C 484/01. Изключенията по отношение на целта за „поне 45 %“ са посочени в точка 3, буква а).

[229] Препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета от 14 юни 2021 г. за създаване на Европейска гаранция за децата.

Средно в ЕС участието в ОГРДВ на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, е нараснало много по-малко през последното десетилетие в сравнение с участието на останалите деца. След четири години на постепенно нарастване на участието на децата, които не са изложени на риск от бедност, през периода 2015—2018 г. и внезапно увеличаване на дела на тези, които са изложени на риск от бедност, през 2019 г. разликата между равнищата на участие на двете групи през 2019 г. като цяло беше на равнището от 2015 г. — около 12 процентни пункта. Разликата достигна най-високото си равнище през 2021 г. поради рязкото увеличаване на участието на децата, които не са изложени на риск от бедност, и като цяло непроменетото участие на тези, които са изложени на риск от бедност. През 2023 г. разликата между двете групи от 15,8 процентни пункта беше значително по-голяма, отколкото през 2015 г. (само 25,2 % от децата, изложени на риск от бедност, посещаваха заведения за ОГРДВ, спрямо 41,0 % от децата, които не са изложени на такъв риск).

Напредъкът по отношение на участието в ОГРДВ е много по-бавен сред децата в неравностойно положение

Деца, участващи в образование и грижи в ранна детска възраст според риска от бедност (за 1 час или повече седмично, % от децата под 3-годишна възраст)

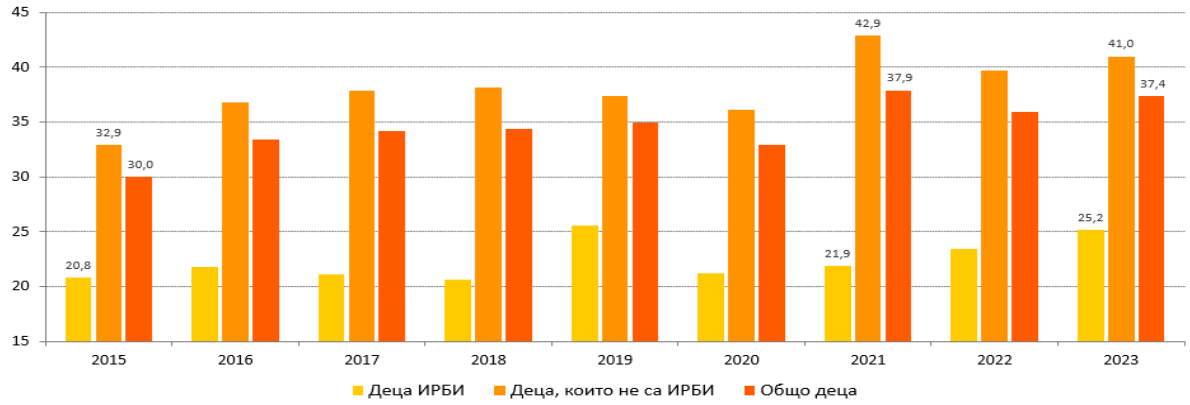

Забележка: Данните за 2020 г. са приблизителни.
Източник: Евростат [ilc_caindform25b].

Високата цена и недостигът на възможности за ОГРДВ възпрепятстват достъпа, особено за децата, изложени на риск от бедност, и държавите членки си поставят за цел да преодолеят тези пречки в своите планове за действие в областта на ОГРДВ, подкрепени с финансиране от ЕС. Така например, докато в някои държави членки (като **Дания** и **Словения**) ОГРДВ вече са безплатни за децата от най-бедните семейства, **Португалия** провежда реформа, за да направи достъпа до ОГРДВ безплатен за всички деца, а **Полша,** като част от своя ПВУ, въведе обезщетения за родителите на деца под 3-годишна възраст, които посещават заведения за ОГРДВ, с цел покриване или намаляване на разходите за такси за заведенията за грижи за деца. В много държави секторът на ОГРДВ страда и от липса на материална база и недостиг на персонал. **България** пое ангажимент да разшири мрежата от заведения за ОГРДВ, а в рамките на своя ПВУ **Германия** се ангажира да създаде 90 000 допълнителни места за грижи за деца чрез изграждане на нови детски заведения, както е предвидено в подкрепения от ЕСФ+ план за действие относно инвестициите в ОГРДВ. През 2022 г. увеличаването на капацитета на заведенията за грижи за деца беше включено в 22 оперативни програми по ЕСФ+ в шест държави членки, с предвидени средства в размер на 60,7 милиона евро. Освен това по-голямата част от държавите — членки на ЕС, са включили в своите ПВУ мерки за разширяване на капацитета, приобщаващия характер и/или качеството на ОГРДВ. Съответните инвестиции възлизат на повече от 8 милиарда евро.

Дълбочината на бедността сред населението като цяло, както и сред децата, остана стабилна в ЕС, но се увеличи значително в някои държави членки. Дълбочината на

бедността се измерва като разликата между равнището на доходите на лицата, изложени на риск от бедност, и прага на бедността[230]. През 2023 г. тя леко намаля в ЕС — до 23,0 % (спрямо доходите през 2022 г.) — вж. фигура 2.4.5. Най-високи стойности бяха регистрирани в Румъния (37,4 %), следвана от Словакия и Унгария (съответно 29,9 % и 29,5 %), след значително увеличение (съответно с 5,4, 11,5 и 10,1 процентни пункта). Най-рязък спад беше отбелязан в Белгия (-4,2 процентни пункта), където равнището беше най-ниското в ЕС (14,0 %). Бедността е по-дълбока сред хората, живеещи в (почти) безработни домакинства — около 63.0 % в ЕС през 2023 г. (спрямо доходите през 2022 г.)[231]. При децата дълбочината на бедността остана непроменена средно за ЕС и е по-голяма, отколкото при цялото население (24,4 %). Най-високи стойности в това отношение бяха регистрирани в Унгария (64,3 %) след много значително увеличение (с 49,8 процентни пункта, което е над три пъти повече от почти безпрецедентно ниските стойности през 2022 г.), следвана от Румъния (39,4 %) и Словакия (37,7 %), в които беше отбелязано увеличение съответно с 6,3 и 12,7 процентни пункта. Най-рязък спад беше регистриран в България (-10,9 процентни пункта), където равнището въпреки това остава високо (31,9 %), и в Италия (-8 процентни пункта), където равнището е под средното за ЕС (19,9 %). Най-ниското равнище беше отбелязвано във Финландия и Белгия (съответно 15,4 % и 15,2 %).

Фигура 2.4.5: Дълбочината на бедността беше като цяло стабилна в ЕС, но често беше по-голяма сред децата.

Разлика в относителния риск от бедност според прага на бедност за цялото население и за децата (0—17 г., %)

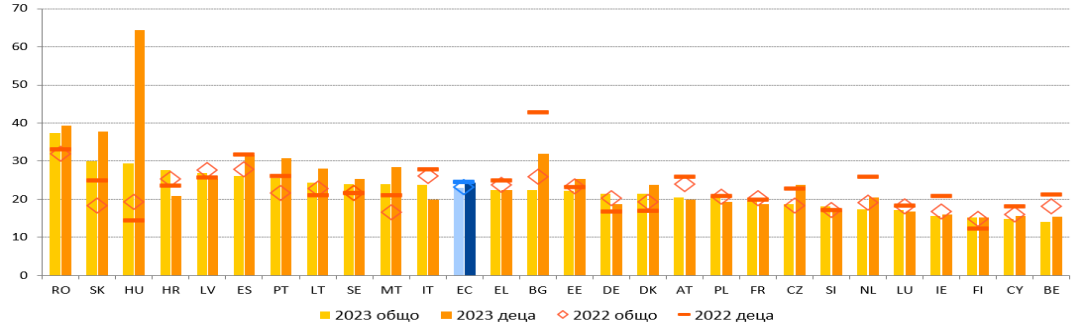

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за Франция и Люксембург през 2022 г. и за Хърватия през 2023 г.
Източник: Евростат [ilc_li11], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Фигура 2.4.6: Рискът от бедност или социално изключване остава по-висок за хората с увреждания във всички държави членки

Дял на лицата със и без увреждания, изложени на риск от бедност или социално изключване (на възраст 16 и повече години, %)

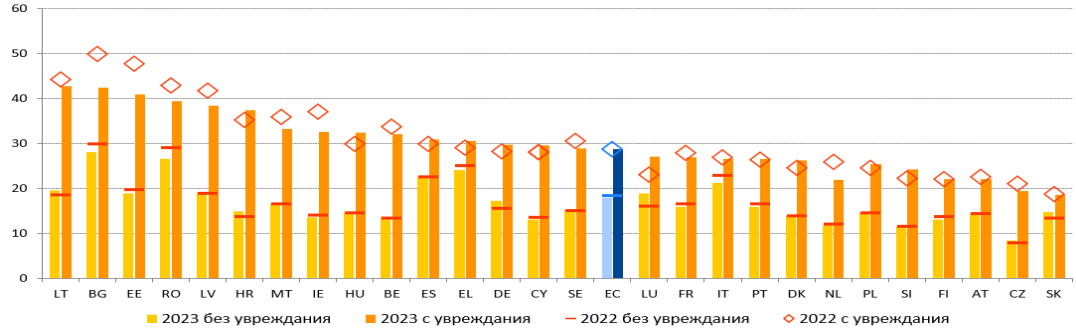

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за Хърватия и приблизителни данни за Германия през 2023 г.
Източник: Евростат [hlth_dpe010], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

---

[230] Този показател, известен и като относителна медианна разлика в риска от изпадане в бедност, се изчислява като разликата между медианния еквивалентен разполагаем доход на лицата под прага на риска от изпадане в бедност и прага на риска от изпадане в бедност, изразена като процент от прага на риска от изпадане бедност. Този праг е определен на 60 % от националния медианен еквивалентен разполагаем доход на всички хора в дадена държава, а не за ЕС като цяло.
[231] Евростат [ilc_li06].

Рисковете от изпадане в бедност или социално изключване остават по-високи за хората с увреждания. През 2023 г. делът на ИРБИ сред беше 28,8 % на равнище ЕС, което е с 10 процентни пункта повече, отколкото при останалата част от населението. Той също така се различаваше значително в отделните държави членки — фигура 2.4.6. Въпреки лекото намаление в сравнение с миналата година, най-висок дял беше регистриран в Литва, България и Естония (съответно 42,7 %, 42,4 % и 41 %), а най-нисък — в Словакия (18,6 %). Най-високо равнище на материални и социални лишения сред хората с увреждания беше отчетено в Румъния и България (съответно 28,4 % и 28,1 %). Като цяло лицата с увреждания в трудоспособна възраст бяха изложени на най-висок риск от бедност или социално изключване, следвани от младите хора с увреждания (съответно 33,6 % и 33,5 %). Освен това жените с увреждания бяха изложени на по-висок риск, отколкото мъжете с увреждания (29,8 % спрямо 27,6 %).

Рискът от бедност или социално изключване за лицата, родени извън ЕС, леко намаля, но остана много по-висок, отколкото за родените в ЕС. Делът на ИРБИ сред хората, родени извън ЕС, беше повече от два пъти по-висок от този сред родените в ЕС — съответно 39,2 % и 18,4 %. Най-голяма беше разликата между двете групи в Австрия (42,7 % спрямо 11,4 %), Белгия (42,1 % спрямо 14,6 %) и Испания (46,7 % спрямо 21,1 %). В Гърция тази разлика намаля доста значително през 2023 г. (с 5,1 процентни пункта до 23 процентни пункта), въпреки че делът на ИРБИ сред родените извън ЕС беше сред най-високите за 2023 г. между всички държави членки (47,1 %). Разликата намаля значително в Испания (-4,7 процентни пункта) и България (-11,9 процентни пункта), а нарасна най-много в Малта (+8,7 процентни пункта)[232].

Значителен брой роми в ЕС продължават да са изложени на риск от бедност или социално изключване. По данни от последното проучване средно 80 % от ромите в изследваните държави са изложени на риск от бедност (ИРБ)[233], като между 2016 г. и 2021 г. не е отчетен никакъв напредък. Средно 83 % от ромските деца (под 18 години) живеят в домакинства, изложени на риск от бедност. Освен това делът на ромите, изправени пред сериозни материални лишения (48 %), е по-голям в сравнение с общото население, особено сред по-младите и по-възрастните групи. В стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите за периода 2020—2030 г. се призовава държавите членки да намалят поне наполовина разликата в бедността между ромите и населението като цяло, включително децата, и да гарантират, че до 2030 г. по-голямата част от ромите ще се измъкнат от бедността[234]. С Препоръката на Съвета относно равенството, приобщаването и участието на ромите държавите членки поеха ангажимент да се борят с изключително високия процент на изложените на риск от бедност и материални и социални лишения сред ромите, за да се осигури ефективна подкрепа за равенството, приобщаването и участието на ромите[235]. В оценката на обновените национални стратегически рамки за ромите се призовава държавите членки да разгледат набелязаните области за подобрение, както и да подновят и изменят своите рамки, включително да ги направят по-амбициозни[236]. В заключенията на Съвета относно гарантирането на равен достъп на ромите до подходящо и десегрегирано жилищно настаняване и за справяне със сегрегираните селища[237] държавите членки се приканват да определят и да използват цялото финансиране, налично за тази цел.

---

[232] Съгласно показателя на Евростат [ilc_peps06n], сравняващ родените в държави извън ЕС с родените в предоставящата данни държава; лица на възраст 18 или повече години. Данни за първите не са налични за Румъния.

[233] Проучване на FRA на ЕС от 2021 г. относно ромите. Държавите, включени в проучването, бяха: България, Гърция, Испания, Португалия, Румъния, Словакия, Унгария, Хърватия и Чехия.

[234] Вж.: Новата стратегическа рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите (пълен пакет).

[235] Вж.: ОВ C 93, 19.3.2021 г., стр. 1—14.

[236] Относно оценката вж.: COM(2023) 7 final в пълния пакет.

[237] Заключения на Съвета относно мерки за гарантиране на равен достъп на ромите до подходящо и десегрегирано жилищно настаняване и за справяне със сегрегираните селища.

През 2023 г. енергийната бедност в ЕС нарасна за втора поредна година в резултат на въздействието на високите разходи за енергия, като между държавите членки има значителни разлики. Енергийната бедност, измерена по дела на хората, които не са в състояние да поддържат дома си достатъчно топъл, се увеличи с 1,3 процентни пункта в ЕС, достигайки 10,6 % през 2023 г.[238] Това е втората поредна година на увеличение след постоянния спад през периода 2015—2021 г. (от 9,6 % на 6,9 %) — вж. фигура 2.4.7. Това отразява въздействието от рязкото покачване на цените на енергията, което започна през втората половина на 2021 г. и ескалира през 2022 г. Фактът, че през 2023 г. увеличението на енергийната бедност е по-ниско от това през 2022 г. на фона на значително по-силен ценови шок през зимата на 2022 г., отколкото през зимата на 2021 г., показва, че извънредните мерки за подпомагане, приети от ЕС и неговите държави членки, са довели до ефективно смекчаване на въздействието[239]. През 2023 г. енергийната бедност се различаваше значително в отделните държави членки — от 2,1 % в Люксембург до 20,8 % в Испания и Португалия. Най-голямо увеличение беше регистрирано в Дания, Нидерландия, Испания, Литва, Унгария, Португалия и Швеция, а намаление беше отбелязано в България, Хърватия, Кипър, Малта, Латвия и Румъния. През 2023 г. увеличението беше по-значително сред хората, изложени на риск от бедност, отколкото сред населението като цяло (+2,1 процентни пункта). При тях енергийната бедност беше над два пъти по-висока от средната (22,2 % през 2023 г.), като се движеше от 3,8 % във Финландия до 43,6 % в Кипър. Най-голямо увеличение сред хората, изложени на риск от бедност, беше регистрирано в Дания, Испания, Италия, Литва, Унгария, Австрия, Полша, Словения и Словакия, докато в България, Хърватия, Кипър и Латвия енергийната бедност намаля.

Фигура 2.4.7: Енергийната бедност в ЕС се увеличава, като в отделните държави членки има значителни разлики

Лица, които не са в състояние да поддържат дома си достатъчно топъл, общо и изложено на риск от бедност население, 2022 г. и 2023 г. (%)

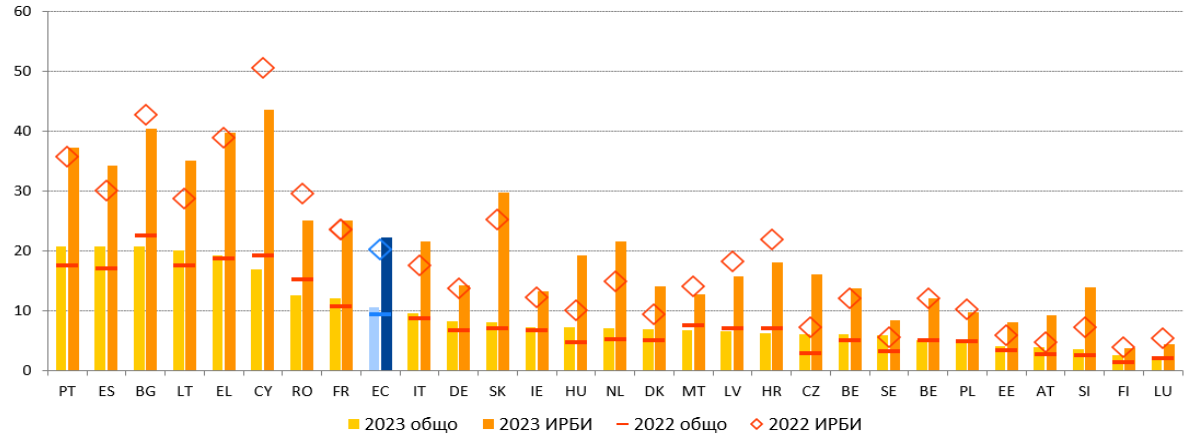

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за Литва през 2023 г.
Източник: Евростат [ilc_mdes01], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

През 2023 г. неравенството в доходите се запази като цяло стабилно на равнище ЕС, с известно сближаване между държавите членки. Квинтилното съотношение на доходите (S80/S20) остана до голяма степен стабилно през 2023 г. — 4,72 (при 4,73 през 2022 г. спрямо

[238] Делът на хората, които не са в състояние да поддържат дома си достатъчно топъл, е един от основните показатели, използвани за наблюдение на енергийната бедност в ЕС. За повече информация вж. фиша на SPC-ISG относно показателите за енергийна бедност на равнището на ЕС.
[239] Най-новите налични данни за енергийната бедност са от Статистическите данни на ЕС за доходите и условията на живот за 2023 г. Проучванията по тези въпроси обикновено се провеждат през първата половина на годината, в периода от януари до юни на съответната година, така че данните от 2023 г. отразяват въздействието на скока на цените на енергията през зимата на 2022 г.

доходите съответно през 2022 г. и 2021 г.)[240]. „Критични ситуации“ бяха регистрирани в Литва, Латвия и Румъния, където равнищата на неравенство по отношение на доходите бяха сред най-високите в Съюза, въпреки относително малкия спад през 2023 г. — вж. фигура 2.4.8. Високи равнища на неравенство бяха регистрирани и в Испания, Естония и Гърция, както и в Португалия и Малта (в последните две държави след относително голямо увеличение). Благодарение на подобни големи увеличения равнищата в Унгария, Швеция и Хърватия достигнаха около средното за ЕС. Ситуацията във всички тези осем държави членки беше „за наблюдение“ през 2023 г. От друга страна, най-голямо намаляване на неравенството в доходите беше отчетено в България (-0,69), където обаче през 2023 г. равнището все още беше сред най-високите (6,61), поради което резултатите на държавата бяха „слаби, но с подобряващи се стойности“, както и в Италия, в която беше регистриран по-малък спад (-0,35), но от по-ниско равнище, като и двете допринасят за възходяща конвергенция. Белгия, Чехия, Словения и Финландия бяха държавите „с най-добри резултати“ през 2023 г. В някои държави членки, например в Германия, Унгария, Италия, Португалия и Швеция, равнището на неравенството в доходите също така се различава значително по региони (вж. фигура 4 в приложение 5), включително и в най-отдалечените региони. Според експресните оценки на Евростат за 2023 г. тенденцията на неравенството в доходите, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, беше сравнително стабилна във всички държави, с изключение на Латвия, където беше прогнозирано значително увеличение[241]. Оценките на разпределението на въздействието на реформите и инвестициите са особено важни, за да се отчете въздействието върху неравенството по отношение на доходите и да се осигури предварителна информация за разработването на политики.

Фигура 2.4.8: През 2023 г. неравенството в доходите остава като цяло стабилно средно за ЕС, с известно сближаване между държавите членки

Квинтилно съотношение на доходите (S80/S20), стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (водещ показател в набора от социални показатели)

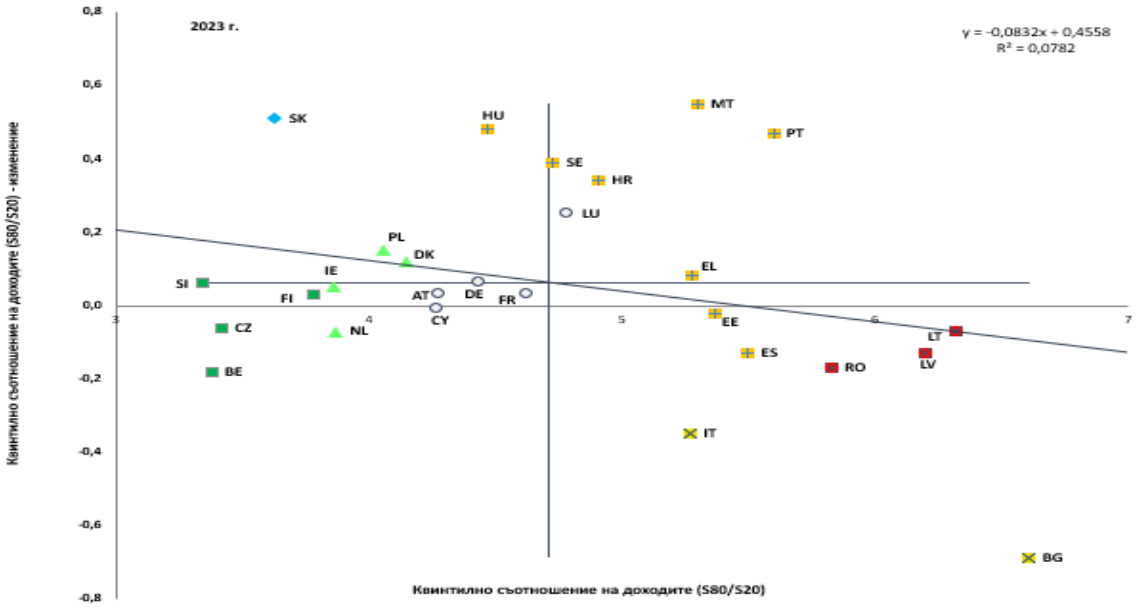

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Прекъсване в динамичните редове за Хърватия.
Източник: Евростат [tessi180], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

[240] Показателят се определя като съотношение между общия (приравнен разполагаем) доход, получаван от 20 % от населението с най-висок доход, и този, получаван от 20 % от населението с най-нисък доход.
[241] Вж. Експресни оценки на експерименталните резултати за 2023 г., стр. 13.

В по-дългосрочна перспектива неравенството в доходите отбеляза спад след пика си през 2014—2015 г., като се наблюдаваха колебания и известни разлики между държавите членки. Неравенството в доходите (измерено чрез S80/S20) рязко се увеличи по време на двойната рецесия в ЕС-27, след което спадна до равнището отпреди финансовата криза, а през последните години беше отбелязано още едно леко намаление — вж. фигура 2.4.9. Неравенството в долната част на разпределението на доходите (т.е. измерено чрез S50/S20) до 2023 г. като цяло се върна на равнището си от 2010 г., докато в горната част на разпределението (т.е. S80/S50) то леко намаля. Това показва въздействието на бързите и ефективни мерки на политиката в ЕС през последните години, особено във връзка с кризата с COVID-19 и високите разходи за издръжка на живота. В същото време това е показател, че като цяло в долната част на разпределението на доходите не са настъпили значителни подобрения в дългосрочен план. Въпреки че между 2007 г. и 2022 г. в много държави членки дяловете на доходите се подобриха в по-ниските квинтили, в други държави членки (а именно Италия, Литва, Люксембург, Унгария, Малта, Дания и Швеция) има признаци на поляризация[242]. Като цяло през този период делът на доходите във втория, третия и четвъртия квинтил (като възможен еквивалент на средната класа) леко се увеличи в няколко държави членки, с няколко важни изключения (а именно България, Кипър и Финландия).

Фигура 2.4.9: Неравенството в доходите в ЕС-27 варира през последните петнадесет години, като напоследък намалява.

Квинтилни съотношения S80/S20, S80/S50 и S50/S20 (2010—2022 г.)

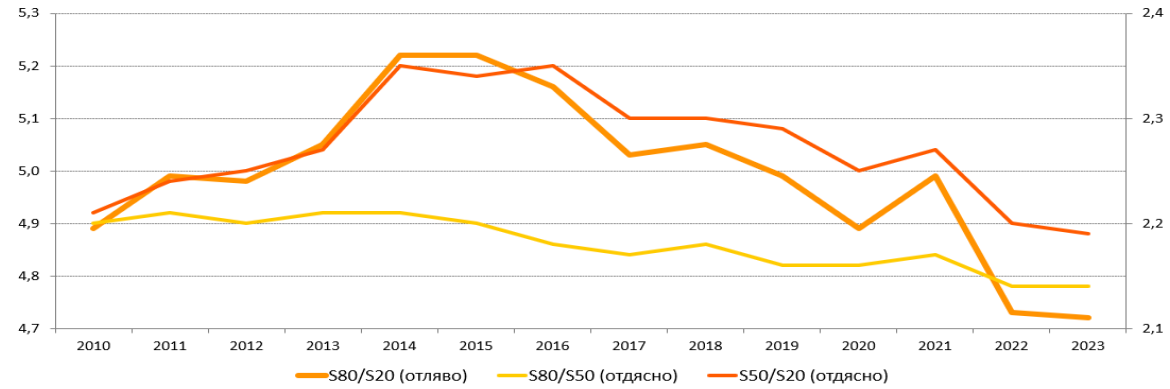

Забележка: За прекъсванията в динамичните редове вж. таблиците с данни.
Източник: Евростат [tessi180], [ilc_di11d], [ilc_di11e], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

През 2023 г. разходите за обезщетения за социална закрила се увеличиха в номинално изражение, но намаляха в реално изражение, с големи разлики между държавите членки и клоновете на социална закрила[243]. През 2023 г. делът спрямо БВП беше 26,8 % в ЕС (спрямо 26,9 % през 2022 г.), което е с 3,2 процентни пункта по-ниско от пика по време на кризата с COVID-19 през 2020 г. (30 %, поради изключителния отговор на кризата със средствата на политиката). Въпреки известно сближаване в това отношение от 2018 г. насам (по-специално през 2020—2021 г.) разликите между държавите членки останаха големи, като в шест държави членки този дял беше над 28 %, а в други шест — под 17 %[244]. Докато в номинално изражение разходите за обезщетения за социална закрила в ЕС нараснаха с 6,1 % през 2023 г., в реално изражение те леко намаляха (-0,2 %)[245], което се дължи на все още

[242] Въз основа на данни, неутрализирани при прекъсване в динамичните редове. Пълният анализ е достъпен в Икономически неравенства в ЕС — основни тенденции и политики.
[243] Евростат, Социална закрила(spr_exp_func, данните са извлечени на 7.11.2024 г.). Данните за 2023 г. са приблизителни и обхващат всички държави членки, с изключение на Гърция.
[244] Това са съответно Франция, Финландия, Австрия, Германия, Белгия и Италия и Ирландия, Малта, Естония, Румъния, Литва и Унгария.
[245] Промените в реално изражение се изчисляват чрез дефлиране на разходите в номинално изражение в евро[spr_exp_func] с хармонизирания индекс на потребителските цени (ХИПЦ) — вж. повече подробности тук.

високата инфлация. Промените в реално изражение варират от увеличение с повече от 5 % в седем държави членки до намаление с повече от 2 % в четири други държави членки[246]. На равнище ЕС лекият спад в реално изражение през 2023 г. се дължеше на намаление с почти 8 % на обезщетенията за социално изключване и с почти 5 % на обезщетенията за безработица, както и на намаление с около 1 % на разходите за обезщетения за болест и здравно обслужване. От друга страна, разходите, свързани с обезщетения за старост и за преживели лица, се увеличиха в реално изражение с 0,7 %.

Разходите за обезщетения за старост и за преживели лица все още съставляват почти половината от всички разходи за обезщетения за социална закрила в ЕС. През 2023 г. този дял беше 46,7 % (спрямо 46,2 % през 2022 г.). Обезщетенията за здравно обслужване и болест останаха на второ място по дял (29,9 % спрямо 30,2 % през 2022 г.), докато семейните обезщетения бяха 8,6 % (както и през 2022 г.), а обезщетенията за инвалидност — 7,1 % (спрямо 7 % през 2022 г.). Делът на обезщетенията за безработица продължи да намалява заедно с безработицата и стигна до 3,9 % през 2023 г. (рекордно ниско равнище от 2008 г. насам, първата година, отразена в динамичните редове) спрямо 4,1 % през 2022 г., след като спадна от рекордно високата стойност, достигната през 2020 г. (7,4 %). Успоредно с това делът на разходите за обезщетения за социално изключване намаля от 2,6 % през 2022 г. до 2,4 % през 2023 г. От друга страна, делът на разходите за обезщетения за жилище (1,4 %) леко се увеличи в сравнение с 2022 г. (1,3 %). Делът на обезщетенията за старост и за преживели лица се увеличи през годината в повечето държави членки (16 от 26), докато този на категории като обезщетения за здравно обслужване, болест, безработица или социално изключване намаля в повечето от тях.

Фигура 2.4.10: Въздействието на социалните трансфери (с изключение на пенсиите) върху намаляването на бедността леко отслабна през 2023 г., с някои признаци на разминаване

Въздействие на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността, стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (водещ показател в набора от социални показатели)

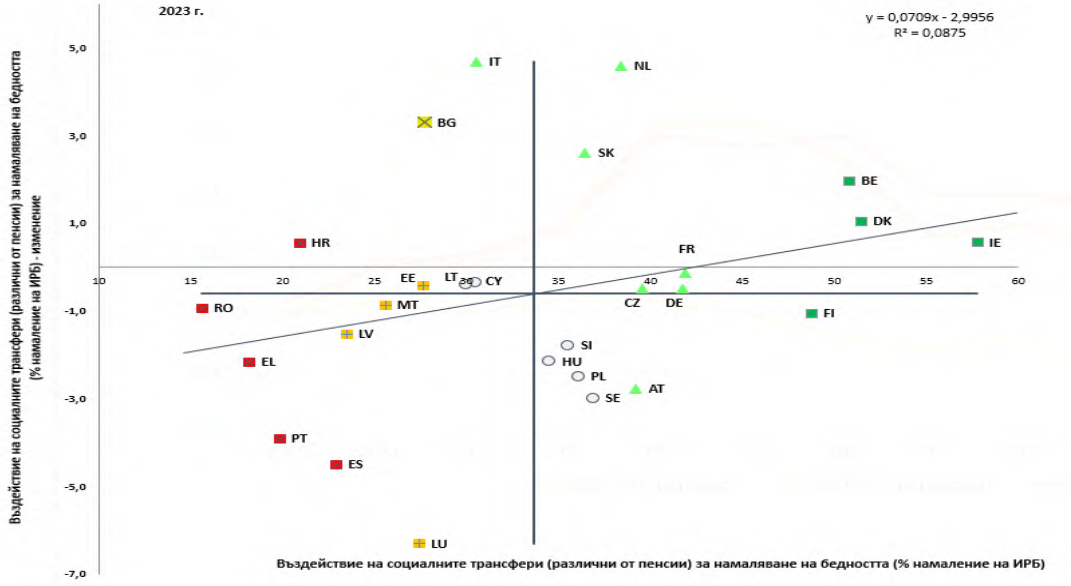

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Прекъсване в динамичните редове за Хърватия.
Източник: Евростат [tespm050], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Въздействието на социалните трансфери (с изключение на пенсиите) върху намаляването на бедността леко отслабна през 2023 г., с някои признаци на

[246] Това са съответно Словакия, Полша, Кипър, Белгия, България, Люксембург и Нидерландия и Естония, Латвия, Италия и Литва.

разминаване между държавите членки. Това се отнася както за ЕС като цяло (-0,3 процентни пункта, като все още остава по-високо, отколкото преди пандемията от COVID-19), така и за по-голямата част от държавите членки — вж. фигура 2.4.10. Въпреки това разликите между отделните държави останаха големи. През 2023 г. (спрямо доходите през 2022 г.) „критични ситуации“ бяха регистрирани в Румъния, Гърция, Португалия, Хърватия и Испания, където въздействието на социалните трансфери (между 15,6 % и 22,9 %) беше много ниско, а във всички, с изключение на Хърватия, беше отчетен спад. Четири държави членки бяха „за наблюдение“. Сред тях в Люксембург беше регистриран най-голям спад на въздействието, докато в Естония, Малта и Латвия то беше по-малко, но във всички тези държави въздействието беше под средното за ЕС. От друга страна, Ирландия, Дания, Белгия и Финландия бяха държави „с най-добри резултати“ (със стойности между 48,7 % и 57,7 %). През 2023 г. въздействието на социалните трансфери върху риска от парична бедност на равнище ЕС леко намаля и по отношение на децата (-0,3 процентни пункта[247]), което се дължи на намаляването му в 20 държави членки (до -18,6 процентни пункта в Унгария, -8,8 процентни пункта в Люксембург и -7,3 процентни пункта в Швеция), което не се компенсира от увеличаването в малка част от държавите членки (+8,2 процентни пункта в Италия, +3,2 процентни пункта в Словакия и +2,5 процентни пункта в Хърватия). Разликите във въздействието на социалните трансфери върху намаляването на бедността сред цялото население са големи и в различните региони на ЕС, особено в Белгия, Германия, Италия, Унгария, Полша, Португалия и Испания (вж. фигура 9 в приложение 5), включително и в най-отдалечените региони.

Въпреки подобряването на ситуацията през последните години подкрепата за осигуряване на минимален доход обикновено не е достатъчна, за да се изведат хората от бедността, в почти никоя държава членка. Схемите за минимален доход действат като социална предпазна мрежа в краен случай[248]. Адекватността на подпомагането може да се оцени, като се сравни разполагаемият доход на домакинствата, които разчитат единствено на минимален доход (и нямат доходи от труд), с прага на риска от изпадане в бедност — вж. фигура 2.4.11[249]. За домакинство с едно пълнолетно лице равнището на подпомагане е най-щедро в Нидерландия, където то почти достига прага на риска от изпадане в бедност (60 % от медианния еквивалентен разполагаем доход), докато в Ирландия, Белгия и Люксембург то е равно на или надхвърля 50 % от медианния доход, а в повечето от останалите държави е между 30 % и 50 % от медианния доход. Размерът на подпомагането за домакинство с едно пълнолетно лице е най-нисък в Румъния, Унгария и България, където той е около или под 10 % от медианния доход. В сравнение с 2022 г. адекватността на подпомагането се е подобрила в Естония (+4 процентни пункта), Нидерландия и Люксембург (+3 процентни пункта), Ирландия, Белгия, Испания, Литва и Чехия (+2 процентни пункта), а е намаляла в Италия, Австрия, Кипър, Полша (-3 процентни пункта), Гърция и Унгария (-2 процентни пункта). Когато се разглежда положението на домакинство, състоящо се от двама възрастни и две деца, в повечето държави членки адекватността на подпомагането е сходна или по-висока, главно поради по-голямата роля на семейните обезщетения. Все още само в Литва равнището на подпомагането за този тип домакинства е достатъчно, за да ги изведе от бедността. В сравнение с 2022 г. значително подобрение на адекватността за този тип домакинства (с повече от +5 процентни пункта) беше отбелязано в Естония, Испания, Чехия и Словакия, докато в Полша беше регистрирано значително намаление (-6 процентни

[247] Въз основа на рамката за сравнителен анализ на грижите за деца и подкрепата за тях, установена от подгрупата по показателите на Комитета за социална закрила. Показателят може да бъде изчислен на базата на дела на децата, изложени на риск от бедност (ИРБ), след и преди трансферите (с изключение на пенсиите). Социалните трансфери в натура, включително, наред с друго, безплатните образование и грижи в ранна детска възраст, образование и здравеопазване, не се вземат предвид в този анализ.

[248] Препоръка на Съвета относно адекватен минимален доход, гарантиращ активно приобщаване (2023/C 41/01).

[249] В допълнение към обезщетенията за гарантиране на минимален доход домакинствата може да имат право на обезщетения за жилище и на семейни обезщетения.

пункта). И накрая, във всички държави членки нетният доход на лице, работещо на пълно работно време с минимална работна заплата (или със съответната ниска заплата в държавите, в които няма законоустановена минимална работна заплата), е трайно по-висок от размера на сумата за подпомагане на доходите, получавани от системата за социално подпомагане, когато това лице не работи.

Фигура 2.4.11: Адекватността на социалното подпомагане за безработните домакинства остава сравнително ниска

Нетен еквивалентен разполагаем доход на домакинствата (състоящи се от едно лице или от двама възрастни с две деца под 14 години), които получават социално подпомагане, като процент от медианния еквивалентен разполагаем доход, 2023 г. (%)

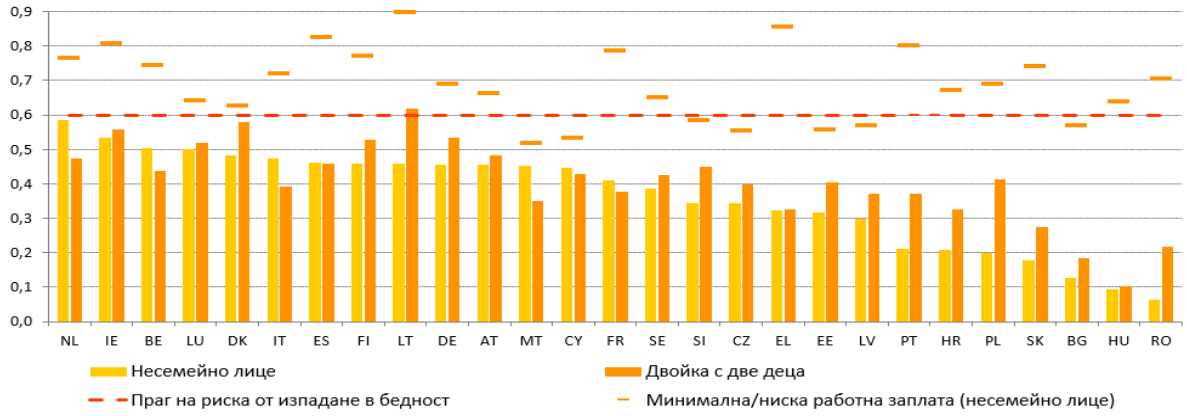

Забележка: Възрастни членове на домакинството, които не работят и не получават обезщетения за безработица. Нетни доходи, включващи социални помощи, семейни обезщетения и обезщетения за жилище, след облагане с данъци и социалноосигурителни вноски. Нетни доходи на едно лице, работещо на пълно работно време със законоустановената минимална работна заплата (или с 45 % от средната работна заплата за държавите, в които няма законоустановена минимална работна заплата): Дания, Италия, Австрия, Финландия и Швеция).
Източник: Собствени изчисления въз основа на резултатите от модела „данъци – осигурителни плащания“ на ОИСР, версия 2.6.3, и Евростат [ilc_di03], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Безработицата продължава да е основен фактор за риска от бедност, а социалните обезщетения като цяло не достигат до всички нуждаещи се домакинства. В ЕС 60,7 % от домакинствата, в които лицата в трудоспособна възраст са безработни или работят много малко (т.е. работят 20 % или по-малко от общото си потенциално работно време), бяха изложени на риск от бедност през 2023 г.[250] — вж. фигура 2.4.12. Този дял е стабилен в сравнение с предходната година, но се наблюдават значителни разлики между държавите членки. Степента на изложеност на риск от бедност на (почти) безработните домакинства (т.е. с много нисък интензитет на икономическа активност) се движи от 80 % в Румъния (-9 процентни пункта спрямо 2022 г.) до по-малко от 40 % в Ирландия (-6 процентни пункта). Много голямо увеличение беше отбелязано в Австрия (+14 процентни пункта), Кипър (+10 процентни пункта) и Португалия (+9 процентни пункта) — макар и от много по-ниско начално равнище — както и в Словения и Швеция (+7 процентни пункта). Значително намаление беше регистрирано в Унгария (-14 процентни пункта), Белгия (-9 процентни пункта) и Дания (-8 процентни пункта). В същото време делът на хората, изложени на риск от бедност и живеещи в (почти) безработни домакинства, които получават социални обезщетения, беше 83,5 % в ЕС през

[250] Освен това средно за ЕС степента на изложеност на риск от бедност за безработните беше 47,5 % през 2023 г., като в осем държави надхвърляше 50 %, а в Литва, Нидерландия и Румъния беше около или над 60 %. В 12 държави членки рискът от бедност сред безработните беше по-висок, отколкото в периода преди COVID-19 (спрямо доходите през 2019 г.).

2023 г., в сравнение с 81,1 % година по-рано — вж. фигура 2.4.13[251]. Съществуват значителни разлики между държавите членки, като този процент варира от (почти) 100 % в Дания, Австрия и Франция до по-малко от 60 % в Хърватия. Покритието се е увеличило или е останало като цяло стабилно (с промени от по-малко от 2 процентни пункта) в повечето държави членки между 2022 г. и 2023 г. (спрямо доходите съответно през 2021 г. и 2022 г.). Значително увеличение беше отбелязано в Австрия (+15,8 процентни пункта), Унгария (+12,8 процентни пункта), Италия (+12,2 процентни пункта) и Латвия (+8,3 процентни пункта), докато значителен спад беше регистриран в Малта (-23,7 процентни пункта). В около две трети от държавите членки обезщетенията за гарантиране на минимален доход може да се комбинират (поне частично) с доходи от труд, което създава положителни стимули за участие на пазара на труда.

Фигура 2.4.12: Равнището на бедност остава високо сред (почти) безработните домакинства

Дял на лицата, изложени на риск от бедност, живеещи в (почти) безработни домакинства (%)

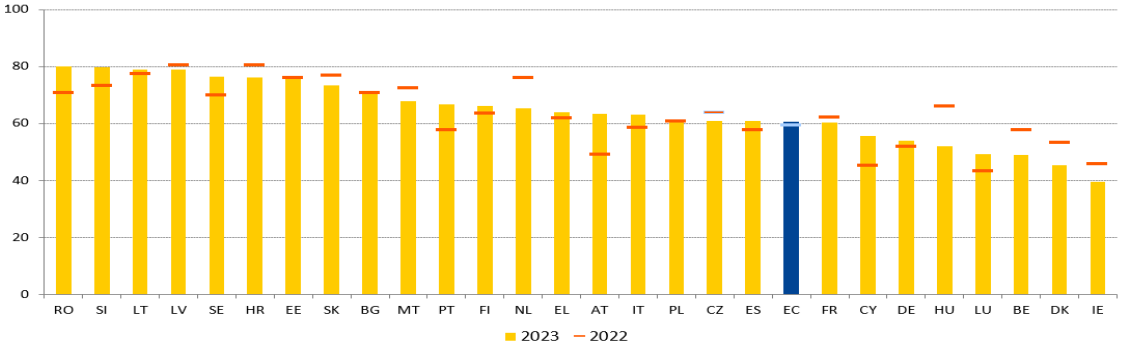

Забележка: Прекъсване в динамичните редове през 2023 г. за Хърватия. (Почти) безработни домакинства [с много нисък интензитет на икономическа активност] са домакинствата, чиито членове в трудоспособна възраст са работили през предходната година с работно време, равно на или по-малко от 20 % от общото им потенциално работно време.
Източник: Евростат [ilc_li06], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Фигура 2.4.13: Делът на хората, изложени на риск от бедност, които са обхванати от социални плащания, се различава значително в отделните държави членки.

Процент на лицата, изложени на риск от бедност, на възраст 18—64 години, които получават обезщетения и живеят в (почти) безработни домакинства (%)

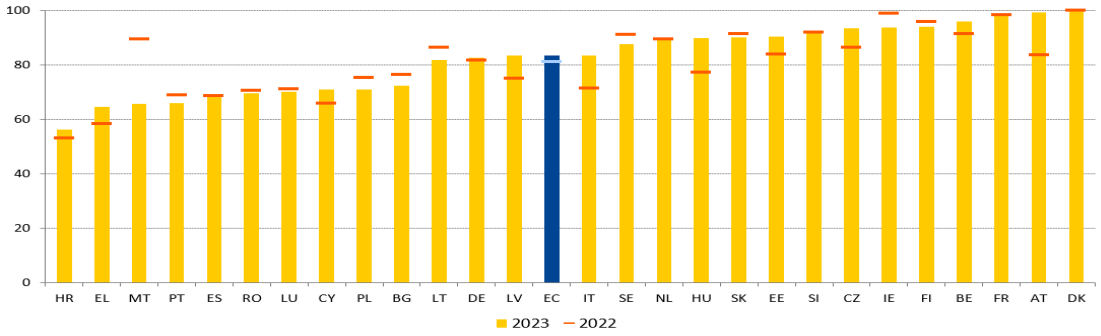

Забележка: Прекъсване в динамичните редове през 2023 г. за Франция.
Източник: Евростат [ilc_li70], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Паричната бедност остава по-висока за хората с нестандартни форми на заетост, отколкото за останалите работници, въпреки че при тях обезщетенията за социална закрила играят относително по-важна роля за намаляване на риска от бедност. Макар че през 2023 г. въздействието на социалните трансфери върху намаляването на бедността в ЕС (спрямо доходите през 2022 г.) беше значително по-голямо за работещите с нестандартни форми на заетост, например лица, наети на временни договори (22,2 %) и лица, работещи на

[251] Това включва всички видове социални обезщетения, а не само схемите за минимален доход.

непълно работно време (24,2 %), както и за самостоятелно заетите лица (26,2 %), в сравнение със средния работник (12,0 %)[252], паричната бедност беше по-голяма сред тези групи в повечето държави членки. На равнище ЕС делът на лицата, изложени на риск от бедност, беше 12,8 % сред работещите на временни договори (в сравнение с 5,3 % сред работещите на постоянни договори), 14,3 % сред работещите на непълно работно време (в сравнение със 7,1 % сред работещите на пълно работно време) и 20,7 % сред самостоятелно заетите лица, в сравнение със средно 6,4 % сред всички заети лица[253]. Паричната бедност сред работниците на временни договори беше над 15 % в осем държави членки[254], а в три от тях (България, Кипър и Швеция) — дори над 20 %. Нещо повече, в десет държави членки тя беше по-висока в сравнение с периода преди COVID-19 (въз основа на референтната 2019 година). Сред самостоятелно заетите лица равнището на бедност беше по-високо от средното за ЕС в осем държави членки[255], близо 30 % в Полша и Естония и цели 68 % в Румъния. Освен това в 16 държави членки то беше по-високо, отколкото през 2019 г.

Обхватът на социалните обезщетения се различава значително в отделните държави членки и за различните категории работници, а също и по трудов статус. Средно в ЕС през 2023 г. (спрямо доходите през 2022 г.) делът на хората в трудоспособна възраст (16—64 години), изложени на риск от бедност (преди социалните трансфери), които получават социални обезщетения[256], беше по-висок сред наетите на временни договори (39,2 %), отколкото сред наетите на постоянни договори (27,3 %), и по-висок сред работещите на непълно работно време (33,3 %), отколкото сред работещите на пълно работно време (25,7 %). В шест държави членки обаче (Швеция, Словения, Естония, България, Дания и Кипър) лицата, наети на временен договор, беше по-малко вероятно да получават обезщетения, отколкото наетите на постоянен договор, а отново в шест държави членки (Естония, Италия, Португалия, Латвия, България и Словения) работещите на непълно работно време беше по-малко вероятно да получават обезщетения, отколкото тези на пълно работно време. Както и през 2022 г., в 5 държави (Хърватия, Гърция, Люксембург, Полша и Румъния) по-малко от 10 % от заетите лица, изложени на риск от бедност (преди социалните трансфери), са получавали социални обезщетения през 2023 г. Самостоятелно заетите лица, изложени на риск от бедност (преди социалните трансфери), беше най-малко вероятно да получават социални обезщетения, като през 2023 г. покритието в ЕС-27 беше 12,7 %, което е по-близо до равнището от периода преди COVID-19 (10,8 % през 2019 г.) и по-ниско от равнището от 29,0 % през 2021 г. и се дължи на постепенното прекратяване на извънредните мерки за подкрепа, предприети в отговор на кризата, свързана с COVID-19. През 2023 г. този дял остана под 5 % в седем държави членки (Португалия, Словакия, Люксембург, Полша, Хърватия, Гърция и Румъния). През 2023 г. малко повече от половината (52,4 %) от безработните, изложени на риск от бедност, на равнище ЕС получаваха социални обезщетения. В шест държави членки (Гърция, Румъния, Полша, Хърватия, Словакия и Нидерландия) този дял беше много по-нисък — около 15 % или по-малко.

---

[252] Специална извадка на Евростат от статистическите данни на ЕС за доходите и условията на живот въз основа на основните разбивки по ключовия показател за адекватност в рамката за наблюдение на достъпа до социална закрила. Вж.: Достъп до социална закрила за наети и самостоятелно заети лица. (Частична) актуализация на рамката за мониторинг — 2023 г.

[253] Доходите на самостоятелно заетите лица обаче е трудно да бъдат оценени и равнището по показателя за степента на материални и социални лишения при тях вероятно е малко по-ниско, отколкото при наетите лица (съответно 8,0 % и 8,9 % в ЕС през 2023 г.).

[254] Това са България, Кипър, Швеция, Люксембург, Унгария, Португалия, Италия и Австрия.

[255] Това са Франция, Словения, Латвия, Португалия, Испания, Полша, Естония и Румъния.

[256] Специална извадка на Евростат по показателя за „ефективен достъп“ на получателите в рамката за мониторинг на достъпа до социална закрила: Достъп до социална закрила за наети и самостоятелно заети лица. (Частична) актуализация на рамката за мониторинг — 2023 г. Целевата популация се състои от хората, изложени на риск от бедност преди социалните трансфери. Социалните обезщетения, включени в показателя, са получените на индивидуално равнище, с изключение на пенсиите за старост и наследствените пенсии.

Като цяло достъпът до адекватна социална закрила продължава да бъде различен в отделните държави членки, въпреки някои подобрения през последните няколко години[257]. Що се отнася до официалното покритие[258], през пролетта на 2023 г. в петнадесет държави членки все още съществуваха пропуски за поне една група работници с нестандартна форма на заетост в поне едно направление на социална закрила, най-често обезщетенията за безработица, болест и/или майчинство. Освен това в тринадесет държави членки достъпът до поне един клон на социалната закрила беше доброволен за поне една група работници с нестандартни форми на заетост, най-често във връзка с обезщетенията за старост и безработица и на второ място с тези за инвалидност, болест и майчинство. Що се отнася на самостоятелно заетите лица, пропуски в официалното покритие в един или повече клонове на социалната закрила съществуваха в осемнадесет държави членки, най-често във връзка с обезщетенията за безработица и обезщетенията за трудови злополуки и професионални болести. Освен това в осемнадесет държави членки покритието беше доброволно, най-често що се отнася до обезщетенията за болест, старост и майчинство. Според наличните оценки на национално равнище делът на самостоятелно заетите лица, които използват доброволни схеми, е малък за повечето схеми.

Фигура 2.4.14: Степента на прекомерните жилищни разходи остана като цяло стабилна на равнище ЕС, с някои признаци на разминаване между държавите членки

Дял на лицата, живеещи в домакинства с прекомерни жилищни разходи, стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

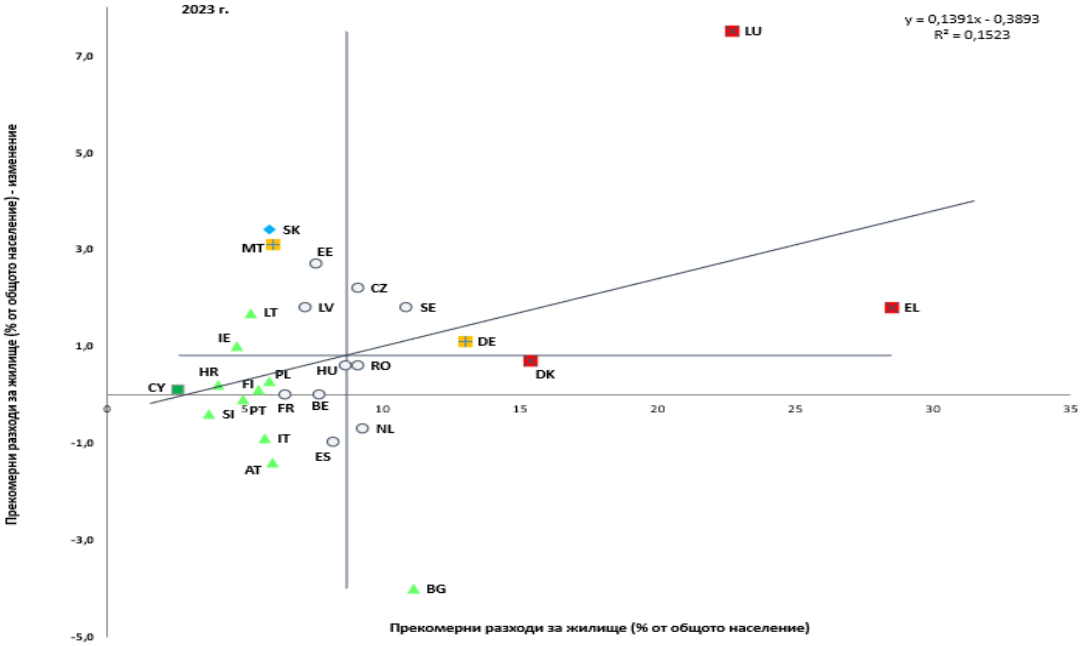

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Прекъсване в динамичните редове за Германия и Малта.
Източник: Евростат [tespm140], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Финансовата достъпност на жилищата е все по-голямо предизвикателство в ЕС. През 2023 г. делът на населението на ЕС, обременено с прекомерни жилищни разходи,

[257] Вж. доклада на Комисията относно изпълнението на Препоръката на Съвета относно достъпа на работниците и самостоятелно заетите лица до социална закрила, COM(2023) 43 final, и рамката за мониторинг, одобрена през 2020 г., както и актуализацията (2023 г.), публикувана през юли 2024 г.

[258] Официално покритие на дадена група означава, че в конкретно направление на социална закрила (напр. старост, болест, безработица, майчинство) съществуващото законодателство или колективен договор предвижда, че лицата от тази група имат право да участват в схема за социална закрила, покриваща конкретното направление.

остана като цяло стабилен (8,8 %, спрямо 8,7 % през 2021-22 г.), с някои признаци на разминаване между държавите членки — вж. фигура 2.4.14. През 2023 г. Гърция и Люксембург, както и Дания, се намираха в „критична ситуация“. Най-високият дял в ЕС (28,5 %) беше регистриран в Гърция, с увеличение от 1,8 процентни пункта, следвана от Люксембург — 22,7 %, с увеличение от 7,5 процентни пункта. Сред тях се нарежда Дания с 15,4 % и увеличение от 0,7 процентни пункта спрямо 2022 г.. Германия и Малта бяха в категорията „за наблюдение“ — първата заради сравнително високата стойност на показателя (13,0 %), а втората заради голямото увеличение (с 3,1 процентни пункта до 6,0 %). Кипър (2,6 %) беше единствената държава „с най-добри резултати“ през 2023 г. Сред хората, изложени на риск от бедност, процентът на прекомерните жилищни разходи беше значително по-висок, отколкото сред останалото население в ЕС — 33,5 % срещу 4,1 %. През 2023 г. този процент сред населението, изложено на риск от бедност, беше най-висок в Гърция (86,3 %, с 1,8 процентни пункта), Дания (72,3 %, с 1,6 процентни пункта) и Люксембург (62,2 %, с 26,5 процентни пункта), а най-нисък (под 20 %) — в Кипър (8,9 %). Разликите между отделните държави може да се дължат на различните цени на жилищата, на националните политики за осигуряване на социални жилища и/или публични субсидии и обезщетения, предоставяни от правителството за жилищни нужди — вж. раздел 2.4.2. Като цяло във всички държави членки наемателите на частния пазар на жилища под наем бяха много по-засегнати от прекомерни жилищни разходи (20,3 %), отколкото живущите в жилища с намален наем или без наем (11,3 %) и собствениците на имоти с непогасени ипотеки или заеми (5,3 %).

Тематично каре 6: Достъп до жилища и социални жилища в ЕС — предизвикателства и тенденции

Достъпът на нуждаещите се до социални жилища или до подпомагане за жилищни нужди с добро качество е ключов приоритет на ЕС в съответствие с принцип 19 от Европейския стълб на социалните права. Достъпът до жилище е от основно значение за защитата на хората от рискове от бедност или социално изключване и допринася за достойно качество на живот. Той предопределя достъпа до образование и възможности за заетост и оказва влияние върху свързаната с работата мобилност в рамките на държавите членки и на единния пазар на ЕС. В този контекст социалните жилища могат да бъдат последна възможност за нуждаещите се, когато цените на жилищата на пазара са недостъпни. Във връзка с това в декларацията на министрите от Лиеж беше отправен призив за Нов европейски пакт за достъпни и социални жилища[259]. Разработването на първия по рода си европейски план за достъпни жилища беше обявено в политическите насоки на новата Комисия[260].

Жилищните разходи натоварват бюджетите на домакинствата в ЕС, особено тези, които вече са изложени на риск от бедност. Според последните налични данни на Евростат за 2023 г. съответно 46,2 % и 31,8 % от европейските домакинства считат общите разходи жилищни разходи за финансова тежест или за огромна финансова тежест[261]. През 2023 г. 8,8 % от хората в ЕС живееха в домакинство, в което общите жилищни разходи (след приспадане на надбавките за жилищни нужди) възлизаха на над 40 % от общия разполагаем доход на домакинството. Тези така наречени „прекомерни разходи“ достигнаха 33,5 % за хората, които вече са изложени на риск от бедност. Като цяло делът

[259] Вж. Декларацията от Лиеж: Към достъпни, достойни и устойчиви жилища за всички.
[260] Вж. Изборът на Европа:Политически насоки за следващата Европейска комисия 2019—2024 г.
[261] Вж. Евростат [ilc_mded04].

на общите разходи жилищни разходи в разполагаемия доход на домакинствата беше средно 19,7 %, но възлизаше на 38,2 % за хората, изложени на риск от бедност (ИРБ) — вж. фигурата. Жилищните разходи като дял от разполагаемия доход също се различаваха значително в отделните държави членки — от повече от половината от бюджета на домакинствата в Гърция и Дания до малко под една трета в Италия, Португалия, Малта и Кипър. Освен това през пролетта на 2022 г. 28 % от населението на ЕС и 33 % от живущите в социални жилища се опасяваха, че ще срещат трудности при плащането на сметките за комунални услуги, което в крайна сметка може да доведе до принудително извеждане от жилището. Увеличаването на наемите и цените на имотите изпреварваше растежа на доходите и жилищата станаха още по-недостъпни, особено в големите градове на ЕС. В същото време за социални жилища може да се чака дълго (повече от 7 години в 25 % от общините в Нидерландия и десетилетия в Дания)[262], а броят на чакащите може да бъде голям (например 136 156 домакинства в Полша, 61 880 в Ирландия и 257 271 в Белгия). Хората в списъците на чакащите са по-млади и често са мигранти от държави извън ЕС (37 %). Молби се подават по-често от едночленни домакинства (50—65 % във Финландия и Малта например).

Делът на социалните жилища в ЕС в общия жилищен фонд намалява от 90-те години насам. Понастоящем само 12 % от общия жилищен фонд в ЕС е предназначен за социални цели, а обемът на социалния жилищен фонд за отдаване под наем се различава значително в отделните държави членки[263]. Най-голям е делът на социалните жилища в Австрия, Дания и Нидерландия, като те достигат до домакинства с ниски и средни доходи[264]. През 2018 г. в доклада на Работната група на високо равнище относно инвестирането в социална инфраструктура в Европа общият недостиг на инвестиции беше оценен на най-малко 1,5 трилиона евро в социална инфраструктура за периода 2018—2030 г. и 57 милиарда евро за достъпни и социални жилища[265]. Смята се, че за да се постигнат целите на Зеления пакт за 2030 г., са необходими 275 милиарда евро за саниране с цел подобряване на енергийната ефективност, като по-голямата част от тях са за жилищни сгради, включително социални и достъпни жилища[266]. Интегрирането на мерки за енергийна ефективност и устойчивост в политиките за социалните жилища може да помогне да се гарантира, че уязвимите групи ще се възползват от възможностите, произтичащи от екологичния преход. Най-важните пречки пред инвестициите в социални жилища са свързани с: i) общи пречки в строителния сектор, като например наличието на квалифицирана работна ръка; ii) процедури за издаване на разрешения и използване на земята; iii) бюджетни ограничения и достъп до финансиране.

---

[262] Вж. Eurofund, Недостъпни и неподходящи жилища в Европа, Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г. Данните за списъците на чакащите трудно могат да бъдат сравнени между различните държави и във времето, поради което трябва да се тълкуват внимателно.

[263] Housing Europe, The State of Housing in the EU [Състоянието на жилищния сектор в ЕС], 2020 г. Housing Europe

[264] ОИСР, Social housing:A key part of past and future housing policy [Социалните жилища: основна част от жилищната политика на миналото и на бъдещето], Заетост, 2020 г.

[265] Fransen, L., del Bufalo, G. и Reviglio, E., *Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe - Report of the High-Level Task Force on Investing in Social Infrastructure in Europe [Насърчаване на инвестициите в социална инфраструктура в Европа — доклад на работната група на високо равнище относно инвестирането в социална инфраструктура в Европа]*, 2018 г.

[266] Вж. Вълна на саниране за Европа — екологизиране на нашите сгради, създаване на работни места, подобряване на качеството на живот, COM(2020) 662 final.

Около 40 % от разполагаемия доход на домакинствата, изложени на риск от бедност, се отделя за жилищни разходи, като разликите между отделните държави членки са големи.

Дял на жилищните разходи в разполагаемия доход на домакинствата (%, 2023 г.)

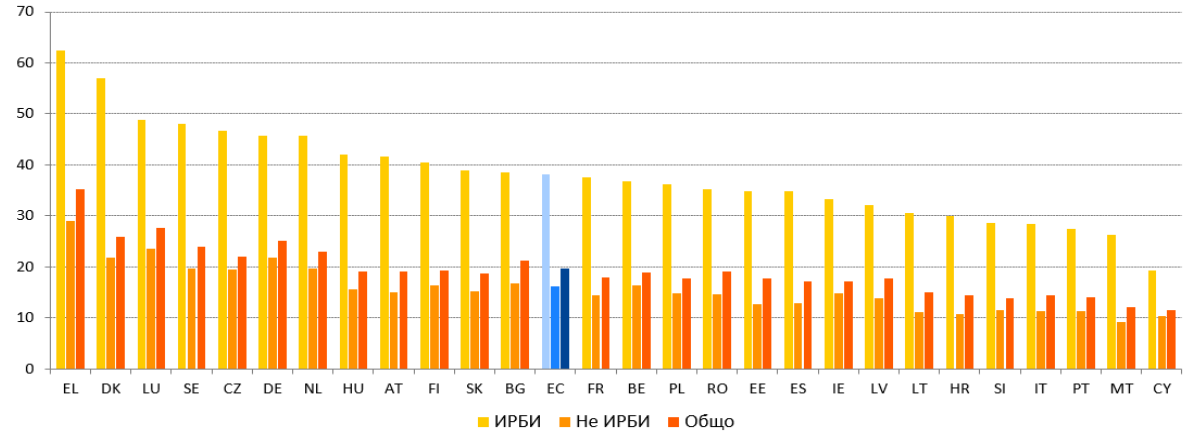

Източник: Евростат [ilc_mded01], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Държавите членки вече са въвели различни регулаторни и нерегулаторни реформи и инвестиционни програми, за да увеличат социалния си жилищен фонд и да подобрят финансовата достъпност на жилищата. В **Чехия**, като част от ПВУ, правителството предложи ново законодателство за достъпни жилища, както и програми за субсидирано кредитиране. **Ирландия** въведе данъчно облекчение за лихви по ипотечни кредити и данък върху свободните жилища. В ПВУ на **Гърция** е включена програма за обновяване на социалните жилища, за да се подкрепят най-уязвимите групи, които са застрашени да останат без дом или са изправени пред бездомничество. В **Испания** беше създаден кредитен механизъм за подпомагане на осигуряването на 20 000 нови социални жилища и жилища на достъпни цени от публични и частни дружества. Във **Франция** парламентът разглежда нова правна рамка за укрепване на ролята на кметовете при разпределянето на социални жилища и за рационализиране на инструментите за регламентиране на краткосрочното отдаване на жилища под наем. Беше приет нов закон, за да се опрости обновяването и предлагането на жилища. **Латвия** разработи стратегия за насърчаване на достъпа до жилища за домакинства с различно равнище на дохода. **Люксембург** прие закон за достъпни жилища, включително за домакинства с ниски доходи. Предвиден е набор от фискални и нефискални мерки за подпомагане на достъпа до жилища за закупуване и под наем на достъпни цени. Освен това в рамките на ПВУ на Люксембург беше сложено началото на реформата „Пакт за жилища 2.0“, с която се въвежда нова референтна рамка за държавната подкрепа за общините с цел създаване на нови жилищни проекти чрез строителство на нови сгради или обновяване на съществуващия сграден фонд. **Португалия** разработи набор от мерки за насърчаване на предлагането на достъпни и социални жилища с намален ДДС и опростени процедури за стимулиране на строителството и въведе данъчни стимули за жилища за млади хора. Чрез фондовете на ЕС може да бъде осигурена важна подкрепа за осъществяването на тези реформи и инвестиции. В оперативния набор от инструменти относно използването на средствата от ЕС за инвестиции в социални жилища и свързаните с тях услуги се предоставя информация за възможностите за финансиране и примери за операции, които могат да бъдат реализирани с безвъзмездни средства и с възстановимо финансиране[267].

[267] Вж. Социални жилища и отвъд тях.

Лошите жилищни условия и пренаселеността засягат значителна част от домакинствата в ЕС. През 2023 г. жилищните условия на 14,5 % от населението на ЕС бяха незадоволителни[268] поне по отношение на един елемент, като течащ покрив, липса на баня/душ, липса на вътрешна тоалетна или недостатъчно осветено жилище. Нещо повече, 16,8 % от хората живееха в пренаселено домакинство и не разполагаха с минималния брой помещения за числеността на домакинството. Незадоволителните жилищни условия обикновено са свързани с вида на домакинството, доходите и статута на владение. През 2023 г. 20,6 % от едночленните домакинства с едно дете на издръжка и 19 % от домакинствата, изложени на риск от бедност, в ЕС живееха в незадоволителни жилищни условия, а 29,6 % от последните живееха в пренаселени жилища.

Фигура 2.4.15: В отделните държави членки се наблюдават значителни разлики в използването на схеми за предоставяне на надбавки за жилищни нужди с цел да се подпомогнат домакинствата при покриването на жилищните разходи.

Публични разходи за надбавки за жилищни нужди в избрани държави — членки на ЕС, през 2022 г. или през последната година, за която са налични данни (% от БВП)

Забележка: Данните са извлечени от отговорите на въпросника на ОИСР относно достъпните и социалните жилища през 2023 г., с изключение на Кипър, Дания, Естония, Франция, Латвия, Литва, Полша, Словения.
Източник: База данни на ОИСР за достъпните жилища [РН3.1]

Надбавките за жилищни нужди често се използват като инструмент за подпомагане в областта на жилищната политика и се различават значително по своята структура и размер в отделните държави членки. Надбавките за жилищни нужди са трансфери, обвързани с имущественото състояние и/или доходите, които обикновено се предоставят на домакинства с ниски доходи, отговарящи на съответните критерии за допустимост, за да им се помогне да покрият временно или дългосрочно разходите си за наем и други жилищни разходи. Според данните, публикувани в базата данни на ОИСР за достъпни жилища, общите държавни разходи за надбавки за жилищни нужди (изразени като процент от БВП), които се предоставят както на наемателите, така и на собствениците на жилища, са най-ниски в Полша и Люксембург (0,2 %), а най-високи във Финландия (0,9 %), Дания (0,7 %) и Франция (0,7 %) сред държавите — членки на ЕС — вж. фигура 2.4.15.

Трудностите при осигуряване на жилище и бездомничеството се задълбочават поради по-високите жилищни разходи и разходи за издръжка на живота. През 2023 г. в рамките на специалния модул на статистическите данни на ЕС за доходите и условията на живот за първи път бяха събрани данни относно жилищните трудности на равнище ЕС[269]. 4,9 % от

[268] Този параграф се основава на показателите на Евростат [ilc_mddd04a], [ilc_lvho05a] и [ilc_mddd04a].
[269] Този параграф, наред с другото, се основава на показателите на Евростат [ilc_lvhd02] и [ilc_lvhd01].

анкетираните споделят, че са срещали такива трудности в живота си, като им се е налагало да нощуват при роднини или приятели (76,2 %), в жилища за спешно настаняване (13 %), на места, които не са предназначени за постоянно настаняване (6,6 %), или на обществени места (4,2 %). Наличните данни сочат, че основните причини за трудностите при осигуряване на жилище са от семейно и лично естество (30 %) и са свързани с финансовите средства (25,9 %). Държавите от ЕС с най-висок дял на изпитаните в миналото жилищни трудности сред хората, които понастоящем са изложени на риск от бедност или социално изключване, са Дания (18,4 %), Финландия (17,5 %) и Франция (17,1 %). За разлика от тях, най-нисък дял е отчетен в Полша (1,9 %), Италия (2,0 %) и Унгария (2,1 %). Този модел също така се променя с възрастта[270]. Сред хората, живеещи в бедност или социално изключване, за трудности при наемането на жилище през последните 12 месеца съобщават 27,7 % от хората на възраст между 30 и 54 години, 24,0 % от възрастовата група между 55 и 64 години и 22,1 % от хората на възраст между 16 и 29 години. Във възрастовата група над 65 години само 12,9 % от хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, съобщават за трудности при наемането на жилище. Бездомничеството на равнище ЕС трудно може да бъде определено количествено поради значителните различия в статистическите определения и подходите за измерване, които възпрепятстват получаването на надеждни и сравними данни в държавите членки. По последни оценки от деветия годишен преглед на бездомничеството и изключването от жилищно настаняване в ЕС, изготвен от Европейската федерация на националните организации, работещи с бездомни (FEANTSA) и фондация Abbé Pierre, приблизително 1,3 милиона души в ЕС са бездомни, т.е. нощуват в приюти или места за временно настаняване, като 400 000 от тях са деца[271]. Според наскоро публикувани данни на ОИСР[272] общият брой на бездомните в ЕС се оценява на около един милион. От 2022 г. насам, след пандемията COVID-19, броят на бездомните се е увеличил в няколко държави — членки на ЕС, за които има налични данни, по-специално в Ирландия и Нидерландия[273].

През 2023 г. делът на по-възрастните хора (над 65 години), изложени на риск от бедност или социално изключване, леко намаля на равнище ЕС. Това намаление до 19,8 % се дължи на подобряването на дела на ИРБИ при жените, въпреки че той остана значително по-висок от този при мъжете в същата възрастова група (съответно 22,2 % и 16,7 %). Ситуацията също така беше много различна в отделните държави членки, като делът на ИРБИ сред по-възрастните хора варираще от 11 % в Люксембург до 47 % в Естония. В абсолютни стойности обаче броят на по-възрастните хора, изложени на риск от бедност или социално изключване, продължи да се увеличава поради застаряването на населението и достигна 18,6 милиона души. В същото време през 2023 г. неравенството в доходите (измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, S80/S20) леко се увеличи във възрастовата група над 65 години и достигна 4,12 на фона на тенденция към намаляване при населението в трудоспособна възраст. Въпреки това той остана по-нисък от този за цялото население (4,72), което донякъде се дължи и на преразпределителното въздействие на пенсионната и данъчната система.

Паричната бедност сред възрастните хора в ЕС е намаля, докато делът на хората, изпитващи сериозни материални или социални лишения, остана непроменен. Делът на изложените на риск от бедност сред хората над 65-годишна възраст в ЕС се понижи до 16,8 % през 2023 г. (спрямо доходите през 2022 г.), което потвърждава тенденцията

[270] Евростат [ilc_lvhd08].
[271] Девети преглед на изключването от жилищно настаняване в Европа, фондация Abbé Pierre — FEANTSA, 2024 г.
[272] Като част от базата данни на ОИСР за достъпните жилища.
[273] Показател HC3.1. Население, засегнато от бездомничество, в базата данни на ОИСР за достъпните жилища.

относителният доход на по-възрастните хора да се запазва при неблагоприятни икономически условия. Независимо от това делът на ИРБ сред по-възрастните хора остава малко по-висок от този сред по-младото население на равнище ЕС (16,8 % за лицата на възраст над 65 години спрямо 16,1 % за възрастовата група 0—65 години). Ситуацията в отделните държави членки беше доста различна. Докато в някои държави хората на възраст 65 и повече години бяха по-малко засегнати от парична бедност, отколкото по-младите, в други рискът от бедност на старини беше дори три пъти по-висок. През 2023 г. делът на по-възрастните хора в ЕС, изпитващи сериозни материални и социални лишения, беше 5,5 %, като остана непроменен след десетилетие на подобрения от 2020 г. насам. Този дял варира от под 1 % до над 20 % в различните държави членки.

Общият коефициент на заместване на дохода при пенсиите остана стабилен на равнище ЕС. Този коефициент, с който се сравняват пенсионните обезщетения на хората на възраст 65—74 години с трудовите доходи на хората на възраст 50—59 години, беше 0,58 през 2023 г. Той се движеше от 0,35 в Хърватия до 0,78 в Гърция[274]. Коефициентът беше малко по-нисък при жените, отколкото при мъжете — съответно 0,57 и 0,60. Това означава, че жените, чиито трудови доходи поначало са средно по-ниски, търпят допълнително намаляване на доходите си в сравнение с мъжете, когато се пенсионират (вж. също раздел 2.2.1). Хората в ЕС прекарват средно 21 години от живота си като пенсионери. Въпреки че средната продължителност на трудовия живот в ЕС е 41,3 години, а тази на живота след пенсиониране — 21 години, съотношението между двете се различава в отделните държави членки — вж. фигура 2.4.16[275]. Средната продължителност на пенсионните плащания, която може да се различава от тази на периода след пенсиониране, също е около 21 години, като в различните държави варира от 15 до 25 години[276].

Фигура 2.4.16: Съотношението между продължителността на периода след пенсиониране и продължителността на трудовия живот се различава значително в отделните държави членки

Средна продължителност на периода след пенсиониране и на трудовия живот, 2022 г. (години)

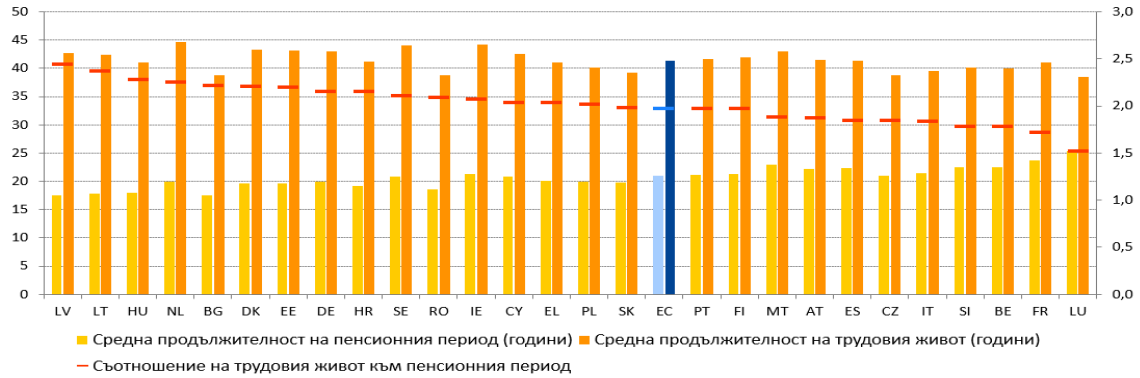

Забележки: Трудовият живот се изчислява от започването на първата работа и приключва с края на последното трудово правоотношение.
Източник: Данни от доклада за адекватността на пенсиите за 2024 г.

[274] Държавата с най-висок общ коефициент на заместване на дохода през 2022 г. беше Люксембург (0,97); стойността за 2023 г. все още не е налична.
[275] Средна продължителност на периода след пенсионирането от края на последното трудово правоотношение, 2022 г. Изчисления от доклада за адекватността на пенсиите за 2024 г. въз основа на допусканията от базата данни на Евростат (demo_mlexpec) и доклада за застаряването на населението.
[276] Очаквана продължителност на живота след средната възраст, на която хората получават първата си пенсия за старост, 2022 г. Изчисления от доклада за адекватността на пенсиите за 2024 г. въз основа на данни на Евростат (demo_mlexpec) и национални данни за възрастта на получаване на първата пенсия. Продължителността на пенсионните плащания и на периода след пенсиониране може да се различава, тъй като някои хора започват да получават пенсия, преди да напуснат напълно пазара на труда, или обратното.

Тематично каре 7: Интегрирани мерки на политиката по отношение на дълголетието — осигуряване на адекватност и фискална устойчивост на пенсиите и дългосрочните грижи

Тъй като продължителността на живота в ЕС се увеличава, поддържането на жизнения стандарт в напреднала възраст е от решаващо значение за благополучието на хората в Европа. До 2070 г. се очаква населението на ЕС да намалее (с 4 %), делът на по-възрастните групи да намалее с поне 30 % за хората над 80-годишна възраст[277]. В едно застаряващо общество осигуряването на адекватност и фискална устойчивост на пенсиите и дългосрочните грижи изисква широк набор от политики, които включват инвестиции в активния живот на възрастните хора и остаряването в добро здраве, удължаване на трудовия живот и подкрепа за адаптирани и гъвкави условия на труд, наред с ефективни и ефикасни пенсионни системи и системи за дългосрочни грижи. Социално-икономическите неравенства, както и увеличаването на нестандартните форми на труд, също представляват все по-сериозно предизвикателство с увеличаването на продължителността на живота и могат да имат различно въздействие върху определени демографски групи. В този контекст в препоръката на Съвета относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи[278] се отправя искане към държавите членки да осигурят адекватни услуги за дългосрочни грижи, както и качествена заетост и справедливи условия на труд в сектора на грижите, като се обърне внимание на нуждите на работниците от умения и същевременно се подкрепят лицата, полагащи неформални грижи. В заключенията на Съвета от юни 2024 г. относно адекватността на пенсиите[279] се потвърждава необходимостта от продължаване на реформите, включително чрез подобряване на участието на пазара на труда, достъпа и вноските в схемите за социална закрила за всички, както и чрез засилване на достъпа до висококачествени и финансово достъпни здравни и дългосрочни грижи. Европейската стратегия за грижите[280] включва широк спектър от действия на равнище ЕС в подкрепа на усилията на държавите членки.

В застаряващото общество на ЕС коефициентите на заместване на дохода при пенсиите се предвижда да намалеят през следващите четири десетилетия, а нуждите от дългосрочни грижи вече са високи и се увеличават. Въпреки че през последните години рисковете от бедност или социално изключване сред по-възрастните хора са като цяло стабилни[281], в повечето държави от ЕС се очаква коефициентите на заместване на дохода при пенсиите[282] за 40-годишен стандартен трудов стаж да намалеят, както за жените, така и за мъжете (в някои случаи с повече от 20 процентни пункта). В сравнение с 2022 г. стойностите за 2062 г. се очаква да бъдат по-високи само в седем държави — вж. фигурата. Значителни намаления се прогнозират в Нидерландия и Унгария (макар и от високи първоначални равнища), в Полша, Швеция, Латвия и в по-малка степен в Румъния и България. Умерено

[277] Вж. Европейска комисия, Доклад за застаряването на населението от 2024 г. — Икономически и бюджетни прогнози за държавите — членки на ЕС (2022—2070 г.), Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[278] Вж. Препоръка на Съвета от 8 декември 2022 г. относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи (2022/C 476/01).

[279] Вж. Заключения на Съвета от 20 юни 2024 г. относно адекватността на пенсиите, 10550/24.

[280] Вж. европейската стратегия за грижите, *Съобщение относно европейската стратегия за грижите*, SWD(2022) 440 final.

[281] Вж. глава 1 от доклад за адекватността на пенсиите за 2024 г., Европейска комисия, Доклад за адекватността на пенсиите през 2024 г. — Настояща и бъдеща адекватност на доходите в напреднала възраст в ЕС, том I, Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[282] С теоретичните коефициенти на заместване на дохода (симулирани) се измерва какъв би бил доходът от пенсия на хипотетичен пенсионер през първата година след пенсионирането му в сравнение с доходите му непосредствено преди пенсионирането.

увеличение се очаква в Дания, Литва, Малта и Гърция, а по-голямо — в Естония (но от ниско първоначално равнище). Това означава, че адекватните пенсии все повече ще зависят от по-дългия трудов стаж[283]. В същото време при по-ниски пенсии покриването на преките разходи за дългосрочни грижи би станало по-трудно. Както е показано на фигурата, преките разходи за дългосрочни (домашни) грижи могат да бъдат много високи за хората със значителни нужди от грижи, като съществуват големи разлики между държавите — членки на ЕС. В 11 държави членки (Хърватия, Чехия, Франция, Гърция, Италия, Латвия, Литва, Португалия, Словакия, Словения и Испания) тези преки разходи се оценяват на повече от половината от медианния разполагаем доход след публична подкрепа. Данните показват също, че в десет държави от ЕС хората с ниски доходи и умерени нужди от грижи ще трябва да изразходват повече от половината от доходите си за домашни грижи. За хората със значителни нужди средните преки разходи ще бъдат около 80 % от разполагаемия им доход[284].

Предвижда се коефициентът на заместване на дохода при пенсиите да намалее, докато разходите за дългосрочни грижи представляват значителен дял от доходите на по-възрастните хора и се очаква да нараснат.

Нетни теоретични коефициенти на заместване на дохода при пенсиите за 40 години трудов стаж, завършващ на пенсионната възраст, за лице със средни доходи, 2022 г. и 2062 г. (мъже, процентни пунктове, ЕС-27) и преки разходи за дългосрочни (домашни) грижи при значителни нужди като дял от медианния разполагаем доход след публична подкрепа (мъже и жени, ЕС-27 и ОИСР)

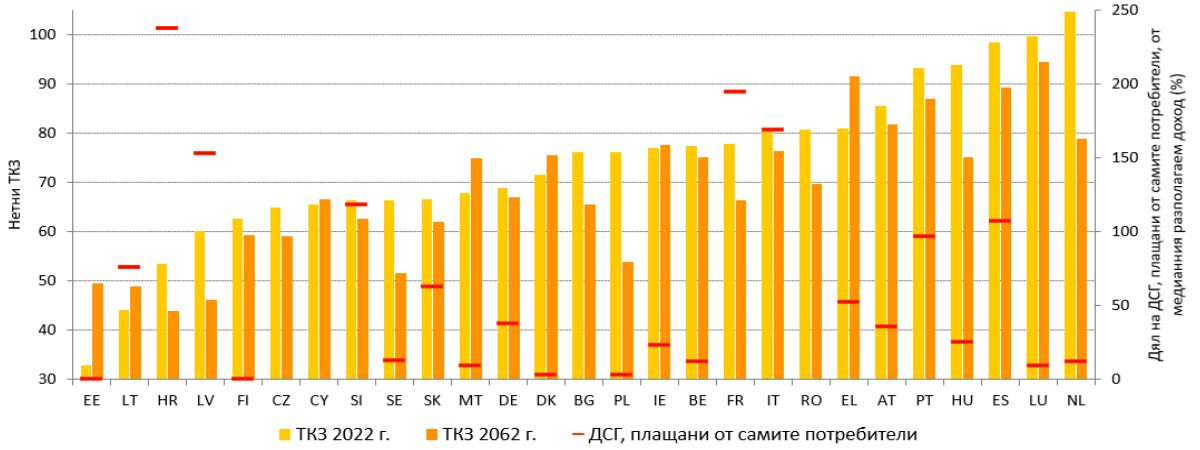

Забележка: Делът е осреднен за всички анкетирани. Приблизителните стойности са изчислени на базата на типични случаи, съпоставени с данните от проучването. Значителните нужди съответстват на около 41,25 часа грижи седмично. Размерът на преките разходи в Чехия е много висок (477 %) в сравнение с други оценки, поради което не е отразен, за да се улесни сравнението с други оценки. Следните данни се отнасят за поднационални области: Белгия (Фландрия), Естония (Талин), Италия (Южен Тирол) и Австрия (Виена). Не са налични данни за България, Кипър и Румъния (които не са членове на ОИСР).
Източник: Собствени изчисления на Комисията въз основа на данни от ОИСР и от държавите членки. Доклад за адекватността на пенсиите за 2024 г. и анализ на ОИСР въз основа на въпросника на ОИСР за социалната закрила при дългосрочни грижи, SHARE (вълна 8 от 2019 г., с изключение на Португалия, която се позовава на вълна 6 от 2015 г.) и TILDA (вълна 3 от 2015 г.).

Държавите членки продължават да предприемат стъпки за осигуряване на адекватност и фискална устойчивост на пенсиите, като същевременно

[283] Вж. доклада за адекватността на пенсиите за 2024 г., раздел 3.1, „Теоретичните коефициенти на заместване на дохода и пенсиите в бъдеще“.
[284] Вж. Вж. доклада за адекватността на пенсиите за 2024 г., раздел 1.5 „Качество на живота в „четвъртата възраст“: ролята на пенсиите и услугите за грижи“.

реформират дългосрочните грижи и инвестират в тях. **Чехия** и **Словакия** ограничиха възможностите за ранно пенсиониране и коригираха размера на пенсиите така, че да увеличат стимулите на по-възрастните хора да работят по-дълго. **Ирландия** въведе стимули за отлагане на пенсионирането. **Хърватия** увеличи стимулите за включване в професионално пенсионно осигуряване. За да подпомогне пенсионерите с ниски доходи, **Испания** увеличи с 6,9 % пенсиите за старост, независещи от вноски, а **Португалия** увеличи с 23,0 % солидарната добавка за по-възрастни хора[285]. Реформата на **естонската** система за дългосрочни грижи има за цел да се намалят преките плащания, да се подобрят условията за персонала, полагащ грижи, и да се увеличат услугите за домашни грижи, като се предостави допълнителна финансова подкрепа на общините в зависимост от числеността на населението в напреднала възраст. С реформата на дългосрочните грижи в **Словения** беше въведен пълен набор от услуги, включително електронни грижи и услуги за поддържане на независимостта, за да се осигури балансиран пакет от възможности за грижи за хората в напреднала възраст. **Гърция** разработва стратегия за дългосрочните грижи, включително реформи, които да гарантират, че услугите са финансово приемливи, устойчиви и достъпни. **Френската** стратегия за достойно остаряване включва мерки за отлагане на зависимостта, адаптиране на социалните жилища за наематели в напреднала възраст, подпомагане на работниците, предоставящи домашни грижи и наемане на допълнителни специалисти в заведенията за дългосрочни грижи за по-възрастни хора. **Румъния** извърши пенсионни реформи, за да увеличи фискалната устойчивост и адекватността на пенсиите. С нов закон за пенсиите беше въведена нова формула за изчисляване, с която се премахнаха изкривяванията, като например корекционните индекси и различията в периодите на внасяне на осигурителни вноски, като същевременно се насърчи по-дългият трудов живот чрез стимулиране на доброволното увеличаване на пенсионната възраст и ограничаване на ранното пенсиониране.

Очаква се настоящите структурни предизвикателства, свързани с наличието, финансовата достъпност и качеството на дългосрочните грижи, да се увеличат със застаряването на населението. Предвижда се броят на хората, потенциално нуждаещи се от дългосрочни грижи в ЕС, да нарасне от 31,2 милиона през 2022 г. на 33,2 милиона през 2030 г., а през 2050 г. да достигне 37,8 милиона[286]. По данни от 2019 г. 26,6 % от хората в ЕС на възраст 65 или повече години, живеещи в частни домакинства, се нуждаят от дългосрочни грижи, като се наблюдават значителни разлики по пол (32,1 % от жените спрямо 19,2 % от мъжете)[287]. Лицата, нуждаещи се от дългосрочни грижи, често имат ограничен достъп до професионални услуги, което води до неудовлетворени потребности от грижи или до прекомерна тежест върху лицата, полагащи неформални грижи. През 2019 г. 46,6 % от хората в ЕС на възраст 65 или повече години със сериозни затруднения при полагането на грижи за себе си или при извършването на домакински дейности съобщават за неудовлетворена нужда от помощ за такива дейности. Това е значително по-изразено за хората в квинтила с най-ниски доходи (51,2 %), в сравнение с тези в квинтила с най-високи (39,9 %).

[285] ЕС подкрепя националните усилия за осигуряване на адекватни пенсии и доходи в напреднала възраст чрез взаимно обучение и подробни насоки в тригодишните доклади за адекватността на пенсиите на Комисията и Комитета за социална закрила.

[286] Според прогнозите от базовия сценарий. Вж. Европейска комисия, Доклад за застаряването на населението от 2024 г. — Икономически и бюджетни прогнози за държавите — членки на ЕС (2022—2070 г.), Служба за публикации на Европейския съюз, 2024 г.

[287] Евростат [hlth_ehis_tadle], Европейска система на здравни изследвания (EHIS). В този основан на проучване показател са обхванати само хората в частни домакинства, но не и тези в домове за резидентна грижа.

Фигура 2.4.17: Съществуват значителни разлики в наличността на работници, предоставящи дългосрочни грижи, в отделните държави членки.

Брой работници, предоставящи дългосрочни грижи, на 100 лица на възраст над 65 години, 2023 г.

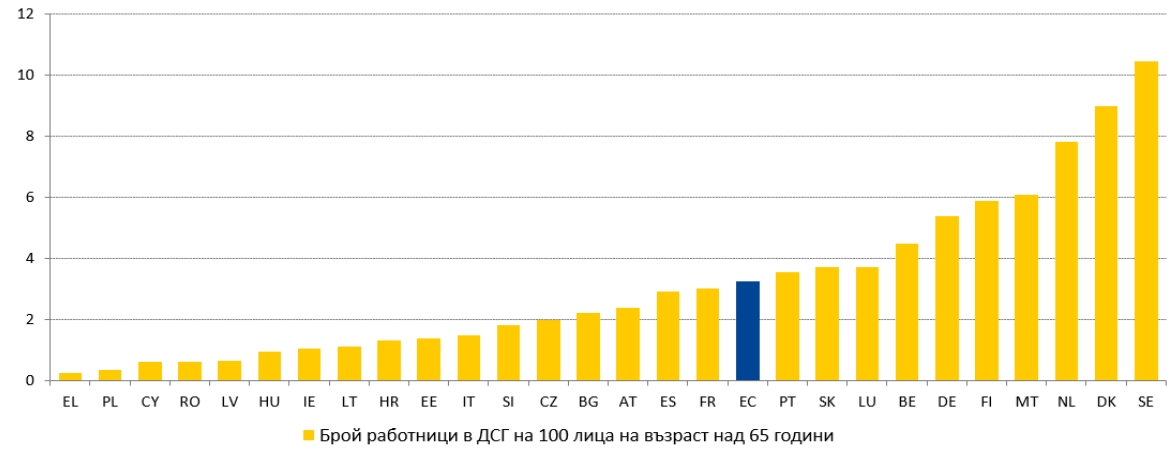

Забележка: Работниците, предоставящи дългосрочни грижи, са определени чрез кръстосан подбор между секторите с кодове 87.1, 87.3, 88.1 NACE) и професиите с кодове 2221, 2264, 2266, 2634, 2635, 3221, 3255, 5321, 5322 (ISCO).
Източник: Евростат, специално извлечени данни от наблюдението на работната сила в ЕС.

Предизвикателствата пред достъпа до дългосрочни грижи се изострят от недостига на работна ръка и умения. През 2023 г. в сектора на дългосрочните грижи в ЕС бяха заети 3,1 милиона работници, което представлява около 1,5 % от цялата работна сила. На практика размерът на сектора на дългосрочните грижи може да е по-голям, тъй като посочените по-горе цифри не отразяват напълно лицата, полагащи домашен труд, които предоставят дългосрочни грижи, а освен това недекларираният труд е широко разпространен в сектора. Докато населението на възраст над 65 години ще нарасне с 23 % до 2035 г., прогнозираният ръст на заетостта в сектора на грижите е само 7 %. Поради това може да се очаква значителен недостиг на медицински специалисти, приложни специалисти в здравеопазването и лица, полагащи лични грижи[288]. Въз основа на последните данни от наблюдението на работната сила през 2023 г. на всеки 100 души на възраст над 65 години в ЕС се падаха средно 3,2 работници, предоставящи дългосрочни грижи. Съществуват обаче големи различия между държавите членки, като съотношението варира от 0,2 в Гърция до 10,4 в Швеция — вж. фигура 2.4.17. Привлекателността на сектора е ниска поради тежките условия на труд и сравнително ниските заплати, както и поради по-високия дял на временните договори (16,6 % спрямо 13,5 % за всички наети лица)[289]. Голямото разпространение на недоброволната работа на непълно работно време също допринася за относително ниската привлекателност в няколко държави членки, като например в Хърватия (55,8 % за работниците, предоставящи дългосрочни грижи, спрямо 22,6 % за всички наети лица) и в България (52,4 % за работниците, предоставящи дългосрочни грижи, спрямо 38,0 % за всички наети лица). Домашните помощници и полагащите грижи работници, настанени в дома на работодателя, които често са мобилни работници от ЕС или от трети държави, понякога са изправени пред особено тежки условия на труд и по-труден достъп до социална закрила. Това важи с особена сила за лицата, които полагат недекларирани труд в сферата на грижите.

[288] Cedefop, Handling change with care: skills for the EU care sector [Внимателен подход към промените: умения за сектора на полагането на грижи в ЕС], Служба за публикации на Европейския съюз, 2023 г.
[289] Евростат, Наблюдение на работната сила в ЕС за 2023 г.

Фигура 2.4.18: Неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи са се увеличили — умерено в повечето и в голяма степен в няколко държави членки.

Неудовлетворени по собствена преценка потребности от медицински грижи, стойности за 2023 г. и изменения спрямо предходната година (%, водещ показател в набора от социални показатели)

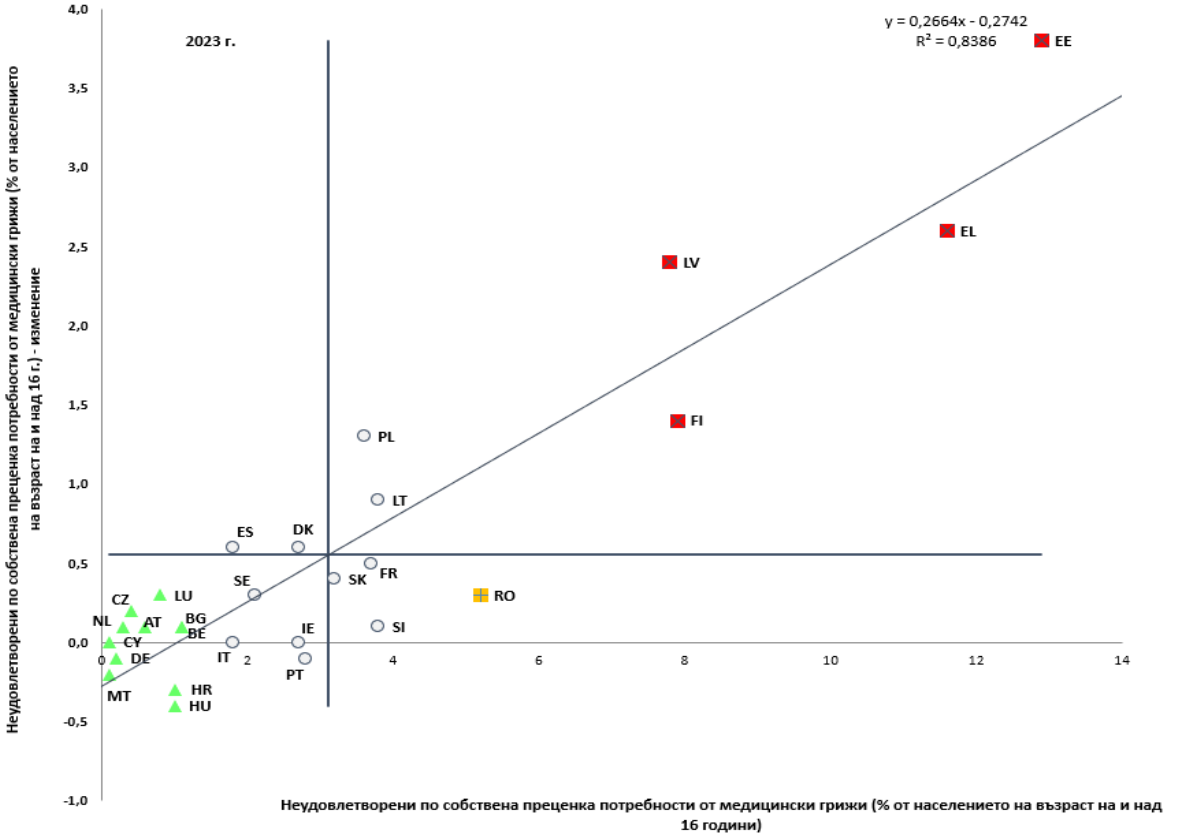

Забележка: Осите са разположени централно по непретеглената средна стойност за ЕС. Легендата е представена в приложението. Прекъсване в динамичните редове за Хърватия. Приблизителна стойност за Германия.
Източник: Евростат [tespm110], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Делът на хората, които съобщават за неудовлетворени потребности от медицински грижи, като цяло леко се е увеличил, което до голяма степен се дължи на значителния ръст в няколко държави членки. През 2023 г. делът на хората, които съобщават за неудовлетворени потребности от медицински грижи, беше 2,4 % в ЕС, което е с 0,2 процентни пункта повече, отколкото през 2022 г. Макар че този дял нарасна в повечето държави членки, мащабите на цялостната промяна бяха обусловени от развитието в няколко държави, в които бяха регистрирани най-голям дял и най-висок ръст (а именно Естония, Гърция, Латвия и Финландия) — вж. фигура 2.4.18. С ръст между 1,4 и 3,8 процентни пункта и дял между 7,8 и 12,9 % тези четири държави бяха в „критична ситуация“ поради високите разходи в Гърция и дългите списъци на чакащи в другите три държави. Въпреки че през 2023 г. регистрираното увеличение в Румъния беше под средното за ЕС, отчетеният дял от 5,2 % също беше висок (най-вече поради финансови причини) и ситуацията беше „за наблюдение“. Най-ниските стойности бяха регистрирани в Кипър, Малта, Германия, Нидерландия и Чехия — всички под 0,5 %. В някои държави неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи бяха два пъти повече сред най-бедните, които съставляват една пета от населението, отколкото сред цялото население (например 23,0 % спрямо 11,6 % в Гърция, 13,9 % спрямо 7,8 % в Латвия и 9,3 % спрямо 5,2 % в Румъния). Освен това в рамките на държавите членки бяха регистрирани регионални различия, които бяха най-изразени в Италия, Румъния и Германия (вж. фигура 10 в приложение 5).

2.4.2 Мерки, предприети от държавите членки

Няколко държави членки предприеха мерки за подобряване на адекватността на обезщетенията за гарантиране на минимален доход. Въпреки че в повечето държави тези обезщетения се актуализират всяка година с оглед на промените в издръжката на живота, в някои държави членки това не е така и техният размер се увеличава по преценка. През 2024 г. в **Гърция** например размерът на гарантирания минимален доход беше увеличен (с 8 %) за първи път от въвеждането на схемата през ноември 2018 г. След мащабна реформа през 2023 г. **Латвия** ще увеличи още повече размера на гарантирания минимален доход, за да се съобрази с решение на Конституционния съд, който постанови, че досегашните суми не са достатъчни за осигуряване на достоен живот.

Някои държави членки приеха по-широки реформи на своите схеми за гарантиране на минимален доход. В рамките на своя план за възстановяване и устойчивост (ПВУ) през 2024 г. **Румъния** замени обезщетението за гарантиране на минимален доход със схема (*Venitul Minim de Incluziune*) с подобрена адекватност, редовно индексиране на обезщетенията и повече подкрепа за бенефициерите за (повторно) навлизане на пазара на труда. От 2024 г. **Италия** също замени съществуващата дотогава схема за гарантиране на минимален доход (*Reddito di Cittadinanza*, въведена през 2019 г.) с по-рестриктивна схема (*Assegno di Inclusione*), от която се изключват лицата в трудоспособна възраст, считани за пригодни за заетост. Тези лица вече имат достъп до нова отделна схема (*Supporto per la Formazione e il Lavoro*), с която се осигурява временно подпомагане на доходите (12 месеца, без възможност за подновяване), съчетано с подкрепа за обучение и заетост. **Франция** също увеличи стимулите за реинтеграция на пазара на труда, като въведе разпоредби в Закона за пълна заетост, съгласно които до 1 януари 2025 г. получаващите обезщетения за минимален доход (*Revenu de solidarité active*) трябва да бъдат автоматично регистрирани в публичната служба по заетостта (*France Travail*).

Държавите членки продължиха да полагат усилия за подобряване на достъпа до социални услуги и на тяхното качество. През август 2024 г., като част от ПВУ, **България** прие Национална карта на социалните услуги, за да установи пропуските в предоставянето им и да определи нуждите от инвестиции. В **Латвия** предстои да бъдат приети изменения на Закона за социалните услуги и социалната закрила, с които да се определи минималният набор от социални услуги, които да се предоставят на местно равнище. През април 2024 г. **Румъния** прие нов закон за реформиране на системата за социални услуги с цел подобряване на стандартите за качество на грижите и засилване на ролята на инспекторите. **Словакия** въведе временна мярка, която ще действа до 1 декември 2025 г. и има за цел да се увеличи финансовият принос за предоставянето на социални услуги, за да се подобрят тяхната наличност и условията на заплащане в сектора.

Държавите членки приеха мерки за подпомагане на достъпа до енергия и в много случаи удължиха срока на съществуващите временни мерки. Например през юли 2023 г. **Люксембург** въведе пакет от мерки, предвидени, наред с другото, с цел да се стабилизират сметките за електроенергия на частните домакинства с държавна субсидия през периода януари—декември 2023 г., по-късно удължена до 2024 г. Бяха приети и други закони, които да помогнат за намаляване на зависимостта на домакинствата от изкопаеми горива и да насърчат преминаването към енергия от възобновяеми източници. През 2024 г. **Испания** удължи срока на действие на мерките за регулиране на енергийните пазари и тарифите за газ, както и на гаранцията за доставка на енергия и вода за уязвими потребители или потребители, засегнати от социално изключване. **Малта** удължи срока на действие на своя пакет от мерки за

енергийна подкрепа и субсидии (приет през 2022 г.) до 2026 г. **Румъния** удължи до пролетта на 2024 г. валидността на енергийните ваучери, предоставяни на уязвими хора с цел компенсиране на цените на енергията. Някои държави членки въведоха и структурни мерки за справяне с енергийната бедност. Например през ноември 2023 г. **в България** беше прието правно определение за енергийна бедност и енергийна уязвимост и беше въведена забрана за прекъсване на електроснабдяването на енергийно уязвими лица. През януари 2024 г. **Португалия** прие Национална дългосрочна стратегия за борба с енергийната бедност за периода 2023—2050 г., както и мерки за преодоляване на цифровото разделение и териториалните неравенства в достъпа до цифрови комуникации, като например постигане на напредък по плановете за пълно покритие с оптични мрежи. **Италия** разработва финансов инструмент за подобряване на енергийната ефективност на обществените сгради като част от главата REPowerEU в своята ПВУ.

През 2023—2024 г. мерките, предприети от някои държави членки, имаха за цел да се подобри достъпът до социална закрила, по-специално до обезщетения за безработица, за специфични групи, като самостоятелно заетите лица. В **Италия**, считано от 2024 г., схемата за защита на специалистите на свободна практика срещу големи спадове в трудовите доходи ISCRO (*Indennità straordinaria di continuità reddituale e operative*), която беше въведена временно през периода 2021—2023 г., стана постоянна. В **Полша** освобождаването от социално осигуряване на самостоятелно заетите лица, които започват дейност, беше удължено с 12 месеца (от август 2023 г.). Това намалява финансовата тежест, но в същото време ограничава бъдещите им права на социалноосигурителни обезщетения в напреднала възраст и в случай на инвалидност. В **Гърция** покритието на допълнителното обезщетение за защита на майчинството беше разширено, така че да се обхванат самостоятелно заетите жени, работещите на свободна практика и жените, занимаващи се със земеделие, които са родили след септември 2023 г. Освен това беше увеличено обвързаното с имущественото състояние и/или доходите обезщетение за безработица, което се изплаща на самостоятелно заети лица и на лица, упражняващи свободни професии. През 2023 г. **Литва** внесе предложение за изменение на Закона за осигуряването за безработица, за да се намали продължителността на минимално изисквания осигурителен период (от 12 на 9 месеца през последните 30 месеца), както и да се разшири обхватът на осигуряването така, че да бъдат включени всички групи самостоятелно заети лица. В рамките на ПВУ на **Кипър** в парламента са внесени изменения в Закона за социалното осигуряване, които имат за цел да се разшири обхватът на осигуряването така, че да бъдат включени самостоятелно заетите лица, по-специално по отношение на трудовите злополуки, професионалните заболявания и родителския отпуск. В **Естония** беше предложен закон, с който, считано от 2026 г., настоящата двустепенна система за обезщетения за безработица и осигуряване за безработица да бъде заменена с единна осигурителна схема за безработица, достъпна и за работници с ограничен трудов стаж. До май 2025 г. Естония възнамерява също така да предложи варианти за разширяване на обхвата на осигуряването за безработица така, че да бъдат включени самостоятелно заетите лица.

Бяха предприети също така мерки на политиката, насочени към хората с нестандартни форми на заетост, с цел подобряване на достъпа им до социална закрила. В **Румъния** през януари 2024 г. влезе в сила закон, с който се урежда заетостта на домашните работници и им се дава право на пенсии и здравно осигуряване, като те вече ще получават възнаграждение под формата на ваучери, ще плащат социалноосигурителни вноски и ще се ползват от здравно осигуряване (т.е.

безплатен достъп до основен пакет от здравни услуги). През май 2024 г. **Испания** опрости и усъвършенства помощта за безработица, за да бъде достъпна и за тези, които са изчерпали правото си на зависещи от вноски обезщетения или не са се осигурявали достатъчно дълго време, за да имат такова право, и разшири обхвата така, че да бъдат включени и селскостопанските работници. Бяха засилени и стимулите за сключване на трудови договори в творческата сфера и за подобряване на социалната закрила на артистите, а от януари 2024 г. беше регламентирано социалното осигуряване на стажантите, както за платените, така и за неплатените стажове. И накрая, през март 2023 г. Испания предприе мерки за гарантиране на равнището на социалноосигурителните вноски за наетите лица, полагащи домашен труд. В **Словения** с измененията на Закона за здравеопазването и здравното осигуряване (1992 г.), приети през 2023 г. след преразглеждане на ПВУ, беше отменено доброволното здравно осигуряване за всички категории осигурени лица и се увеличи задължителната здравноосигурителна вноска (включително за самостоятелно заетите лица), считано от 2024 г. **Чехия** промени законодателството, приложимо към „споразуменията за извършване на работа“, като от юли 2024 г. въведе изискване те да се регистрират и разшири обхвата на социалното осигуряване за този вид договори от 2025 г. нататък при същите условия, както за наетите лица в стандартни форми на заетост. В **Кипър** през 2023 г. беше приет закон за подобряване на правата на наетите лица, включително на тези, които работят в нестандартни форми на заетост и на повикване.

В няколко държави членки бяха увеличени детските и семейните надбавки, особено за семействата с един родител. В **България** месечният размер на обезщетението за самотни майки, които отглеждат деца на възраст под 3 години, беше увеличен с 83 %. Успоредно с това бяха увеличени праговете на доходите за общите детски надбавки, а на домакинствата, които са ги получавали между декември 2023 г. и февруари 2024 г., беше предоставена еднократна сума за покриване на разходите за транспорт. В **Португалия** детските надбавки се увеличиха за повечето бенефициери, но в по-голяма степен за семействата с един родител. От 2024 г. семейните надбавки в Португалия са 100 EUR на месец, като се предвижда и допълнително обезщетение за „гарантиране на детството“ в размер на 122 EUR на месец, предназначено за деца в крайна бедност. В **Румъния**, считано от 1 януари 2024 г., размерът на детските надбавки се увеличи според процента на инфлацията от предходната година. Същевременно обезщетението за отглеждане на дете за родители на близнаци, тризнаци и многознаци се увеличи с 50 %. Беше увеличен и размерът на двата вида еднократна помощ за раждане на дете, които се предоставят на национално равнище. В **България** семейните надбавки се увеличиха с цели 50 %. **Гърция** също увеличи безвъзмездната помощ, зависеща от броя на децата, със задна дата от 2023 г.

В някои държави членки бяха увеличени разходите за подпомагане на образованието и грижите в ранна детска възраст (ОДРДВ), като същевременно бяха предприети различни други мерки за справяне с риска от бедност сред децата. В **Ирландия** субсидията за разсрочване на разходите за грижи за деца беше увеличена с 51 %, а в **Италия** тя нарасна до 3 600 EUR годишно за деца, родени на или след 1 януари 2024 г., при определени условия. В рамките на своя ПВУ Италия увеличава и наличните места в заведенията за ОГРДВ, като се очаква до средата на 2026 г. да бъдат разкрити над 150 000 места за деца от 0 до 6 години. В **България** също се предвижда да бъдат направени допълнителни инвестиции в ОГРДВ (ЕСФ+ и национален бюджет), насочени към увеличаване на техния приобщаващ характер. В рамките на своя ПВУ **Хърватия** прие нов модел за финансиране на заведенията за

образование и грижи в ранна детска възраст с цел да увеличи тяхната наличност и финансова достъпност. Като част от своя ПВУ **Испания** планира да създаде най-малко 1 000 звена за подпомагане на уязвими ученици в училищните райони, както и програма за предоставяне на храна и други стоки от първа необходимост на семействата с деца. **Малта** разшири схемата за предоставяне на безплатни ИТ устройства на учениците. **Румъния** осигурява ежедневно храна на около 650 000 деца в неравностойно положение от 2 200 училища.

Някои държави съсредоточиха усилията си върху подобряване на цялостната политика за хората с увреждания, а други увеличиха обезщетенията за инвалидност. **Гърция** например актуализира Националната стратегия за правата на хората с увреждания, която обхваща периода 2024—2030 г. Беше завършена и пилотната програма относно личната помощ и процедурата за оценка на увреждането, която ще започне да се прилага в по-голям мащаб през 2025 г. **България** подобри адекватността на месечните надбавки за деца с увреждания. **Малта** увеличи безвъзмездната помощ за родители, които се грижат за деца с тежки увреждания. В **Италия**, в рамките на ПВУ, през 2024 г. беше завършена реформа в подкрепа на автономността на хората с увреждания, с която бяха подобрени оценката и достъпът до персонализирани услуги за подкрепа. В съответствие с реформата в ПВУ са предвидени средства за инвестиции в подкрепа на индивидуализирани проекти за осигуряване на жилища и ИКТ решения за хората с увреждания.

Държавите членки въведоха регулаторни и нерегулаторни мерки, с които се създават условия или се разширяват възможностите за подпомагане на наемите с цел да се подобри достъпът до жилища на приемливи цени за домакинствата с ниски доходи и уязвимите групи, например младите хора. В **Люксембург** през май 2023 г. беше увеличен размерът на субсидията за наем за домакинствата с деца и беше въведена надбавка за наем за работещи млади хора, а през август 2023 г. бяха приети изменения в нормативната уредба относно помощите за жилищно настаняване, за да се даде приоритет на подкрепата за домакинствата с по-ниски доходи. През 2024 г. **Малта** реформира схемата си за предоставяне на обезщетения за жилища от частни наемодатели, като увеличи максималния размер от 6 000 евро годишно и въведе цялостен план за подкрепа на наематели със значителни просрочени задължения за наем. През май 2024 г. **Португалия** одобри набор от мерки за жилищно настаняване *Construir Portugal*, който включва стимули за осигуряване на жилища за младите хора, като например по-широк достъп до субсидии за наем.

На фона на високите разходи за издръжка на живота държавите членки продължиха да предприемат действия в подкрепа на жизнения стандарт на пенсионерите, особено на тези, които получават минимални или ниски пенсии. В **България** през юли 2024 г. беше взето решение за увеличаване на всички пенсии, включително социалната пенсия, с 11 %, за да се компенсира високата инфлация. В **Словакия** също беше взето решение за извънредна актуализация на пенсионните обезщетения. В **Португалия** референтната стойност на добавката за солидарност за хората в напреднала възраст беше увеличена с 23 %, а в **Малта** безвъзмездните средства за възрастни хора, навършили 80 години, беше увеличена от 50 на 450 EUR годишно. В **Румъния** със Закона за пенсиите от декември 2023 г. беше въведен механизъм за индексиране на социалните обезщетения за лицата, получаващи малки пенсии за старост. И накрая, зависещите от вноски пенсии в **Испания** бяха увеличени с 3,8 % , като максималният им размер стана 3 175 EUR, а независещите от вноски пенсии и обезщетенията за гарантиране на минимален доход бяха увеличени с 6,9 %.

За да подобрят адекватността и фискалната устойчивост на своите пенсионни системи, държавите членки продължиха да предприемат мерки за увеличаване на участието на по-възрастните хора на пазара на труда, като също така въведоха някои реформи на параметрите. Ирландия въведе мерки, които дават възможност на хората да избират да продължат да работят до навършване на законоустановената пенсионна възраст и след това. Условията за ранно пенсиониране в **Словакия** бяха затегнати чрез промени в изчисляването на необходимия трудов стаж и на процентното намаление на размера на пенсията. **Чехия** също ограничи ранното пенсиониране. Във **Финландия** през януари 2024 г. беше приета данъчна реформа, с която се предоставят по-големи стимули за работа на пенсионерите над 65 години, които получават пенсия. От 2024 г. **Италия** повиши на изискваната възраст за достъп до схемата за ранно пенсиониране (*APE Sociale*) от 63 години на 63 години и 5 месеца, а на схемата „Възможност за жените“ — от 60 на 61 години. В **Германия** с „Пенсионен пакет II“ беше въведен нов компонент във финансирането на задължителното пенсионно осигуряване — така наречения „капитал на поколенията“, състоящ се от основен капитал, натрупан чрез заеми от федералния бюджет и прехвърляне на собствени средства от федералното правителство. Свързаните с това приходи се използват за стабилизиране на размера на пенсионноосигурителните вноски, благодарение на което се очаква те да останат стабилни в размер на 18,6 % до 2027 г., а след това да нараснат на 22,3 % до 2035 г. Някои държави предприеха стъпки за улесняване на гъвкавите начини за пенсиониране. **Испания** например предостави временно възможността за частично пенсиониране с договор за частично заместване (*contrato de relevo*) в преработвателната промишленост, с което позволи на хората да получат достъп до част от пенсията си на 61-годишна възраст и да намалят работното си време с до 80 %. В **Чехия** също се планират всеобхватни реформи в ПВУ, за да се запази адекватността на пенсиите и фискалната устойчивост.

Някои държави предприеха стъпки за по-широкото навлизане на допълнителните пенсии. Хърватия въведе нови правила, които дават на дружествата, управляващи задължителни и доброволни пенсионни фондове, и на пенсионноосигурителните дружества необходимата гъвкавост за запазване на реалната стойност на активите на осигуреното лице. Вече е възможно до 20 % от общия размер на капитализираните средства в професионалните пенсионни фондове да бъдат изплатени еднократно. В **Ирландия** беше внесен законопроект за система за пенсионни спестявания с автоматично участие и възможност за оттегляне след 6 месеца.

Държавите членки предприеха различни действия за подобряване на достъпа до здравни услуги и качеството на грижите. Ирландия разшири обхвата на обвързаната с имущественото състояние и/или доходите схема за издаване на карти за посещение при общопрактикуващ лекар, като през 2023 г. предостави безплатна първична медицинска помощ на още половин милион души (въпреки че остава единствената държава членка без първични здравни грижи с универсално покритие). В контекста на ПВУ **Италия** инвестира в нови здравни заведения (като общински болници и общински здравни домове) и в телемедицина, за да достигнат здравните услуги по-близо до пациентите. От 2023 г. по линия на ПВУ се подпомагат и аптеките в малките общини, за да се подобри достъпът до здравни грижи в селските и отдалечените райони. Освен това Италия прие Закон 107 от юли 2024 г., с който се въвежда система за наблюдение и контрол с цел намаляване на списъците на чакащите в Националната здравна служба. Всеки регион ще определи регионален отговорник за здравната помощ (RUAS), който ще търси решение на установените проблеми. През април 2024 г., в рамките на реформа в ПВУ на **България**, Народното събрание прие Националната здравна стратегия 2030, която се очаква да допринесе за подобряване на достъпа до здравни услуги в цялата страна.

Предприети са и стъпки за укрепване на ориентираната към пациента първична медицинска помощ, интегрираните грижи и цифровото здравеопазване. Литва например въведе нова пилотна услуга за превоз на пациенти, които не могат да използват личен или обществен транспорт по здравословни, социални или икономически причини, с цел да се подобри ориентираното към пациентите обслужване и да се увеличи достъпът до здравни услуги. С цел да се ускори цифровизацията на здравната система, **Германия** прие Закон за цифровите технологии, който влезе в сила през март 2024 г. В съответствие с предвидените мерки в националния ПВУ **през 2023 г. Португалия** също прие правни актове за преразглеждане на организацията и функционирането на службите за първична медицинска помощ с цел засилване на тяхната роля в националната здравна система. През август 2023 г. **Латвия** одобри стратегия за цифрово здравеопазване, която има за цел да се подобрят наличността на данни, оперативната съвместимост и цифровите услуги. В **Австрия** реформата в здравното обслужване за периода 2024—2028 г. включва мерки за укрепване на първичната медицинска помощ и разширяване на цифровите здравни услуги.

Държавите членки също така предприеха мерки за справяне с недостига на работна ръка в здравеопазването и за подобряване на задържането на персонала. През юли 2023 г. в **Швеция** влезе в сила предвидено в ПВУ законодателство, уреждащо професионалното звание „помощник-медицинска сестра“. От септември 2023 г. във **Франция** студентите по обща медицина трябва да преминат допълнителна година следдипломно обучение в областта на извънболничната помощ, за предпочитане в райони с недостатъчно здравно обслужване. През декември 2023 г., като част от своя ПВУ, **Естония** измени съответното законодателство, за да стимулира медицинските сестри да работят в отдалечени райони, а **Литва** внесе изменения в някои правни актове с цел да подобри кариерното развитие на медицинските специалисти. През януари 2024 г. в **Дания** влезе в сила нов закон за прехвърляне на няколко конкретни задачи от лекарите към медицинските сестри. През март 2024 г. **Белгия** одобри два закона, в които се определя ролята на медицинските сестри със задълбочени практически умения и се уточняват приложимите към тях клинични дейности и условия. Въз основа на новоприетото законодателство в **Гърция** от май 2024 г. частните лекари могат да си сътрудничат с държавните болници, да извършват медицински процедури, да предоставят услуги в клиники за извънболнична помощ и да участват в хирургически операции извън редовното работно време. В **Италия** в рамките на ПВУ се осигурява подкрепа за отпускането на 2 700 допълнителни стипендии по обща медицина за периода 2021—2026 г. с цел да се подобри наличието на медицински персонал.

Бяха предприети мерки за подобряване на общественото здравеопазване, като се наблегна на превенцията на заболяванията и промоцията на здравето, по-специално на психичното здраве. В **Люксембург** през юли 2023 г. беше публикуван нов Национален план относно психичното здраве за периода 2024—2028 г. В **Португалия**, като част от ПВУ, беше приет нов закон за психичното здраве, с който се уреждат правата на лицата с психични заболявания и се регламентира задължителната хоспитализация или лечение. **Естония** разработва план за превенция на самоубийствата, който се очаква да бъде готов до края на 2024 г. През август 2023 г. в **Румъния** беше създаден Национален регистър на раковите заболявания под управлението на Националния институт за обществено здраве. През октомври 2023 г. в **Румъния** беше приета и Национална стратегия относно ваксинациите за периода 2023—2030 г. В **Испания** през април 2024 г. Междутериториалният съвет одобри плана за превенция и контрол на тютюнопушенето за периода 2024—2027 г.

Редица държави членки предприеха целенасочени действия за подобряване на финансовата достъпност, наличието и качеството на услугите за дългосрочни

грижи и за справяне с предизвикателствата, пред които са изправени лицата, полагащи професионални и неформални грижи. През декември 2023 г. **Словения** прие нов закон за дългосрочните грижи, в който се определят източниците и методите за стабилно публично финансиране на дългосрочните грижи, включително нова задължителна социалноосигурителна вноска за дългосрочни грижи, считано от 1 януари 2025 г. В закона също така се определят условията за предоставяне на качествени и безопасни услуги за дългосрочни грижи. В **Естония** с реформата в областта на грижите, влязла в сила на 1 юли 2023 г., беше определен начинът на финансиране на услугите за дългосрочни грижи, бяха намалени преките плащания и бяха създадени условия хората с ниски доходи, на които се предоставят грижи, да бъдат подпомагани при покриването на свързаните с това разходи. Бяха приети също така по-подробни минимални изисквания за качество на общите и домашните грижи, а в рамките на ПВУ на Естония през февруари 2024 г. беше изменен планът за действие относно модел за интегрирани грижи, като бяха определени ролите и отговорностите на участващите субекти, както и бъдещото финансиране на системата. От 2023 г. насам **Финландия** използва инструмента за оценка на настанените лица (RAI) в заведения за полагане на грижи, за да оценява нуждите от услуги и функционалния капацитет на възрастните хора. Освен това съгласно финландското законодателство социалните работници са длъжни да оценяват нуждите от спешна помощ незабавно, в рамките на седем работни дни от установяването на контакт с клиента или негови представители. В рамките на своя ПВУ **Италия** завърши изпълнението на реформа за подобряване на условията на живот на несамостоятелните възрастни хора чрез опростяване на достъпа до здравни и социални услуги, осигуряване на многоизмерна оценка и определяне на индивидуализирани проекти, с които се насърчава деинституционализацията. През март 2024 г. **България** прие Стратегия за развитие на човешките ресурси в социалната сфера (до 2030 г.) с цел подобряване на условията на труд, уменията и компетентностите в социалния сектор, привличане на повече работници, по-добро съгласуване на възможностите за образование и осигуряване на повече мотивация и подкрепа. През юли 2023 г. **Швеция** въведе защитено професионално звание „помощник-медицинска сестра“, за да гарантира качеството и безопасността на грижите, като до момента са издадени 73 196 сертификата. От април 2024 г. **Франция** въведе няколко мерки за лицата, предоставящи професионални домашни грижи, включително професионална карта, годишна помощ за подпомагане на мобилността и еднократна надбавка за времето на пътуване. През 2023 г. **Португалия** измени своя Кодекс на труда, за да защити по-добре домашните работници, а през 2023 г. и 2024 г. внесе промени в законодателството си относно лицата, полагащи неформални грижи, включително по отношение на финансовата помощ и връзката с лицата, полагащи професионални грижи, както и установяването на условия за почивка. От 2024 г. насам **Малта** разширява своята схема за домашни грижи, която предоставя финансова подкрепа на възрастни хора с ниска степен на зависимост, които наемат лица с призната квалификация, за да им помагат в ежедневните им нужди. От 2023 г. насам **Франция** изпълнява стратегията за достойно остаряване, която включва 50 мерки за отлагане на зависимостта, адаптиране на социалните жилища за наематели в напреднала възраст, наемане на 50 000 специалисти за заведенията за грижи за възрастни хора и предотвратяване на социалната изолация на възрастните, като същевременно се насърчава солидарността между поколенията. **Гърция** разработва стратегия относно дългосрочните грижи, за да осигури устойчивост на заведенията за полагане на грижи, по-съгласувана нормативна уредба и стандартизирани оперативни процеси.

ГЛАВА 3. АНАЛИЗ ПО ДЪРЖАВИ — ПЪРВИ ЕТАП

В тази глава са представени фишове за отделните държави като част от анализа на държавите в рамките на първия етап въз основа на принципите на Рамката за социална конвергенция (РКК), както е описано в съответните основни послания на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила и в свързания с нея доклад на работната група на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила[290], които подкрепят и основните хоризонтални констатации, представени в раздел 1.4 на глава 1. Макар че всички фишове се основават на отчетените стойности на набора от социални показатели и категоризациите в Съвместния доклад за заетостта (СДЗ), както е описано в карето в раздел 1.4 и в приложение 6, тяхната структура зависи от ситуацията в отделната държава: подреждането на трите области на политиката, обхванати от фишовете (заетост; образование и умения; социална закрила и приобщаване) и се определя от развитието в съответната държава, както се вижда от набора от социални показатели в приложение 9. По подобен начин в графиката за всяка държава се илюстрира най-съществения проблем или ключово развитие за съответната държава.

Анализът по държави на първия етап се основава на пълния комплект от водещи показатели в набора от социални показатели. Всеки от показателите[291] се разглежда въз основа на методиката в СДЗ, с която се определя относителната позиция на държавите членки. Тази относителна позиция се изразява в стандартни отклонения от средната стойност както на абсолютното равнище на стойността на показателя, така и на изменението му спрямо предходната година (за повече технически подробности вж. приложение 6). Резултатите се обобщават в една от седемте възможни категории за всеки показател за съответната държава („с най-добри резултати“, „по-добри от средните“, „средни резултати“, „добри, но изискващи наблюдение“, „слаби, но с подобряващи се стойности“, „за наблюдение“ и „критична ситуация“). Това съответства на цветова скала от зелено до червено. Кратък преглед на показателите и тяхната оценка за всяка държава членка можете да намерите в таблиците в приложение 9.

Всеки водещ показател в набора от социални показатели се оценява по обяснената по-горе методика, за да се установи дали е необходим допълнителен анализ на втория етап. Категорията „критична ситуация“ се отнася за държавите членки, които по конкретен показател имат много по-лоши резултати от средните за ЕС и в които ситуацията се влошава или не се подобрява достатъчно в сравнение с предходната година. Дадена ситуация се определя като „за наблюдение“ в два случая: когато държавата членка има по-лош резултат от средния за ЕС по конкретен показател и положението в държавата се влошава или не се подобрява достатъчно

---

[290] За обсъждане на инициативата беше създадена специална съвместна работна група на Комитета по заетостта (EMCO) и Комитета за социална закрила (SPC), която работи от октомври 2022 г. до май 2023 г. Дейността премина към EMCO и SPC, които подготвиха обсъждането на ниво министри на заседанието на Съвета по заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси (EPSCO) през юни 2023 г. Работата и резултатите от нея са документирани в основните послания на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила относно въвеждането на Рамка за социална конвергенция в рамките на европейския семестър и свързания с това Доклад на съвместната работна група на Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила.

[291] За технически подробности относно водещите показатели в набора от социални показатели, включително разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания въз основа на концепцията GALI, вж. приложение 2.

бързо, и б) когато резултатът по отношение на равнищата е в съответствие със средния за ЕС, но положението се влошава много по-бързо от средното за ЕС или не се подобрява (достатъчно бързо), докато средното за ЕС се подобрява.

Смята се, че допълнителен анализ на втория етап е оправдан за държавите членки, за които шест или повече водещи показателя от набора от социални показатели са обозначени в червено („критична ситуация“) или оранжево („за наблюдение“). Допълнителна причина да се смята, че ситуацията изисква по-нататъшен анализ на втори етап, възниква, когато категоризацията по СДЗ на даден показател, който е обозначен в червено или оранжево, се влошава два последователни пъти. Пример за това е промяната от категорията „средни резултати“ на „слаби, но с подобряващи се стойности“ в СДЗ за 2024 г., последвана от по-нататъшно влошаване до „критична ситуация“ в СДЗ за 2025 г. Това ще се брои за допълнително обозначение към минималния праг от общо шест обозначения. Например, ако през дадена година n дадена държава има 5 водещи показателя от набора от социални показатели, отбелязани в червено или оранжево, и по един от тях има влошаване през двете последователни години n и n-1, се смята, че през тази година n държавата има общо 6 обозначения (5 червени/оранжеви предупредителни сигнала от показателите през дадената година + 1 от тях с две последователни влошавания). В резултат на това ще е необходим и допълнителен анализ. При оценката на общия брой обозначения за приближаване към прага се взема предвид всяко прекъсване в динамичните редове и всеки проблем, свързан с качеството на данните и тяхното тълкуване.

Белгия

През 2023 г., подкрепен от икономическия растеж, пазарът на труда запази възходящата си тенденция в условията на значителен недостиг на работна ръка. Въпреки подобренията през последното десетилетие равнището на заетост, което през 2023 г. беше 72,1 %, все още изостава от средното за ЕС както в процентно изражение, така и по отношение на настъпилите изменения, което е признак за „критична ситуация“ с изразени регионални различия и изоставане на някои групи, като нискоквалифицираните, родените извън ЕС и по-възрастните хора. Това до голяма степен се дължи на факта, че равнището на активност в Белгия е по-ниско от средното за ЕС. Държавата постига „средни резултати“ по отношение на равнището на безработица и дълготрайна безработица, съответно 5,5 % и 2,2 %, както и по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете (7,6 процентни пункта). Разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания се увеличаваше непрекъснато между 2018 и 2021 г. (от 32 на 38 процентни пункта) и въпреки че намаля до 33,6 процентни пункта през 2023 г., продължава да е сред най-високите в ЕС (при средна стойност за ЕС от 21,5 процентни пункта) и се намира в „критична ситуация“ три поредни години. И накрая, въпреки увеличението на реалната работна заплата през 2023 г. брутният разполагаем доход на домакинствата на глава от населението все още не е достигнал средния за ЕС и остава „за наблюдение“.

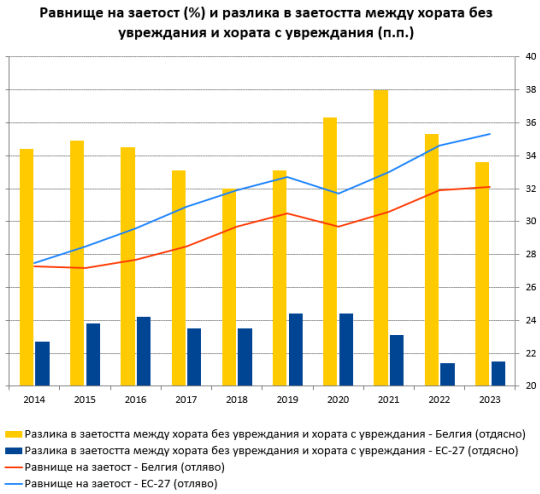

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за Белгия през 2017 г.
Източник: Евростат [lfsi_emp_a], Наблюдение на работната сила в ЕС и [tepsr_sp200], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Белгия постига малко по-добри от средните резултати в областта на образованието и уменията. Делът на възрастните, участващи в учебни дейности — 34,9 % (спрямо 39,5 % в ЕС), както и делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET) — 9,6 %, попадат в категорията „средни резултати“. 56,3 % от всички деца на възраст под 3 години в Белгия са обхванати от системата за професионални грижи за деца, а делът на преждевременно напусналите училище е 6,2 %, като по тези показатели държавата отбелязва „по-добри от средните“ резултати (макар и със значителни регионални различия). Това е така и по отношение на дела на възрастното население с поне основни цифрови умения (59,4 %), които могат да подпомогнат екологичния и цифровия преход. В същото време уменията по четене, математика и природни науки се влошиха през последните години, като съществуват значителни неравенства според социално-икономическото положение и мигрантския произход.

Като цяло социалните политики за предотвратяване и намаляване на рисковете от бедност и социално изключване, както и на неравенството в доходите, са ефективни. Що се отнася до въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността, което е значително над средното за ЕС (50,8 % спрямо 34,7 % през 2023 г.), както и до неравенството в доходите, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите (3,4 спрямо 4,7 на равнището на ЕС), Белгия е „с най-добри резултати“. Въпреки че през 2023 г. общият дял на ИРБИ (18,6 % спрямо 21,3 % в ЕС) все още беше в категорията „средни резултати“, делът на изложените на риск от бедност или социално изключване сред цялото население и сред децата намалява от 2017 г. насам и достигна „по-добри от средните“ резултати за децата (19,0 % спрямо 24,8 % в ЕС). Резултатите по отношение на неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи, които през 2023 г. възлизаха едва на 1,1 %, бяха „по-добри от средните“, докато по отношение на прекомерните жилищни разходи, които засягат 7,7 % от населението, са регистрирани „средни резултати“ (8,8 % на равнището на ЕС).

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 3-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Белгия не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

България

България е изправена пред предизвикателства във връзка с изграждането на умения, които оказват отрицателно влияние върху пригодността за заетост на някои групи и възпрепятстват растежа на производителността и конкурентоспособността. Участието на възрастните в учебни дейности е намаляло между 2016 и 2022 г. и през 2022 г. е сред най-ниските в ЕС — 9,5 % (спрямо 39,5 % за ЕС), което показва, че е налице „критична ситуация“. За решаването на този проблем ще са необходими значителни допълнителни усилия. Въпреки неотдавнашното подобрение делът на възрастното население с поне основни цифрови умения също остава сред най-ниските в ЕС — 35,5 % спрямо 55,6 % на равнище ЕС през 2023 г., което също представлява „критична ситуация“. Укрепването на придобиването на умения от възрастните, включително в цифровата област, е от ключово значение за подпомагане на екологичния и цифровия преход. Делът на децата под 3-годишна възраст в системата за професионални грижи за деца все още е нисък (17,4 % спрямо 37,5 % за ЕС през 2023 г.). Този показател е „за наблюдение“, тъй като може да повлияе на дългосрочните перспективи на децата в обучението. Равнището на основни и цифрови умения сред младите хора е ниско, а неравенствата в образователните резултати са значителни.

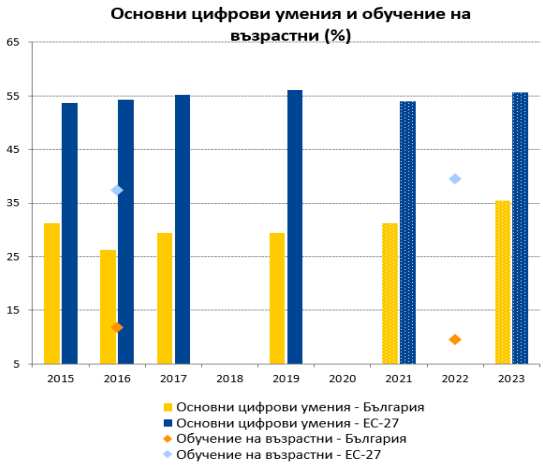

Забележка: Параметрите на показателя за цифрови умения се промениха от 2021 г. насам, но обхващат концепция, която в общи линии е сходна с тази от предходните години. *Източник*: Евростат[специална извадка от AES],[tepsr_sp410],[isoc_sk_dskl_i], Европейско социално изследване в областта на ИКТ.

България отбеляза подобрения по отношение на социалното приобщаване и закрилата, но все още е изправена пред сериозни предизвикателства. Макар че през 2023 г. делът на ИРБИ намаля с 2,2 процентни пункта на фона на положително развитие на пазара на труда и ръст на заплатите и пенсиите, той все още е сред най-високите в ЕС (30,0 % спрямо 21,3 %, като резултатите са „слаби, но с подобряващи се стойности“). Освен това беше регистрирано значително намаление на общия брой на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, с 34 000 (или с 8,3 %) в сравнение с 2022 г. Въпреки това техният дял, който възлиза на 33,9 % през 2023 г., остава сред най-високите в ЕС (24,8 %) и показва, че е налице „критична ситуация“. Независимо от подобренията уязвимите групи, като ромите (81 %), хората с увреждания (42,4 %) и живеещите в селски райони (39,3 %), са изложени в по-голяма степен от останалите на риск от бедност или социално изключване. Като цяло въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността и неравенството в доходите се подобри през 2023 г. (съответно от 24,4 % на 27,7 % и от 7,3 % на 6,6 %, като и в двата случая резултатите са „слаби, но с подобряващи се стойности“).

Пазарът на труда в България продължи да функционира добре на фона на намаляващото население, макар и със значителни регионални различия. Макар че държавата достигна безпрецедентно високо равнище на заетост (76,2 % през 2023 г.), отбелязвайки „средни резултати“ в сравнение с ЕС (75,3 %), разликите между отделните региони се движат от 85,5 % за най-добре представящия се регион до 67,2 % за най-зле представящия се регион. Съществуват и значителни разлики между отделните групи от населението. През 2023 г. разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания все още беше значително по-висока от средната за ЕС (39,5 спрямо 21,5 процентни пункта), като се увеличи с 10,0 процентни пункта в сравнение с 2022 г. и се задълбочи за втора поредна година, достигайки до „критична ситуация“. Въпреки че намалява през последните няколко години, делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), беше 13,8 % през 2023 г. и остана над средния за ЕС (11,2 %), като понастоящем е „за наблюдение“.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 6-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, включително един, по-който положението се е влошило с времето, **България е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (виж карето в раздел 1.4).

Чехия

Като цяло положителните резултати на пазара на труда са съчетани с недостиг на работна ръка и относително по-тежки условия за някои групи от населението. През 2023 г. Чехия е сред държавите „с най-добри резултати“ в ЕС по отношение на високото равнище на заетост и ниското равнище на безработица (съответно 81,7 % и 2,6 %) въпреки леко отрицателния икономически растеж. Ниското равнище на дълготрайната безработица (0,8 % през 2023 г.) също беше „добро, но изискващо наблюдение“, след като се увеличи с 0,2 процентни пункта в сравнение с 2022 г. Разликата в заетостта между жените и мъжете обаче беше 13,9 процентни пункта през 2023 г. и е сред най-големите в ЕС, което говори за „критична ситуация“. Освен това процентът на участие на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца (4,5 % през 2023 г.) намаля с 2,3 процентни пункта в сравнение с 2022 г. и остава далеч под средния за ЕС (37,5 %), което също е признак за „критична ситуация“. Това, в съчетание с предизвикателствата по отношение на качеството на предоставяните грижи за деца, може да повлияе на дългосрочните перспективи за обучение на децата и на участието на жените на пазара на труда. Делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), през 2023 г. намаля с 1,3 процентни пункта до 10,1 % и подобно на разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания (22,2 процентни пункта през 2023 г.) съответства на „средните резултати“. Засилването на участието на пазара на труда на жените, младите хора и групите в неравностойно положение, като украинските граждани, ползващи се с временна закрила, и ромите, може да помогне за намаляване на недостига на работна ръка.

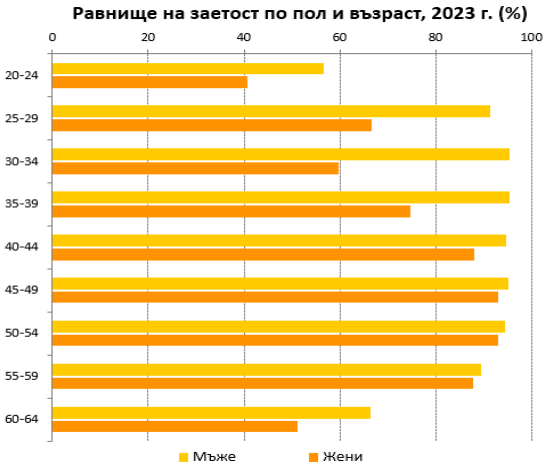

Източник: Евростат [lfsa_ergan], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Резултатите на Чехия по отношение на уменията се подобряват, но съществуват предизвикателства по отношение на участието на възрастните в учебни дейности. Резултатите по последния показател е сред най-ниските в държавите членки (21,2 % през 2022 г. спрямо 39,5 % в ЕС), което показва, че е налице „критична ситуация“. В същото време между 2021 и 2023 г. делът на възрастните с поне основни цифрови умения се увеличи от 59,7 % на 69,1 % и резултатите вече са „по-добри от средните“. По-нататъшното насърчаване на образованието и обучението на възрастни и развитието на техните умения може да спомогне за укрепване на капацитета за иновации и да улесни екологичния и цифровия преход.

Чехия има добре функционираща система за социална закрила, но е изправена пред предизвикателства в областта на социалните жилища. През 2023 г. делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), беше 12,0 % сред цялото население и 15,0 % сред децата , с което Чехия се нарежда сред държавите „с най-добри резултати“ (спрямо съответно 21,3 % и 24,8 % средно за ЕС). Стойностите и по двата показателя леко се повишиха спрямо 2022 г. в условията на инфлация над средната за ЕС. Реалният брутен разполагаем доход на домакинствата на глава от населението (БРДД) намаля от 123,9 през 2022 г. до 121,6 през 2023 г. и е „за наблюдение“. Финансовата достъпност на жилищата в чешките градове изисква внимателно наблюдение предвид много по-високата степен на прекомерни жилищни разходи (13,2 %), регистрирана през 2023 г. в сравнение със селските райони (6,0 %) (при 9,1% за цялото население, което съответства на „средните резултати“). И накрая, Чехия все още е на равнище „по-добро от средното“ по отношение на неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап и по-специално 4-те показателя, които са определени като „критични“ или „за наблюдение“, **Чехия не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Дания

Недостигът на работна ръка на пазара на труда през последните години леко намаля, а безработицата се увеличи. След години на рекорден ръст на заетостта през 2023 г. беше отчетено незначително намаляване на равнището на заетост до 79,8 % (-0,3 процентни пункта в сравнение с 2022 г.), което доведе до преминаване от категорията „по-добри от средните“ резултати към „добри, но изискващи наблюдение“[292]. Тъй като икономическият растеж не беше толкова свързан със създаването на работни места, колкото в периода след пандемията, равнището на безработица през 2023 г. се увеличи с 0,6 процентни пункта до 5,1 %, което доведе до ситуация „за наблюдение“. Макар че натискът върху пазара на труда намалява[293], в страната все още се наблюдава недостиг на работна ръка в някои сектори, особено в тези, свързани с екологичния и цифровия преход. Съществуват и регионални различия по отношение на трудностите при набирането на нови работници[294]. Положението с младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), все още е „по-добро от средното“, въпреки че през 2023 г. техният дял се увеличи с 0,7 процентни пункта до 8,6 %. Резултатите на Дания са „по-добри от средните“ и по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете, която понастоящем е 5,6 процентни пункта спрямо 10,2 процентни пункта средно за ЕС.

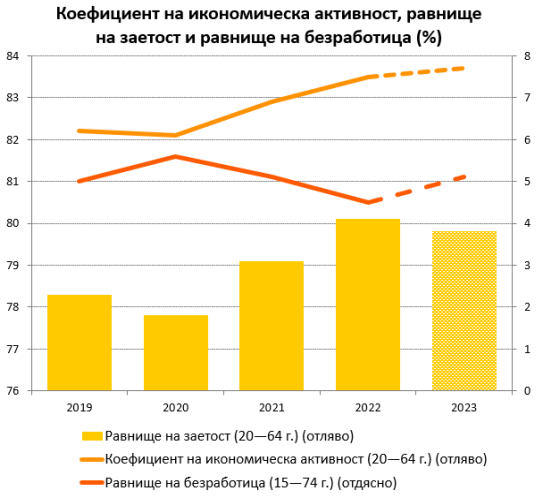

Източник: Евростат [lfsi_emp_a], [une_rt_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Делът на преждевременно напусналите системата на образованието и обучението се е увеличил от 2020 г. насам. Резултатите по този показател са се влошили от 10,0 % през 2022 г. до 10,4 % през 2023 г. (с 0,9 процентни пункта над средната стойност за ЕС) и са „за наблюдение“. Това заслужава внимание и с оглед на общия недостиг на квалифицирани работници, който се наблюдава в страната. Равнището на участие на възрастните в учебни дейности, което възлизаше на 47,1 % през 2022 г., е „по-добро от средното“ (39,5 % в ЕС) въпреки лекия спад спрямо 2016 г.; делът на възрастните, които имат поне основни цифрови умения, също е „по-добър от средния“ (69,6 % през 2023 г.). Дания е сред държавите с най-висок дял на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца (69,9 % през 2023 г., „добър, но изискващ наблюдение“, след отбелязан спад с 4,8 процентни пункта спрямо 2022 г.).

Системата за социална закрила функционира много добре, но жилищните разходи продължават да представляват тежест за уязвимите групи. Ситуацията по отношение на риска от бедност или социално изключване като цяло е „по-добра от средната“, а Дания е „с най-добри резултати“ по отношение на детската бедност и въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността. Делът на домакинствата, обременени с прекомерни жилищни разходи обаче, който възлиза на 15,4 %, остава голям. За трета поредна година ситуацията се счита за „критична“, което се дължи на ограниченото предлагане на достъпни жилища в по-големите градове.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 3-те показателя, отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Дания не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

---

[292] В динамичните редове има прекъсване на стойностите за 2023 г. по отношение на заетостта, безработицата, дълготрайната безработица, участието в работната сила и дела на NEET, както и по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете, което е отразено на фигурата.

[293] Европейска комисия, Европейска икономическа прогноза от есента на 2024 г.

[294] Датска агенция за пазара на труда и набирането на персонал (март 2024 г.), Доклад за проучване на набирането на персонал.

Германия

В областта на образованието и уменията ситуацията с преждевременно напускащите училище представлява предизвикателство, но Германия се представя добре в областта на образованието и обучението на възрастни. Делът на преждевременно напусналите системата на образованието и обучението е висок и през 2023 г. се увеличи до 12,8 % (спрямо 9,5 % в ЕС), което показва, че е налице „критична ситуация“. В същото време делът на 15-годишните ученици, които не притежават основни умения по математика и природни науки (съответно 29,5 % и 22,9 % през 2022 г.), се е увеличил почти двойно от 2012 г. насам (PISA, 2022 г.), като социално-икономическото въздействие върху резултатите от образованието също се увеличава. Това изисква внимание и с оглед на уменията, необходими на пазара на труда, както и за екологичния и цифровия преход. От друга страна, делът на възрастното население с поне основни цифрови умения се увеличи с 3,3 процентни пункта до 52,2 % през 2023 г. (спрямо 55,6 % в ЕС) и вече съответства на „средните резултати“, докато по отношение на общото участие на възрастните в учебни дейности, което беше 53,7 % през 2022 г., Германия се нарежда сред държавите „с най-добри резултати“ в ЕС.

Като цяло германският пазар на труда се функционира добре, но се наблюдава траен недостиг на работна ръка и умения, а жените не са достатъчно интегрирани на пазара на труда. Въпреки забавянето на икономическия растеж равнището на заетост е високо и се увеличи до 81,1 % през 2023 г. („по-добро от средното“), докато равнището на безработица и на нейния дълготраен компонент остана много ниско (съответно 3,1 % (държава „с най-добри резултати“) и 1,0 % („по-добри от средното“) в условията на недостиг на работна ръка. От друга страна, докато разликата в заетостта между жените и мъжете от 7,7 процентни пункта съответства на „средните резултати“ през 2023 г., разликата в заетостта на непълно работно време между жените и мъжете остана една от най-големите в ЕС — 36,9 процентни пункта (спрямо 20,2 процентни пункта за ЕС). Според оценките настоящата система за семейно подоходно облагане възпрепятства включването на пазара на труда на 185 000 лица на пълно работно време. Делът на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца (23,3 % през 2023 г. спрямо 37,5 % в ЕС), е „за наблюдение“.

В социалната сфера финансовата достъпност на жилищата продължава да представлява сериозно предизвикателство поради ограниченото предлагане. Степента на прекомерните жилищни разходи се е увеличила със значително по-бързи темпове в Германия в сравнение с ЕС (1,1 процентни пункта спрямо 0,1 процентни пункта), като през 2023 г. е достигнала по-високо от средното равнище от 13,0 % и поради това остава „за наблюдение“[295]. Въпреки че текущите и планираните инициативи по линия на политиката са насочени към подкрепа за осигуряване на жилища на по-приемливи цени, ситуацията е особено трудна за хората, изложени на риск от бедност, при които степента на прекомерните жилищни разходи е нараснала до 43,2 % (спрямо 33,6 % в ЕС). В условията на висока инфлация през 2022 и 2023 г. покупателната способност на домакинствата е намаляла, а делът на изложените на риск от бедност или социално изключване сред цялото население и сред децата, съответно 21,3 % и 23,9 % през 2023 г., се е увеличил от 2020 г. насам (съответно +0,9 процентни пункта и +1,6 процентни пункта) и съответства на „средни резултати“.

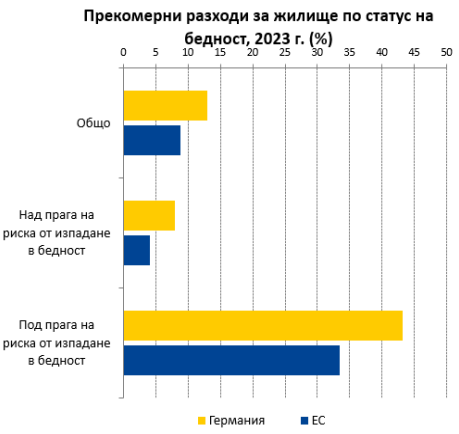

Източник: Евростат [tessi163], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап и по-специално по 3-те показателя, които са определени като „критични“ или „за наблюдение“, **Германия не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

[295] Прекъсване в динамичните редове за този показател през 2023 г.

Естония

Естония е изправена пред предизвикателства в областта на социалната закрила и приобщаването. Делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), намаля с 1,0 процентни пункта, до 24,2 %. Въпреки това той все още е над средния за ЕС от 21,3 % и е „за наблюдение“ през 2023 г.. Резултатите по отношение на риска от бедност или социално изключване сред децата са „по-добри от средните“, въпреки че делът се е увеличил с 1,7 процентни пункта. За по-възрастните хора и хората с увреждания тези рискове остават сред най-високите в ЕС (съответно 47 % и 41 % спрямо 19,8 % и 28,8 % в ЕС). В този контекст следва да се отбележи, че въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността е намаляло от 28,1 % през 2022 г. до 27,7 % през 2023 г., като остава под средното за ЕС — 34,7 %, и следователно е „за наблюдение“. Неравенството, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, нарасна от 5,0 през 2021 г. на 5,4 през 2023 г. (като също е „за наблюдение“) спрямо 4,7 средно за ЕС през 2023 г.. Естония има едно от най-високите равнища в ЕС на неудовлетворени по собствена преценка потребности от медицински грижи (12,9 % спрямо 2,4 % през 2023 г.), което представлява „критична ситуация“. Достъпът до здравни грижи продължава да бъде предизвикателство в контекста на нарастващия недостиг на медицински персонал, високите преки плащания и бързото застаряване на населението.

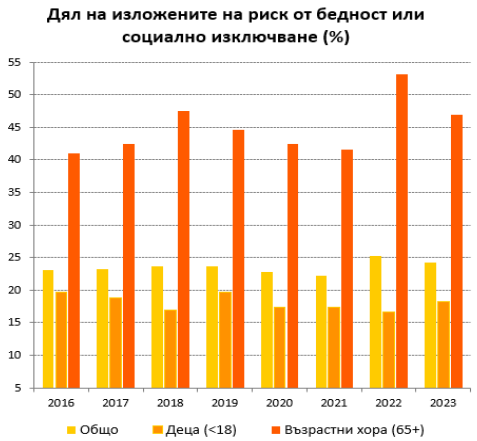

Източник: Евростат [ilc_peps01n], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

През 2023 г. заетостта продължи да се увеличава, като беше отбелязано подобрение по отношение на разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания. Равнището на заетост достигна 82,1 %, което е сред „най-добрите резултати“ в ЕС, а равнището на дълготрайна безработица от 1,3 % остана „по-добро от средното“. В условията на свиване на реалния БВП през 2023 г. обаче равнището на безработица се увеличи от 5,6 % през 2022 г. на 6,4 % през 2023 г. и поради това е „за наблюдение“. Регионалните различия по отношение на безработицата са значителни, като стойностите са много по-високи в североизточната част на Естония (10,1 % през 2023 г.)[296], в която преобладава промишленият отрасъл. Естония има една от най-ниските разлики в заетостта между жените и мъжете в ЕС, като през последните три години е сред държавите „с най-добри резултати“. В същото време разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания е намаляла значително (с 6,0 процентни пункта) в сравнение с 2022 г. (20,2 % спрямо 21,5 % в ЕС) и вече е „по-добра от средната“. Брутният разполагаем доход на домакинствата намаля за втора поредна година (от 130,5 през 2022 г. на 125,9 през 2023 г.) и понастоящем е „за наблюдение“.

В областта на образованието и уменията Естония отбеляза положително развитие. Беше постигнат значителен напредък по отношение на участието на възрастните в учебни дейности, което нарасна от 33,9 % през 2016 г. на 41,8 % през 2022 г. („по-добро от средното“ при 39,5 % средно за ЕС през 2022 г.). Освен това делът на населението с поне основни цифрови умения се подобри през 2023 г. и вече също е „по-добро от средното“, както и делът на преждевременно напусналите системата на образованието и обучението, по отношение на който беше отбелязано забележително подобрение от категорията „за наблюдение“ преди това.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 6-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, включително един, по-който положението се е влошило с времето, **Естония е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (виж карето в раздел 1.4).

[296] Естонска статистическа служба: Равнище на безработица | Statistikaamet.

Ирландия

През 2023 г. заетостта се увеличи още повече, въпреки че групите в неравностойно положение все още са изправени пред значителни пречки по отношение на достъпа до заетост. През 2023 г. въпреки силно забавящия се икономически растеж равнището на заетост достигна поредния рекорден връх от 79,1 % („средни резултати“), което се дължи както на миграцията, така и на по-високото участие в работната сила. Безработицата е на безпрецедентно ниското равнище от 4,3 % („по-добро от средното“), което отразява все още съществуващия недостиг на работна ръка на пазара на труда. Разликата в заетостта между жените и мъжете намаля значително — от 11,4 процентни пункта през 2022 г. на 9,9 процентни пункта през 2023 г. — и вече е „по-добра от средната“, като за това са допринесли по-големите възможности за работа с гъвкаво работно време и увеличаването на помощите за грижи за деца. В същото време въпреки лекото подобрение през последните години разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания остава много по-голяма от средната за ЕС — 36,7 процентни пункта спрямо 21,5 процентни пункта, което показва, че все още е налице „критична ситуация“. Ето защо укрепването на пригодността за заетост на слабо представените групи и групите в неравностойно положение, като например хората с увреждания, самотните родители, нискоквалифицираните работници, ромите и пътуващите малцинства, може да помогне да се преодолее съществуващият и бъдещият недостиг на работна ръка и умения. Новите мерки за предоставяне на информация и активизиране, които се подкрепят и от ЕСФ+, имат за цел да се намали тази разлика. И накрая, в Ирландия ръстът на брутния разполагаем доход на домакинствата на глава от населението през 2023 г. беше в категорията „средни резултати“.

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за Ирландия през 2019 г.
Източник: Евростат [tepsr_sp200], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Ирландия има добри резултати в областта на образованието и уменията. Тя все още е сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на дела на преждевременно напускащите училище — 4,0 % през 2023 г., въпреки известно увеличение (от 3,7 % през 2022 г.). Вероятността възрастните ирландци да участват в учебни дейности също е по-голяма от средната за ЕС — 48,3 % спрямо 39,5 % в ЕС през 2022 г. („по-добро от средното“). Освен това делът на възрастните с поне основни цифрови умения е един от най-високите в ЕС — 72,9 % през 2023 г. спрямо 55,6 % в ЕС, с което Ирландия отново се нарежда сред държавите „с най-добри резултати“.

Ирландската система за социална закрила допринася ефективно за облекчаване на бедността, въпреки че някои групи все още са изправени пред по-големи рискове и все още се отчитат предизвикателства в областта на образованието и грижите за деца в ранна детска възраст. Рисковете от бедност или социално изключване като цяло и сред децата съответстват на „средните резултати“. Значително по-застрашени са самотните родители, пътуващите и хората с увреждания. Що се отнася до въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността, Ирландия продължава да е сред държавите „с най-добри резултати“ (57,8 % спрямо 34,7 % в ЕС). Въпреки че участието на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца се е увеличило от 18,3 % през 2022 г. на 22,1 % през 2023 г., то остава „за наблюдение“, тъй като все още е доста под средното за ЕС от 37,5 %. Въпреки подобренията продължават да съществуват някои финансови и нефинансови пречки (наличност, сложност на системата). Наличието на жилища се влоши, като се стигна до дълги списъци на чакащите за социални жилища и рекордно висок брой на бездомните, което отчасти се дължи на недобрата защита на правата на наемателите. Бездомничеството се увеличи най-рязко сред децата и семействата с един родител.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 2-та показателя, отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Ирландия не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Гърция

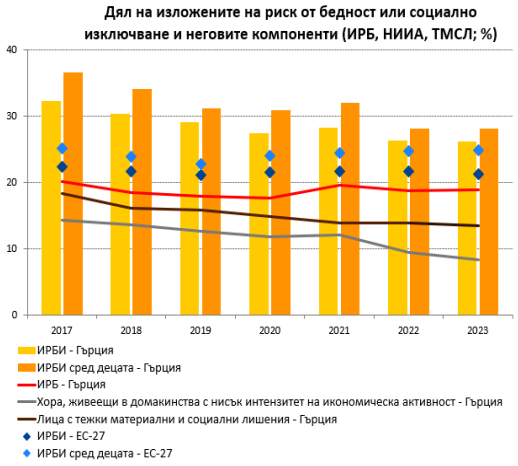

Източник: Евростат [ilc_peps01n], [tepsr_lm430], [ilc_li02], [tespm030], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

В условията на висока инфлация и намалени социални разходи спрямо БВП Гърция е изправена пред значителни предизвикателства в областта на социалната закрила и социалното приобщаване, като по повечето показатели държавата се намира в „критична ситуация“. По-конкретно, намаляването на бедността чрез социални трансфери (различни от пенсиите) е намаляло с 2,1 процентни пункта до едва 18,2 %, което е с 16,5 процентни пункта под средното за ЕС. Въпреки че делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), остана относително стабилен — 26,1 %, след бавно подобрение през последните шест години, той все още е доста над средния за ЕС — 21,3 %. Освен това делът на домакинствата, обременени с прекомерни разходи за жилище, нарасна до 28,5 % през 2023 г., което е едно от най-високите равнища в ЕС (средно 8,8 %). В същото време неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи се увеличиха още повече, като достигнаха едно от най-високите равнища (от 9,0 % през 2022 г. на 11,6 % през 2023 г. спрямо 2,4 % в ЕС). Делът на ИРБИ сред децата остана стабилен — 28,1 %, но продължава да е над средния за ЕС (24,8 %), което показва, че ситуацията е „за наблюдение“. Неравенството, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, се е увеличило незначително до 5,3 (спрямо 4,7 в ЕС) и също е „за наблюдение“ поради високото си равнище.

Пазарът на труда в Гърция е свързан със сериозни предизвикателства, особено за жените и младите хора. През 2023 г. равнището на заетост се увеличи с 1,1 процентни пункта благодарение на все още силния икономически растеж. Въпреки това само 67,4 % от населението в трудоспособна възраст беше заето, което е значително под средното за ЕС равнище от 75,3 %. Равнището на заетост представлява „критична ситуация“, особено сред жените и младите хора. Въпреки ограниченото увеличение с 1,7 процентни пункта до 57,6 % през 2023 г., равнището на заетост сред жените е едно от най-ниските в ЕС и води до една от най-големите разлики в заетостта (19,8 процентни пункта). Делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение, се увеличи през 2023 г. с 0,6 процентни пункта до 15,9 %, което е значително над средното за ЕС равнище от 11,2 %. Освен това брутният разполагаем доход на домакинствата на глава от населението, който през 2023 г. беше 81,6 %, остава сред най-ниските, въпреки че се увеличава от 2022 г. насам (спрямо средното за ЕС равнище от 111,1 %) и премина от „критична ситуация“ към „слаба, но с подобряващи се стойности“. От друга страна, по отношение на разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания Гърция отбелязва „средни резултати“.

Развитието на уменията е приоритет за Гърция с оглед на цифровия и екологичния преход и на фона на увеличения недостиг на работна ръка в ключови сектори. Делът на възрастните, участвали в учебни дейности през последните 12 месеца, намаля от 16,0 % през 2016 г. на 15,1 % през 2022 г., което е сред най-ниските равнище в ЕС и представлява „критична ситуация“. В същото време през 2023 г. 52,4 % от възрастните (спрямо 55,6 % в ЕС) притежаваха поне основни цифрови умения, което съответства на „средни резултати“. Основните умения са сред най-ниските в ЕС, като отбелязва и един от най-резките спадове. От друга страна, делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението намаля с 0,4 процентни пункта от 2022 г. до 2023 г. и остана доста под средния за ЕС (3,7 % спрямо 9,5 % в ЕС), с което Гърция се нарежда сред държавите „с най-добри резултати“.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап и по-специално на 9-те показателя, отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Гърция е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Испания

Испания е изправена пред предизвикателства във връзка със социалната закрила и приобщаването. През 2023 г. делът на населението в риск от бедност или социално изключване като цяло и сред децата нарасна съответно до 26,5 % и 34,5 %, което е значително над средното за ЕС (21,3 % и 24,8 %) и представлява „критична ситуация“. Това може да се дължи отчасти на предизвикателствата, свързани с адекватността и обхвата на системата за социална закрила, регионалните различия в достъпа до обществени услуги и трайно високата бедност сред работещите. Въпреки известно подобрение неравенството в доходите, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, остава високо през 2023 г. (5,5 спрямо 4,7 в ЕС) и е „за наблюдение“. Въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността спадна до 22,9 % през 2023 г. (спрямо 34,7 % в ЕС), като се влошава в продължение на две последователни години и прерасна в „критична ситуация“. Ефективността на социалните трансфери е особено ниска по отношение на намаляването на риска от бедност сред децата (17,0 % спрямо 41,4 % в ЕС). От друга страна, в Испания делът на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца е „по-добър от средния“.

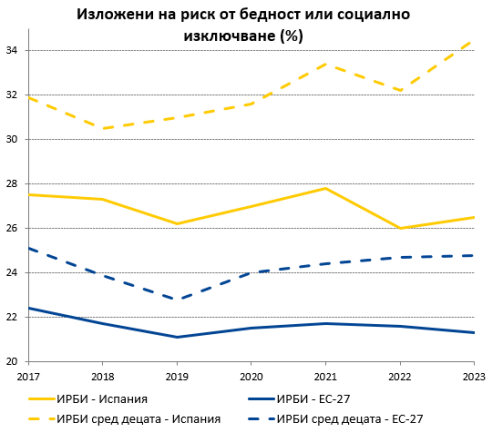

Източник: Евростат [ilc_peps01n], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Испанският пазар на труда се е подобрил значително, но все още съществуват предизвикателства. Равнището на заетост се увеличи значително през 2023 г. до 70,5 % (спрямо 75,3 % в ЕС), като премина от „критична ситуация“ към „слаба, но с подобряващи се стойности“[297]. Това се дължи на стабилния икономически растеж, силното нарастване на заетостта на хората, родени извън ЕС, както и на увеличаването на заетостта в търговията, техническите и научните професии и създаването на работни места в публичния сектор. Резултатите по отношение на равнището на безработица (12,2 %) и на нейния дълготраен компонент (4,3 %) също са „слаби, но с подобряващи се стойности“, като се имат предвид все още много високите стойности въпреки големите спадове, особено при по-възрастните работници и на Канарските острови. Макар че делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), продължи да намалява (до 12,3 % през 2023 г.), той остава голям и е „за наблюдение“. По отношение на разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания, която е сред най-ниските в ЕС и намалява, Испания се нарежда сред държавите „с най-добри резултати“. И накрая, по отношение на реалния брутен разполагаем доход на домакинствата на глава от населението през 2023 г. бяха „слаби, но с подобряващи се стойности“ поради силното му нарастване.

Испания е изправена пред предизвикателства във връзка с преждевременното напускане на системата на образованието и обучението, като същевременно показва добри резултати по отношение на цифровите умения. Делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението леко намаля през 2023 г. до 13,7 % (спрямо 9,5 % в ЕС), но остава висок и в „критична ситуация“. Свързаните с това регионални различия все още са значителни, въпреки че през 2023 г. намаляха, като особено високи са равнищата в южната и източната част на страната, а в южната част и на Канарските острови тенденциите се влошават. Като цяло участието на възрастните в учебни дейности съответстваше на „средните резултати“ през 2022 г. — 34,1 % (спрямо 39,5 % в ЕС), след като се увеличи с 3,7 процентни пункта в сравнение с 2016 г. От друга страна, резултатите на Испания в областта на цифровите умения, които са „по-добри от средните“, с което се подкрепят ефективно екологичният и цифровият преход.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 6-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, включително един, по-който положението се е влошило с времето, **Испания е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (виж карето в раздел 1.4).

[297] Определянето на показателите за пазара на труда в Испания се различава от обичайните за 2022 и 2023 г. (вж. Метаданни на Евростат).

Франция

Пазарът на труда остана динамичен през 2023 г. въпреки забавянето на икономическия растеж през втората половина на годината и нарастващите затруднения в предлагането. През 2023 г. равнището на заетост нарасна до 74,4 %, а равнището на безработица остана 7,3 % — най-ниското от 2008 г. насам , като в най-отдалечените региони положението значително по-лошо. И двата показателя са „за наблюдение“, тъй като относителните резултати по тях донякъде са се влошили[298]. Равнището на младежката безработица леко се понижи (-0,1 процентни пункта до 17,2 %), но делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), нарасна до 12,3 % и вече също е „за наблюдение“. Интеграцията на пазара на труда на някои уязвими групи остава предизвикателство, особено за родените извън ЕС и хората с ниска образователна степен. Разликата в заетостта между жените и мъжете е „по-добра от средната“ (5,5 процентни пункта през 2023 г., при 10,2 процентни пункта за ЕС) и продължава да намалява. Разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания намалява от 2020 г. насам, като през 2023 г. възлизаше на 19,9 процентни пункта (спрямо 21,5 процентни пункта в ЕС) и сега също е „по-добра от средната“.

Въпреки сравнително високите инвестиции в областта на социалната закрила през последните няколко години рисковете от бедност са по-големи на фона на нарастващи неравенства. Като цяло резултатите на Франция са „по-добри от средните“ по отношение на въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността (41,9 % през 2023 г. спрямо 34,7 % в ЕС). След значителното увеличение през 2022 г. делът на населението в риск от бедност или социално изключване (ИРБИ) намаля през 2023 г. с 0,3 процентни пункта до 20,4 %, което е под средната стойност за ЕС от 21,3 % („средни резултати“)[299]. Процентът на ИРБИ сред децата също намаля (с 0,5 процентни пункта) до 26,6 % през 2023 г., но остава над средната стойност за ЕС от 24,8 % и остава „за наблюдение“. Ръстът на брутния разполагаем доход на домакинствата на глава от населението остана под средния за ЕС през 2023 г. и е „за наблюдение“. Неравенството, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, съответства на „средните резултати“, въпреки че се увеличава от 2018 г. насам. Най-отдалечените региони се представят значително по-зле от метрополната (континентална) Франция във всички области, включени в набора от социални показатели.

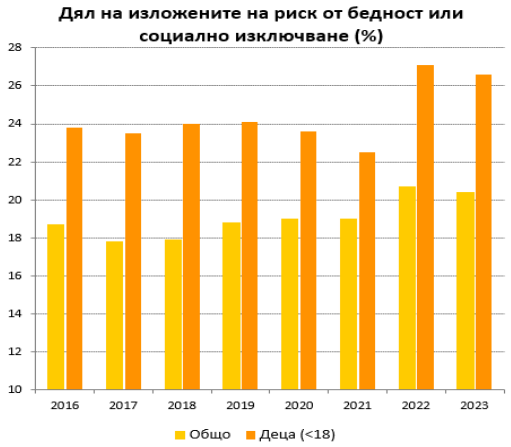

Източник: Евростат [ilc_peps01n], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Като цяло Франция има добри резултати по отношение на показателите за равни възможности. Делът на възрастните с поне основни цифрови умения, както и на преждевременно напусналите системата на образованието и обучението, съответстват на „средните резултати“ (съответно 59,7 % и 7,6 % през 2023 г.) Франция е сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на дела на децата под 3-годишна възраст в системата за професионални грижи за деца. Въпреки това образователната система се характеризира със значителен дял на учениците с ниски резултати и голямо неравенство, което е отразено и в резултатите от PISA през 2022 г. Недостигът на квалифицирани работници е една от основните пречки пред набирането на персонал и би могъл да възпрепятства екологичния и цифровия преход.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 5-те показателя, които са обозначени като „за наблюдение“, **Франция не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

---

[298] Определянето на показателите за пазара на труда във Франция се различава от обичайните за 2022 и 2023 г. (вж. Метаданни на Евростат).

[299] Прекъсване на динамичните редове през 2020 и 2022 г.: в проучването за доходите и условията на живот FR-SILC през 2022 г. са включени за първи път 4 отвъдморски департамента (Френска Гвиана, Реюнион, Мартиника и Гваделупа).

Хърватия

Пазарът на труда продължава възходящата си тенденция, но уязвимите групи са изправени пред сериозни предизвикателства. Въпреки че се подобрява непрекъснато 2021 г. насам, равнището на заетост остава значително по-ниско от средното за ЕС (70,8 % спрямо 75,3 % през 2023 г.) и е в „критична ситуация“ за трета поредна година. През 2023 г., подпомогнато от все още относително силния икономически растеж, равнището на безработица и на дълготрайна безработица намаля и възлиза на 6,1 % и 2,1 % (съответно „по-добро от средното“ и „средно“). След значително подобрение реалният брутен разполагаем доход на домакинствата (БРДД) на глава от населението е „по-добър от средния“ — 130,6 (111,1 в ЕС). Въпреки това някои уязвими групи, като по-възрастните и нискоквалифицираните работници, продължават да изпитват трудности при намирането на качествени работни места. През 2023 г. разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания, която се увеличава за втори път, показва, че е налице „критична ситуация“ (39,2 процентни пункта спрямо 21,5 процентни пункта в ЕС). От друга страна, разликата в заетостта между жените и мъжете е „по-добра от средната“ — 7,7 процентни пункта (спрямо 10,2 процентни пункта в ЕС). Делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), се подобри през 2023 г. и съответства на „средните резултати“ (11,8 % спрямо 11,2 % в ЕС), въпреки че повече от половината от младите хора са неактивни.

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за Хърватия през 2023 г.
Източник: Евростат [tesp_sp200], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Хърватия е изправена пред някои предизвикателства, свързани с ученето през целия живот и придобиването на умения. Тя остава сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на дела на преждевременно напусналите системата на образованието и обучението, който през 2023 г. е 2,0 %, спрямо средно 9,5 % за ЕС. В същото време делът на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца се е увеличил до 29,6 % през 2023 г. (от 27,5 % през 2022 г.) и вече съответства на „средните резултати“, въпреки че остава със 7,9 процентни пункта под средното равнище за ЕС. Въпреки продължаващото несъответствие между уменията и потребностите на пазара на труда през 2022 г. само 23,3 % от възрастните хървати са участвали в учебни дейности през предходните 12 месеца, при 39,5 % в ЕС и след спад от 26,9 % през 2016 г. Това излага на риск потенциала за повишаване на бъдещата конкурентоспособност, включително екологичния и цифровия преход, и е „за наблюдение“. Въпреки че делът на възрастните с поне основни цифрови умения беше 59,0 % през 2023 г. (55,6 % в ЕС), той вече също е „за наблюдение“ поради значителното влошаване (с 4,4 процентни пункта) от 2021 г. насам.

Хърватия е изправена пред някои предизвикателства в областта на социалната закрила и социалното включване. Делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), остава близо до „средните резултати“ за цялото население (20,7 % спрямо 21,3 % в ЕС) и е „по-добър от средния“ сред децата (17,3 % спрямо 24,8 % в ЕС), но е по-висок от средния за ЕС сред хората с увреждания (37,5 % спрямо 28,8 %). Въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността е в „критична ситуация“ от 2020 г. насам и беше значително по-ниско от средното за ЕС през 2023 г. (20,9 % спрямо 34,7 %). Това изисква внимателно наблюдение и във връзка с високите разходи за издръжка на живота. Освен това неравенството (измерено чрез квинтилното съотношение на доходите) през 2023 г. достигна най-високото си равнище от 2018 г. насам — 4,91 (спрямо 4,7 в ЕС) и понастоящем е „за наблюдение“. Положението по отношение на степента на прекомерните жилищни разходи и неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи е „по-добро от средното“.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 6-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Хърватия е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (виж карето в раздел 1.4).

Италия

Забележка: Прекъсване в динамичните редове през 2018 г.
Източник: Евростат [lfsi_emp_a], [une_rt_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Въпреки че равнището на заетост продължава да се възстановява, Италия е изправена пред сериозни предизвикателства на пазара на труда. Макар че през 2023 г. равнището на заетост достигна рекордните 66,3 %, въпреки забавянето на икономическия растеж, то все още е с 9,0 процентни пункта под средното за ЕС и е „слабо, но с подобряващи се стойности“. То е особено ниско в южната част на страната (52,5 %) и на островите (51,5 %). Въпреки че равнището на безработица (7,7 %) и на нейния дълготраен компонент (4,2 %) намаля през 2023 г., то остава сред най-високите в ЕС, съответно в „критична ситуация“ и „за наблюдение“. Освен това разликата в заетостта между жените и мъжете е в „критична ситуация“ — 19,5 процентни пункта през 2023 г., което е над два пъти повече от средното за ЕС и без значителни подобрения през последното десетилетие. Ниското участие на пазара на труда, особено на жените и младежите, остава предизвикателство с оглед на неотложните демографски проблеми. От друга страна, Италия продължава да е сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на разликата в заетостта на хората с увреждания и хората без увреждания. И накрая, брутният разполагаем доход на домакинствата на глава от населението в Италия допълнително намаля до 94,0 % през 2023 г. в сравнение с 2008 г. (при средна стойност за ЕС от 111,1 %), което показва, че е налице „критична ситуация“.

Положението по отношение на младите хора показва признаци на подобрение, но Италия е изправена пред предизвикателства в областта на образованието и обучението на възрастни. Делът на възрастните, участващи в учебни дейности, който възлизаше на 29,0 % през 2022 г. (спрямо 39,5 % в ЕС и 33,9 % през 2016 г.) беше „за наблюдение“[300]. Освен това през 2023 г. само 45,8 % от възрастните италианци притежаваха поне основни цифрови умения, което също остава „за наблюдение“, особено с оглед на екологичния и цифровия преход. За разлика от това, положението по отношение на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението, както и на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), се е подобрило, като е намаляло съответно с 1,0 процентни пункта и 2,9 процентни пункта, и понастоящем е „слабо, но с подобряващи се стойности“. Преждевременното напускане на училище обаче е значително по-често срещано сред гражданите на държави извън ЕС (29,5 %), отколкото сред гражданите на ЕС (9,0 %). Италия все още има един от най-високите проценти на NEET в ЕС — 16,1 % (при 11,2 % за ЕС) (като резултатите са „слаби, но с подобряващи се стойности“), а недостатъчните основни умения сред учениците остават предизвикателство.

В социалната сфера е отбелязан напредък, но има възможност за допълнителни подобрения. През 2023 г. делът на изложените на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ) както сред цялото население, така и сред децата намаля съответно с 1,6 процентни пункта и 1,4 процентни пункта („по-добър от средния“ и „слаб, но с подобряващи се стойности“), което се дължи на намаляването на хората, изложени на риск от парична бедност, и на тези, живеещи в домакинства с много нисък интензитет на икономическа активност. Резултатите и по двата показателя — 22,8 % и 27,1 % — остават над средните за ЕС. Социалните трансфери, различни от пенсиите, като например универсалните детски надбавки, са довели до намаляване на паричната бедност с 30,5 % (като резултатите са „по-добри от средните“). Въпреки това регионалните различия са големи, а делът на засегнатите от сериозни материални и социални лишения се увеличи и през 2023 г. беше 9,8 % (при равнище преди пандемията 7,6 %) поради високия и непроменен дял на хората, живеещи в абсолютна бедност.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап и по-специално на 6-те показателя, отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Италия е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

[300] Прекъсване в динамичните редове за този показател през 2023 г.

Кипър

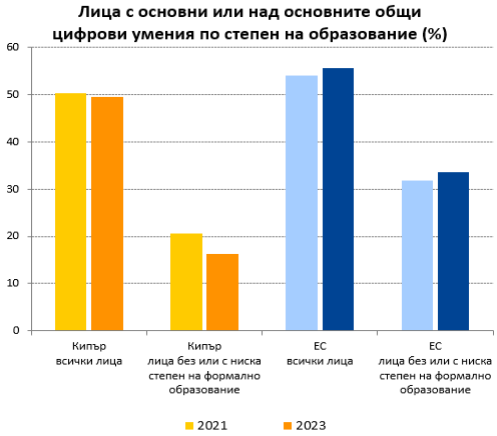

Източник: Евростат[isoc_dskl_i2l], Европейско социално изследване в областта на ИКТ.

Ситуацията по отношение на развитието на уменията се влошава и възникват нови предизвикателства. Делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението се увеличи рязко — от 8,1 % през 2022 г. на 10,4 % през 2023 г., като понастоящем е „за наблюдение“. В същото време несъответствията между уменията и изискванията на пазара на труда са големи: през 2022 г. 31,8 % от заетите лица бяха с по-висока квалификация от необходимата за извършваната от тях работа, т.е. с 9,6 процентни пункта повече от средното за ЕС. Цифровата грамотност е намаляла и е особено ниска, като през 2023 г. само 49,5 % от възрастните притежаваха поне основни цифрови умения (спрямо 55,6 % в ЕС), а ситуацията остава „за наблюдение“. Освен това повече от половината ученици нямат основни умения по математика (53,2 %) и четене (60,6 %), което е сред най-високите дялове в ЕС. Едва 11,2 % от всички завършили през 2021 г. са следвали специалности в областта на НТИМ, което е един от най-ниските дялове в ЕС (средно 25,4 %), а според прогнозите търсенето на специалисти в областта на НТИМ до 2032 г. се очаква да бъде с 50 % по-голямо от предлагането през 2021 г. Делът на възрастните, участвали в учебни дейности през предходните 12 месеца, е нисък — 28,3 % през 2022 г. (спрямо 39,5 % в ЕС), след значителен спад от 44,8 % през 2016 г., което представлява ситуация „за наблюдение“. От друга страна, през 2023 г. в Кипър делът на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца беше 36,9 % (спрямо 37,5 % в ЕС), след като се увеличи значително спрямо предходната година, което е „по-добър от средния“ общ резултат.

Пазарът на труда в Кипър като цяло показва добри резултати, но някои групи от населението все още са изправени пред предизвикателства. Благодарение на все още относително стабилния икономически растеж през 2023 г. равнището на заетост се увеличи допълнително през 2023 г. до 79,5 % (спрямо 75,3 % в ЕС), а равнището на безработица и на нейния дълготраен компонент намалява съответно до 5,8 % и 1,8 % („по-добро от средното“, „по-добро от средното“ и близо до „средните резултати“). Разликите в заетостта между жените и мъжете и между хората без увреждания и хората с увреждания са съответно „по-добри от средните“ и близо до „средните резултати“. В същото време делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), остава висок — 13,9 % спрямо 11,2 % в ЕС, дори след спад с 0,8 процентни пункта, което представлява „критична ситуация“. И накрая, реалният брутен разполагаем доход на домакинствата на глава от населението остава нисък, макар и над равнището си от 2008 г., след леко влошаване през 2021 г., което съответства на „средни резултати“.

Системата за социална закрила, изглежда, функционира ефективно в подкрепа на добрите социални резултати в Кипър. Делът на изложените на риск от бедност или социално изключване като цяло и сред децата възлизаше на 16,7 % през 2023 г. (спрямо 21,3 % като цяло и 24,8 % сред децата в ЕС), като резултатите на държавата са „по-добри от средните“ и по двата показателя. Това е тясно свързано със стабилното равнище и разпределение на реалните доходи през 2022 г., което се дължи и на факта, че ръстът на цените първоначално беше слабо изразен. Това отразява, наред с другото, въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността, което попада в категорията „средни резултати“ (30,5 %, спрямо 34,7 % за ЕС), и ниската степен на прекомерни жилищни разходи — показател, по който Кипър е сред държавите „с най-добри резултати“. Неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи са сред най-ниските в ЕС и „по-добри от средните“ — 0,1 %.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 4-те показателя, които са обозначени като „критични“ или „за наблюдение“, **Кипър не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Латвия

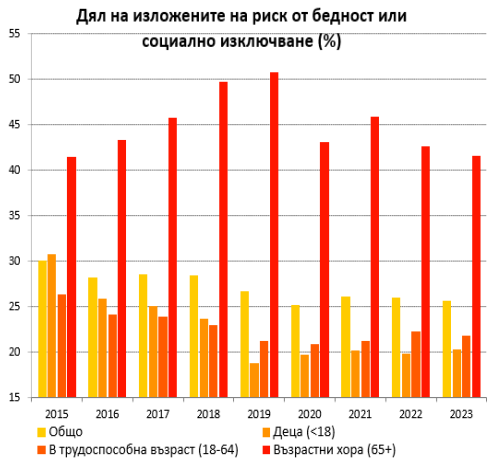

Източник: Евростат [ilc_peps01n], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Предизвикателствата в социалната сфера са значителни, особено за по-възрастните хора. В условията на свиване на икономиката делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), остана в „критична ситуация“ през 2023 г. — 25,6 % (при средно 21,3 % за ЕС), въпреки че намаля с 0,4 процентни пункта спрямо 2022 г. При децата делът се увеличи до 20,3 % от 19,8 % през 2022 г. и съответства на „средни резултати“. От друга страна, той беше особено висок сред по-възрастните хора — 41,6 %, което е над два пъти повече от средния за ЕС (19,8 %). В същото време въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността намаля от 25,0 % през 2022 г. на 23,5 % през 2023 г. (спрямо 34,7 % в ЕС) и е „за наблюдение“. Неравенството в доходите, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, трайно остава в „критично състояние“ през последните три години и е сред най-високите — 6,2 през 2023 г. спрямо 4,7 в ЕС. Неотдавнашната реформа в обезщетенията за гарантиране на минимален доход и увеличаването на минималната работна заплата до 700 EUR през 2024 г. имат за цел да се преодолеят предизвикателствата, свързани с високия риск от бедност и неравенство, но резултатите предстои да се видят. И накрая, неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи показват, че продължава да е налице „критична ситуация“, засягаща 7,8 % от населението през 2023 г. (спрямо 2,4 % в ЕС), като делът почти се е удвоил от 2021 г. насам.

Резултатите в областта на образованието и уменията остават „средни“, но се влошават. Участието на възрастните в учебни дейности (през последните 12 месеца) намаля през 2022 г. (34,1 % спрямо 39,5 % в ЕС), както и делът на възрастните с поне основни цифрови умения — от 50,8 % през 2021 г. на 45,3 % през 2023 г. (спрямо 55,6 % в ЕС). Последният понастоящем е „за наблюдение“, което може да окаже отрицателно въздействие върху цифровия преход в Латвия. Делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението леко се увеличи през 2023 г. до 7,7 % (спрямо 9,5 % в ЕС) въпреки подобренията през предходните години. Въздействието на наскоро приетите мерки, насочени към реформата в професионалното образование и обучение, върху този показател се наблюдава.

Пазарът на труда се стабилизира след възстановяването след пандемията. През 2023 г. равнището на заетост се увеличи допълнително до 77,5 % (от 77,0 % през 2022 г.), като за втора поредна година съответства на „средните резултати“. Латвия е сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете и със „средни резултати“ по отношение на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET). Резултатите са „по-добри от средните“ по отношение на разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания, която намаля от 20,8 процентни пункта през 2022 г. до 18,5 процентни пункта през 2023 г. (спрямо 21,5 процентни пункта в ЕС).

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 5-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Латвия не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Литва

Ситуацията на пазара на труда в Литва леко се е влошила през 2023 г. в резултат на забавянето на икономическия растеж. Равнището на безработица се увеличи с 0,9 процентни пункта до 6,9 % през 2023 г. и понастоящем е над средното за ЕС от 6,1 %; това представлява влошаване на резултатите в относително изражение в продължение на две последователни години (от „по-добри от средните“ през 2021 г. до „средни“ през 2022 г. и „за наблюдение“ през 2023 г.). В същото време притокът на хора, бягащи от войната в Украйна, за които динамиката на заетостта е различна, също оказва влияние за това увеличение. Това може да се отрази временно на данните за пазара на труда. Въпреки това резултатите по отношение на дълготрайната безработица останаха „средни“. Ситуацията е „за наблюдение“ по отношение на равнището на заетост; докато в повечето държави — членки на ЕС, то се повиши през 2023 г., в Литва намаля до 78,5 % (от 79,0 % през 2022 г.), въпреки че все още е доста над средното за ЕС (75,3 % през 2023 г.). Освен това делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), се увеличи с 2,8 процентни пункта до 13,5 % през 2023 г. (спрямо 11,2 % в ЕС) и също е „за наблюдение“. Ситуацията по отношение на заетостта на хората с увреждания се подобрява, за което свидетелства намаляването на разликата от 35,0 процентни пункта през 2022 г. на 32,4 процентни пункта през 2023 г. (спрямо 21,5 процентни пункта в ЕС), но остава „критична“ в относително изражение въз основа на водещия показател в набора от социални показатели за разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания.

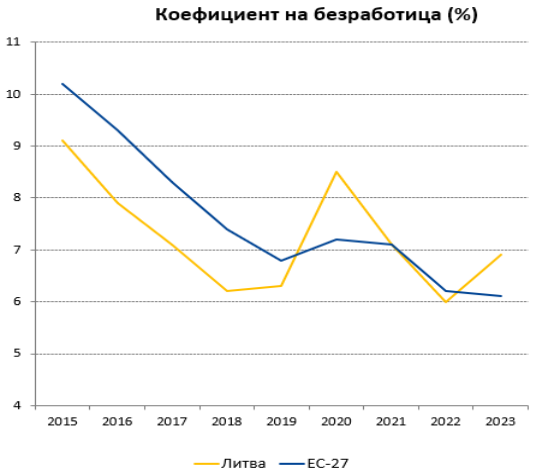

Източник: Евростат [une_rt_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Макар че рекордно високата инфлация през 2022 г. намаля през 2023 г., Литва продължава да среща трудности, свързани със социалното приобщаване и социалната закрила. Въпреки че по отношение на въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността се отбелязват „средни резултати“, адекватността и обхватът на социалните помощи и пенсиите остават ниски. През 2023 г. делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), намаля само с 0,3 процентни пункта — до 24,3 %, което е над средната стойност от 21,3 % за ЕС и остава „за наблюдение“. Делът на хората с увреждания е сред най-високите в ЕС — 42,7 %. Неравенството, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, е сред най-високите в ЕС (6,3 спрямо 4,7), което за трета поредна година показва, че е налице продължаваща „критична ситуация“. От друга страна, степента на прекомерните жилищни разходи е „по-добра от средните“, а делът на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, съответства на „средните резултати“.

В условията на бърз екологичен и цифров преход продължават да съществуват предизвикателства, свързани с развитието на уменията. Участието на възрастните в учебни дейности през последните 12 месеца беше значително под средното за ЕС през 2022 г. — 27,4 % спрямо 39,5 %, и поради това е „за наблюдение“. От друга страна, делът на възрастните с поне основни цифрови умения се увеличи до 52,9 % през 2023 г. (от 48,8 % през 2022 г.) спрямо 55,6 % в ЕС (понастоящем в категорията „средни резултати“). Делът на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца намаля до 19,9 % през 2023 г. (от 22,8 % през 2022 г.), с което беше прекъсната положителната тенденция, наблюдавана през периода 2021—2022 г., и остава „за наблюдение“. В същото време въпреки увеличението с 1,6 процентни пункта делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението — 6,4 % през 2023 г. — все още беше под средното за ЕС от 9,5 % и поради това попада в категорията „добър, но изискващо наблюдение“.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 8-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, включително един, по-който положението се е влошило с времето, **Литва е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (виж карето в раздел 1.4).

Люксембург

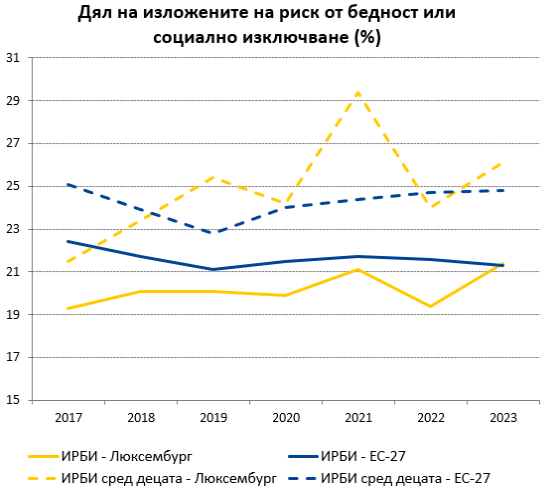

Забележка: Прекъсване в динамичните редове през 2020, 2021, 2022 г.
Източник: Евростат [ilc_peps01n], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

През 2023 г. социалното положение в Люксембург се влоши, а предизвикателствата, свързани с разходите за жилище, продължават да съществуват. По отношение на дела на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), като цяло (21,4 % спрямо 21,3 % в ЕС) и особено сред децата (26,1 % спрямо 24,8 % в ЕС), беше отбелязано значително влошаване през 2023 г. в абсолютно и в относително изражение. Това може да се обясни с по-високата инфлация, която оказва отрицателно въздействие върху сериозните материални или социални лишения, както и с трайно високата бедност сред работещите. Освен това въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността е спаднало с повече от 6 процентни пункта до 27,4 % (спрямо 34,7 % в ЕС). И трите показателя са „за наблюдение“. Разходите за жилище продължават да натоварват бюджетите на домакинствата: високият и нарастващ дял на лицата, обременени с тези разходи, показва, че е налице „критична ситуация“ за втора поредна година след едно от най-големите увеличения — 22,7 % при 8,8 % за ЕС. Това се дължи главно на нарастването на населението при ограничено предлагане на жилища, както и на различията в доходите в град Люксембург, които оказват влияние върху достъпа. От друга страна, по отношение на дела на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца резултатите на Люксембург са сред най-високите, като делът им се увеличи от 54,7 % през 2022 г. на 60,0 % през 2023 г. (спрямо 37,5 % в ЕС). Освен това резултатите по отношение на неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи са „по-добри от средните“.

Неотдавнашните тенденции показват, че е налице забавяне в развитието на пазара на труда. През 2023 г. в условията на забавяне на икономическия растеж, придружено от продължаващ недостиг на работна ръка, равнището на заетост се задържа на 74,8 %, което е малко под средното за ЕС. Равнището на безработица се повиши до 5,2 % и понастоящем е „за наблюдение“, след като се влошаваше в относително изражение в продължение на две последователни години (от категорията „по-добри от средните“ и „средни резултати“ през предходните две години). Освен това през 2023 г. дълготрайната безработица нарасна значително с 0,4 процентни пункта до 1,7 %, след като се беше възстановила до ниското си равнище отпреди пандемията; понастоящем тя също е „за наблюдение“, както и разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания (23,7 процентни пункта спрямо 21,5 процентни пункта в ЕС), която през 2023 г. се увеличи с 15,2 процентни пункта. Делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), нарасна до 8,5 % през 2023 г. и стана „добър, но изискващ наблюдение“.

Люксембург постига добри резултати по отношение на образованието и уменията като цяло, но съществуват предизвикателства по отношение на цифровите умения, които са от съществено значение за двойния преход. Резултатите на държавата като цяло са „по-добри от средните“ в тази област на политиката. По-специално, делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението отново намаля през 2023 г. (достигайки 6,8 % спрямо 9,5 % средно за ЕС), а делът на възрастните, участвали в учебни дейности през последните 12 месеца, достигна 45,2 % през 2022 г. (спрямо 39,5 % в ЕС). Делът на възрастните с поне основни цифрови умения (60,1 %) обаче се влоши значително през 2023 г., докато в повечето държави — членки на ЕС, той отбеляза ръст. Поради това този показател е „за наблюдение“, въпреки че все още е значително над средния за ЕС от 55,6 %.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 8-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, включително един, по-който положението се е влошило с времето, **Люксембург е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (виж карето в раздел 1.4).

Унгария

Бедността и социалното изключване се увеличиха, особено сред децата. През 2023 г., въпреки че все още са близки до средното за ЕС, и двата показателя се влошиха (съответно с 1,3 процентни пункта до 19,7 % и с 6,3 процентни пункта до 24,4 %), като преминаха от категорията „средни резултати“ като цяло и „по-добри от средните“ за децата към категорията „за наблюдение“. Паричната бедност (ИРБ) сред децата се увеличи значително, а делът на хората, изпитващи сериозни материални и социални лишения, беше сред най-високите в ЕС (10,4 % като цяло, 15,1 % за децата и 17,9 % за хората с увреждания спрямо 6,8 %, 8,4 % и 11,0 % в ЕС). След като се увеличи с 12 % през 2023 г., неравенството в доходите също е „за наблюдение“, макар все още да е малко под средното за ЕС (4,5 спрямо 4,7). Въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността се подобри през 2023 г. и премина от категорията „за наблюдение“ към категорията „средни резултати“ (34,5 %), което се дължи на значителния спад сред децата, макар и при много по-нисък темп на намаляване сред цялото население. Намаляващата ефективност на социалните трансфери е обусловена от факта, че докато цените и номиналните заплати нарастваха бързо през последните години, социалните плащания като обезщетенията за социална сигурност и семейните обезщетения останаха непроменени в номинално изражение.

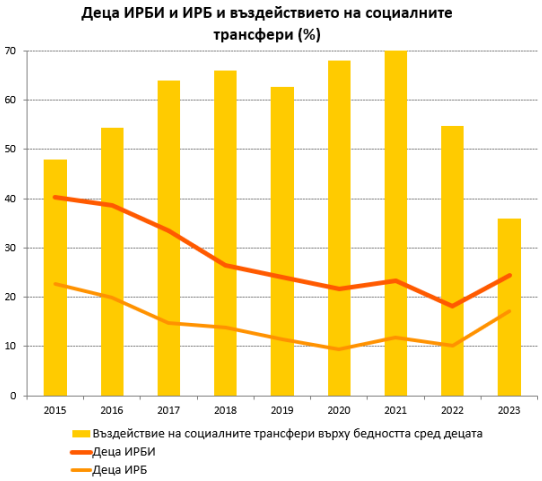

Забележка: Въздействието на социалните трансфери върху намаляването на детската бедност се изчислява, като се използват процентите на ИРБ преди и след трансфера. Прекъсване в динамичните редове през 2022 г. *Източник*: Евростат [ilc_peps01n], [ilc_li10], [ilc_li02], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Унгария е изправена пред предизвикателства в повечето сектори на образованието, като същевременно постига по-високи от средните резултати в областта на образованието и обучението на възрастни. Делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението остана висок и е в „критична ситуация“, въпреки че намаля от 12,4 % през 2022 г. на 11,6 % през 2023 г. При ромите този дял е шест пъти по-висок в резултат на системни проблеми, което показва, че съществуват значителни предизвикателства при осигуряването на достъп до подходящо образование и умения за пазара на труда. Основните умения на учениците остават ниски, като социално-икономическият произход оказва значително влияние. От друга страна, вследствие на усилията през миналите години за увеличаване на капацитета на заведенията за грижи за деца участието на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца се увеличи от 12,9 % през 2022 г. на 20,3 % през 2023 г. и понастоящем е „слабо, но с подобряващи се стойности“. Унгария постигна „по-добри от средните“ резултати по отношение на цифровите умения и през 2023 г. беше сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на образованието и обучението на възрастни (съответно 58,9 % и 62,2 % спрямо 55,6 % и 39,5 % в ЕС). Делът сред хората с ниска квалификация, безработните и лицата над 55 години обаче е по-нисък, отколкото за цялото население.

Като цяло унгарският пазар на труда продължава да функционира добре; въпреки това дълготрайната безработица се е увеличила, а резултатите за някои уязвими групи все още са ниски. През 2023 г. равнището на заетост и на безработица остана „по-добро от средното“, а Унгария продължи да се нарежда сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на реалния брутен разполагаем доход на домакинствата на глава от населението. Макар че дълготрайната безработица остава по-ниска от средната за ЕС, през 2023 г. тя леко се увеличи на фона на тенденция към намаляване в ЕС и понастоящем е „за наблюдение“. Уязвимите групи продължават да срещат значителни пречки на пазара на труда. Разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания намаля с 2,8 процентни пункта през 2023 г. и понастоящем е „за наблюдение“ поради трайно високото си равнище (29,6 процентни пункта спрямо 21,5 процентни пункта в ЕС). Равнището на заетост (15-64 г.) сред нискоквалифицираните работници (38,7 %) и ромите (47,3 %) през 2022 г. беше доста под средното за Унгария (74,4 %).

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 6-те показателя, отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Унгария е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Малта

Социалното положение в Малта се характеризира с все по-големи предизвикателства. На фона на стабилния икономически растеж държавата отбелязва „средни резултати“ по отношение на дела на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, както сред цялото население, така и сред децата (съответно 19,8 % и 25,2 % спрямо 21,3 % и 24,8 % в ЕС). Въпреки това три социални показателя са отбелязани като „за наблюдение“. Неравенството в доходите, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, се увеличи от 4,8 през 2022 г. до 5,3 през 2023 г. (спрямо 4,7 в ЕС). Влиянието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността е трайно ниско — 25,6 % през 2023 г., което е доста под средната стойност за ЕС от 34,7 %, и намалява през годините. И накрая, степента на прекомерните жилищни разходи се увеличи значително — от 2,9 % през 2022 г. до 6,0 % през 2023 г., но остана под средната за ЕС. От друга страна, едва 0,1 % от населението съобщава за неудовлетворени потребности от медицински грижи (в сравнение с 2,4 % в ЕС), което показва, че резултатите са „по-добри от средните“.

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за въздействието на социалните трансфери през 2022 г. (несвързани линии).
Източник: Евростат [tespm050], [tessi180], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Преждевременното напускане на системата на образованието и обучението остава предизвикателство, докато участието на възрастните в ученето през целия живот се е увеличило. Въпреки че леко намаля, делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението, който през 2023 г. беше 10,2 % спрямо 9,5 % в ЕС, остава „за наблюдение“. Освен това около една трета от учениците в Малта нямат основни умения по математика (32,6 %) и четене (36,3 %), което е доста над средните стойности за ЕС. Все пак делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), беше нисък през 2023 г. — 7,6 % (11,2 % в ЕС). Делът на децата под 3-годишна възраст в системата за професионални грижи за деца беше доста висок — 51,0 % през 2023 г. (спрямо 37,5 % за ЕС). Освен това участието на възрастните в учебни дейности през последните 12 месеца се увеличи от 32,8 % през 2016 г. на 39,9 % през 2022 г. Резултатите на Малта и по трите показателя са „по-добри от средните“. 63,0 % от възрастните притежават поне основни цифрови умения (спрямо 55,6 % в ЕС, „средни резултати“), въпреки че продължават да съществуват големи разлики между равнището на уменията.

Пазарът на труда функционира добре като цяло, но все още съществуват предизвикателства, свързани с разликата в заетостта между жените и мъжете. През 2023 г. равнището на заетост в Малта беше сред най-високите в ЕС — 81,3 %, а равнището на безработица беше на безпрецедентно ниското равнище от 3,5 % („по-добри от средните“ и „най-добри резултати“). Освен това разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания намаля от 30,1 процентни пункта през 2022 г. на 25,8 процентни пункта през 2023 г. (спрямо 21,5 процентни пункта в ЕС) и понастоящем е „по-добра от средната“. Въпреки че равнището на заетост се увеличи както за мъжете, така и за жените, разликата в заетостта между тях нарасна до 14,1 процентни пункта през 2023 г., което показва, че е налице „критична ситуация“. Това надвишава значително средната стойност за ЕС (10,2 процентни пункта) и представлява едно от най-големите отрицателни изменения от 2022 г. насам.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 5-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Малта не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Нидерландия

Икономиката на Нидерландия продължава да се представя сравнително добре по всички показатели в набора от социални показатели, свързани с пазара на труда. Въпреки значителното забавяне на икономическия растеж през 2023 г. продължи да съществува недостиг на работна ръка на пазара на труда. Равнището на заетост в Нидерландия нарасна до 83,5 % през 2023 г. (държава с „най-добри резултати“), което е доста над средното за ЕС (75,3 %), а безработицата остава ниска въпреки лекото увеличение през 2023 г. (до 3,6 %, „по-добри от средните“ резултати). Делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение, остава сред най-ниските в ЕС, въпреки че се увеличи още повече през 2023 г. (с 0,5 процентни пункта до 4,7 %), като по този показател Нидерландия се нарежда сред държавите с „най-добри резултати“. Рискът от силно сегментиран пазар на труда обаче остава едно от най-големите структурни предизвикателства в Нидерландия. Въпреки че по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете се отбелязват „средни резултати“ (7,8 процентни пункта спрямо 10,2 процентни пункта за ЕС през 2023 г.), заетостта на непълно работно време е широко разпространена, особено сред жените. Това води до една от най-големите разлики между жените и мъжете по отношение на заетостта на непълно работно време в ЕС (41,8 процентни пункта спрямо средно 20,2 процентни пункта за ЕС през 2023 г.) и до значителна разлика в пенсиите на жените и мъжете (39,9 % спрямо 25,3 % в ЕС през 2023 г.). И накрая, нарастването на брутния разполагаем доход на домакинствата на глава от населението не е в крак със средното за ЕС (съответно 109,4 и 111,1) и остава „за наблюдение“.

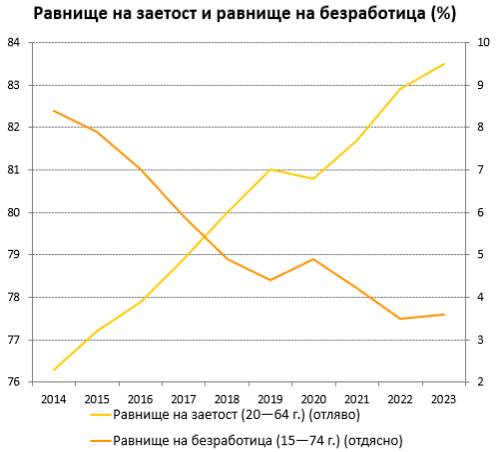

Източник: Евростат [lfsi_emp_a], [une_rt_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Нидерландия продължава да постига като цяло добри резултати по отношение на формирането на умения. Въпреки лекото увеличение в сравнение с предходната година (0,6 процентни пункта), делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението все още е „по-добър от средния“ (6,2 % през 2023 г.). През 2023 г. 82,7 % от възрастното население притежаваше поне основни цифрови умения, което е сред най-високите стойности в ЕС (държава „с най-добри резултати“). Според резултатите от PISA за 2022 г. обаче основните умения на учениците са се влошили, което представлява риск за развитието на уменията и конкурентоспособността. Докато през 2012 г. делът на учениците с незадоволителни резултати беше значително под средния за ЕС във всички области, до 2022 г. той се увеличи почти двойно по математика и природни науки, а по четене беше 2,5 пъти по-висок. От 2018 г. насам незадоволителните резултати се увеличиха особено сред учениците в неравностойно положение. Ефективните информационни дейности за повишаване на квалификацията и преквалификация на лицата, които се намират в неблагоприятна ситуация по отношение на участието си на пазара на труда (като нискоквалифицираните лица, лицата с гъвкави или временни договори, лицата с мигрантски произход и лицата с увреждания), остават от съществено значение. По-специално в резултат на децентрализираното изпълнение уязвимите групи може да не получават винаги еднаква или адекватна подкрепа.

Делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване в Нидерландия, остава относително стабилен и значително под средния за ЕС. Продължават да съществуват предизвикателства за специфични групи, като например хората с увреждания или хората с мигрантски произход, особено децата. Степента на прекомерните жилищни разходи се увеличи от 8,3 % през 2020 г. до 9,3 % през 2023 г. (спрямо 8,8 % за ЕС, „средни резултати“). Особено засегнати са хората, изложени на риск от бедност, при които делът на прекомерните жилищни разходи е 34,5 % (спрямо 33,5 % в ЕС).

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на единия показател, определен като „критичен“ или „за наблюдение“, **Нидерландия не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Австрия

През 2023 г. възстановяването на пазара на труда показа известни признаци на забавяне. След значителен ръст през предходната година в условията на свиваща се икономиката, широко разпространен недостиг на работна ръка и несъответствия между уменията и изискванията на пазара на труда през 2023 г. равнището на заетост леко се понижи до 77,2 % и понастоящем е „за наблюдение“. Равнището на безработица се увеличи умерено до 5,1 % през 2023 г., което съответства на „средни резултати“ (спрямо „по-добри от средните“ през предходната година). За разлика от това, равнището на дълготрайната безработица продължи да намалява и остава „по-добро от средното“. Въпреки че Австрия продължи да отчита „средни резултати“ по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете (7,8 процентни пункта през 2023 г.), регистрираното равнище на заетост на непълно работно време сред жените (61,4 %) е сред най-високите, а разликата в заетостта между жените и мъжете в това отношение (38,6 процентни пункта) е сред най-големите. В еквивалент на пълно работно време това води до значително по-голяма разлика в заетостта между жените и мъжете — 19 процентни пункта. Делът на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца се увеличи незначително с 1,1 процентни пункта за една година и през 2023 г. все още беше нисък — 24,1 % (спрямо 37,5 % в ЕС), поради което остава „за наблюдение“. Този нисък дял, както и ограниченото предлагане на висококачествени грижи за деца на достъпни цени, допринасят значително за високия процент на жените, работещи на непълно работно време. И накрая, въпреки че се възстановява постоянно след кризата, свързана с COVID-19, реалният брутен разполагаем доход на домакинствата (БРДД) на глава от населението (98,5 % през 2023 г.) все още не е достигнал равнището си от 2008 г., което показва, че е налице „критична ситуация“.

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за дела на NEET през 2021 г.
Източник: Евростат [fsi_emp_a], [une_rt_a], [une_ltu_a], [edat_lfse_20], Наблюдение на работната сила в ЕС.

В областта на уменията Австрия продължава да постига добри резултати, но все още съществуват някои предизвикателства. Делът на възрастните с поне основни цифрови умения е висок (64,7 % през 2023 г.) и „по-добър от средния“. Въпреки че е намалял с 3,1 процентни пункта от 2016 г. насам, през 2022 г. делът на участващите в учебни дейности беше доста над средния за ЕС (52,2 % спрямо 39,5 %, „по-добър от средния“). Подобряването на уменията на възрастните, включително в областите, свързани опазването на околната среда и цифровите технологии, изглежда важно за подпомагане на екологичния и цифровия преход и за преодоляване на съответните дефицити. Делът на лицата, преждевременно напускащи системата на образованието и обучението, беше 8,6 % през 2023 г., което съответства на „средни резултати“. Същевременно само 30,5 % от безработните (на възраст 15—64 години) имат завършен прогимназиален етап на основното образование, което ги прави особено уязвими. Подобряването на основните умения за всички може да разкрие техния потенциал и да подобри резултатите в областта на заетостта.

Австрия има сравнително добри резултати в областта на социалната закрила и включването. Въпреки че делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), е „по-добър от средния“ — 17,7 % през 2023 г., делът на ИРБИ сред децата нарасна до 22,7 % („средни резултати“). По-специално делът на хората, изпитващи сериозни материални и социални лишения, се увеличи (с 1,2 процентни пункта) през 2023 г., въпреки че остава доста под средния за ЕС. От друга страна, степента на прекомерните жилищни разходи намаля и понастоящем е „по-добра от средната“. Освен това силното въздействие на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността (39,2 % през 2023 г., спрямо 34,7 % за ЕС) и ниското равнище на неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи продължават да показват положение „по-добро от средното“.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап , и по-специално на 3-те показателя, които са обозначени като „критични“ или „за наблюдение“, **Австрия не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Полша

Пазарът на труда е стабилен, но жените и хората с увреждания продължават да срещат значителни предизвикателства. През 2023 г. равнището на заетост беше най-високото от три десетилетия насам (77,9 % спрямо 75,3 % в ЕС, „по-добро от средното“). Освен това Полша има едно от най-ниските равнища на безработица — 2,8 %, като е сред държавите „с най-добри резултати“ в ЕС. Недостигът на работна ръка обаче остана значителен, което се дължи отчасти на намаляването на хората в трудоспособна възраст и на по-ниското участие в работната сила на определени групи от населението. През 2023 г. разликата в заетостта между жените и мъжете намаля с по-висок от средния процент, но все още е „за наблюдение“ — 11,8 процентни пункта спрямо 10,2 процентни пункта в ЕС. Коефициентът на икономическа активност е сравнително нисък, тъй като жените обикновено имат повече задължения, свързани с грижи за деца и хора, нуждаещи се от дългосрочни грижи. Делът на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца намаля значително през 2023 г. до 12,6 % (от 15,9 % през 2022 г.) и остава далеч под средната стойност за ЕС (37,5 %), което представлява „критична ситуация“. Този нисък дял, съчетан с предизвикателства, свързани с качеството, може да повлияе на дългосрочните перспективи за обучение на децата и на участието на жените на пазара на труда. Разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания се увеличи от 2,6 процентни пункта на 33,9 процентни пункта през 2023 г. и е сред най-големите в ЕС (21,5 процентни пункта за ЕС), което показва, че е налице „критична ситуация“[301].

Полша е постигнала известен напредък по отношение на младите хора, но основните умения, цифровите умения и участието на възрастните в учебни дейности остават много ниски. Делът на възрастните, участвали в учебни дейности (през последните 12 месеца), беше 20,3 % през 2022 г., което е далеч под средната стойност за ЕС от 39,5 % и представлява „критична ситуация“. Това се дължи главно на слабото участие в неформалното образование. Освен това, въпреки че се увеличи с 1,4 процентни пункта, през 2023 г. делът на лицата с поне основни цифрови умения (44,3 %) остана значително под средния за ЕС (55,6 %) и също е в „критична ситуация“. Укрепването на придобиването на цифрови умения може да подпомогне екологичния и цифровия преход. Според изследването PISA на ОИСР за 2022 г. делът на 15-годишните ученици, които не покриват минималните изисквания за основни умения, се е увеличил до 23 % по математика, 22,2 % по четене и 18,6 % по природни науки, което е сред най-високите увеличения в ЕС в сравнение с 2018 г. От друга страна, Полша е държава „с най-добри резултати“ по отношение на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението (3,7 % спрямо 9,5 % в ЕС през 2023 г.).

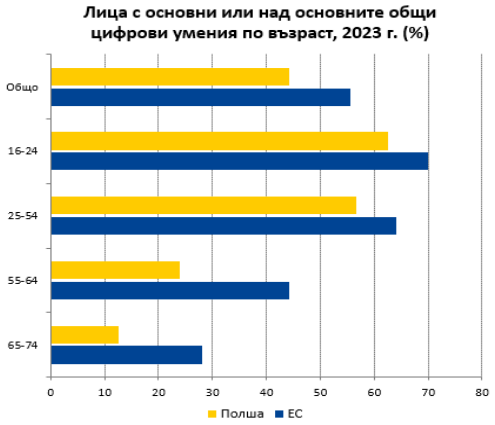

Източник: Евростат[eq_dskl07], Европейско социално изследване в областта на ИКТ.

Социалното положение в Полша е сравнително стабилно. През 2023 г. делът на хората, изложени на бедност или социално изключване (16,3 % сред цялото население и 16,9 % сред децата), и неравенството в доходите (квинтилно съотношение на доходите 4,1) останаха „по-добри от средните“ (спрямо съответно 21,3 %, 24,8 % и 4,7 % в ЕС). По-специално делът на децата, живеещи в (почти) безработни домакинства, е значително по-нисък от средния за ЕС (3,1 % спрямо 7,5 %).

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап и по-специално 5-те показателя, които са определени като „критични“ или „за наблюдение“, **Полша не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

[301] Ниска степен на надеждност на данните по показателя за разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания през 2023 г.

Португалия

Ефективността на португалската система за социална закрила за облекчаване на рисковете от бедност и намаляване на неравенството в доходите е намаляла. През 2023 г. въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността спадна с 3,9 процентни пункта и възлизаше на 19,8 % (спрямо 34,7 % в ЕС), което показва, че е налице „критична ситуация“. Намаляващата ефективност на социалните обезщетения се дължи на факта, че докато цените и номиналните заплати нарастваха бързо през последните години, социалните обезщетения не се увеличаваха със същия темп. Освен това неравенството, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, също се влоши през 2023 г. до 5,6 (спрямо 4,7 в ЕС, „за наблюдение“). В същото време делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), остана стабилен през 2023 г. — 20,1 %, и съответства на „средни резултати“. Сред децата обаче той се увеличи с 1,9 процентни пункта (до 22,6 %) в сравнение с 2022 г. („средни резултати“), което представлява едно от най-сериозните отрицателни изменения в ЕС. Делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, също така е особено висок в най-отдалечените региони на Азорските острови и Мадейра (съответно 31,4 % и 28,1 %). Стойностите на показателя се влошиха в метрополната зона на Лисабон и на Азорските острови (съответно с 3,8 процентни пункта и 1,1 процентни пункта), което говори за постоянни предизвикателства в регионалното сближаване.

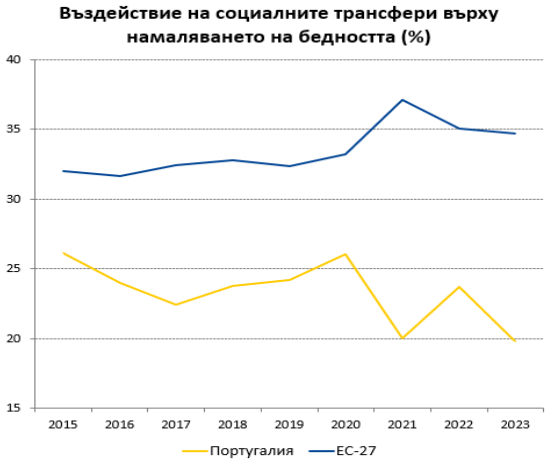

Забележка: Прекъсване в динамичните редове през 2022 г.
Източник: Евростат [tespm050], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

Въпреки че Португалия постига средни резултати в областта на уменията, нарастването на броя на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението представлява предизвикателство. Делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението, който беше „по-добър от средния“ през предходните две години, се увеличи от 6,3 % през 2022 г. на 8,1 % през 2023 г. и понастоящем е „за наблюдение“, което неутрализира постигнатия в миналото напредък. Освен това съществуват значителни регионални различия, като например много по-високи равнища в региона на Алгарве (16 %) и по-специално в автономния регион Азорски острови (21,7 %). Основните умения на учениците са се влошили значително от 2018 г. насам. Държавата постига „средни резултати“ по отношение на дела на възрастните с поне основни цифрови умения и на участието на възрастните в учебни дейности (през последните 12 месеца). Последното обаче е намаляло от 38,0 % през 2016 г. на 33,4 % през 2022 г. въпреки необходимостта от повишаване на квалификацията и преквалификация с оглед и на цифровия и екологичния преход.

Португалският пазар на труда остава устойчив. В условията на икономически растеж, който е над средния за ЕС, равнището на заетост нарасна от 77,1 % през 2022 г. на 78,0 % през 2023 г. благодарение на нетната миграция и остава близо до „средните резултати“. За разлика от това, през 2023 г. равнището на безработица се увеличи с 0,3 процентни пункта до 6,5 % („средни резултати“). Равнището на дълготрайната безработица се подобрява от 2021 г. насам, въпреки че през 2023 г. то все още е над средното за ЕС (2,5 % спрямо 2,1 %). Португалия продължава да постига „по-добри от средните“ резултати и по отношение на дела на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), с изключение на Азорските острови, както и по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете, и е сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания. От друга страна, сегментирането на пазара на труда, изразяващо се в голям дял на младите хора, заети на временни договори (42,9 % спрямо 34,3 % в ЕС през 2023 г.), се запазва.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап и по-специално 3-те показателя, които са определени като „критични“ или „за наблюдение“, **Португалия не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Румъния

Независимо че е постигнат известен напредък, рисковете от бедност в Румъния остават високи, особено за уязвимите групи и в селските райони. Делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), постоянно намалява от 2016 г. насам — от 46,0 % до 34,4 % през 2022 г. и 32,0 % през 2023 г. (спрямо 21,3 % в ЕС), което показва признаци на напредък, въпреки че инфлацията остава висока през последните години. Делът на ИРБИ сред децата, който е 39,0 %, също намаля през 2023 г. (от 41,5 % през 2022 г.), но остана един от най-високите (24,8 % в ЕС). Това показва, че ситуацията и по двата показателя през тази година е „слаба, но с подобряващи се стойности“, за разлика от „критичната ситуация“ през миналата година. Ефективността на системата за социална закрила по отношение на бедността все още е ниска, като социалните трансфери (различни от пенсиите) допринасят за намаляване на равнището на бедност само с 15,6 % (спрямо 34,7 % в ЕС), което представлява „критична ситуация“. Макар че неравенството в доходите (измерено чрез квинтилното съотношение на доходите) леко намаля през 2023 г. (от 6,0 на 5,8), то остава сред най-високите в ЕС и също представлява „критична ситуация“. Неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи са се увеличили (5,2 % през 2023 г. спрямо 4,9 % през 2022 г.) в съответствие с тенденцията, наблюдавана в ЕС, и остават „за наблюдение“. Уязвимите групи, хората, живеещи в селски райони, и маргинализирани общности, като ромите, срещат по-големи трудности при достъпа до основни и социални услуги.

Пазарът на труда се подобрява, но все още съществуват значителни предизвикателства. През 2023 г. равнището на заетост все още беше доста под средното за ЕС (68,7 % спрямо 75,3 %), като се е подобрило незначително от 2022 г. насам (68,5 %), въпреки че икономическият растеж е над средния за ЕС. Това е „критична ситуация“, която отчасти се дължи на недостатъчното участие на някои групи от населението, включително жените и ромите, на пазара на труда. Равнището на дълготрайната безработица остана стабилно (2,2 %, съответстващи на „средни резултати“) на фона на тенденция към подобрение в ЕС. В същото време разликата в заетостта между жените и мъжете се е увеличила с 0,5 процентни пункта до 19,1 процентни пункта през 2023 г. и е сред най-големите в ЕС, което също представлява „критична ситуация“. Това се отнася и за дела на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), който намаля с 0,5 процентни пункта до 19,3 % през 2023 г., но все още е един от най-високите в ЕС. Макар че разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания намаля с 2,8 процентни пункта през 2023 г., тя все още е голяма и остава „за наблюдение“.

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за Румъния през 2021 г.
Източник: Евростат [edat_lfse_30], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Продължаващите предизвикателства в образованието и развитието на умения поставят под риск устойчивата социална и икономическа конвергенция. Резултатите по отношение на участието на възрастните в учебни дейности са „слаби, но с подобряващи се стойности“ (19,1 % спрямо 39,5 % в ЕС през 2022 г.). В други области, свързани с развитието на умения, обаче продължават да се наблюдават „критични ситуации“. Това важи и за дела на възрастните с поне основни цифрови умения (27,7 % през 2023 г. спрямо 55,6 % в ЕС). Освен това делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението също е един от най-високите (16,6 % спрямо 9,5 % в ЕС през 2023 г.), като се е влошил допълнително на фона на низходящата тенденция в ЕС, поради което е в „критична ситуация“; подобно е положението и по отношение на дела на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца, който остава много нисък (12,3 % спрямо 37,5 % в ЕС). Тези тенденции, наред с ниското равнище на основните умения, отчетено в резултатите от PISA за 2022 г., ясно показват, че са необходими усилия за подобряване на образованието и обучението по отношение на качеството, достъпността и съответствието с пазара на труда.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 10-те показателя, които са отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Румъния е определена като изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция, които изискват допълнителен анализ на втори етап** (виж карето в раздел 1.4).

Словения

Словения среща трудности по отношение на системата за образование и обучение. През 2022 г. само 26,5 % от всички възрастни са участвали в образование и обучение. Това е значително под средната стойност за ЕС от 39,5 % и представлява спад от 13,8 процентни пункта в сравнение с 2016 г., поради което е „за наблюдение“. Освен това през 2023 г. само 46,7 % от възрастните са притежавали поне основни цифрови умения, което е доста под средното за ЕС (55,6 %) и бележи спад с 3,0 процентни пункта в сравнение с 2021 г. Тази ситуация е „за наблюдение“, особено с оглед на екологичния и цифровия преход. Делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението се е увеличил с 1,4 процентни пункта до 5,4 % през 2023 г. и остава „добър, но изискващ наблюдение“, въпреки че все още е един от най-ниските в ЕС[302]. От друга страна, делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), е намалял с 0,6 процентни пункта до 7,8 % през 2023 г. и е „по-добър от средния“.

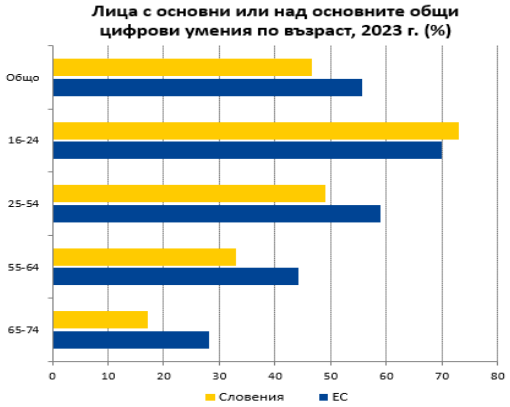

Източник: Евростат[isoc_sk_dskl_i21], Европейско социално изследване в областта на ИКТ.

Като цяло пазарът на труда в Словения функционира добре в условията на продължаващ икономически растеж, въпреки че през 2023 г. равнището на заетост намаля. Равнището на безработица и на дълготрайна безработица продължи да се понижава през 2023 г. и възлизаше съответно на 3,7 % („по-добри от средните“ резултати) и 1,4 % („средни резултати“). Равнището на заетост възлиза на 77,5 % и е над средното за ЕС от 75,3 %, но отбеляза лек спад (0,4 процентни пункта), въпреки че в същото време общата заетост се увеличи с 1,6 %. На фона на нарастването на равнището на заетост в повечето държави членки това показва, че ситуацията е „за наблюдение“. Въпреки това структурни фактори, като бързото застаряване на населението и несъответствията между уменията и изискванията на пазара на труда, създават риск от изостряне на вече съществуващия недостиг на работна ръка.

Като цяло Словения има добре функционираща система за социална закрила. Както и през предходните години, делът на хората, и по-специално на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване, беше сред най-ниските през 2023 г. — съответно 13,7 % и 10,7 % (държава „с най-добри резултати“ и по двата показателя), което се дължи също и на добре насочените мерки за подкрепа, които помагат на уязвимите домакинства да облекчат последиците от високите цени на енергията. Въпреки това някои уязвими групи, включително нискообразованите, безработните и по-възрастните жени, все са изложени на много по-висок риск от бедност, поради което са оправдани по-нататъшните усилия на политиката, насочени към тези групи. По отношение на въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността вече се отбелязват „средни резултати“ — 35,5 %, но то все още е по-малко ефективно за по-възрастните хора (над 65 години). Неравенството в доходите — 3,3, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, остана едно от най-ниските в ЕС през 2023 г. (държава „с най-добри резултати“).

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 3-те показателя, отбелязани като „за наблюдение“, **Словения не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

[302] Прекъсване в динамичните редове за 2023 г. по показателя за преждевременно напускащите системата на образованието и обучението.

Словакия

Участието в образованието и грижите в ранна детска възраст е много ниско, а по отношение на цифровите умения се наблюдава влошаване, докато по отношение на образованието и обучението на възрастни Словакия се представя добре. През 2023 г. участието на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца беше сред най-ниските (1,0 % и разлика от 37,5 % спрямо процента на участие в ЕС), поради което продължава да е в „критична ситуация“. Участието на децата над 3 години в образование и грижи в ранна детска възраст също продължава да е сред най-ниските в ЕС (78,6 %, спрямо 93,1 % в ЕС през 2022 г.), като през 2021 г. този дял е едва 33 % сред ромските деца (макар че бележи подобрение в сравнение с 27 % през 2016 г.). Освен това една трета от 15-годишните нямат основни умения по математика и четене. Делът на възрастните с поне основни цифрови умения намаля от 55,2 % през 2021 г. на 51,3 % през 2023 г. и е „за наблюдение“. По отношение на преждевременното напускане на системата на образованието и обучението и участието на възрастните в учебни дейности (през последните 12 месеца) обаче Словакия постига „по-добри от средните“ резултати.

Пазарът на труда в Словакия функционира добре като цяло, но дълготрайната безработица остава трайно предизвикателство. През 2023 г. заетостта достигна рекордно високото равнище от 77,5 %, а равнището на безработица беше рекордно нисък — 5,8 % (средните стойности за ЕС са съответно 75,3 % и 6,1 %). Делът на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), също се подобри, като спадна от 12,3 % през 2022 г. на 11,2 % през 2023 г. („средни резултати“). Въпреки това равнището на дълготрайната безработица все още е в „критична ситуация“ и продължава да е сред най-високите в ЕС, като през 2023 г. беше отбелязано съвсем малко подобрение — от 4,1 % през 2022 г. на 3,8 %. Регионалните различия също остават големи. Брутният разполагаем доход на домакинствата намаля от 126,4 през 2022 г. до 123,2 през 2023 г. и сега е „за наблюдение“.

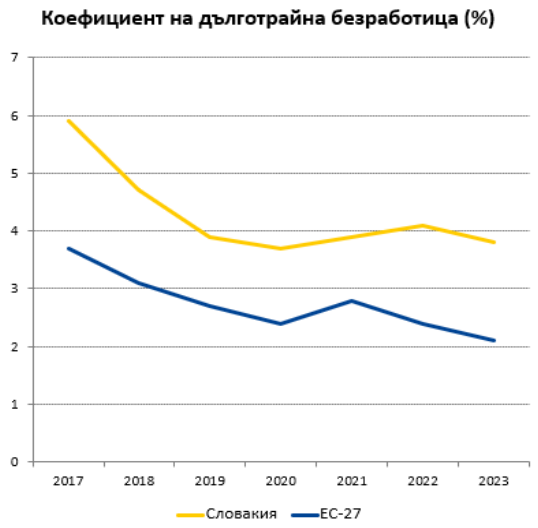

Източник: Евростат [une_ltu_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Общият риск от бедност в Словакия е нисък, но все още има предизвикателства в някои региони и за някои групи от населението. Делът на изложените на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ) е „добър, но изискващ наблюдение“ — 17,6 % (спрямо 21,3 % в ЕС), след като през 2023 г. се увеличи с 1,1 процентни пункта на фона на намаление в много други държави членки. Неравенството в доходите, измерено чрез квинтилното съотношение на доходите, също е „добро, но изискващо наблюдение“. Делът на ИРБИ сред децата се увеличи до 25,3 % през 2023 г. (от 24,7 % през 2022 г.), което съответства на „средни резултати“. В същото време въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността се подобри значително — от 33,8 % през 2022 г. на 36,4 % през 2023 г., и понастоящем е „по-добро от средното“. Въпреки това в Словакия съществуват големи регионални различия, като в източната част на страната бедността и социалното изключване са по-дълбоки. Делът на ромското население също е сред най-високите в ЕС, като хиляди хора живеят в изолирани райони без достъп до основни услуги. След значителното увеличение от 2,5 % на 5,9 % през 2023 г. делът на домакинствата, обременени с прекомерни жилищни разходи, понастоящем е „добър, но изискващ наблюдение“.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 4-те показателя, отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Словения не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Финландия

Като цяло финландският пазар на труда функционира добре, въпреки че през 2023 г. се наблюдава известно влошаване. Равнището на заетост леко намаля през 2023 г., но остава доста над средното за ЕС (78,2 % спрямо 75,3 %). Въпреки това ситуацията е „за наблюдение“ на фона на тенденциите към подобряване, регистрирани в други държави членки, и в условията на икономическа рецесия и траен недостиг на работна ръка. Равнището на безработица също е „за наблюдение“, след като намаля от 6,8 % на 7,2 %, което е над средната стойност за ЕС от 6,1 %. Растежът на брутния разполагаем доход на домакинствата на глава от населението също е „за наблюдение“ — 107,9 през 2023 г., което е под средната стойност за ЕС от 111,1. От друга страна, по отношение на равнището на дълготрайната безработица и дела на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), Финландия постига „средни резултати“. Тя все още е сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете, която от 1,2 процентни пункта се подобри само с 0,2 процентни пункта през 2023 г. (при средна стойност за ЕС от 10,2 процентни пункта). Това се дължи например на факта, че секторите, в които преобладават жените, са по-слабо засегнати от икономическите цикли. Въпреки това жените по-често са наети временно или на непълно работно време, което не намира отражение в общото им равнище на заетост.

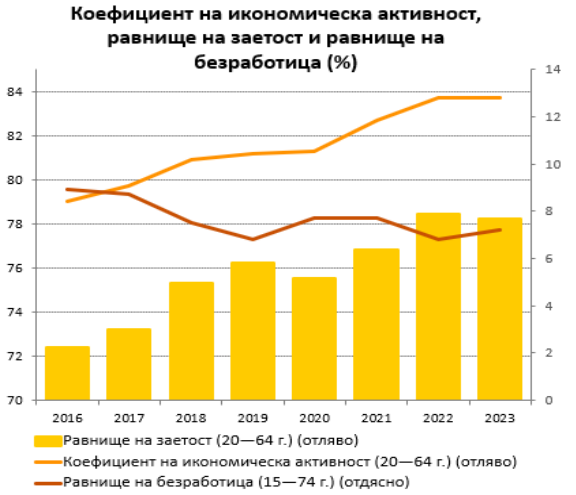

Източник: Евростат [lfsi_emp_a], [une_rt_a], Наблюдение на работната сила в ЕС.

Финландия продължава да се представя добре по отношение на уменията, въпреки че делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението се е увеличил. През 2023 г. 82,0 % от възрастното население притежаваше поне основни цифрови умения, с което Финландия се нарежда сред държавите „с най-добри резултати“. Освен това делът на участието на възрастните в учебни дейности през последните 12 месеца беше „по-добър от средния“ — 51,8 % през 2022 г. Делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението обаче се увеличи значително през 2023 г. (с 1,2 процентни пункта) до 9,6 % (спрямо 9,5 % в ЕС), поради което понастоящем е „за наблюдение“, докато делът на учениците, които не постигат задоволителни резултати по отношение на основните умения, постоянно се увеличава през последното десетилетие. Предотвратяването на преждевременно напускане на системата на образование и обучение и насърчаването на придобиването на умения, особено сред младите хора, може да помогне за справяне с предизвикателствата, свързани със застаряването на населението и недостига на квалифицирана работна ръка.

Като цяло Финландия разполага с ефективна и приобщаваща система за социална закрила, която осигурява достатъчно покритие, но съществуват и някои предизвикателства. По-специално ситуацията по отношение на неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи остава „критична“, като делът на хората, които съобщават за такива потребности, през 2023 г. се е увеличил още повече (с 1,4 процентни пункта) до 7,9 %. Понастоящем този дял е над три пъти по-висок от средния за ЕС (2,4 %) и с оглед на обявените допълнителни мерки за икономии може да нарасне още повече. Според сведенията за първична и специализирана медицинска помощ се чака дълго поради недостиг на медицински персонал и лица, предоставящи професионални грижи. От друга страна, делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), намаля през 2023 г. до 15,8 %, а сред децата — до 13,8 %, и беше доста под съответните средни стойности за ЕС (21,4 % и 24,8 %), с което Финландия се нарежда сред държавите „с най-добри резултати“ и по двата показателя. Такъв е случаят и с въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността, което остава високо (48,7 % спрямо 34,7 % в ЕС).

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап, и по-специално на 5-те показателя, отбелязани като „критични“ или „за наблюдение“, **Финландия не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).

Швеция

Положението по отношение на работната сила се очаква да се подобри в условията на възстановяване през 2025 и 2026 г., въпреки че продължава да съществува недостиг на работна ръка и някои групи все още срещат пречки при интегрирането си на пазара на труда. Швеция е сред държавите „с най-добри резултати“ по отношение на равнището на заетост, което през 2023 г. достигна нов рекорд от 82,6 %, както и по отношение на дела на младежите, незаети с работа, учене или обучение (NEET), който остана стабилен на 5,7 %. Жените са добре интегрирани на пазара на труда: разликата в заетостта между тях и мъжете беше „по-добра от средната“ през 2023 г. (4,7 процентни пункта), също и благодарение на високия дял на децата под 3 години в системата за професионални грижи за деца (56,9 % спрямо 37,5 % в ЕС, държава „с най-добри резултати“). Въпреки това при стойност от 7,7 % през 2023 г. (спрямо 6,1 % за ЕС) равнището на безработица остава „за наблюдение“, като съществуват големи различия между групите от населението в зависимост държавата на раждане. Докато равнището на безработица сред родените в Швеция е 5,1 %, при родените извън ЕС то е 17,8 %, а разликата в заетостта между жените и мъжете е 13,8 процентни пункта (спрямо общо 4,7 процентни пункта). И накрая, брутният разполагаем доход на домакинствата на глава от населението намаля от 121,2 през 2022 г. до 119,5 през 2023 г. и понастоящем е „за наблюдение“.

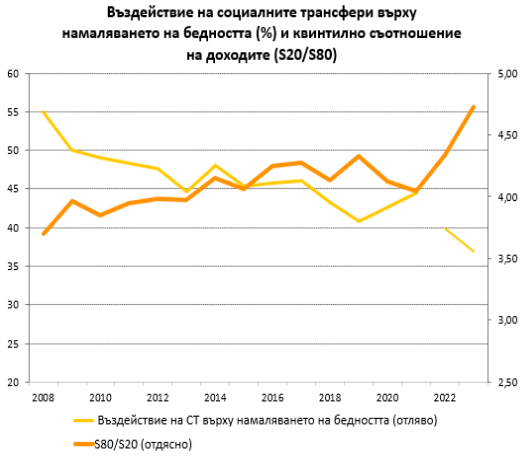

Забележка: Прекъсване в динамичните редове за показателя „въздействие на социалните трансфери“ през 2022 г.
Източник: Евростат [tespm050] [tessi180], Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот.

По повечето социални показатели се отбелязват „средни резултати“, въпреки че се наблюдава известно влошаване. Регистрираното през 2023 г. увеличение по отношение на неравенството в доходите беше сред най-големите на годишна основа в държавите членки (с 0,4 до 4,7) и понастоящем е „за наблюдение“. През 2023 г. делът на хората, изпитващи сериозни материални и социални лишения, се увеличи с 0,2 процентни пункта, което се дължи на значителното намаляване на реалните заплати. 20-те процента от населението с най-високи доходи получаваха 4,7 пъти повече от 20-те процента от населението с най-ниски доходи (при 4,0 пъти през 2021 г., най-високата разлика от 2008 г. насам). Освен това благодарение на социалните трансфери (различни от пенсиите) рискът от бедност намаля с 36,9 % спрямо 39,9 % през 2022 г., като резултатите в това отношение, които бяха „по-добри от средните“ през миналата година, сега са „средни“. Някои негативни тенденции се забелязват и по отношение на други социални показатели, макар да се отчитат „средни резултати“. По-специално делът на изложените на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ) сред децата се увеличи до 21,6 % (все още под средната стойност за ЕС от 24,8 %), а този на родените извън ЕС нарасна до 38,3 % (спрямо 12,8 % за родените в Швеция). Степента на прекомерните жилищни разходи се увеличи до 10,9 % (спрямо 8,8 % в ЕС), а неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи — до 2,1 % (спрямо 2,4 % в ЕС).

Швеция има добри резултати по отношение на уменията, но продължават да съществуват неравенства в образователната система. Държавата е „с най-добри резултати“ по отношение на участието на възрастните в учебни дейности, което се е увеличило значително през периода 2016—2022 г. — от 58,8 % на 66,5 %. Делът на възрастните с поне основни цифрови умения трайно е „по-добър от средния“, което подпомага екологичния и цифровия преход. Наред с това делът на преждевременно напускащите системата на образованието и обучението намаля значително през 2023 г. до 7,4 % (като също е „по-добър от средния“). Въпреки това този дял е почти два пъти по-висок (12,2 %) сред хората, родени извън ЕС, в сравнение с родените в Швеция (6,4 %), а регистрираният спад в основните умения на 15-годишните е сред най-високите.

С оглед на констатациите от горепосочения анализ на първия етап и по-специално 3-те показателя, които са определени като „за наблюдение“, **Швеция не изглежда изправена пред потенциални рискове за възходящата социална конвергенция и следователно няма да е необходим допълнителен анализ на втори етап** (вж. карето в раздел 1.4).